

7283.

1
2-107

215836368

~~Biblioteca Universitaria
GRANADA
Sala: A
Estante: 26
Numero: 282~~

BIBLIOTECA HOSPITAL REAL
GRANADA
Sala: A
Estante: 28
Numero: 319

LIBRARY
HOSPITAL REAL
GRANADA

R. P.

Comprolo el P. Pedro de Moncayo

MARTINI

BECCANI

Aion

Del Coll. de la Com. de Leris de Granada

SOCIETATIS IESV

THEOLOGI, R-9999

OPUSCULORVM

THEOLOGICORVM,

Tomus Quintus.

LVGDVNI,

Sumpt. ANTONII PILLEHOTTE,
sub signo SS. Trinitatis.

M. DCXXI.

PERMISSV SVPERIORVM.

Handwritten text, possibly a signature or name, written in dark ink. The text is difficult to decipher due to its cursive style and some fading.

1899-1900

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY
540 EAST 57TH STREET
CHICAGO, ILLINOIS 60637

I N D E X

OPVSCVLORVM QVÆ
HOC QVINTO TOMO
CONTINENTVR.

- 1 **D**E inuocatione Sanctorum. p.1
 - 2 **D**E uocatione Ministrorum veteris & noui Testamenti. p.68
 - 3 De Iudice controuersiarum fidei. p.97
 - 4 Apologia pro Iudice controuersiarum, contra Gardium. p.97
 - 5 De fide hæreticis seruanda tractatus. 39
 - 6 De Ecclesia Christi. p.441
- Subnectebatur septimus tractatus de Rep. Ecclesiastica contra Marcum Antonium de Dominis. Sed quia tam in aliis Opusculis de eadem re satis abundè tractatum est, ad iam dicta superaddere plerisq; uiris doctis, superuacaneum visum est.

I N D E X

INDEX SINGVLORVM
CAPITVM : AXIOMATVM
Quæstionum , Argumentorum , & Con-
clusionum quæ hoc quinto tomo singulis
Opusculis tractantur , proponuntur , di-
luuntur.

OPVSCVLVM I.

De inuocatione Sanctorum , propositio.
pag. 1.

V A S T. I. *An Sancti in veteri Testamento fuerint in cælo.* pag. 4.

Quæst. 2. *An sancti in veteri Testamento fuerint in statu beatitudinis.* pag. 7

3 *In quo loco & statu fuerint Sancti veteris Testamenti ante Christi mortem.* pag. 15

4 *An Sancti noui Testamenti sint in cælo & statu beatitudinis.* pag. 22.

5 *An Sancti in cælo sciant quæ apud nos geruntur,* p. 25
Argumentum ex Apocalypsi quo probatur, Sanctos scire in cælo quæ hic apud nos aguntur. p. 28

6 *Argumentum ab exemplo Sanctorum in hac vita degentium.* p. 31

7 *Argumentum, ab exemplo Angelorum,* p. 34

8 *Ex natura & lege amicitie,* p. 36

9 *Ex authoritate Patrum,* p. 40

Quæstio 6 *An Sancti intercedant pro nobis.* p. 44

7 *An liceat inuocare Sanctos in cælo existentes.* p. 49

8 *An*

I N D E X.

8	<i>An inuocatio Sanctorum fiat sine iniuria Dei.</i>	p. 51
9	<i>An inuocatio Sanctorum fiat sine iniuria Christi.</i>	p. 52
10	<i>An inuocatio Sanctorum sit signum dissidentie.</i>	p. 54
11	<i>An ideo non liceat inuocare Sanctos, quia non habemus de hac re preceptum diuinum.</i>	p. 55
12	<i>An inuocatio Sanctorum fuerit usurpata in primitiua Ecclesia.</i>	p. 56
13	<i>An S. Georgius, S. Chrystophorus, S. Hippolytus, S. Catharina (qui inuocantur à Catholicis) existerint aliquando in rerum natura.</i>	p. 60
	<i>De S. Georgio.</i>	p. 61
	<i>De S. Chrystophoro.</i>	p. 63
	<i>De S. Hippolyto.</i>	p. 65
	<i>De S. Catharina.</i>	p. 66

O P V S C V L V M II.

Assertiones de vocatione Ministrorum Ecclesiæ veteris, & noui Testamenti. p. 68,

De ordinaria vocatione Ministrorum veteris Testamēti. p. 69

De extraordinaria Vocatione Ministrorum veteris Testamenti. p. 78

De vocatione Ministrorum Ecclesiæ noui Testamenti; ac primum de ordinaria. p. 91

De extraordinaria vocatione Ministrorum noui Testamenti, p. 85.

Quod Lutherani & Calviniani Ministri non sint legitimè à Deo vocati. p. 87

Non esse immediatè missos prima ratio. p. 90

Secunda ratio. p. 93

Alia rationes. p. 95

Alia theses Miscellanea. p. 96

O P V S C V L V M III.

De Iudice Controuersiarum. p.97.

- Solam Scripturam non esse iudicem. Primum argumentum ex officio Iudicis.* p.100
- Secundum argumentum ex parte Scripturae.* p.101
- Posterior pars argumenti de scriptura, quoad sensum.* p.106
- Quod scriptura quoad sensum sepe sit obscura, & difficilis intellectu.* p.107
- Cause obscuritatis scripturae.* p.114
- Cur Deus voluerit, scripturam esse obscuram.* p.129
- Ex scripturae obscuritate necesse est oriri multas controuersias apud Christianos.* p.133
- Iudex harum controuersiarum non potest esse scriptura.* p.136
- 3 *Argumentum ex parte controuersiarum.* p.142
- 4 *Argumentum ex usu & praxi veteris Testam. ubi non scriptura, sed Pontifex pro Iudice agnoscebatur.* p.147
- Obiectio.* p.153
- 5 *Argumentum. Ex usu & praxi noui Testamenti.* p.156
- 6 *Argumentum. Ex analogia Iudicis controuersiarum ciuili-
lium.* p.164
- Examinantur testimonia scripturae contra nos allata. Ex Deut.
4.2. & 12.32.* p.168
- 2 *Testimonium Isai.8.20. Ad legem magis, & ad testimonium.*
p.173.
- 3 *Testim. Matt. 15.6. Coloss. 2.8. & 1. Petr. 1.18.* p.175
- 4 *Testim. Ioan. 5. v. 39. Scrutamini scripturas.* p.180
- 5 *Testim. Act. 17.11. Quotidie scrutantes scripturas, si haec ita
se haberent.* p.182
- 6 *Testim. Galat. 14. Si quis euangelizauerit vobis praeter id
quod accepistis anathema sit.* p.184
- 7 *Testim. 2. Timoth. 3.16. Omnis scriptura diuinitus inspira-
ta, &c.* p.185
- 8 *Test.*

I N D E X.

8 <i>Testim. Apocal. 22.18. Contestor omni audienti verba prophetia libri huius, &c.</i>	p.187
<i>Epilogus eorum qua hactenus dicta sunt.</i>	p.189
<i>Obiectio popularis contra ea que hactenus dicta sunt.</i>	p.190

O P V S C V L V M IV.

Apologia pro Iudice controuerfiarum contra Gardium. p.147.

<i>Cap.1. Deteguntur vitia à Gardio commissa.</i>	p.148
1 <i>Vitium Gardij.</i>	p.189
2 <i>Vitium Gardij.</i>	p.200
3 <i>Vitium Gardij.</i>	p.204
4 <i>Vitium Gardij.</i>	p.210
5 <i>Vitium Gardij.</i>	p.215
6 <i>Vitium Gardij.</i>	p.223
7 <i>Vitium Gardij.</i>	p.234
8 <i>Vitium Gardij.</i>	p.236
9 <i>Vitium Gardij.</i>	p.237
10 <i>Vitium Gardij.</i>	p.239
11 <i>Vitium Gardij.</i>	p.246
<i>Cap.2. Defensio argumentorum Becani contra Gardiũ.</i>	p.248
1 <i>Argumentum Becani. Ex officio Iudicis.</i>	p.248
2 <i>Argumentum Becani. Ex parte Scriptura.</i>	p.260
3 <i>Argumentum Becani. Ex parte controuerfiarum.</i>	p.270
1 <i>Controuerfia, an libri Tobie, Iudith, Sapientia, Ecclesiastici, & Macchabeorum sint canonici, necne.</i>	p.273
2 <i>Controuerfia. Quot sint sacramenta noua legis.</i>	p.282
3 <i>Controuerfia. An exorcismus, & similes ceremoniæ possunt adhiberi in Baptismo.</i>	p.284
4 <i>Controuerfia. An baptizati ab Hereticis, sint rebaptizandi.</i>	p.288
5 <i>Controuerfia. An baptismus vna mersione conferri debeat.</i>	p.296

I N D E X.

6	<i>Controuersia. An Christiani loco Sabbati debeant colere diem Dominicum.</i>	p. 297
7	<i>Controuersia. An B. Maria māserit virgo post partū.</i>	p. 298
8	<i>Controuersia. An Petrus Apostolus fuerit Romana Ecclesia Episcopus.</i>	p. 299
9	<i>Controuersia. An symbolum fidei sit verè Canonicum & Apostolicum.</i>	p. 300
10	<i>Controuersia. An in veteri Testamēto fuerit aliquod externū remediū pro fœminis contra peccatum originale.</i>	p. 302.
	<i>Alia dua controuersia.</i>	p. 305
	<i>Quartum argumentum Becani. Ex usu & praxi veteris Testamenti.</i>	p. 307
	<i>Quintum argumentum Becani. Ex usu & praxi noui Testamenti.</i>	p. 318
	<i>De controuersia in Concilio Apostolorum decisa.</i>	p. 319
	<i>De aliis controuersis qua postea decise sunt.</i>	p. 325
	<i>Digressio Gardij circa infallibilitatem Ecclesia,</i>	p. 332
	<i>Sextum argumentum Becani. Ex analogia Iudicis controuersiarum ciuiliū.</i>	p. 340
	<i>Dissoluuntur argumenta Gardij.</i>	p. 345
1	<i>Argumentum Gardij pro Scriptura.</i>	p. 346
	<i>Responsio.</i>	ibid.
2	<i>Argumentum Gardij pro Scriptura.</i>	p. 350
	<i>Responsio.</i>	ibid.
3	<i>Argumentum Gardij pro Scriptura.</i>	p. 352
	<i>Responsio.</i>	p. 353
4	<i>Argumentum Gardij pro Scriptura.</i>	p. 354
	<i>Responsio.</i>	p. 355
5	<i>Argumentum Gardij pro Scriptura.</i>	p. 356
	<i>Responsio.</i>	p. 357
6 & 7	<i>Argumentum Gardij pro Scriptura.</i>	p. 360
	<i>Responsio.</i>	p. 363
8	<i>Argumentum Gardij pro Scriptura.</i>	p. 364
	<i>Responsio.</i>	p. 365
	<i>9 Argu</i>	

I N D E X.

9 <i>Argumentum Gardij pro Scriptura.</i>	p.367
<i>Responsio.</i>	p.368
10 <i>Argumentum Gardij pro Scriptura.</i>	p.368
<i>Responsio.</i>	p.369
11 <i>Argumentum Gardij pro Scriptura.</i>	p.370
<i>Responsio.</i>	p.370
12 <i>Argumentum Gardij pro Scriptura.</i>	p.371
<i>Responsio-</i>	p.372
<i>Argumenta Gardij contra Pontificem.</i>	p.375
1 <i>Argumentum Gardij contra Pontificem.</i>	p.375
<i>Responsio.</i>	p.376
2 <i>Argumentum Gardij contra Pontificem.</i>	p.379
<i>Responsio.</i>	p.380
3 <i>Argumentum Gardij contra Pontificem.</i>	p.385
<i>Responsio.</i>	p.386
4 <i>Argumentum Gardij contra Pontificem.</i>	p.387
<i>Responsio.</i>	p.388
5 <i>Argumentum Gardij contra Pontificem.</i>	p.401
<i>Responsio.</i>	p.402
6 <i>Argumentum Gardij contra Pontificem.</i>	p.406
<i>Responsio.</i>	p.407
7 <i>Argumentum Gardij contra Pontificem.</i>	p.411
<i>Responsio.</i>	p.412
8 <i>Argumentum Gardij contra Pontificem.</i>	p.414
<i>Responsio.</i>	p.415
9 <i>Argumentum Gardij contra Pontificem.</i>	p.417
<i>Responsio.</i>	p.418
10 <i>Argumentum Gardij contra Pontificem.</i>	p.420
<i>Responsio.</i>	<i>ibid.</i>
11 <i>Argumentum Gardij contra Pontificem.</i>	p.421
<i>Responsio.</i>	p.422
12 <i>Argumentum Gardij contra Pontificem.</i>	p.422
<i>Responsio.</i>	p.423
<i>Epilogus.</i>	p.425

O P V S C V L V M V.

De posteriori parte epistolæ, siue tractatus de fide
hæreticis seruanda. p.427.

Posterior pars eius epistolæ ad Paruum. p.428

Primum Becani principium. In promissis, pactis, & conuentis
seruanda est fides Manichæis & Donatistis, etiam si verè
hæretici sint, modo promissa pacta & conuenta sint aliàs
licita & honesta. p.430

Secundum Becani principium. Libertas fidei ac religionis planè
illicita est, & Christiana doctrina contraria, & Reip. noxia
ac perniciososa. p.433

Tertium Becani principium, Princeps Catholicus non potest
precipere, approbare, aut introducere libertatem religionis,
sed omnibus modis quantum fieri potest impedire. Si tamen
sine maiori detrimento boni publici impedire nequeat, potest
eam tolerare, tanquam minus malum, ad euitandum maius
malum, quod alioqui sequeretur, Et si paciscatur cum hære-
ticis de toleranda libertate religionis, fides pacti seruanda est.

p.435.

4. Becani principium. Promissum vel pactum per vim aut me-
tum iniuste extortum, rescindi potest, si is velit, qui iniuste
vim aut metum passus est. p.437

Conclusio. p.438

O P V S C V L V M IV.

De Ecclesia Christi; itemque de Ecclesia Romana quæ
est Catholicorum, & de Reformata, quæ est Luthe-
ranorum, & Caluinistarum. p.441.

Index. ibid.

Conclusiones primæ questionis. ibid.

Conclusiones secundæ questionis. p.442

Conclu

INDEX.

<i>Conclusiones tertiæ questionis.</i>	ibid.
<i>De Ecclesia Christi.</i>	P.443
<i>Questio 1. An vera Christi Ecclesia possit deficere, vel errare in fide.</i>	P.444
<i>Prima conclusio. Vera Christi Ecclesia in terris, visibilis est.</i>	P.445.
<i>Secunda conclusio. Hæc visibilis Ecclesia est Una, Sancta, Catholica, Apostolica, Sponsa Christi, Domus Dei, Columna & firmamentum Veritatis.</i>	P.450
<i>Tertia conclusio. Extra hanc visibilem Ecclesiam nemo potest saluari.</i>	P.454
<i>Quarta conclusio. Hæc visibilis Ecclesia non potest deficere, vel errare in fide.</i>	P.456
<i>Aliud argumentum ex Scripturis.</i>	P.459
<i>Aliud Argumentum ex consensu Patrum.</i>	P.462
<i>Aliud argumentum ex heresi Donatistarum.</i>	P.467
<i>Prima obiectio aduersariorum.</i>	P.478
<i>Secunda obiectio.</i>	P.482
<i>Tertia obiectio.</i>	P.483
<i>Quarta obiectio.</i>	P.485
<i>Quinta conclusio. Magna omnium debet esse Ecclesia auctoritas in negotio fidei ac religionis.</i>	P.487
II. Quest. De Ecclesia Romana.	P.490
1 <i>Conclusio. Romana Ecclesia priori modo sumpta, quatenus significat particularem Ecclesiam que Roma est, fuit olim mater & caput omnium aliarum Ecclesiarum, qua toto Orbe erant dispersæ. Et omnes aliæ, nisi errare vellent, debent se illi conformare in fide, de Religione.</i>	P.491
2 <i>Conclusio. Romana Ecclesia posteriori modo sumpta, quatenus significat vniuersalem Ecclesiam Christianorum toto Orbe diffusam, fuit olim S. Petro commissæ his verbis Pasce oues meas, Itaque Petrus fuit Vicarius Christi, caput, Pastor, & rector totius Ecclesiæ Catholicæ; cui postea cum pari potestate successerunt Pontifices Romani.</i>	P.493

I N D E X.

- 3 *Conclusio. Hac Romana Pontificia, Catholica seu vniuersalis Ecclesia toto Orbe diffusa, quam dixi, Petro & successoribus eius fuisse commissam, nunquam defecit ab ea fide quã primis quingentis annis publicè professã est: ac proinde sicut tunc erat vera Christi Ecclesia, ita vt nunc est.* p. 495
- III. *Quæst. De Ecclesia qua præsumitur Reformatã.* p. 509
- 1 *Conclusio. Ecclesia Reformatã, in qua Lutherani & Calviniste sunt, non est vna.* p. 510
- 2 *Conclusio. Ecclesia Reformatã non est sancta.* p. 512
- 3 *Conclusio. Ecclesia Reformatã non est Catholica.* p. 515
- 4 *Conclusio. Ecclesia Reformatã non est Apostolica.* p. 518
- 5 *Conclusio. Ecclesia Reformatã non est Sponsa Christi.* p. 525
- 6 *Conclusio. Ecclesia Reformatã non est domus Dei.* p. 527
- 7 *Conclusio. Ecclesia Reformatã non est columna & firmamentum Veritatis.* p. 539
- 8 *Conclusio. Ecclesia Reformatã dissentit in doctrina ab Antiquis Patribus, qui vixerint in primitiua Ecclesia.* p. 542
- 9 *Conclusio. Ecclesia Reformatã non habet doctrinam constantem, sed multis contradictionibus obnoxiam.* p. 549
- 10 *Conclusio. Ecclesia Reformatã non habet Ministros bonæ fame.* p. 560
- 11 *Conclusio. Ministri Ecclesiæ Reformatæ non sunt legitimè missi, & vocati.* p. 563
- 12 *Conclusio. Ecclesia Lutheranorum & Calvinistarum non est hæctenus legitimè propagata.* p. 513

D E

INVOCATIONE SANCTORVM.

 Atholici docent, Sanctos cum Christo in cœlo regnantes, pie & cum fructu à nobis inuocari posse: Aduersarij id negant. Primo, quia cedit in iniuriam Dei, qui solus vult inuocari, Deuteronomij sexto, v. decimotertio & Matthæi quarto, v. decimo. *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruiēs.* Secundò, cedit in iniuriam Christi, qui solus est mediator & intercessor pro nobis apud Deum, prima ad Timoth. 2. vers. 5. *Vnus mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus.* Tertio, est signum diffidentiae, quia quando confugimus ad Sanctos, videmur dissidere de bonitate DEI, quia ipse non sit paratus nos iuuare. Quarto, est inutile, quia Sancti non audiunt preces nostras, quas ad ipsos fundimus, vel vt loquitur Calvinus lib. 3. Institutionum, capite 20. paragrapho 24. non habent *tam longas aures, vt ad nostras voces porrigantur.* Quinto, nullum extat præceptum de Inuocatione Sanctorum. Nihil autem licet facere, quod præceptum non est, Deuteronomij 11. vers. quinquagesimo nono. *Quod tibi præcipio, hoc tantum facito.* Sexto, hæc inuocatio noua est, nec in primitiua Ecclesia vsurpata. Denique multi à Catholicis inuocantur, vt Sancti, qui nunquam in rerum natura exstiterunt;

Opusc. Tom. V. A cuius

cuiusmodi sunt Sanctus Georgius, Sanctus Christophorus, Sanctus Hippolytus, Sancta Catharina, quos Caluinus *Laruas* appellat libro tertio Institutionum capite vigesimo, §. 27.

2. Hæc argumenta magni fiunt ab aduersariis. Sed reuera nullius momenti sunt. Primo, quia pugnant contra quotidianam experientiam. Quotidie experiuntur, Catholici prodesse sibi inuocationem Sanctorum. Nam alij sanitatem corporis, alij donum castitatis, alij profectum in studiis, alij alia beneficia per Sanctorum intercessionem à Deo petunt & impetrant. De qua re legantur authentici Scriptorum, Sanctus Ambrosius libro quarto Epistolarum, Epistola trigesima quarta, quæ est de Sancta Agnete, Augustinus libro vigesimo secundo de Ciuitate Dei, capite octauo. Theodoretus libro quinto Historiæ, capite vigesimo quarto. Nilus in epistola in septima Synodo Act. quarto recitata. Gregorius Turo-nensis in libro de gloria Martyrum & Confessorum, Gregorius Romanus in libro tertio Dialog. capite secundo, & sequentibus, & alij quamplurimi. Atque hæc experientia efficacissimum pro nobis argumentum est.

3. Accedit, quod pleraque, quæ ab aduersariis adferuntur, in ipsos retorqueri possunt. Quæro enim, An liceat inuocare eos, qui nobiscum in hac vita degunt? Omnino inquierent. Et recte. Nam Apostoli id fecerunt, Colossens. quarto, v. secundo. *Orationi instate, orantes simul & pro nobis, ut Deus aperiat nobis ostium sermonis ad loquendum mysterium Christi.* Et prima Thessalonicensium quinro, v. vigesimo quinto. *Fratres orate pro nobis.* Et secunda Thessalonicens. tertio, v. primo, *De cætero fratres orate pro nobis, ut sermo Dei currat.* Et Iacobi quinto, vers. decimo sexto

Orate pro inuicem, ut saluemini.

4. Iterum quæro: An hæc inuocatio cedat in iniuriam Dei aut Christi? Itemque, an sit signum diffidentia? Nullo modo. Alioqui Apostoli illam non vsurpassent. Cur ergo inuocatio quã facimus ad Sanctos in cœlo regnantes, fingitur cedere in iniuriã Dei & Christi? aut cur puratur esse signum diffidentia? Hic hærent aduersarij, & latibula quærunt. Sed in lucem educendi sunt: quod fiet, si legitime explicentur testimonia Scripturæ, quæ ab ipsis allata sunt: Et singula ipsorum argumenta seorsim dissoluantur. Vtrumque præstabo hoc ordine.

1. An Sancti in veteri Testamento fuerint in cœlo?
2. An fuerint in statu beatitudinis seu æternæ gloriæ?
3. Si nec in cœlo, nec in statu beatitudinis fuerunt, in quo ergo loco & statu fuisse credendum est?
4. An sancti in nouo Testamento sint in cœlo & statu beatitudinis?
5. Si ibi sunt, an sciant, quæ apud nos geruntur?
6. Et si sciunt, an pro nobis intercedant?
7. Et si intercedunt, an liceat ab illis petere, ut intercedant? Vel, quod idem est, an liceat ipsos inuocare?
8. An hæc inuocatio fieri possit sine iniuria Dei?
9. An sine iniuria Christi mediatoris?
10. An sine diffidentia?
11. An ideo omittenda sit, quia præcepta non est?
12. An in primitiua Ecclesia fuerit vsurpata?
13. An aliqui Sancti inuocentur à nobis, qui nunquam fuerunt in rerum natura?

His paucis quæstionibus res tota perspicuè explicabitur: Et simul cõstabit, tutius ac vrilius esse, inuocare

Sanctos in cœlo regnantes, quam nobiscum in hac vita degentes; duplici de causa. Primo, quia non dubitamus de sanctitate eorum, qui in cœlo sunt: possumus autem dubitare de sanctitate eorum, qui nobiscum sunt. Secundo, quia certum est, illos aptiores esse ad intercedendum, quam hos: tum quia arctiori vinculo cum Deo coniuncti sunt: tum, quia liberi à molestiis huius vitæ, quæ nos sæpe impediunt, vt orationi vacare vel non liceat, vel non lubeat.

I. QVÆSTIO.

*An Sancti in veteri Testamento fuerint
in cœlo.*

HÆ duæ quæstiones distinguendæ sunt: Vna, an fuerint in cœlo? Altera: an in statu beatitudinis, seu æternæ gloriæ? Nam prior agit de loco: posterior de statu. Constat autem, neque locum à statu, neque statum à loco necessariam habere depēdentiam. Quod triplici exemplo demonstrari potest. Primo, quia Christus in hac vita mortali fuit in statu beatitudinis, non tamen in cœlo. Secundo, Angeli custodes nostri, quando nobiscum versantur, non sunt in cœlo, & tamen sunt in statu beatorum, quia fruuntur clara Dei visione. (Matth. 18, 10.) Tertio, Dæmones initio creationis, antequam peccarent, fuerunt in cœlo; & tamen non erant beati.

2. Quod ergo ad priorem quæstionem attinet, certum est, Sanctos in veteri Testamento non fuisse in cœlo, sed in aliquo alio loco; de quo dicemus q. 3. Ratio est, quia cœlū, propter peccatum primi parētis, fuit

fuit clausum hominibus vsque ad mortem Christi, nec vllus ante Christum, illud ingressus est. Quod variis scripturæ testimoniis probari potest.

3 Primò, ex illo Hebr. 6. 20. *Vsque ad interiora velaminis, ubi præcursor pro nobis introiit Iesus, secundum ordinem Melchisedech, Pontifex factus in æternum.* Vbi per interiora velaminis, quæ erant in templo Salomonis, intelligitur cælum & cælestis gloria, vt explicat interpretes illius loci. Est ergo sensus, Christum intrasse cælum tanquam præcursorem reliquorum; quia scil. primus fuit inter homines, qui post peccatum primi parentis, cælum ingressus est. Vnde sequitur Sanctos veteris Testamenti ante illum non fuisse ingressos.

4 Secundo, ex illo Hebr. 9. 8. *Hoc significante Spiritu sancto, nondum propalatam esse viam Sanctorum, a dhuc priore Tabernaculo habente statum.* Q. d. Per hoc, quod Iudæi in veteri Testamento non poterant ingredi in Sanctum Sanctorum, sed solus Pontifex voluit significare Spiritus sanctus, viam ad cælum non fuisse apertam, quamdiu durauit vetus Testamentum; sed aperiendam per Christum, tempore passionis, quando velum templi scissum est (Mat. 27. v. 51.)

5 Tertio, ex illo Hebr. 10. 19. *Habentes itaque fratres fiduciam in introitu Sanctorum in sanguine Christi, quam initiauit nobis viam nouam per velamen, id est, carnem suam.* Quid clarius? Christus suo sanguine parauit nobis nouam viam ad cælum, quod antea clausum erat. Ad quod alludens D. Hieron. in Epist. ad Dardanum ait: *Sanguis Christi clavis Paradisi est.* Et D. Thom. 3. p. q. 49. art. 5. *Per passionem Christi aperta est nobis ianua regni cælestis.* Plura Scripturæ & Patrum testimonia citabo q. 3. §. 3. & 4.

6. Dices: Henoeh & Helias fuerunt in cælum

translati, multo ante Christi aduentum. Nam de Henoch sic legimus, Genes. 5. 24. *Ambulauit cum Deo, & non apparuit, quia tulit eum Deus*, nempe ex terra in cælum. Quod clarius exprimitur Eccl. 44. 16. *Henoch placuit Deo, & translatus est in Paradisum*. Similiter de Helia, 4. Reg. 2. 12. *Ascendit Helias per turbinem in cælum*.

7. Respondeo. Hic ynum certum est, alterum incertum. Certum est, nec Henoch, nec Heliam fuisse translatum in cælum, in quo nunc Sancti sunt, sed in aliquem alium locum. Nam cælum, in quo nunc Sancti sunt, clausum fuit hominibus per peccatū primi parentis, vsque ad mortem Christi, vt ex Apostolo demonstratum est. Neque testimonia allata contrariū conuincūt. Ex eo enim, quod legimus, Henoch translatum esse in Paradisum, nō sequitur translatum esse in cælum beatorum. Nam Paradisi nomine intelligi potest, vel Paradisus terrestris, in quo Adam fuit; vel aliquid aliud. Nec Christus, cum latroni dixit: *Hodie mecum eris in Paradiso*, intellexit cælum beatorū; quia constat Christum eo die non venisse in illud cælum, sed in die Ascensionis. Similiter quod legimus, Heliam per turbinem ascendisse in cælum, nihil aliud significat, quàm ex terra subleuatum esse in aërem, & aliò transportatum. Est enim frequens in Scriptura, vt per cælum intelligatur aër, vt Psal. 8. 9. *Volucres cali, & pisces maris*. Et Matth. 6. 26. *Respicite volatilia cali*. Et alibi.

8. Incertum tamen est, in quem locum translati sint Henoch & Helias. Aliqui putant, in Paradisum terrestrem, ex quo Adam expulsus est, vt D. Thom. 1. p. q. 49. art. 5. ad 2. vbi ait: *Henoch raptus est in Paradisum terrestrē, vbi cum Helia simul creditur viuere vsque ad aduentū Antichristi*. Alij, quia existimāt Paradisum illum tempore diluuij fuisse aquis obrutum, & destructum;

structum; dicunt eos in alio quodam amœno loco versari. Nihil definire possumus. Nec mirum videri debet, nos hoc ignorare. Multa alia ignoramus. Neque nos soli. An non fatetur Apostolus de seipso, nescire se, in corpore, an extra corpus, raptus fuerit in Paradisum? (2. Cor. 12. 3.) An non testatur Scriptura, nemini vnquam constituisse, quo loco Moses sepultus sit? (Deut. 34. 6.) Et dicant, obsecro, qui omnia scire se arbitratur, ex quo loco Helias post raptum, scripserit epistolam ad Ioram Regem Iuda? (2. Paral. 21. 12.) Et quis epistolæ illius fuerit nuncius aut baiulus? Dicant similiter, an currus ille cum equis, quo in cælum vectus est, in cælo adhuc sit? Et quid agant ibi equi, & quo pabulo vescantur? In his & similibus præstat ignorantiam modestè fateri, quàm temerè aliquid definire.

II. QVÆSTIO.

An Sancti in veteri Testamento fuerint in statu beatitudinis?

1. **D**isputavi de loco. Nunc de statu inquirendum est. De quo Catholici sic sentiunt. 1. Sanctos veteris Testamenti vsque ad mortem Christi non fuisse beatos. 2. Cœpisse tamè esse beatos, statim post mortem Christi. 3. Prius igitur fuisse beatos, quàm in cælum ingressos: quia post mortem Christi expectarunt 40. dies, antequam cum Christo in cælum ascenderent. Hæc tria per totidem cõclusiones declarabo.

2. **PRIMA CONCLUSIO.** Sancti veteris Testamenti non fuerunt in statu beatitudinis ante mortem Christi. Ita D. Thom. 3. p. q. 49. art. 5. & q. 52. art. 5. Et probatur ex Apostolo Hebr. 11. 13. vbi ait:

Iuxta fidem defuncti sunt omnes isti, non acceptis re-
missio

*missionibus, sed à longè eas aspicientes. Et infra v. 39. Hi omnes testimonio fidei probati, non acceperunt re-
missionem, Deo pro nobis melius aliquid providente, vt non sine nobis cōsummarentur. Ex quo loco manifestè constat, Noë, Abraham, & alios Sanctos veteris Testa-
menti, de quibus loquitur Apostolus, non statim post hanc vitam accepisse præmium æternæ beatitudinis, quod illis promissum erat, sed debuisse expectare aduentum Christi.*

3. Et ratio duplex est. Vna, quia Deus non voluit quenquã admittere ad statum beatitudinis, nisi prius persolutū esset pretium, quo per Christum redempti sumus à statu seruitutis, & ad statum libertatis filiorum adoptati. Hoc autem pretiū non fuit persolutū, nisi in morte Christi. Tunc enim sanguis ipsius pro nobis effusus est. (Coloss. 1. 14.) Tunc deletum est *chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & cruci affixum est, vt loquitur Apostolus ad Coloss. 2. 14.*

4. Altera, quia non decebat, vt Sancti veteris Testamenti prius adirent hæreditatē æternæ vitæ, quàm Sancti noui Testamenti: præsertim cum illi fuerint filij Synagogæ; hi sint filij Ecclesiæ: Illi filij ancillæ; hi filij liberæ, (ad Galat. 4. 31.) Debebant igitur expectare, *ne sine nobis consummarentur, vt Apostolus ait. Quo etiam spectat parabola Euangelica de denario diurno, qui non prius datus est illis operariis, qui summo mane conducti erant ad vineam, quam aliis, qui circa horam vñdecimam accesserant.*

5. Contra hanc Conclusionem tria obiici possunt. Primo, illud Hebr. 11. 33. *Sancti per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiam, adepti sunt repromissiones. Vbi sermo est de Sanctis veteris Testamēti. Hi ergo, ante aduentum Christi, adepti sunt repromissionem vitæ æternæ.*

æternæ. RESPONDEO. Iam ante contrariū ostendi ex eodem capite. Nec tamen Apostolus sibi ipsi contrarius est. Distinguit enim duplicem promissionem, quæ antiquis Patribus à Deo facta est. Vnā vitæ æternæ, quam nō sunt consecuti ante Christi aduentum, iuxta illud: *Hi omnes testimonio fidei probati non acceperunt repromissionem.* Alteram boni alicuius temporalis, quam per fidem consecuti sunt, iuxta illud: *Adepti sunt repromissiones.*

6. Prior promissio erat vna & eadem respectu omnium iustorum: posterior diuersa ac multiplex, & respectu paucorum. Nam Abrahamo promissus fuit filius: Dauidi regnū: Ezechix sanitas: aliis aliud quippiam. Illud ergo: *Adepti sunt repromissiones*, non intelligitur de omnibus Sanctis veteris Testamenti, sed de aliquibus tātum, vt hic sit sensus: Aliqui per fidem vicerunt regna, vt Iosue: Alij adepti sunt repromissiones temporales, vt Abraham, Dauid, Ezechias: Alij obtinuerunt ora Leonum, vt Sampson, Dauid, Daniel: Alij exstinxerunt impetum ignis, vt pueri in fornace Babylonica: Alij aliud fecerunt. Et mox sequitur: *Hi omnes testimonio fidei probati, non acceperunt repromissiones.* quasi dicat: Quamuis omnes illi fuerint sancti, & singuli per fidem aliquid eximium consecuti sint in hac vita: nemo tamen accepit præmiū vitæ æternæ, quod illis promissum fuit, quia Deus non prius voluit illud donare, quàm veniret Christus, cuius merito & intercessione erat donandum. Hoc est, quod ante dixerat, cap. 9. v. 15. *Vt morte eius intercedente, repromissionem accipiant, qui vocati sunt, æterna hereditatis.*

7. Secundo obiicitur illud Ecclesiast. 11. 27. *Facile est coram Deo, in die obitus retribuere unicuique secundum vias suas.* Hinc enim videtur colligi, vnumquemque

statim post mortem accipere præmium vel pœnam, prout meritus est. Et confirmatur exemplo Lazari & Epulonis: quotum hic cruciatum, ille consolationem statim percepisse legitur. (Luc. 16. 25.) Respondeo. Hæc obiectio nihil aliud probat, quàm iustos, qui in hac vita affliguntur, statim post hanc vitam percipere gaudium & cōsolationem: Impios vero, qui hic perfruuntur voluptatibus, percipere dolorem & cruciatum. Potest autem duplex esse gaudium post hanc vitam. Vnum de superatis miseriis huius vitæ, & simul de securitate æternæ beatitudinis obtinendæ. Alterum de ipsa beatitudine iam obtenta. Igitur in veteri Testamento, Sancti statim post hanc vitam percipiebant prius gaudium: non tamen posterius, nisi post mortem Christi. Sed hinc oritur

8. Tertia obiectio. Impij statim post mortem sunt in æterna damnatione: Ergo & iusti statim in æterna beatitudine. Sic enim seruatur debita proportio. Nā sicut iustitia exigit, vt pœna impiorum, quam quisque meritus est, non differatur; sic etiam de præmio iustorum sentiendum est, iuxta illud Leuit. 19. 13. *Non morabitur opus mercenarij tui apud te vsque mane.*

9. Respondeo. Hæc proportio non potuit seruari in veteri Testamento. Tunc enim erat dispar ratio pœnæ ac præmij: damnationis ac beatitudinis. Quod dupliciter ostendo. Primo, quia via ad pœnā & damnationem iam erat aperta per peccatum primi parentis. (Rom. 5. 12.) Via autem ad præmium & beatitudinem nōdum erat aperta, sed aperienda per mortem & satisfactionem Christi. Secundo, quia qui tunc peccabāt mortaliter, per se merebantur pœnam & damnationem, sine vlla dependentia ab alio. Qui autem bene agebant, non merebātur per se præmium

& beatitudinem, sed dependenter à futuro merito & passione Christi. Hi ergo debebant expectare Christum, antequam acciperent perfectum præmium, quod in clara Dei visione consistit. Illi autem poterant statim puniri, quia sine vlla dependentia à futuro tempore, pœnam erant commeriti.

10. SECUNDA CONCLUSIO. Sancti veteris Testamenti, statim post mortem Christi, consecuti sunt statum beatitudinis, seu visionis beatificæ. Ita D. Thom. locis citatis. Et ratio sumitur ex dictis, quia sicut Adam suo peccato exclusit nos à beatitudine, ita Christus per suam mortem nos admisit. (Rom. 5. 18.) Huc spectat illud Hebræor. 9. 15. *Christus novi Testamenti mediator est, ut morte intercedente, in redemptione earum prauaricationum, quæ erant sub priori Testamento, repromissionem accipiant, qui vocati sunt, æternæ hereditatis.*

11. Et confirmatur primo, quia Deus, cum sit optimus & liberalissimus, statim confert præmium, si nullum aliunde sit impedimentum: At post mortem Christi, nullum erat impedimentum, nec ex parte Dei, cui iam satisfactum erat à Christo per effusionem proprii sanguinis: nec ex parte Sanctorum, qui ab omni peccato erant expiati, ut suppono: Ergo post mortem Christi datum est illis præmium æternæ beatitudinis.

1. Secundo, idem colligitur ex illo Matth. 27. 51. *Velum templi scissum est in duas partes à summo usque deorsum.* Qui locus, tametsi admittat varias interpretationes, ut videre est apud Maldonat. nõ male tamé accõmodari potest ad nostrum propositũ. Significat enim Christo in cruce mortuo, apertam esse ianuam vitæ æternæ, quæ antea per peccatum primi parentis occlu

occlusa fuerat; & licere omnibus, qui velint, ingredi. Nam velum templi Salomonis, quod prohibebat Iudæis aditum ad Sancta Sanctorum, fuit typus seu figura, quæ demonstrabat, non patere accessum nobis ad æternam beatitudinem, nisi per mortem & sanguinem Christi. Quod testatur Apostolus Hebr. 10. 19. cum ait: *Habentes itaque fratres fiduciam in introitu Sanctorum in sanguine Christi, quam initiavit nobis viam nouam, & viuentem, per velamen, id est, carnem suam.* Videantur Interpretes illius loci.

13. Hoc ipsum fuit significatum per Arcam Testamenti, quæ, vt aliqui notant, fuit figura crucis Christi. Nam sicut per Arcam, quam portabant Sacerdotes Araonici, diuisæ sunt aquæ Iordanis, & populo Hebræorum patefactus est aditus ad terram promissionis. (Iosue. 3. 14.) ita per crucem Christi, quæ portabat Sacerdotem secundum ordinem Melchisedech, diuisum est velum templi, & populo Dei reserata est ianua seu introitus ad æternam fælicitatem, quæ fidelibus promissa est.

14. TERTIA CONCLUSIO. Sancti veteris Testamenti, de quibus dictum est, post dies 40. cum Christo in cælum ascenderunt, qui est proprius beatorum locus. Constat ex illo Eph. 4. 8. *Ascendens in altum captiuam duxit captiuitatem,* id est, Christus tanquam victor, & triumphator ascendens in cælum, duxit secū Patriarchas, Prophetas, aliosque Sanctos veteris Testamenti, qui antea quasi captiui detinebantur, & quos ipse post mortem, cum ad inferos descenderet, è captiuitate liberauerat. Hinc sequitur, prius fuisse beatos, quàm ad cælum peruenirent. Nam statum beatitudinis adepti sunt statim post mortem Christi, vt dictum est. Deinde expectarunt
per

per 40. dies, quibus expletis, vna cum Christo in cœlum assumpti sunt.

15. Hic duo solent curiosè à nonnullis inuestigari. Alterum, vbi fuerint per illos 40. dies? Aliqui putant mansisse in Limbo Patrum, de quo paulò post in sequenti quæstione. Alij, cum Christo conuersatos esse super terram, licet ab hominibus non viderentur. Alij, denique in Paradiso terrestri cum Henoeh & Helia tantisper habitasse. Nihil certi definire possumus. Hoc vnum videtur certum, vbi-cunque fuerint, fuisse in statu beatitudinis, antequam cum Christo in cœlum ascenderent.

16. Alterum, quinam fuerint illi Sancti? Si generatim loquamur, certum est fuisse illos omnes, qui nihil habebant expiandum in Purgatorio. Si speciatim, crediderim eos fuisse, qui commendantur ab Ecclesiastico cap. 44. & sequentibus, vt sunt Noë, Abraham, Isaac, Iacob, Moses, Aaron, Phinees, Iosue, Caleb, Samuel, Nathan, Daud, Heliseus, Ezechias, Iosias, Ezechiel. Duodecim Prophetæ, Zorobabel, Nehemias, Ioseph, Seth, Sem. His addo Latronem cum Christo crucifixum, pueros innocentes ab Herode interfectos, Ioannem Baptistam. Item Adam & Euam, Iob, Tobiam, Melchisedech, Abel, & alios. Denique quos Apostolus Hebr. 11. recenset. Excipio tamen Henoeh & Heliam, qui alibi adhuc commorantur. De quibus supra quæstione prima §. 7. & 8.

III. QVÆSTIO.

In quo loco & statu fuerint Sancti veteris Testamenti ante Christi mortem.

1. **D**iximus nec in cœlo fuisse, nec in statu æternæ beatitudinis. In quo ergo statu & loco fuisse credendum est? Catholici sic statuunt. 1. fuisse in loco quodam subterraneo. 2. retinuisse fidem, spem, & charitatem. 3. non tamen potuisse mereri per actus fidei, spei & charitatis. 4. fuisse in gratia confirmatos, vt peccare amplius non potuerint. 5. orasse pro se, & pro viuentibus in hac mortali vita, saltem in communi; licet à viuentibus non fuerint inuocati. 6. Perfusos fuisse magno gaudio & consolatione. Singula breuiter explicabo per sequentes conclusiones.

2. **PRIMA CONCLUSIO.** Sancti veteris Testamenti, vsque ad mortem Christi, detinebantur in quodam loco subterraneo, quem Scriptura variis nominibus appellat. Primo Infernum, vt Genes. 37. 35. *Descendam ad filium meum lugens in infernum.* Secundo, lacum sine aqua, vt Zach. 9. 11. *Tu quoque in sanguine Testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua.* Tertio, Sinum Abrahæ, vt Lucæ 16. 22. *Factum est, vt moreretur Mendiculus, & portaretur ab Angelis in sinum Abrahæ.* Quarto, Carcerem, vt 1. Petr. 3. 19. *In quo & his, qui in carcere erant, spiritibus, veniens prædicauit.*

3. Theologi Limbum Patrum vocare solent. Et hic ipse locus est, ad quem anima Christi descendit post mortem. De quo Eph. 4. 9. *Descendit in inferiores*

par

partes terræ. Et in Symbolo: Descendit ad inferos. Et August. lib. 20. de Ciuitate Dei, c. 15. Non absurdè creditur, antiquos Sanctos, qui venturi Christi tenuerunt fidem, apud inferos fuisse, donec eos inde sanguis Christi, & ad ea loca descensus erueret. Et Cyprianus in Sermone de vnctione Chrismatis in fine: Passus est Rex illudi, & vita occidi, descendensque ad inferos captiuam ab antiquo captiuitatem reduxit. Et Hieronymus in cap. 4. ad Ephesios: Inferiora terræ infernus accipitur, ad quem Dominus noster, Saluatorque descendit, vt Sanctorum animas, quæ ibi tenebantur inclusæ, secum ad cælos victor abduceret.

4. Huc spectat, quod lib. 1. Regum cap. 28. v. 12. legimus, Samuelè visum esse de terra ascendere. Quamuis enim aliqui putent, fuisse imaginem, aut phantasma Samuelis; probabilius tamen est, fuisse ipsum Samuelem, qui ex loco subterraneo, seu ex Limbo Patrum ascenderit, vt annūciaret Sauli, quæ euentura essent in bello cōtra Philistæos suscepto. Sic enim sentiunt grauissimi authores, Basilii, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, & alij apud Bellarminum lib. 4. de Christo cap. 11. Et merito; quia Ecclesiasticus cap. 46. versu 23. expressè dicit, Samuelem post mortem prophetasse. *Post hæc, inquit, dormiuit Samuel, & notum fecit Regi (Sauli) & ostendit illi finem vite sue. Ostendit autem, vt habetur 1. Reg. 28. v. 19. his verbis: Cras tu & filij tui mecum eritis, &c.*

5. SECUNDA CONCLUSIO. Sancti veteris Testamenti existentes in loco subterraneo seu Limbo Patrum, retinebant fidem, spem & charitatem, vsque ad mortem Christi: At post mortem Christi, solam charitatem. Prior pars patet, quia cū essent iusti, vt suppono, non poterant esse

esse sine charitate: Et cum non essent otiosi, non poterant esse sine actu charitatis. Actus autem charitatis, cum sit supernaturalis, requirit aliquam cognitionem supernaturalem & sibi proportionatam. Hæc autem cognitio ante mortem Christi, non poterat esse clara visio diuinæ essentiæ, in qua beatitudo consistit: Ergo debuit esse obscura cognitio fidei. Porro, cum hac cognitione fidei, coniuncta fuit spes futuræ beatitudinis, quam impensè expectabant.

6. Posterior similiter patet, quia post mortem Christi erant beati, ut supra ostensum est: Ergo habebant claram & intuitiuam Dei visionem, in qua consistit beatitudo. At fides cum sit obscura, non potest manere cum clara visione. Sublata autem fide, tollitur spes. Mansit igitur sola charitas, de qua Apostolus 1. Corinth. 13. 8. *Charitas nunquam excidit, &c.*

7. TERTIA CONCLUSIO Sancti existentes in Limbo Patrum, tametsi retinerent fidem, spem, & charitatem, ut dictum est; non tamen per actus illarum virtutum poterant aliquid mereri de condigno. Ratio est, quia licet illi actus essent boni, laudabiles, & Deo grati; non tamen erant meritorij propter circumstantiam status, in quo exercebantur. Deus enim voluit, ut nullus actus esset meritorius, nisi in hac vita mortali. Hic voluit esse tempus laboris & certaminis, meriti & demeriti; non post hanc vitam. Vnde frequenter hortatur nos Scriptura, ut si quid apud Deum mereri cupimus, id in hac vita faciamus. 2. Corinth. 6. 2. *Ecce nunc tempus acceptabile, Ecce nunc dies salutis.* Et Galat. 6. 10. *Dum tempus habemus, operemur bonum.* Et Augustinus in Enchiridio cap.

capite 110. *Hic omne meritum comparatur, quo possit post hanc vitam releuari quisquam, vel grauari. Nemo autem se speret, quod hic neglexerit, cum obierit, apud Deum pro mereri.*

8. **QVARTA CONCLUSIO.** *Iidem Sancti sic erant in gratia & charitate confirmati, ut peccare amplius non possent, nec gratiam & charitatem amittere. Erant enim extra statum huius vitæ mortalis, ac proinde extra statum merendi ac demerendi, ut dictum est. Deus enim statuit, ut talis quisque maneat post hanc vitam, qualis fuit in ipsa morte, cum ex hac vita decessit, iuxta illud Ecclesiastæ 1. versu 3. Si ceciderit lignum ad Austrum, aut ad Aquilonem, in quocumque loco ceciderit, ibi erit. Hic per casum significatur mors: per Austrum status gratiæ: per Aquilonem, status peccati. Sensus ergo est, omnem hominem, vel in gratia, vel in peccato mortali ex hac vita decedere: Et quantum ad hoc, in eo statu, in quo decedit, perpetuo permanere, ut exponit Hieronymus & alij. Sancti igitur veteris Testamenti, quia in statu gratiæ ex hac vita decesserunt, ut supponimus; nõ potuerunt gratiam peccando amittere, sed omnino impeccabiles perseuerarunt.*

9. **QVÆRES,** *Vnde factum sit, quod essent impeccabiles? Ratio est, quia constat neminem natura sua esse impeccabilem, iuxta illud Rom. 3. 4. Omnis homo mendax. Vnde ergo impeccabilitas illa, si ex natura non est, prouenire potest?*

RESPONDEO. *Si generatim loquamur potest prouenire ex triplici causa. Primo ex vnione hypostatice. Sic solus CHRISTVS est impeccabilis. Secundo, ex visione beatifica. Sic omnes beati sunt impeccabiles. Tertio, ex singulari Dei protectione & gu-*

bernatione. Sic Beata Virgo in hac vita, & omnes iusti in Limbo Patrum vel in Purgatorio fuerunt impeccabiles.

10. QUINTA CONCLUSIO. Idem Sancti in Limbo existentes, non solum pro se & redemptione sua, sed etiam pro aliis in hac vita mortali degentibus, obnixè Deum orabant. Prior pars certa est, quia constat, eos pro se, & redemptione sua orasse cum adhuc essent in hac vita. Isaia 45. 8. *Rorate cœli desuper, & nubes pluant iustum: aperiatur terra, & germinet Saluatorem.* Et cap. 64. 1. *Vinam disrumperes cœlos, & descenderes.* Et Psalm. 78. 8. *Cito anticipent nos misericordia tua.* Ergo multo magis id fecerunt post hanc vitam, cum ad orandum liberiores & expeditiores essent, propter depositionem corporis, quod deuotionem impedire solet, præsertim cum non minus expectarent tunc Saluatorem, quàm ante.

11. Posterior pars aperte colligitur ex Scriptura. Nam I. 2. Machab. c. 15. v. 12. expressè dicitur, *Oniam & Ieremiam qui iam defuncti erant, visos esse orare pro omni populo Iudaorum, & vniuersa ciuitate sancta.* Eodem spectat illud Ierem. 15. 1. *Si steterint Moses & Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum.* Q. D. Tanta est malitia & ingratitude populi Iudaorum, vt etiam si Moses & Samuel (qui tunc erant in Limbo Patrum) pro illo apud me intercederent, non exaudirent illos, cum tamen aliàs solitus sim eos exaudire, quia mihi charissimi & cõiunctissimi sunt. Vide Maldonatum in illum locum.

12. Quæres, an Sancti in Limbo orauerint pro viuentibus in communi tantum, an etiam pro hoc aut illo in particulari? Respondeo. Dupliciter intelligi potest, aliquem pro hoc aut illo orare in particulari,

lari. Primo vt oret pro persona particulari, non tamen in negotio particulari, sed generatim sub hac forma: *Oro seu deprecor pro Petro, vt omnia feliciter illi succedant.* Secundo, vt oret non solum pro persona particulari, sed etiã in negotio particulari, ad hunc modum: *Oro seu deprecor pro Petro, vt ex febre, quã affligitur, conualeſcat.* Igitur Sancti in Limbo poterant vtroque modo pro viuentibus orare. Priori quidem, quando habebant notitiam alicuius personæ, non tamen in particulari sciebant illius statum aut necessitatem. Posteriori, quando & personam & particularem eius necessitatem cognoscebant. Poterant autem tripliciter cognoscere. Primo, ex ea notitia, quam ex hac vita secum aspottauerant; quo pacto diues epulo in inferno sciebat statum & necessitatem suorum fratrum (Lucæ 16. 28.) Secundo, ex relatione aliorum hominum, qui quotidie ex hac vita ad illos commigrabant, quo pacto nos, qui Viennæ sumus, multa cognoscimus de negotiis Pragensibus, ex relatione eorum, qui Pragã Viennam veniunt. Tertio, ex colloquio Angelorum, qui aliquando consolandi causa illos adibant; quo pacto Tobias multa cognouit ab Angelo Raphaële, cum ab illo in regionem Medorum ducebatur. (Tobiæ 6.)

13. Dices, Si Sancti in Limbo orabant pro viuentibus in particulari, sicut iam explicatum est, Ergo viuentes poterant illos inuocare. At nunquam legimus in veteri Testamento, quod viuentes inuocauerint Sanctos in Limbo existentes. Nullus enim legitur dixisse, *Sancte Abraham ora pro nobis*; cum tamen in nouo Testamento confidenter dicamus, *Sancta Maria ora pro nobis.*

14. RESPONDEO. Aliud est Sanctos pro nobis

orare: aliud, Sanctos à nobis inuocari. Vt ipsi orent pro nobis, non requiritur alia cognitio, quam vel solius personæ, pro qua orant; vel simul etiam particularis necessitatis, in qua persona constituta est. Vt autem à nobis inuocentur, requiritur alia cognitio, qua nimirum intelligant aut percipiant preces nostras, quas ad ipsos fundimus. Et in hac re magna est differentia inter Sanctos veteris ac noui Testamenti. Nam hi, ratione sui status, possunt infallibiliter cognoscere orationes uiuentium, quæ ad ipsos diriguntur: Illi, ratione sui status, non poterant. Quod fusius explicabo quæst. 5.

15. Hic tamen obiter notandum est, Sanctos dupliciter à nobis inuocari posse. Primo, directè, quod tunc fit, quando oratio nostra immediatè dirigitur ad ipsos Sanctos, ut si dicam, *Sande Petre ora pro nobis*. Secundo, indirectè, quod tunc fit, quando oratio nostra immediatè dirigitur ad Deum, repræsentando illi merita Sanctorum; ut si dicam, *Domine Deus adiuua nos propter merita Sanctorum tuorum*. Priori modo non fuerunt inuocati Sancti in veteri Testamento, ut dictum est; sed tamen posteriori. Hoc patet exemplo Moïsis & Azariæ. Nam Moïses Exodi 32. 13. sic orauit: *Recordare Domine Abraham, Isaac & Iacob seruatorum tuorum*. Similiter Azarias in fornace Babylonica, Dan. 3. 34. *Ne quæsumus Domine tradas nos in perpetuum propter nomen tuum, neque auferas misericordiam tuam à nobis propter Abraham dilectum tuum, & Isaac seruum tuum, & Israel sanctum tuum*.

16. Simile quid fit in rebus humanis. Nam duobus modis possum petere patrociniū aut subsidium alicuius amici apud Imperatorem. Primo, directè, ut si dicam illi: *Obsecro mi Petre, promoue causam meam*

meam apud Cæsaream Maiestatem. Secundo, indirectè, vt si dicam Imperatori: Obsecro, Inuiditissime Imperator, præsta mihi hoc beneficium, si non mei causa, saltem in gratiam Petri, quem & scio charum tibi esse; &, si coram adesset, sine dubio pro me intercederet. In priori casu necesse est, vt Petrus cognoscat meam petitionem: in posteriori, non item.

17. SEXTA CONCLUSIO. Sancti existentes in Limbo, carebant omni pœna ignis, & magno gaudio ac consolatione afficiebantur: tum ob statum gratiæ, in quo sciebant se esse confirmatos: tum ob infallibilem spem futuræ gloriæ, quam à venturo Messia expectabant. Hoc patet exemplo Lazari, de quo dicitur Lucæ 16.25. *Nunc autem hic consolatur.* Quæres, An nullam omnino pœnam habuerint? Respondeo. Habuerunt temporalem pœnam damni, vt loquuntur Theologi, id est, carentiam visionis beatificæ, vsque ad aduentum Christi. Et probabile est ex hac dilatione secutum esse aliquem animi dolorem, vt docet D. Thomas 3. p. quæst. 52. ar. 2. ad 2. Et citat illud Prouerb. 13. 12. *Spes, quæ differtur, affligit animam.* Vnde D. Gregorius libro 13. Moralium cap. 16. *Graue, inquit, tædium electis fuit, post solutionem carnis, adhuc speciem non videre Creatoris.* Quod tædiû non immerito B. Iob tenebras vocat. Nimirum cum ait cap. 17. vers. 13. *Si sustinero, infernus domus mea est, & in tenebris strauit lectulum meum.*

IV. QVÆSTIO

An Sancti noui Testamenti sint in cælo & statu beatitudinis?

1. **D**E hac re sunt tres Caluini sententiæ inter se pugnantes. Prima, quod stultum ac temerarium sit inquirere, An Sancti sint in cælo & cælesti gloria. Altera, quod omnino sint in cælo & cælesti gloria. Tertia, quod expectent cælestem gloriam usque ad diem iudicij.

2. Primam tradit lib. 3. Instit. cap. 25. §. 6. his verbis: *Valde se torquent multi disputando, quem locum occupent, & an cælesti gloria fruantur, nec ne. Atqui stultum ac temerarium est, de rebus incognitis altius inquirere, quæ Deus nobis scire permittat. Et paulo post: Omnia tenentur suspensa donec Christus appareat Redemptor.*

3. Alteram tradit in Psychopannychia, ubi inter alia sic habet: *Electi Dei, qui ex hac vita transierunt, Deo fruuntur ad satietatem, citra fastidium. Et ibidem: In cælesti Ierusalem Deus pacis dat se videndum suis pacificis, iuxta Christi promissum. Et alibi, ut paulo post videbimus.*

4. Tertiam tradit lib. 3. Inst. c. 25. §. 6. *Scriptura, inquit, ubique iubet nos pendere ab expectatione aduentus Christi, & gloria coronam eiusque differt. Et ibidem: Anima piorum, militiæ labore perfuncta, fruitionem promissæ gloriæ expectant.*

5. Catholici constanter docent cum Patribus Concilij Tridentini, Sanctos noui Testamenti, si nihil purgandum aut expiandum habeant, regnare cum Christo in cælo, & frui cælesti beatitudine. Ratio est,

est, quia nō debent esse deterioris conditionis, quàm Sancti veteris Testamenti. At hi statim post mortem Christi admissi sunt ad cælum & cælestem gloriam, vt supra ostensum est: Ergo etiam Sancti noui Testamenti statim admittuntur.

6. Et confirmatur primo ex Apostolo 2 Cor. 5. 1. vbit ait: *Scimus, quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quod ædificationem ex Deo habemus, domum non manu factam, æternam in cælis, id est: Quando ex hoc mortali corpore discedimus, sumus cū Deo in cælis. An statim? Omnino. Sequitur enim; Dum sumus in corpore, peregrinamur à Domino. Audemus autem, & bonam voluntatem habemus, magis peregrinari à corpore, & presentes esse ad Dominum. Vbi vides hæc duo connexa esse: Dum sumus in corpore, peregrinamur à Domino. Et similiter hæc duo: Dum peregrinamur à corpore, presentes sumus ad Dominum. At Sancti, qui in nouo Testamento moriuntur, peregrinantur à corpore: Ergo presentes sunt ad Dominum.*

7. Hoc testimonio conuictus est Calvinus in Pſychopannychia, vbi ait: *Vt nihil addamus, verba Apostoli sine interprete hoc loquuntur, nos sensuros Dei præsentiam, cum ab hoc corpore separabimur: iam nō per fidem ambulaturos, sed per speciem, quoniam hoc terra pondus, quo premimur, nos à Deo, quasi maceries longo interuallo separat.*

8. Secundo confirmatur ex eodem Apostolo, Philip. 1. 23. *Coarctor, inquit, è duobus, desiderium habens dissolui, & esse cum Christo, multo magis melius: permanere autem in carne, magis necessarium propter vos, quasi dicat: Ex vna parte cupio mori, vt possim esse cum Christo: ex altera cupio viuere, vt possim vobis prodesse. Hoc non diceret, si Sancti post hanc vitam*

non statim essent cum Christo, sed alibi delitescerēt vsque ad diem iudicij. Vnde Calvinus in Commentario illius loci scribit: *Paulus apertè testatur, nos frui Christi presentia, cum dissoluimur.*

9. Idem docent Patres Græci & Latini apud Belarminum lib. 1. de Sanctis, cap. 4. & 5. Et ratio est, quia Deus, si aliunde nihil obstat, pronior est ad miserendum & remunerandum, quàm ad puniendum, Psal 144. 9. *Suavis Dominus uniuersis: & miserationes eius super omnia opera eius.* Et hoc sensu dicunt Theologi, Deum punire impios citra condignum, & remunerari iustos vltra condignum. At impios statim punit post hanc vitam in inferno (Luc. 16. 22.) Ergo etiam iustis, si aliunde nihil obstat, statim post hanc vitam confert præmium in cælo. At certum est, nihil iam obstare: tum quia cælum per Christi sanguinem apertum est: tum etiam, quia Sancti veteris Testamenti pridem illud ingressi sunt. Cur ergo Sancti noui Testamenti non statim ingrediuntur, præsertim si nihil in Purgatorio expiandum habent? Non video causam dilationis.

10. Dices, Præmia non solent distribui, nisi præmisso examine & iudicio: sed in nouissimo primùm die fiet examen & iudicium (Matth. 25. 31. Ergo tunc primum distribuenda sunt præmia **R E S P O N D E O.** Duplex est iudicium: Alterum particulare post hanc vitam, in quo distribuuntur præmia & pœnæ animarum. Et de hoc multi interpretantur illud Hebræor. 9. 27. *Statutum est hominibus semel mori, post hoc autem iudicium.* Alterum generale in nouissimo die, in quo distribuuntur præmia & pœnæ corporum. De quo Matth. 24. 30. *Tunc parebit signum Filij hominis in cælo, & tunc plangent omnes tribus terra, & videbunt Filium*

Filium hominis venientem in nubibus cæli cum virtute multa & maiestate. De utroque iudicio scribit Augustinus lib. 2. de anima & eius origine, cap. 4. D. Thomas 3. p. q. 59. artic. 5. & alij passim.

11. Dices 2. Anima Christi non ascendit in cælum, nisi resumpto prius corpore: Ergo nec animæ Sanctorum debent ascendere, nisi resumptis prius corporibus, quod fiet in fine mundi; alioqui discipuli essent supra Magistrum, & serui supra Dominum. Respondeo. Contrarium potius sequitur. Nam ex speciali priuilegio factum est, quod Christus ante generalem corporum resurrectionem, resumpsit corpus suum gloriosum: quod priuilegium debebatur illi, ratione vnionis hypostaticæ. Et ex ea parte superauit suos discipulos ac seruos.

V. QVÆSTIO.

An Sancti in cælo sciant, quæ apud nos geruntur.

1. **N**ON est quæstio, An simpliciter & absolute sciant omnia, quæ apud nos fiunt; sed an sciant ea, quæ ad ipsos aliquo modo spectant? cuiusmodi, inter cætera, sunt etiam orationes nostræ, quæ ad ipsos diriguntur. Aduersarij negant. Primo, quia Scriptura dicit, solum Deum nosse cogitationes nostras: mortuos verò nihil scire de nobis, vt 3. Reg. 8. 19. *Tu nosti solus cor omnium filiorum hominum.* Et Ecclesiastæ 9 5. *Viuentes sciunt se morituros: mortui vero nihil nouerunt amplius.* Et Iob 14. 21. *Siue nobiles fuerint filij eius, siue ignobiles, non intelliget, nempe post mortem.* Et Isaïæ 63. 16. *Abraham nesciuit nos, & Israël ignorauit nos.*

2. Deinde, quærit Calvinus lib 3. Inſtit. cap. 20. §. 24. vnde conſtet nobis, Sanctos habere *tam longas aures, quæ ad noſtras voces porrigantur; & oculos tam perſpicaces, qui neceſſitatibus noſtris aduigilent? Quid Catholici ſentiât, breuiter explicandum eſt per duas conſuſiones; quarum prima aget de Angelis: poſterior de aliis Sanctis.*

3. **PRIMA CONCLVSIO.** Angeli cognoscunt ea, quæ apud nos geruntur. Hoc cõcedunt aduerſarij. Et probatur clariffimis Scripturæ testimonijs. Primo, quia cognoscunt noſtras orationes, & illas Deo offerunt, vt de ſe fatetur Angelus Raphaël, Tob. 12. 12. his verbis: *Quando orabas cum lachrymis, ego obtuli orationem tuam Domino.* (Vide Auguſtinum epiſt. 120. ad Honoratum, cap. 29.) Et de alio Angelo legimus Apocal. 8. 3. *Alius Angelus venit, & ſtetit ante altare, habens thuribulum aureum: & data ſunt illi incenſa multa, vt daret de orationibus Sanctorum omnium ſuper altare aureum, quod eſt ante thronum Dei. Et aſcendit ſumus incenſorum de orationibus Sanctorum, de manu Angeli coram Deo.*

4. Secundo cognoscunt internam conuerſionem & pœnitentiam peccatoris. Lucæ 15. 7. *Dico vobis, quod ita gaudium erit in celo ſuper uno peccatore pœnitentiam agente, quàm ſuper nonaginta nouem iuſtis, qui non indigent pœnitentia.* Et infra v. 10. *Ita dico vobis, gaudium erit coram Angelis Dei ſuper uno peccatore pœnitentiam agente.*

5. Tertio, cognoscunt omnem cultum, quem Deo exhibemus. Pſal. 137. 1. *In conſpectu Angelorum pſallam tibi.* Vſuratum eſt in Scripturis, facere aliquid in conſpectu Dei, in conſpectu Angelorum, in conſpectu hominum, id eſt, inſpiciente Deo, Angelis, hominibus. Quem modum loquendi uſurpat etiam Cal-

uinus lib. 5. Instit. c. 14. §. 1. cùm ait, nos in vsu seu perceptione Sacramentorum, *testari coram Angelis nostram erga Deum pietatem.*

6. Quarto, cognoscunt habitum & honestatem mulierum in publicis conuentibus, vbi fit oratio. 1. Corinth. 11 §. *Omnis autem mulier orans aut prophetans, non velato capite, deturpat caput suum. Et infra v. 10. Ideo debet mulier velamen habere supra caput propter Angelos.* Vel, vt alij legunt: *Ideo debet mulier potestatem habere supra caput propter Angelos.* Vtriusque tamen lectionis idem est sensus quasi dicat: Mulier cùm orat, debet esse velato capite propter Angelos, vt habeat illos testes & inspectores sui pudoris & obedientiæ erga virum. Nam velamen, quod mulier gestat in capite, significat, eam subiectam esse potestati viri: Et virum quasi insidere & dominari ipsius capiti. Vide Chrysostomum, Theophylactum, Theodoretum, Anselmum, & D. Thom. in Comment. illius loci.

7. SECUNDA CONCLUSIO. Non soli Angeli, sed etiam alij Sancti in cælo viuentes cognoscunt ea, quæ apud nos geruntur: præsertim nostras orationes, quas ad ipsos fundimus, & necessitates, in quibus versamur. Hoc varijs argumentis probari potest. Primum sumitur ex Apocalypsi Ioannis. Alterum ab exemplo Sanctorum in hac vita degentium. Tertium ab exemplo Angelorum. Quartum ex natura & lege amicitia, qua Sancti in cælo, Deo intimè coniuncti sunt. Quintum ex autoritate Patrum. Singula seorsim proponam, ac deinde respondebo ad testimonia Scripturæ in contrarium allata.

I. ARGUMENTVM.

Ex Apocalypsi Ioannis.

8. **P**rimum argumentum sic propono: Ioannes in Apocalypsi expressè tradit, Sanctos in cælo nō solum cognoscere nostrās orationes, sed etiam Deo offerre. Nam cap. 5. v. 1. sic habet: *Et vidi in dextera sedentis supra thronum, librum scriptum intus & foris, signatum sigillis septem. Et vidi Angelum fortem, prædicantem voce magna: Quis est dignus aperire librum & soluere signacula eius? Et nemo poterat neque in calo, neque in terra, neque subtus terram aperire librum, neque respicere illum. Et ego flebam multum, quoniam nemo dignus inuentus est aperire librum, nec videre eum. Et vnus de senioribus dixit mihi: Ne fleueris: ecce vicit Leo de tribu Iuda, radix David, aperire librum, & soluere septem signacula eius. Et vidi, & ecce in medio throni, & quatuor animalium, & in medio seniorum, Agnum stantem tanquam occisum, &c. Et venit, & accepit de dextera sedentis in throno librum. Et cum aperuisset librum, quatuor animalia, & vigintiquatuor seniores ceciderunt coram Agno, habentes singuli citharas & phialas aureas plenas odoramentorum, quæ sunt orationes Sanctorum.*

9. Hic describit Ioannes visionem suam, quam habuit in raptu, quæ erat huiusmodi. Deus Pater sedebat in throno cælesti, & tenebat in manu dextra librum septem sigillis signatum, quem nemo poterat aperire seu interpretari, nisi Christus, qui est Agnus pro nobis occisus. Cùm ergo is librum aperuisset, adorauerunt illum quatuor animalia, & vigintiquatuor seniores, qui habebāt phialas aureas plenas odoramentorum, quæ sunt orationes Sanctorum.

10. Mul

10. Multa hic disputari solent. 1. de libro septem sigillis signato. 2. de quatuor animalibus. 3. de viginti quatuor senioribus. 4. de phialis aureis, quæ erant plenæ odoramentorum. Sed non omnia sunt huius loci. Solum duo posteriora spectant ad nostrum propositum. Igitur per viginti quatuor seniores intelliguntur Sancti Veteris ac Novi Testamenti, qui tunc temporis cum Christo erant in cœlesti gloria: non quidem omnes, sed præcipui. De quibus hæc tradit Ioannes. Primo, quod fuerint circumamicti vestimentis albis. (cap. 4. v. 4.) Secundo, quod habuerint aureas coronas in capitibus. (ibidem.) Terrio, quod fuerint redempti sanguine Christi ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione. (cap. 5. v. 9.) Quarto, quod præter illos fuerint multi alij Sancti in cœlo, (cap. 7. v. 13.)

11. Hi igitur seniores, id est, præcipui Sancti, qui tunc regnabant cum Christo, habebant in manibus *phialas aureas plenas odoramentorum, quæ sunt orationes Sanctorum*, id est, offerebant Deo orationes eorum, qui in hac vita mortali degebant: non secus, quam Angeli, qui idem dicuntur præstare. Tobias cap. 12. v. 12. & Apocalyp. 8. v. 3. vt supra ostensum est.

12. Vbi tria notanda sunt. Primum, Ioannem alludere ad ritum & consuetudinem templi Salomonis, in quo coram altari ponebantur phialæ aureæ & argenteæ plenæ odoramentorum. Nam Salomon curauit fieri centum phialas ex auro purissimo. (2. Paralipomenon 4. 8. & 22.) Et post captiuitatem Babylonitam, cum Cyrus restitueret Iudæis vasa aurea & argentea, quæ abstulerat Nabuchodonosor, numeratæ sunt aureæ phialæ triginta, & argenteæ mille.

mille. (1. Esdr. 1. 9.) Huc spectat illud Zachariæ 1. 4. 20. *Et erunt lebetes in domo Domini, quasi phialæ coram altari*, id est: Tam multi erunt lebetes in templo ad coquendas cernes victimarum, quàm multæ phialæ ad odorem Deo offerendum.

13. Alterum, per odoramenta, quæ erant in phialis, Ioannem aptissimè interpretatum esse orationes iustorum in hac vita: Et quidem duplici de causa. Primo, quia orationes iustorum ascendunt sursum, non secus, quàm odoramenta. Secundo, quia sunt suauissimi odoris coram Deo. Vtrunque significat Propheta, cum ait, Psal. 140. 2. *Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo.*

14. Tertium, orationes iustorum fuisse à senioribus oblatas Deo in phialis aureis: idque etiam duplici de causa. Primo, quia orationes iustorum procedunt ex charitate, quæ significatur per aurum. Sicut enim aurum inter metalla, sic charitas inter virtutes præstantissima est. Secundo, orationes iustorum sunt maximi pretij apud Deum, sicut aurum apud homines.

15. Atque hæc habentur in priori parte illius quinti capituli in Apocalypsi. In posteriori, refert Ioannes, triplicem gratiarum actionem fuisse oblatam Christo, eo quod librum signatum septem sigillis aperuisset Primam à viginti quatuor senioribus. Alteram ab Angelis. Tertiam ab omni creatura, quæ est in cælo, & in terra, & sub terra. Et postea, quatuor animalia dixisse, Amen. Vbi iterum notandum est, per quatuor animalia (vt multi interpretantur) intelligi quatuor Euangelistas: vel certè aliquos alios cum Christo in cælo regnantes. Hi ergo, quicumque tandem fuerint, suo applausu approbarunt orationem

& gratiarum actionem, quæ fiebat ab ijs, non solum, qui in cœlo, sed etiam qui in terra, & sub terra erant. Vnde identidem sequitur, Sanctos in cœlo non ignorare, quæ apud nos fiunt.

II. ARGUMENTVM.

Ab exemplo Sanctorum in hac vita degentium.

16. **S**ecundum argumentum est tale. Quidquid conceditur Sanctis in hac vita degentibus, hoc multo magis conceditur Sanctis in cœlo regnantibus, præsertim si illorum statui non repugnet, sed potius consentaneum sit: At Sanctis in hac vita degentibus conceditur, vt cognoscant occulta aliorum desideria, machinationes, & opera, etiam absentium: Ergo multo magis id conceditur Sanctis in cœlo regnantibus, cum illorum statui non repugnet, sed cōsentaneum sit. Maior videtur per se nota. Minor probatur varijs exemplis ex Scriptura desumptis.

17. Primo, quia Samuël cognouit omnia, quæ erant in corde Saülis. Regum 9.19. *Et respondit Samuël Sauli dicens: Omnia, quæ sunt in corde tuo, indicabo tibi. Et de asinis, quas nudius tertius perdidisti, ne sollicitus sis, quia inuenta sunt.*

18. Secundo, Elisæus sciuit omnia, quæ à famulo absente erant perpetrata. 4. Reg. 5.25. *Et dixit Elisæus: Vnde venis Giezi? Qui respondit: Non iuit seruus tuus quoquam. At ille ait: Nonne cor meum in presenti erat, quando reuersus est homo de curru suo in occursum tui?*
Nunc

Nunc igitur accepisti argentum, & accepisti vestes, vt emas oliueta, & vineas, & oues & boues, & seruos, & ancillas. Sed & lepra Naaman adhærebit tibi, & semini tuo, vsque in sempiternum.

19. Tertio, idem Elisæus sciebat omnia secreta cōsilia Regis Syrię, & reuelabat ea Regi Israël. 4. Regum 6. 8. Rex autem Syria pugnabat contra Israël, consiliumque iniit cum seruis suis, dicens: In loco illo, & illo ponamus insidias. Misit itaque vir Dei ad Regem Israël, dicens: Caue, ne transcas in locum illum, quia ibi Syri in insidiis sunt. Misit itaque Rex Israël ad locum, quem dixerat ei vir Dei, & præoccupauit eum, & obseruauit se ibi non semel, neque bis. Conturbatumque est cor Regis Syria pro hac re: & conuocatis seruis suis ait: Quare non indicatis mihi, quis proditor mei sit apud Regem Israël? Dixitque vnus seruatorum eius: Nequaquam Domine mi Rex, sed Elisæus Propheta, qui est in Israël, indicat Regi Israël omnia verba, quæcunque locutus fueris in conclauis tuo.

20. Quarto, Daniel sciebat occultum somnium Nabuchodonosoris, & interpretationem illius. Dan. 2. 26. Et dixit Rex Danieli: Putasne verè potes mihi indicare somnium, quod vidi, & interpretationem eius? Et respondens Daniel coram Rege ait: Myſterium quod Rex interrogat, sapientes, Magi, arioli, & aruspices nequeunt indicare Regi. Sed est Deus in cælo reuelans myſteria. Qui etiam reuelauit Danieli, vt ibidem sequitur.

21. Quinto, Petrus Apostolus sciebat occultam fraudem Ananię & Sapphirę circa pretium agri. Act. 5. 1. Vir quidam nomine Ananias cum Sapphira uxore sua vendidit agrum, & fraudauit de pretio agri, conscia uxore sua: & adferens partem quandam, ad pedes Apostolorum posuit. Dixit autem Petrus: Anania, cur tentauit Sathanas cor tuum, mentiri te Spiritui sancto, & fraudare

dare de precio agri? Omitto similia exempla, quæ passim occurrunt.

22. Ex quibus omnibus sic concludo: Si Samuel, Elisæus, Daniel, Petrus, & alij potuerunt in hac vita mortali cognoscere occulta cõsilia, conatus, & actiones aliorum, etiam absentium; certè poterunt & nunc cognoscere, cum in cælo sunt. Nec enim verisimile est, in exilio fuisse melioris conditionis, quàm nunc sint in patria: Et remotos à conspectu Dei, cognouisse multa ex Dei reuelatione, quæ nunc in aula & præsentia Dei cogantur ignorare. Absit. Reclamat bonitas Dei: reclamat recta ratio: reclamat exemplum viginti quatuor seniorum, de quibus supra dictum est.

23. Dices, Ex toto hoc discursu nihil aliud sequitur, quàm quod huiusmodi cognitio, sicut in hac vita paucis concessa est, sic etiam in cælo paucis concedi possit. Ex quo non licet inferre, quod omnibus in cælo existentibus sit communis. RESPONDEO. Hoc optimè licet inferre, si diuinum consilium & prouidentiam in hac re spectemus. Nam quod Deus in hac vita solet paucis & raro concedere, per modum priuilegij transmittit; hoc in altera concedit omnibus per modum doni permanentis.

24. Exemplum habemus in Christo, cui speciatim in hac vita, pro breui tempore, quædam concessa sunt, quoad vsus & exercitium. Primo, ut facies eius splenderet sicut Sol. (Matth. 17.2.) Secundo, ut ambularet super aquas. (Matth. 14.25.) Tertio, ut clausas ianuas penetraret. (Ioan. 20.19.) Quarto, ut subito euanesceret ex oculis hominum, & quasi inuisibilis esset. (Lucæ 24.31.)

25. Hæc & similia concedentur omnibus Sanctis

post diem iudicij. Tunc enim habebunt corpora gloriosa, cum his quatuor dotibus, claritate, subtilitate, agilitate, & impassibilitate, vt docent Theologi in 4. distinct. 44. & 49. De quibus extant expressa Scripturæ testimonia. De claritate, Matthæi 13. 43. *Tunc iusti fulgebunt sicut Sol.* De impassibilitate. 1. Corinth. 15. 53. *Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc, immortalitatem.* De agilitate Sap. 3. 7. *Fulgebunt iusti, & tanquam scintille in arundinetis discurrent.* De omnibus simul 31. Cor. 15. 44. *Seminatur in corruptione, surget in incorruptione: seminatur in ignobilitate, surget in gloria: seminatur in infirmitate, surget in virtute: seminatur corpus animale, surget corpus spirituale.*

26. Igitur sicut hæc dotes corporis, quæ in hac vita paucissimis & rarissimè conceduntur, in cælo omnibus concedentur, non ad breue tempus, sed perpetuo: sic etiam, seruata proportione de dotibus animi dicendum est. In hac vita paucis & raro conceditur, cognoscere occultas aliorum cogitationes & desideria; quod in cælo commune est omnibus. In hac vita concessum est Moysi & Paulo (vt multi putant) videre essentiam Dei, in cælo omnes vident. In hac vita Stephanus Protomartyr vidit Filium hominis stantem à dextris Dei (Actor. 7. 55.) in cælo omnes fruuntur hac visione. Et sic de similibus. Rationem huius rei clarius explicabo inferius in 4. Argumento.

III. ARGUMENTVM.

Ab exemplo Angelorum.

27. **T**ertium est hoc: Quidquid conuenit Angelis ratione beatitudinis, hoc etiam conuenit aliis

aliis Sãctis in cœlo existentibus, qui & ipsi beati sunt: At Angeli, ratione beatitudinis, cognoscunt ea, quæ apud nos geruntur: Ergo etiam alij Sancti in cælo existentes ea cognoscunt.

28. Maior pater, quia Angeli, tametsi in natura differant ab aliis Sanctis, tamen in beatitudine nõ differunt, sed æquales sunt iuxta illud Christi, Lucæ 20. 25. *Illi verò, qui digni habebuntur seculo illo, & resurrectione ex mortuis, neq, nubent, neq, ducent uxores: neque enim ultra mori poterunt: æquales enim Angelis sunt, & filij sunt Dei.* Ergo quidquid competit Angelis ratione beatitudinis quatenus sunt filij Dei; hoc etiam aliis competere necesse est, qui in eodem statu sunt.

29. Minor probatur: quia quod Angeli infallibiliter cognoscant eã, quæ apud nos fiunt, præsertim internas preces, contritionem & penitentiam, hoc non habent ex solis naturæ viribus, (alioqui etiam Dæmones, qui in natura illis æquales sunt, infallibiliter ea cognoscerent, quod falsum est) sed habent ex statu beatitudinis. At in hoc statu, yt dixi, non differunt ab aliis Sanctis. Ergo & alij Sancti, ratione sui status, possunt idem præstare.

30. Simile est in Consistorio Imperatoris, in quo multi sunt Consiliarij. Tametsi enim alij ab aliis differant, quoad naturam originem & nobilitatem, cum alij nati sint Comites, alij Barones, alij plebei; omnes tamen æquales sunt, quoad statum, in quo versantur, quia omnes sunt in arcano Consilio Imperatoris, & æqualem in dicenda sententia libertatem & potestatem habent. Ex quo rectè sequitur, quidquid secreti cognoscit vnus, ratione sui status, hoc etiam alios cognoscere, qui in eodem statu sunt.

31. DICES, Quod Angeli cognoscant nostras

orationes & necessitates, hoc non videntur habere ratione beatitudinis, sed ratione officij. Cùm enim ex officio sint custodes hominum, necesse est eos cognoscere, quæ circa homines fiunt. R E S P O N D E O. Contrarium verum est. Quod ex eo patet, quia si haberent notitiam illam ratione solius officij, iam soli Angeli custodes, qui nobiscum versantur, haberent illam notitiam; non item reliqui, qui in cælo sunt. Hoc autem falsum est. Nam de illis, qui in cælo sunt, dictum est Lucæ 15. 10. *Gaudium erit coram Angelis Dei super vno peccatore pœnitentiam agente.* Quod intelligendum est de Angelis in cælo existentibus, vt patet ex verbis præcedentibus, quæ sic habent: *Gaudium erit in celo super vno peccatore pœnitentiam agente.* Hinc infero, si omnes Angeli, siue in cælo, siue in terra sint, cognoscunt internas nostras cogitationes & affectiones, quod non habeant eam notitiam ex eo præcisè, quia custodes nostri sunt; sed ex eo, quia beati sunt. Quod deinceps magis explicabo.

IV. ARGUMENTVM.

Ex natura & lege amicitia.

32. **Q**uartum argumentũ sic propono. Lex amicitiaë requirit, vt amicorum omnia sint cõmunia, non solum quoad bona externa, quibus se mutuo iuuant in necessitate, sed etiam quoad interna consilia & secreta, quæ sibi inuicem, quantum exigit cuiusque status & conditio, solent communicare. Hanc legem non modo cõmédant Ethnici Philosophi, sed etiã Christus in Euangelio, cùm ait, Ioan. 15. 15. *Iam non dico vos seruos, quia seruus nescit, quid faciat*

faciat Dominus eius. Vos autem dixi amicos, quia omnia, quaecunque audivi à Patre meo, nota feci vobis. Cùm ergo Sancti in cælo sint amici Dei, & intimè cum illo coniuncti; lex amicitiae requirit, vt Deus, qui omnia nouit, non patiatur amicos suos ignorare ea, quæ apud nos fiunt, præsertim orationes nostras, quæ ad ipsos diriguntur.

33. **DICES**, Si hoc argumentum conuincit, planè sequitur, non solum Sanctos in cælo cognoscere nostras orationes, sed etiam Sanctos in limbo cognouisse. Nam & illi erant amici Dei, ac proinde Deus ex lege amicitiae debebat illis reuelare orationes, quæ ad ipsos fundebantur.

34. **RESPONDEO**. Amicitia duplex est. Vna inter æquales, vt inter Principes, vel ciues, vel milites, vel agricolas. Altera inter inæquales, vt inter Deum & homines, inter Principem & inferiores Principem. Prior vocatur amicitia æqualitatis: posterior excellentiæ seu proportionis. De hac nos agimus. Igitur lex amicitiae, quæ inter inæquales est, hoc requirit, vt bona amicorum sint communia, non simpliciter & absolutè, sed seruata proportione cuiusque status ac conditionis. Hoc patet primo in amicitia humana. Nam Princeps, qui habet varios amicos, quorum alij nobiles, alij plebei sunt; itèmque alij domestici, alij extranei; nõ tenetur ex lege amicitiae, æqualiter omnibus sua bona communicare, sed vnicuique iuxta exigentiam sui status ac ordinis.

35. Idem fit in amicitia diuina. Nam & Deus habet varia amicorum genera: Alios in hac vita mortali: alios in limbo vel purgatorio: alios in cælesti beatitudine. Horum omnium status diuersus est. Nam primi sunt in statu obscuræ fidei. (1. Cor. 13. 12.)

cum periculo excidendi ab amicitia, si peccent. (Rom. 11. 20.) Secundi sunt etiam in statu obscuræ fidei, sed sine periculo peccandi, ut quæstio. 3. conclus. 4. explicatum est. Tertij sunt in statu claræ visionis, quia Deum præsentem contemplantur, & omnis miseriæ expertes sunt. Apoc. 22. 5.

36. Propter hanc statuum diuersitatem, Deus non æqualiter communicat illis sua bona, sed seruat proportionem. Nā illis, qui in cælo sunt, immediatè donat seipsum per clarā & intuitiuā visionē diuinę essentiæ, in qua omne bonū perfectissimè continetur. Cæteris verò nō cōmunicat seipsum clarè & immediatè, sed obscurè & mediatè: idq; partim per creaturas, in quibus aliquo modo relucet ipsius bonitas & sapientia (Rom. 1. 20.) partim per fidem, quam ex auditu percipiunt. (Rom. 10. 17.)

37. Hinc facile declarari iam potest, quod quærebatur, quare scilicet Sancti in cælo cognoscant nostras orationes, quas sancti in Limbo non cognoscebant, cum & illi essent amici Dei? Causa hæc est. Nā Sancti in cælo clarè & intuitiuè vident diuinam essentiam, in qua, tanquam in viuo speculo, creaturæ omnes repræsentantur. Sicut ergo is, qui speculum corporeum intuetur, clarè & distinctè videt, quæ in illo apparent; sic Sancti, qui essentiam diuinam intuentur, clarè & distinctè vident creaturas in illo apparentes. Hoc interest, quod speculum corporeū, quale apud nos est, naturaliter ac necessario ostendat ea omnia, quæ in ipso repræsentantur, quia non habet libertatem seu potestatem, ut quædam ex iis occultet, & quædam manifestet. At Deus, in quo omnes creaturæ, tanquam in viuo exemplari continentur, potest quasdam nobis manifestare, quasdam occultare, prout ipsi visum est. Hinc à Theologis vocatur speculum

lum voluntarium. Omnes tamen Sancti in eo speculo clarè intuentur, quæ aliquo modo ad ipsos pertinent; ac proinde etiam orationes, quæ ad ipsos funduntur.

38. Alia fuit ratio Sanctorum in limbo existentium. Nam illi non erant in statu claræ visionis, sed in statu obscuræ fidei; ac proinde non poterat quicquam cognoscere in essentia diuina, tanquam in speculo representantè; sed quidquid cognoscebant, aliunde debebant accipere. Ac potissimum, ut supra dixi, ex triplici capite. Primo, ex ea notitia, quam ex hac vita secum asportauerant. Secundo, ex relatione aliorum hominum, qui ex hac vita ad illos veniebant. Tertio, ex colloquio Angelorum, qui aliquando consolandi causa illos adibant. At ex nullo horum capitum poterant semper & infallibiliter cognoscere orationes viuentium. Non ex primo, quia Abraham ex ea notitia, quam secum ex hac vita in limbum asportauerat, non potuit scire, quid reliqui in hac vita degentes, post mortem ipsius, essent petituri. Nec ex secundo, quia qui ex hac vita veniebant ad limbum, non poterant Abrahamo referre, quid quisque oraret, vel oraturus esset in hac vita. Nec ex tertio, quia Angeli non semper erant in limbo: Ergo non semper poterant ibi manifestare, quid fieret in terra.

39. D I C E S, Saltem aliquando poterant. R E S P O N D E O. Hoc concedimus: Nec est contra nos. Dices 2. Deus poterat id præstare. Respondeo. Poterat quidem, sed non constat factum esse. Si tamen aduersarij factum esse contendant, non repugnabimus: sed sic potius ratiocinabimur: Si Sancti in limbo cognouerunt orationes viuentium ex peculiari

Dei reuelatione, cur Sancti in caelo non cognoscant? Quæ hæctenus dicta sunt, deinceps auctoritate Patrum confirmabimus.

V. ARGUMENTVM.

Ex auctoritate Patrum.

40. **A**ugustinus lib. 22. de ciuit. Dei, cap. 29. de hac re ita scribit: *Si Propheta Eliseus puerum suum Giezi absens corpore vidit accipientem munera, quæ dedit illi Naaman Syrus; quanto magis Sancti videbunt omnia, etiam vnde sunt corpore absentes? Tunc enim erit perfectum illud, de quo loquens Apostolus: Ex parte, inquit, scimus, & ex parte prophetamus: cum autem venerit, quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est.*

41. Ad hoc confirmandum profert illud 1. Cor. 13. 11. *Cum essem paruulus, loquebar ut paruulus, sapiebam ut paruulus, cogitabam ut paruulus. Quando autem factus sum vir, euacuauit, quæ erant paruuli. Videmus nunc per speculum in enigmate: tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte: tunc autem cognoscam, sicut & cognitus sum. Et mox subiungit: Si ergo in hac vita, ubi hominum mirabilium prophetia ita comparanda est illi vita, quasi paruuli ad iuuenem, vidit tamen Eliseus accipientem munera seruum suum, ubi ipse non erat: itane, cum venerit, quod perfectum est, illi Sancti ad ea quæ videnda sunt, oculis corporeis, quibus Eliseus absens ad seruum suum videndum non indiguit, indigebunt? Nam secundum Interpretes 70. ista sunt ad Giezi verba Propheta: Nonne cor meum tecum ibat, & noui quod conuersus est vir de curru suo obuiam tibi, & accepisti pecuniam? &c. Sicut autem ex Hebræo interpretatus est presbyter Hieronymus: Nonne cor meum, inquit, in presenti erat,*

erat, quando reuersus est homo de curru suo in occursum
tui? Corde ergo suo se dixit hoc vidisse Propheta, adiuto
quidem mirabiliter, nullo dubitante, diuinitus. Sed quan-
to amplius tunc omnes munere isto abundabunt, cum Deus
erit omnia in omnibus?

42. Prosper Aquitanicus lib. 1. de vita contem-
platiua, cap. 4. *Hæc est contemplatiua vita beata, ad
quam qui bonorum operum consummatione peruenerint,
beatis Angelis similes erunt, & simul cum Deo sine fine
regnabunt. Quod hic crediderunt, ibi videbunt, sui Crea-
toris substantiam mundis cordibus contemplantes, &c.
Ibi eis exuberabit tanta letitia, tanta celestium gratia
gaudiorum, ut & remuneratori suo pro tantis muneribus
gratias agant, & nullum fastidium, ex ipsa affluentium
bonorum perceptione sustineant. Ibi ita patebunt singu-
lorum singulis mentes, sicut corporalibus oculis subiacent
facies corporales. Et infra: Nec latebit tam perfecte bea-
tos aliquid secretorum, qui quod est longè præstantius,
ipsum visuri sunt Deum.*

43. Gregorius Magnus lib. 4. Dialog cap. 33. *Quia
in illa æterna hereditate omnes communi claritate Deum
conspiciunt, quid est, quod ibi nesciant, ubi scientem omnia
sciunt?*

44. Beda ad cap. 16. Lucæ: *Qui creatoris sui clari-
tatem vident, nihil in creatura agitur, quod videre non
possint. Cui simile est illud Alcuini de diuinis officiis,
cap. 39. Nec dubitandum est, fidelium petitiones à spiri-
tibus iustorum sciri, quia qui intus claritatem Dei vi-
dent, non est credendum, quia sit aliquid foris, quod igno-
rent. Plura testimonia citabo quæst. 12.*

Soluuntur obiectiones aduersariorum.

45. **S**uperest, vt excutiantur testimonia Scripturæ contra nos allata. Primum est 3. Reg. 8. 39. *Tu nosti solus cor omnium filiorum hominum.* Respondeo. Multa soli Deo tribuuntur, quæ etiam aliis conueniunt, sed diuerso sensu. v. g. Solus Deus dicitur bonus. (Matth. 19. 17.) Solus iustus. (2. Machab. 1. 25.) Solus pius. (Apocal. 15. 4.) Solus potens & immortalis. (1. Timoth. 6. 15.) Solus faciens mirabilia. (Psal 71. 18.) Et tamen hæc omnia cõueniunt etiam hominibus: non quidem per essentiam, vt Deo, sed per participationem. Nam Deus ista omnia habet à se: homines à Deo. Idem est in nostro casu. Solus Deus dicitur nosse corda hominum, quia solus ex se nouit. Nihilominus & alij possunt nosse, non quidem ex se & virtute sua, sed accepta à Deo cognitione aut reuelatione.

46. Alterum est Ecclesiastæ 9. 5. *Viuentes sciunt se morituros: mortui vero nihil norunt amplius.* In quem locum sic scribit Lutherus: *Salomon sentire videtur, mortuos sic dormire, vt prorsus nihil sciant. Et planè credo non esse in Scriptura locum fortiozem pro mortuis dormientibus, & nihil intelligentibus rerum nostrarum, contra Sanctorum inuocationem.* **R E S P O N D E O.** Quid sentiat Salomon, ex pleno contextu petendum est, qui sic habet: *Nemo est, qui semper viuat, & qui huius rei habeat fiduciam. Melior est canis viuus leone mortuo. Viuentes enim sciunt se esse morituros: mortui vero nihil nouerunt amplius, nec habent ultra mercedem.* quasi dicat: Si spectemus negotium æternæ salutis, de eo in hac vita laborandum est, non post mortem. Nam hæc vita utilior est ad merendum, quàm tempus post mortem. *Quamdiu enim hic viuimus, cogitamus nos*
mori

morituros, ac proinde possumus agere pœnitentiam, quod mortui non possunt. Nam mortui nullum amplius norunt remedium, quod possit illis prodesse ad vitæ emendationem, aut quo possint mereri aliquid apud Deum. Vide quæ supra dicta sunt q. 3. concl. 2.

47. Tertium est Iob 14. 21. *Sive nobiles fuerint filij eius, sive ignobiles, non intelliget.* RESPONDEO. Gregorius lib. 12. Moral. cap. 14. interpretatur hunc locum de hominibus carnalibus, qui in hac vita valde solliciti sunt de suis filiis: & post hanc vitã, quando sunt in inferno, nihil prodest illis filiorum status aut conditio, quia tunc nesciunt, an filij bene vel male se gerant in hac vita. Verba Gregorij sunt hæc: *Sicut hi, qui adhuc viuentes sunt, mortuorum anima quo loco habeantur, ignorant: ita mortui vitam in carne viuentium post eos qualiter disponatur, nesciunt. Quod tamen de animabus sanctis sentiendum non est, quia quæ intus omnipotentis Dei claritatem vident, nullo modo credendum est, quia foris sit aliquid, quod ignorent. Sed carnales quique, quia amorem præcipuum filiis impendunt, hoc eos beatus Iob nescire postmodum asserit, quod hic vehementer ama-uerunt: ut, sive nobiles, sive ignobiles sint filij, nesciant, quorum eos semper cura fatigabat.*

48. Quartum est Isaia 63. 16. *Abraham nesciuit nos, & Israël ignorauit nos.* RESPONDEO. Ex hoc loco nihil aliud possunt colligere aduersarij (quantum attinet ad præsentem quæstionem) quam quod Abraham & Iacob, tunc temporis ignorauerint, quid in hac vita gereretur. Quod, etsi concedatur, non est contra nos. Nam Abraham & Iacob non erant tunc in cælesti gloria, sed in limbo. Nos autem hic disputamus de Sanctis in cælesti gloria existentibus.

49. An autem ille sit sensus istius loci, merito quæri

quæri potest. Videtur alius esse, vt patet ex antecedentibus & consequentibus, quæ sic habent: *Attende de cælo, & vide de habitaculo sancto tuo, &c. Tu enim Pater noster, & Abraham nesciuit nos, & Israël ignorauit nos: Tu Domine Pater noster, redemptor noster, à saculo nomen tuum.* Q. D. Merito confugimus ad te, ô Pater cælestis, quia Abraham & Iacob non possunt nos liberare, sed tu solus. Vel, vt Hieronymus interpretatur. Abraham & Iacob non agnoscunt nos amplius pro suis filijs, propter peccata nostra.

50. Quod attinet ad Calvinum, ego vicissim quæro, an Paulus habuerit tam longas aures, vt ad illam Christi vocem porrigerentur: *Saule, Saule, quid me persequeris?* præsertim cum Calvinus dicat, Christum in cælo existentem hanc vocem emisisse. Item, an Stephanus habuerit oculos tam perspicaces, vt potuerit dicere: *Video cælos apertos, & Filium hominis stantem à dextris Dei.* Adde Sanctos in cælo non indigere oculis & auribus corporalibus ad cognoscendum ea, quæ apud nos geruntur, sicut nec Angeli indigent. Sufficit notitia intellectiua, quam habent ex intuitu diuinæ essentiæ, vt dictum est.

VI. QVÆSTIO.

An Sancti intercedant pro nobis?

Hic dissentiunt aduersarij. Nam Philippus Melancthon in Apologia Confessionis Augustanæ att. 21. docet hæc tria. Primo, constare ex Scripturis, quod Angeli orent pro nobis. Secundo, non constare ex Scripturis, quod alij Sancti orent pro nobis. Tertio; Si tamen orant pro nobis, non orare nisi

gene

generatim pro Ecclesia. Aliter sentiunt Rex Angliæ in Monitoria Præfatione, & Guilielmus Toskerus in Duello. Aiunt, Sanctos nec generatim, nec speciatim pro nobis orare. Ratio illorum est, quia gaudium cœleste, quo fruuntur in cœlo, non permittit illos cogitare de nobis, aut ad res nostras attendere. Est enim tantum gaudium, ut plane auocet mentem à rebus inferioribus, & fixam teneat in contemplatione solius diuinitatis, cuius aspectu perfuuntur.

2. Catholici sic statuunt. Primo, Angelos non solum generatim, sed etiam in causis ac necessitatibus particularibus, nostri curam gerere, & pro nobis orare. Hoc patet primo ex illo Zachariæ 1. 12. *Respondit Angelus Domini, & dixit: Domine exercituum usquequo tu non misereberis Ierusalem & urbium Iuda, quibus iratus es iste iam septuagesimus annus est.* Vbi orat Angelus pro restauratione Ierusalem & aliarum urbium, quæ tempore captiuitatis Babylonice fuerant à Nabuchodonosore deuastatæ.

3. Deinde ex iis Scripturæ locis, ubi Angeli dicuntur nostras orationes Deo offerre, ut Tobia 12. 12. & Apocal. 8. 3. Nam eo ipso, quod nostras orationes Deo offerunt, censentur etiam suas adiungere, ut nostræ facilius à Deo exaudiantur.

4. Præterea ex Daniele cap. 18. ubi introducuntur quatuor Angeli, quorum vnus erat Princeps Persarum; alter Græcorum; tertius captiuorum in Perside; quartus populi Dei. Singuli gerebant curam eorum quos habebant sibi commissos. Denique ex aliis locis, ubi agitur de custodia Angelorum.

5. Secundò statuunt, Sanctos qui olim in Limbo erant, ut minimum generatim orasse pro uiuentibus. Hoc supra ostensum est exemplo Oniæ & Ieremiæ, qui

qui orantur pro populo & templo Iudæorum (lib. 2. Machab. c. 15. v. 12. & seqq.)

6. Tertio, Sanctos qui nunc in cælo sunt, orare pro nobis in particulari, sicut & Angeli faciunt. Nam sicut Angeli offerunt orationes nostras Deo, sic & ipsos facere, supra demonstratum est exemplo viginti quatuor seniorum. (Apoc 5.8.)

7. Accedit ratio, quæ sumitur ex duobus principijs. Vnum est, quod Sancti in cælo sigillatim cognoscant nostras necessitates, vt dictum est. Alterum, quod vinculo charitatis & beneuolentiæ nobis coniuncti sint. Sumus enim membra vnius Ecclesiæ Christi: Illi quidem membra Ecclesiæ triumphantis in cælo: nos autem, militantis in terra. Sicut ergo illi, qui in hac vita nobiscum agunt, & nobis charitate coniuncti sunt, libenter nos iuuant in nostris necessitatibus; sic etiam de Sanctis in cælo, & quidem potiori iure, sentiendum est. Non enim minus illi nos amant, quàm qui in terris sunt.

8. Et sanè, si diues Epulo in inferno fuit sollicitus pro fratribus suis, quanto magis Sancti in cælo pro nobis: Et, si Onias & Ieremias, cum nondum essent beati, orabant pro populo Iudæorum, quanto magis nunc, cum beati sunt, pro omnibus orare putandum est?

9. Idem docent antiqui Patres. Origenes hom. 3. in Cantica: *Omnes Sancti, qui de hac vita decesserunt, habentes adhuc charitatem erga eos, qui in hoc mundo sunt, si dicantur curam gerere salutis eorum, & inuare eos precibus suis atque interuentu suo apud Deum, non erit inconueniens. Scriptum est enim in Machabæorum libris ita: Hic est Ieremias Proph. Dei, qui sæper orat pro populo.*

10. Athanasius de interpretatione Psalmorum
ad

ad Marcellinum: *Verum cauendum, ne quis Psalmos secularibus ad loquendum verbis ornet, neue conetur diuisiones immutare, aut omnino aliud pro alio substituere, sed simpliciter, ut scripta sunt, recitat & psallat, ut Sancti, qui ista verba suppeditarunt, sua esse agnoscentes, comprecentur nobiscum, ut potius Spiritus sanctus, qui ita locutus est in Sanctis, conspiciens ibi sua verba resonare, nostram operam coadiuet.*

11. Gregorius Nyssenus oratione funebri in Meletium Episcopum: *In adytis ac penetralibus sacerdos est, in interioribus veli, quo praecursor pro nobis ingressus est Christus. Reliquit carnis tegumentum: non amplius signo & umbra caelestium seruit, sed in ipsam rerum imaginem intuetur: non amplius per speculum, atque per transfennam & aenigma, sed ipse facie cum facie collata intercedit apud Deum. Intercedit autem pro nobis, & pro populis erratis.*

12. Cyprianus lib. 1. ad Cornelium, in fine: *Memores nostri inuicem simus, concordēs atq; unanimes, utrobique, pro nobis semper oremus, pressuras atq; angustias mutua charitate releuemus. Et si quis hinc nostrum prior diuina dignationis celeritate praecesserit, perseueret apud Deum nostra dilectio, pro fratribus & sororibus nostris apud misericordiam Patris non cessat oratio.*

13. Hieronymus contra Vigilantium c. 3. *Dicis in libello tuo, quod dum viuimus, mutuo pro nobis orare possumus; postquam autem mortui fuerimus, nullius sit pro alio exaudienda oratio; praesertim cum Martyres, ultionem sui sanguinis obsecrantes, impetrare non quiverint. Si Apostoli & Martyres, adhuc in corpore constituti, possunt orare pro ceteris, quando pro se adhuc debent esse solliciti; quanto magis post coronas, victorias & triumphos? Unus homo Moses sexcentis millibus armatorum impetrat à Deo veniam; & Stephanus, imitator Domini sui, & primus Martyr*

in

in Christo, pro persecutoribus veniam deprecatur: & postquam cum Christo esse coeperint, minus valebunt? Paulus Apostolus ducentas septuagintasex sibi dicit in nauis animas condonatas: & postquam resolutus esse coeperit cum Christo, tunc ora clausurus est, & pro ijs, qui in toto orbe ad suum Euangelium crediderunt, mutire non poterit.

14. Augustinus in expositione Ps. 85. sub finem: Dominus noster Iesus Christus adhuc interpellat pro nobis. Omnes Martyres, qui cum illo sunt, interpellant pro nobis. Non transeunt interpellationes ipsorum, nisi cum transierit gemitus noster.

15. Nec desunt aduersarij, qui idem sentiant. Lutherus in responsione ad condemnationem doctrinalem Louanensium: Non negaui unquam, nos meritis & precibus Sanctorum quantumlibet imperfectis iuari, &c. (Tomo prima Ienensi, Anno 1584. pagina 472.)

16. Ioannes Oecolampadius ad Serm. Chrystomi de Iuuentio & Maximo Martyribus: Sancti in caelis sua adhuc charitate flagrantes, non desinunt pro nobis intercedere.

17. Philippus Melanchthon in Locis communibus Manlij fol. 151. Dicam tibi manifestum testimonium ex nouo Testamento, probans quod mortui sint solliciti de Ecclesia & nobis. Ita enim ait Mattheus: Helias & Moses loquebantur cum Christo de rebus futuris. Non dubium est, quin Sancti ipsi, qui sunt in caelo, nostri cura in terra uiuentium afficiantur.

18. Ioannes Brentius ad cap. 16. Lucæ; Ergone mortui intercedunt pro uiuis? Certè negari non potest, quin hi, qui uiuunt cum Christo, bene cupiant Ecclesie & membris eius. Si enim Angeli orant pro nobis, quemadmodum Zacharias

charitas testatur, & si Christus ipse apud Patrem pro nobis intercedit, quomodo non & Sancti afficerentur erga nos in Christo & per Christum charitate, & optarent nobis à Deo foelicia quaeque?

19. Ratio autem, quæ initio in contrarium allata est, in ipsos authores retorqueri potest. Nam si visio diuinitatis, & gaudium quod ex ea sequitur, obstarét, quo minus Sancti possint nostri curam gerere, & ad res nostras attendere; plane sequeretur, nec Christum secundum humanitatem, nec Angelos custodes, cum & ipsi videant diuinitatem, & cœlesti gaudio perfruatur, posse curam nostri gerere, nec ad res nostras attendere. Quod tamen nemo dixerit.

VII. QVÆSTIO.

An liceat inuocare Sanctos in cælo existentes.

1. **T**Ametsi aliqui ex aduersariis concedant, Sanctos pro nobis orare seu intercedere, vt iam ostensum est; negant tamen rectè à nobis inuocari posse. Quare? quia putant hanc inuocationem vel cedere in iniuriam Dei, vel in iniuriam Christi, vel esse signum diffidentiae, vel aliquid simile. Quæ omnia re futabimus in sequentibus quæstionibus. Nunc generatim ex dictis sic concludo: Si Sancti intelligunt nostras orationes, & pro sua charitate parati sunt nos iuuare, & apud Deum pro nobis intercedere, cur nobis non liceat ab ipsis petere, vt hoc faciant? Petierunt hoc maiores nostri ante nos, vt q. 12. demonstrabo.

2. Et habemus exemplum in Scripturis. Nam Apoc. 1. 4. sic legimus *Ioannes septem Ecclesiis, quæ sunt in Asia. Gratia vobis & pax ab eo, qui est, & qui erat, & qui venturus est: & à septem spiritibus, qui in conspectu*

throne eius sunt: & à Iesu Christo, qui est testis fidelis, primogenitus mortuorum. Quo loco Ioannes precatur fidelibus in Asia, & pacem & gratiã à Deo Patre à septẽ Angelis, & à Christo Iesu Redemptore nostro. Vnde sic argumentor: Sicut illi inuocant Deum & Christum, qui à Deo & Christo petunt aliquod bonum spirituale, siue pro se, siue pro aliis; sic etiam inuocant Angelos, qui ab Angelis petunt aliquod bonum spirituale: At Ioannes pro fidelibus in Asia petit aliquod eiusmodi bonum, nempe pacem & gratiam, non solum à Deo & Christo, sed etiam ab Angelis: Ergo inuocat Deum, Christum, & Angelos.

3. Diuerso tamen modo ab illis petit. A Deo, tanquam authore omnium bonorum. Iacobi 1. 17. *Omne datum optimum, & omne donum perfectum de sursum est, descendens à Patre luminum, apud quem non est transmutatio.* A Christo, tanquam ab eo, qui per suam mortem meruit nobis omne bonum spirituale. Eph. 1. 3. *Benedictus Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spirituali in Christo, id est, per merita Christi.* Ab Angelis, tanquam ab iis, qui in eiusmodi negotio curam nostri habent. Hebr. 1. 14. *Omnes sunt administratorij spiritus, in ministerium missi propter eos, qui hereditatem capient salutis.*

4. D I C E S, Per septem spiritus, de quibus loquitur Ioannes, non intelliguntur Angeli, sed Spiritus sanctus septiformis, qui confert nobis septem dona: Vel certè, dona ipsa, quæ à Spiritu sancto conferuntur. Respondeo. Ita aliqui putant. Sed alij rectius intelligunt septem Angelos, quorum frequẽs in Scriptura mentio est. Ratio sumitur ex illis verbis: *Qui in conspectu throni Dei sunt.* Nã ista verba si vltimum
Scriptu

Scripturæ spectes, conueniunt illis tantum, qui Deo assistunt & ministrant, quales sunt Angeli, vt patet Tobix 12.15. *Ego sum Raphaël Angelus, vnus ex septem, qui astamus ante Dominum.* Et Apoc. 8. 2. *Vidi septem Angelos stantes in conspectu Dei.* Et alibi sæpius.

5. At nusquam legimus, quod Spiritus S. aut dona Spiritus sancti dicantur esse in conspectu throni Dei. Imo absurdè loqueretur, qui diceret, Spiritum S. esse in conspectu throni Dei, cum ipse sit Deus, & sedeat in throno Dei, in cuius conspectu sunt Angeli. Equè absurdè loqueretur, qui diceret, dona Spiritus sancti esse in conspectu throni Dei, cum eiusmodi dona sint in nobis, qui in hac vita degimus, & procul absumus à conspectu throni Dei. Vide Riberam ad cap. 1. Apoc.

VIII. QVÆSTIO.

An inuocatio Sanctorum fiat sine iniuria Dei?

1. **A**duersarij ex hoc capite sic argumentantur, Solus Deus vult inuocari, iuxta illud Deut. 6. 13. & Matth. 4 10. *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias.* Ergo Catholici faciunt iniuriam Deo, quando inuocant Sanctos.

2. **R**ESPONDEO 1. Hoc argumentum retorqueri potest in aduersarios, hoc modo. Solus Deus vult inuocari, iuxta Scripturam citatam: Ergo aduersarij faciunt iniuriã Deo, qui inuocant Sanctos in hac vita existētes. Et Apostolus fecit iniuriam Deo, cum scripsit Thessalonicensibus: *Fratres orate pro nobis.* Et similiter Iacobus cum Christianos hortatus est: *Orate pro inuicem, vt saluemini*

3. Respondeo 2. Illa verba: *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias*, sic debent intelligi: Non adorabis falsos Deos, sicut gentiles faciunt, sed vnum verum Deum, cui soli, tanquam vero Deo, diuinum cultum exhibebis. Qui sensus clarè exprimitur, Exodi 20. 3. *Non habebis Deos alienos coram me. Non adorabis eos, neque coles. Ego sum Dominus Deus tuus.*

4. Sicut ergo contra hoc præceptum non peccant illi, qui petunt suffragia viuentium in terra: ita nec illi, qui petunt suffragia viuentium in cælo. Et ratio est, quia neutri adorant eos, tanquam Deos, sed petunt intercessionem eorum apud verum Deum. At petere intercessionem apud verum Deum, non est colere aut adorare falsos Deos. Sicut petere intercessionem Aulicorum apud Imperatorem, non est colere Aulicos, tanquam Imperatores, sed tanquam amicos & domesticos Imperatoris. Res vulgo nota est.

I X. Q V Æ S T I O.

An Inuocatio Sanctorum fiat sine iniuria Christi?

1. **N**ON fieri probant aduersarij, hoc modo. Christus est vnicus Mediator noster, per quem habemus accessum ad Patrem. (Ephes. 2. 18. & 1. Timoth. 2. 5.) Ergo non est recurrendum ad Sanctos. Hoc enim cedit in iniuriam Christi, quasi ipsius intercessio non sufficiat, sed egeat auxilio Sanctorum.

2. **R E S P O N D E O** 1. Hoc argumentum æquè procedit de Sanctis huius vitæ, ac alterius. Si ergo propterea quia Christus est vnicus Mediator noster, non liceret recurrere ad Sanctos in cælo existentes; non

non liceret eadem ratione recurrere ad eos, qui nobiscum viuunt; quod tamen est contra aduersarios. Si autem sine vlla iniuria Christi Mediatoris possumus inuocare Sanctos nobiscum degentes, (vt reuera possumus) cur non similiter Sanctos in cœlo triumphantes? Non enim apparet, cur hoc magis sit CHRISTO iniuriosum, quàm illud.

3. RESPONDEO 2. Christus dicitur vnicus Mediator noster, non quia solus est, sed quia principalis est. Et quidem quatuor ob causas est principalis. Primo, quia non tantum officio, sed etiam natura Mediator est, seu medius inter Deum & hominem, cum vtriusque naturæ sit particeps. Secundo, quia nos Deo reconciliauit, non deprecando tantum, sed condignum pretium & satisfactionem exhibendo. Tertio, quia hoc fecit ex propriis. Habebat enim vim illam ex se, id est, ex natura suæ personæ. Quarto, quia est Mediator omnium, quantum est ex parte ipsius. Pro omnibus enim mortuus est.

4. At Sancti sunt tantum Mediatores secundarij, quia nec ex propriis reconciliant nos Deo: nec per modum solutionis, sed deprecationis; neque respectu omnium, sed aliquorum. Recte tamen dicuntur Mediatores, quia verè intercedunt, pro nobis deprecando, & Dei dona nobis impetrando. Sicut Moses dicitur sequester & medius inter Deum & populum, (Deut. 5. 5.) quia scil. pro populo ad Deum locutus est, & pactum Dei ad populum detulit.

5. Neque hæc intercessio, seu mediatio, vt ita dicam, vlllo modo obscurat officium Mediatoris Christi. Primo, quia intercessio viuentium in terris non obscurat illud, vt dictum est: Ergo nec intercessio Sanctorum in cœlo existentium. Secundo, quia

sicut nos pro nobisipsis possumus orare Deum, sine iniuria Christi; sic Sancti nobiscum possunt idem præstare. Adhibentur enim quasi comprecatores, ut nostris orationibus suas adiungant. Tertio, quia omnem vim intercedendi & impetrandi, quam habent, acceperunt ex meritis Christi. Vnde potius ad honorem ipsius cedit, quod ipse sit principalis Mediator, & alij sint secundarij, qui ab ipso in omnibus dependeant. Sicut cedit ad honorem Regis, quod alij omnes, si quid rectè faciunt in Republica, ipsius imperio & authoritate faciant.

X. QVÆSTIO.

An inuocatio Sanctorum sit signum diffidentiae?

1. **A**ffirmant aduersarij; Quia videmur diffidere de bonitate Dei, quando ad Sanctos confugimus, præsertim cum ipse paratus sit nos iuuare: Et hortetur nos Apostolus, ut cum fiducia ad eum accedamus. (Hebr. 4. 16.)

2. Catholici contra sentiunt. Primo, quia sicut Paulus Apostolus non diffidebat de bonitate Dei, quando petebat suffragia viuentium in terra; ita neque nos, quando petimus suffragia viuentiũ in cælo. Secundo, quia licet Deus paratus sit nos audire, quando soli illum accedimus, tamen magis paratus est, quando cum amicis ipsius, illum accedimus.

3. Et sanè in hac re imitamur exempla Scripturæ. Nam Iob 42. 8. dicit Deus ad amicos Iob: *Ite ad seruum meum Iob, & offerite holocaustum pro vobis. Iob autem seruus meus orabit pro vobis: faciem eius suscipiam,*

ut non vobis imputetur stultitia.

4. Item, Genes. 20. 7. dicit Deus ad Abimelech Regem Geraræ: *Nunc ergo redde viro suo, (id est, Abrahamo) uxorem, quia Propheta est, & orabit pro te, & viues.*

5. Item, Act. 7. 59. Stephanus orauit pro persecutoribus suis, inter quos erat Saulus: *Domine, ne statuas illis hoc peccatum.* Et exauditus est. Vnde Augustinus serm. 1. de Sanctis: *Si Stephanus non orasset, Ecclesia Paulum non haberet.* In his exemplis nullum est signum diffidentia.

XI. QVÆSTIO.

An ideo non liceat inuocare Sanctos, quia non habemus de hac re præceptum diuinum?

I. **S**ic sentiunt aliqui ex aduersariis, & nominatim Sacellanus Regis Angliæ in responsione ad Apologiã Cardinalis Bellarmini. Et probant ex illo Deut. 12. 32. *Quod præcipio tibi, hoc tantum facito.*

2. Sed errant. Nam multa sunt, quæ legitimè fieri possunt, & tamen à Deo præcepta non sunt. Cuiusmodi sunt hæc. 1. Seruare virginitatem. 2. Dare omnia pauperibus. 3. Sæpius quotidie flexis genibus orare. 4. Sacros Ordines suscipere. 5. Agros colere, aut mercaturam exercere.

3. Nec deest luculentum exemplum in Scriptura. Nam legimus apud Ieremiam, cap. 35. Rechabitas cum tota sua posteritate semper abstinuissent à vino, nunquam ædificasse domos, nec plantasse vineas; ideóque à Deo fuisse commendatos: Et tamen nullo præcepto diuino ad id præstandum erant obligati, sed tantum humano.

4. Illud porrò ex Deuter. *Quod præcipio tibi, hoc tantum facito*, non debet generatim accipi pro quacunque re, quam facimus; sed speciatim pro sacrificio, vt sensus sit: *Quod tibi præcipio, hoc tantum offero in sacrificium, & non aliud*. Videatur textus illius loci.

XII. QVÆSTIO.

An inuocatio Sanctorum fuerit usurpata in primitiua Ecclesia?

1. **N**Egant aduersarij: Et inter se dissentiunt. Nam Philippus Melanchthon in Apologia Cõfessionis Augustanæ artic. 21. dicit veteres Scriptores ante Gregorium, nullam fecisse mentionem inuocationis Sanctorum. At Kemnitius in Examine Concilij Tridentini, sess. 22. affirmat inuocationem Sanctorum cœpisse post tempora Augustini, qui vixit ducentis ferè annis ante Gregorium. Et in eodem Examine, sess. 25. ait, authorem inuocationis B. Mariæ fuisse Petrum Gnaphæum, circa annum Christi 480.

2. Quæ omnia apertè falsa sunt. Nam & ipse Augustinus, & alij Augustino antiquiores disertè scribunt de inuocatione Sanctorum, vt patet ex ipsorum verbis & testimoniis, quæ sequuntur.

3. Origenes in tractatu, qui inscribitur Threni seu planctus: *Incipiam me genibus prosternere, & deprecari vniuersos Sanctos, vt mihi, non audenti petere Deum propter nimietatem peccati, succurrant. O Sancti Dei, vos lachrymis & fletu pleno dolore deprecor, vt procidatis misericordiis eius pro me misero, &c.*

4. Nectarius Constantinopolitanus oratione de S. Theodoro Martyre: *O splendor Martyrum, & decus Sancto*

Sanctorum. O verè Dei donum. O custos & inuictissime defensor fidei, ne obliuiscaris nostra paupertatis & humilitatis; sed semper pro nobis intercedere ne te pigeat, o vir imprimis admirande, &c.

5. Ephrem Serm. de sanctis Martyribus: *Precamur beatissimi Martyres, qui pro Domino Salvatore, proque illius charitate sponte tormenta subiistis, atque adeo familiaris Deo coniuncti estis, ut pro nobis miseris, & peccatoribus, & negligentia squalore sordentibus Dominum interpellare dignemini, ut superueniat in nos gratia Christi, qua corda nostra radio sancte charitatis illustret, &c.*

6. Gregorius Nazianzenus oratione in Cyprianum, in fine: *Tu verò nos ab alto propitius respice, nostrumque sermonem ac vitam dirige, & sanctum ouile hoc pasce, aut unà rege ac reliqua, quantum possibile est, ad meliora disparte, molestosque lupos, syllabarum & verborum venatores illos abige: ac sancte Trinitatis, cui nunc astitas, splendorem nobis perfectiorem & clariorem gratificare, quam adoramus, quam glorificamus, &c.*

7. Item oratione in laudem Basilij Magni, in fine: *Tu autem sacrum ac diuinum caput, ex alto nos respice, & carnis stimulum, instructionem nostram à Deo nobis datam, aut tuis siste precibus, aut fortiter me ferre persuade, totamque vitam nobis in melius permuta, &c.*

8. Gregorius Nyssenus oratione in laudem sancti Theodori Martyris, circa finem: *Multorum beneficiorum indigemus: intercede ac deprecare pro patria apud communem Regem & Dominum, &c. Timemus afflictiones: expectamus pericula: non longè absunt scelesti Scythæ, bellum aduersum nos parturiètes. Vt miles, propugna pro nobis: Vt Martyr, pro conseruis utere libertate loquendi, &c. Pete pacem, ut hi publici conuentus non desinant: ne debacchetur atque grassetur aduersus templa altariaue*

rabiosus ac sceleratus barbarus: ne conculcet sancta profanus & impius. Nos enim etiam, quod incolumes & integri conseruati sumus, tibi beneficium acceptum referimus. Petimus autem etiam futuri temporis presidium atque securitatem. Quod si maiori etiam opus fuerit aduocatione ac deprecatione, fratrum tuorum Martyrum coge chorum, & cum omnibus vnà deprecare. Multorum iustorum preces, multitudinum ac populorum peccata luant. Admone Petrum, excita Paulum, &c.

9. Ambrosius in libro de Viduis, circa medium: Obscrandi sunt Angeli pro nobis, qui nobis ad presidium dati sunt: Martyres obscrandi, quorum videmur nobis quoddam corporis pignore patrocinium vendicare. Possunt pro peccatis rogare nostris, qui proprio sanguine, etiam si qua habuerunt peccata, lauerunt. Isti enim sunt Dei Martyres, nostri presules, speculatores vite, actuumque nostrorum. Non erubescamus eos intercessores nostra infirmitatis adhibere, &c.

10. Hieronymus epist. 27. ad Eustochium Virginem de Epitaphio Paulæ matris, cap. 14. Vale, ô Paula, & cultoris tui ultimam senectutem orationibus iuua. Fides & operatua Christo te sociant: presens facilius, quod postulas, impetrabis.

11. Chrysostomus homil. 26. in epistolam posteriorem ad Corinthios, non longè à fine: Quin sepulchra seruorum Crucifixi regis aulis sunt splendidiora, nō adificiorum amplitudine ac splendore, sed quod multo amplius est, conuenientium studio. Nam & ipse ille purpura indutus, peregrè proficiscitur, sepulchra illa complexurus, & fastu posito, consistit, Sanctos rogans, ut sibi apud Deū patrocinentur: Et tabernaculorum artificem (id est, Paulum Apostolum) ac piscatorem (Petrum) patronos etiam mortuos precatur, ipse diadema gestans. Audebisne igitur,

igitur, dic quaeso, horum Dominum dicere mortuum, cuius famuli etiam mortui, huius mundi Regum sunt Patroni? Atque id cernat quis non Roma tantum fieri, sed etiam Constantinopoli.

12. Hi omnes Patres Augustino antiquiores sunt. Unde constat aduersarios vel mentiri, vel vt minimū errare, cū aiunt, Inuocationem Sanctorum cœpisse post Augustinum. Iam verò, quid ipse August. sentiat. notissimū est. Nam in lib. Meditationum c. 24. sic scribit: *Fœlices Sancti Dei omnes, qui iam pertransistis huius mortalitatis pelagus, & peruenire meruistis ad portū perpetuae quietis, securitatis & pacis: securi & tranquilli, semperque festiui atque gaudentes: Obsecro vos per vestram charitatem, qui securi estis de vobis, solliciti estote de nobis: securi estis de vestra immarcescibili gloria, solliciti estote de nostra multiplici miseria. Per ipsum vos rogo, qui vos elegit, qui vos tales fecit, de cuius pulchritudine iam satiamini, de cuius immortalitate iam immortales facti estis, de cuius beatissima visione semper gaudetis. Estote iugiter memores nostri, subuenite nobis miseris, qui adhuc in salo huius vite circūstantibus agitamur procellis. Et paulo post: Intercedite, orate constanter atque indefinenter pro nobis miseris, multumque negligentibus peccatoribus.*

13. Et ibidem c. 40. *Sancta & immaculata Virgo Dei genitrix Maria, & Mater Domini nostri Iesu Christi, interuenire pro me digneris apud illum, cuius meruisti effici templum. S. Michaël, S. Gabriel, S. Raphaël, Sancti Chori Angelorum atque Archangelorū, Patriarcharum atque Prophetarum, Apostolorum, Euangelistarum, Martyrum, Confessorum, Sacerdotum, Leuitarum, Monachorum, Virginum, omniumque iustorum: per illum, qui vos elegit, & de cuius contemplatione gaudetis, vos rogare presumo, vt pro me culpabili, ipsi Deo supplicare dignemini, &c.*

14. Et lib. 7. de Baptismo contra Donatistas c. 1. inuocat Sanctum Cyprianum, his verbis: *Adiuuet itaque nos orationibus suis, in istius carnis mortalitate, tanquam in caliginosa nube laborantes, ut donante Domino, quantum possumus, bona eius imitemur.* Et lib. 22. de Ciuitate Dei cap. 8. refert miracula, quibus Sanctorum inuocatio confirmata est. Hæc legant aduersarij, & intelligent se in errore versari.

XIII. QVÆSTIO.

An S. Georgius, S. Christophorus, S. Hippolytus, S. Catharina (qui inuocantur à Catholicis) exstiterint aliquando in rerum natura?

1. **A**liqui ex aduersarijs negant vnquam exstitisse. Et quidem Philippus Melanchthon in Apologia Confessionis Augustanæ art. 21. de S. Christophoro sic scribit: *Christophorum pinxit aliquis vir prudens, ut significaret per allegoriam, magnum oportere robur animi esse in his, qui ferrent Christum, id est, qui docerent Euangelium, aut confiterentur, quia necesse sit subire maxima pericula. Deinde stolidi Monachi apud populum docuerunt inuocare Christophorum, quasi talis Polyphemus aliquando exstitisset.*

2. Et Calvinus lib. 3. Inst. c. 20. §. 27. Georgium & Hippolytum appellat laruas. Et Raynoldus Caluianus lib. 1. de Roman. idol. ait, illos, sicut & Christophorum ac Catharinam, vocari laruas à Caluino, eò quod nunquam exstiterint in rerum natura. Similia habent Kemnitius in 3. parte Examinis, Franciscus Gomarus, & alij recentiores.

3. Ratio ipsorum est, quia multa scribuntur de Georgio, Christophoro, Hippolyto & Catharina, quæ ficta, fabulosa & apocrypha sunt. Quæ sanè ratio nulla est. Nam multa etiam fabulosa scripta sunt de Anchise, Ænea, Hectore: Multa etiã de Lutherò & Caluino, quæ Lutherani & Calvinistæ figmenta esse cõtendunt. An hinc liceat inferre, Anchisem, Æneam, Hectorem, Lutherum & Caluinum, nunquam extitisse in rerum natura? Nullo modo.

4. Aliud est non extitisse Sanctos illos, de quibus agimus: aliud, historias quasdam, quæ de ipsis scriptæ sunt, apocryphas & incertas esse. Hoc posterius concessero, non illud prius. Sicut Gelasius Papa apud Gratianum (c. Sancta Romana. distinct. 15.) concedit Librum de infantia Saluatoris, Itinerarium Petri Apostoli, Euangelium Thadæi, & similia scripta, quæ ibi recenset, esse apocrypha: non tamen concedit Saluatorem, Petrum & Thadæum, nunquam extitisse in rerum natura. Hæc generatim dicta sint. Nunc de singulis seorsim agam, cum nostro SERARIO.

De Sancto Georgio.

Sicut non aliunde probari potest, Constantinum, Arcadium & Honorium Imperatores aliquando in rerum natura fuisse, nisi ex probatis authoribus, qui id testantur; sic etiam de nostris Sanctis statuendum est. Sunt autem & plurimi, & probatissimi authores, qui testantur S. Georgium aliquando extitisse.

1. Græci in suo Martyrologio, vbi eum *μεγαλομάρτυρα καὶ τριπάλφων*, id est, magnum Martyrem & quasi ante signanum appellant.

2, Æthi

2. Æthiopes in Missa, vbi vocatur *Sydmus honoris*, seu *Stella splendida*.

3. Latini in Martyrologijs, Missalibus, & Ritualibus omnibus.

4. Vrbs Diospolis seu Lydda, vbi Martyrio affectus est. Nam ibi exstat Templum S. Georgij, vt constat ex Guilielmo Tyrio lib. 7. belli sacri.

5. Iustinianus Imperator, qui in honorem S. Georgij Basilicam ædificauit, teste Procopio lib. 1. ædific. Iustiniani.

6. Manuel Commenus, qui in Orientali Ecclesia Festum S. Georgij obseruari voluit, vt patet ex quadam ipsius Constitutione, quæ sic habet, *Feriatu* est 23. Aprilis, quippe quia tum magnificus Martyr Georgius honoretur.

7. Sidonius Episcopus Moguntinus, qui eidem S. Georgio templum crexit, quod sæpe visitauit. De quo Venantius Fortunatus libro 1. Epigram. 13. sic canit:

*Martyris egregij pollens micat aula Georg I,
Cuius in hunc mundum spargitur altus honor.
Carcere, cade, fame, vinclis, site, frigore, flammis,
Confessus Christum, duxit ad astra caput.
Qui virtute potens, Orientis in arce sepultus,
Ecce sub occiduo cardine præbet opem.
Ergo memento preces & reddere dona viator:
Obtinet hic meritis quod petit alma fides.
Condidit Antistes Sidonius ista decenter,
Proficiant anime, quæ noua templa, sue.*

8. Gelasius Papa loco supra citato, vbi tamen si narrationem quandam de S. Georgio dicat esse apocrypham & incertam; tamen ipsum Georgium recipit in numerum Martyrum.

9. S. Gregorius Magnus lib. 9. epist. 68. ad Marianum Abbatem expressè scribit se velle, vt Ecclesia S. Georgij restauretur.

10. Gregorius Turonensis in lib. de gloria Martyrum, c. 101. agit de Reliquijs & miraculis S. Georgij.

11. Basilius Magnus in Liturgia orat Deum per intercessionem tum aliorum Sanctorum, tum etiam S. Georgij, vt patet ex Arabico exemplari Iosephi Scaligeri, quod à Victorio Sialach Latinè conuersum est.

12. S. Germanus, Ierosolymam profectus, accepit brachium S. Georgij à Iustina Imperatrice, & cum magna veneratione Parisios detulit, teste Aimoino lib. 2. de gestis Francorum, cap. 20. & libro 3. cap. 9.

13. Zacharias Pontifex inuenit caput S. Georgij cum inscriptione nominis, & in Templo eiusdem Martyris reposuit, vt patet ex vitis Pontificum.

14. S. Anno exstruxit templum in honorem S. Georgij, quod adhuc Colonia Agrippinæ celeberrimum visitur.

15. Nicephorus Imperator implorauit opem S. Georgij, & victoriam in bello obtinuit, teste Cedreno in Compendio historiarum.

16. Idem fecit Chunibertus Francorum Rex, apud Paulum Diaconum lib. 6. de gestis Longobardorum, c. 5. Et Edoiardus tertius Anglorum Rex, & alij plures. Vide Nicephorum lib. 7. cap. 15. Baronium Tom. 7. Annal. Serarium in Litaneuticis, libro secundo, quæst. 20.

De S. Christophoro.

A Duersarij tria obiiciunt contra hunc Sanctum. Primo, quod nomen Christophori non sit proprium

prium, sed appellatiuum. Secundo, quod historia ipsius non sit certa. Tertio, quod pingatur instar alicuius Gigantis. Vnde Daniel Chaimerus Calvinista in Epistolis Iesuiticis, pag. 46. *Quis, inquit, posset Christophorum negare portentum esse?* Et Melanchthon loco supra citato, itemque Chytræus in Onomastico, per Iudibrium vocant illum Polyphemum.

Sed multo, & antiquiores, & meliores Authores defendunt S. Christophorum contra huiusmodi obtreptantium dicacitatem.

1. Sanctus Eulogius in Martyrio alterius cuiusdam Christophori, à Saracenis interfecti.

2. Sanctus Gregorius Magnus lib. 8. Epist. 33.

3. Beda, Ado, & Vsuardus in Martyrologio, die 25. Iulij.

4. Martyrologium Romanum, in quo sic legimus: *In Lycia S. Christophori Martyris, qui sub Decio ferreis virgis attritus, & à flammæ aestuantis incēdio Christi virtute sanatus, ad vltimum sagittarum ictibus confossus, Martyrium capitis obruncatione compleuit.*

5. Græci in Menologio, ad diem 7. Idus Maias.

6. Ecclesia Hispanica. Nam Cordubæ fuit Templum & Monasterium S. Christophori.

7. Ruggerus Fuldenfis, ex quo Vicelius scripsit Epitomen vitæ S. Christophori in suo Hagiologio.

8. Antiqua Ludouici Imperatoris Litania, quæ adhuc exstat Francofurti in Archiuo S. Bartholomæi.

9. Petrus Damianus scripsit pulchrum Sermone de S. Christophoro, qui est serm. 34. in 2. Tom.

Nec obstant argumenta contraria. Primo, quia multa sunt nomina appellatiua, quæ tanquam propria vulgo vsurpantur, vt Christophorus, Christianus, Theophilus, Philippus, Philæmon.

Secundo,

Secundo, tametsi quædam in historia S. Christophori sint incerta, non ideo negandum est, S. Christophorum aliquando fuisse in rerum natura. Nam multa etiam incerta sunt in historiis aliorum Sanctorum, quos propterea tamen non reiicimus.

Tertiò, de pictura S. Christophori, itemque de statura, gigantea scribunt Baronius in Martyrologio, Hieronymus Vida in Hymnis, Ioannes Molanus de picturis cap. 23. & alij. Ac certum est, multos etiam hoc tempore esse gigantes; ac proinde fieri potuisse, ut & Sanctus Chrystophorus in gigantea fuerit mole ac quantitate. Incertum tamen, an reipsa fuerit.

De S. Hippolyto.

1. **N**OS agnoscimus tres Sanctos Hippolitos. Primum Antiochenum Presbyterum, de quo in Martyrologiis die 29. Ianuarij. Alterum Portuensem Episcopum, de quo die 22. Augusti. Tertium, qui pingitur ab equis distractus, ideoque & nomine & re Hippolitus est. Hunc tertium negant aduersarij. Sed multi pro illo sunt testes.

1. Prudentius in libro de coronis, vbi inter cætera de hoc Hippolyto iam equis alligato, sic scribit:

Ultima vox audita vi i venerabilis hæc est:

Hi rapiant artus, tu rape Christe animam,

2. Beda, Vsuardus, & Ado in Martyrologiis.

3. Martyrologium Romanum.

Obiiciunt aduersarij, fuisse apud gentiles quendam Hippolytum Thesei filium, quem Ovidius in Metamorphosi, & Euripides in Phædra, scribunt ab equis dilaceratum esse. Sed hoc non obstat, quo minus apud Christianos etiam fuerit alius Hippolytus, qui eodem genere mortis affectus sit. Imo gentilis ille, pu-

ratur fuisse occasio, cur noster Christianus simili carnificinæ ab Ethnico tyrannico adiudicaretur, vt refert Prudentius loco citato, his versibus:

Ille sup. natâ residens ceruice, quis, inquit.

Diuitur? affirmant dicier Hippolytum.

Ergo sit Hippolitus: quatiat turbetque iugales.

Intereatque feris dilaceratus equis.

De S. Catharina.

ET hanc reiiciunt aduersarij. Et quidem Daniel Chamierus: *Quæ, inquit, quæso illa est Catharina, nisi idolum fictum ad instar ethnica Pallas?* Sed illam agnoscunt & prædicant, qui sequuntur.

1. Græci in Menologio, die 24. Nouemb.
2. Latini in Martyrologio Romano.
3. Euthymius in Psal. 44. Explicans illum versum: *Delectauerunt te filia Regum*, sic addit: *Qualis fuit sanctissima Catharina.*
4. Sanctus Paulus Eleanus, vt patet ex ipsius vita apud Baronium Tom. 10. Annalium.
5. S. Bonauentura in ferm. de S. Catharina.
6. S. Anthonius in hist. part. 1. tit. 8. cap. 1.
7. Sepulchrum S. Catharinæ, quod etiam nunc visitur in monte Sinai.
8. Templum ibi constructum: sicut & alia in aliis locis, quam plurima.
9. Monachi, qui assiduè in illo monte Deum laudant, & S. Catharinam colunt.
10. Dies festus qui in ipsius honorem toto Orbe celebratur.
11. Academiae, quæ illam studiosorum patronam elegerunt.
12. Sigilla, quibus Academiae multis in locis vtuntur.

13. Reliquiæ & miracula, de quibus Thomas Cantipratensis lib.2.cap.59. Cæsarius l.7.c.22.& lib.8.cap.8.&9.

Hæc totius Christiani Orbis testimonia pluris valere debent apud prudentem Lectorem, quam paucorum hominum, qui nuper exorti sunt contradicendi studium & arrogancia. Plura videantur apud Serarium loco citato,

E 2 ASSER

ASSERTIONES

DE VOCATIONE
 MINISTRORVM ECCLESIAE
 VETERIS ET NOVI
 Testamenti,

Authore, eodem R. P. MARTINO
 BECANO.

ASSERTIO I.

POpulus Dei, tam in veteri, quam in nouo Testamento, duobus modis regi ac gubernari solet. Primò, in rebus politicis quæ ad externam Reip. pacem & tranquillitatem spectant. Hoc fit per reges, Principes, & alios Magistratus sæculares. Secundo, in rebus fidei ac religionis, quæ salutem animæ non concernant. Hoc fit per Ministros Ecclesiæ, de quibus nunc agimus.

II.

In vtroque gubernandi genere, necessaria est legitima vocatio. Nam neque Reges & Principes sæculares possunt vsurpare regimen temporale, neque Ministri Ecclesiæ, Ecclesiasticum, nisi legitimo titulo ad hoc officium deputati & admissi sint. Et, si aliter faciant, priores quidem appellantur Tyranni: posteriores verò, fures & latrones, iuxta illud Christi, Ioann. 10. v. 1. *Qui non intrat per ostium in ouile ouium, sed ascendit aliunde, ille fur est & latro.*

Hoc

III.

Hoc loco, relicta Regum ac Principum secularium vocatione, tantum agam de Vocatione Ministrorum Ecclesiæ, de qua Scriptura sic loquitur. Heb. 5. v. 4. *Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo, itaquam Aaron.* Et Romanorū 10. v. 15. *Quomodo vero predicabunt, nisi mittantur?* Et Ieremiæ 23. v. 21. *Non mittebam Prophetas, & ipsi currebant: non loquebar ad eos, & prophetabant.*

IV.

Agam autem hoc ordine. 1. De ordinaria & extraordinaria Vocatione Ministrorum Ecclesiæ veteris Testamenti. 2. de ordinaria & extraordinaria Vocatione Ministrorum Ecclesiæ noui testamenti. 3. Quod Ministri Lutherani & Calviniani, nec ordinaria, nec extraordinaria Vocatione legitimè vocati sunt; ac proinde quod qui illos audiunt, pariantur se decipi.

De ordinaria Vocatione Ministrorum veteris Testamenti.

V.

DVplex solet distingui Vocatio. Vna ordinaria, quæ sit à Deo, mediante consensu & cooperatione eorum hominū, quorum interest: quo pacto Parochus vocatur ex cōsensu Episcopi: Episcopus ex consensu Pontificis; Pontifex ex consensu Cardinalium. Altera extraordinaria: quæ immediate fit à solo Deo: quo pacto vocati sunt Moses, Prophetæ, Apostoli.

VI.

Igitur in veteri Testamento Ministri Ecclesiæ, qui ordinariè vocabantur, erant triplices. 1. Ponti-

E

3

fex

70 DE VOCATIONE MINISTROR.
fex, seu summus sacerdos. 2. Alij Sacerdotes inferiores. 3. Leuitę. Omnes de tribu Leui, quę speciatiim cultui diuino erat destinata. Nu. 3. v. 1. & 2. cap. 8. v. 13.

VII.

In illorum Vocatione multa spectari possunt. 1. Electio seu designatio certę personę. 2. Purificatio præcedens consecrationem. 3. Ipsa consecratio. 4. Applicatio ad vsum ministerij. 5. Potestas & officium ministerij.

VIII.

Electio seu designatio personę fiebat per hæreditariam successionem. Nam filij succedebant parentibus: quo pacto Aaroni successit Eleazar; Eleazaro Phinees, & sic deinceps. (Ecclesiast. 45. v. 7.)

IX.

In purificatione seruabantur ritus à DEO præscripti. Cuiusmodi erant hi. 1. Asperio aquę lustralis. 2. Rasio pilorum. 3. Lotio corporis & vestium. 4. oblatio sacrificij pro peccato. (Nume. 8. v. 6. & Exod. 29. v. 4.)

X.

Post purificationem sequebatur consecratio. Et quidem Leuitę consecrabatur hoc modo. 1. separabantur de medio filiorum Israël. 2. Pontifex offerebat illos Deo in ministerium Tabernaculi, & pro illis orabat, vt bene fungerentur suo officio. (Nu. 8. v. 9.) Cum hoc modo iam essent consecrati, applicabantur ad vsum ministerij, eo ipso, quod intromitterentur in Tabernaculum fœderis Domini. (Nu. 8. v. 22.)

XI.

Pontificis autem & Sacerdotum consecratio perficiebatur. 1. hoc modo. 1. post lotionem, Pontifex ornatu Pontificali, & Sacerdotes Sacerdotali induebantur. (Exodi 29. vers. 4.) Deinde Pontifex vngebatur oleo vnctionis

unctionis in capite; non item sacerdotes, (Exodi 29. v. 7.) Tertio, tam Pontifex, quam Sacerdotes, in extremo auriculæ dextræ, & similiter in pollice manus ac pedis dextri, tangebantur sanguine arietis immolati. (Exodi 29. v. 20.) Quarto, non solum Pontifex & Sacerdotes, sed etiam vestes eorum, sanguine arietis, & oleo unctionis aspergebantur. (Ibidem, v. 21.) Denique, multa ex canistro panum, & ex ariete immolato, dabantur illis in manus, ut ea leuarent coram Domino. Quo signo, non solum dabatur illis potestas sacrificandi, sed simul applicabantur ad usum ministerij, quod potissimum consistebat in sacrificando. (Ibidem v. 22. & seq.)

XII.

Ceterum, ut maior esset solennitas huius actionis, triplex in ea sacrificium offerebatur. 1. Vitulus in hostiam pro peccato. 2. Aries in holocaustum. 3. Aries alter in hostiam pacificam. (Exodi 29. v. 1. & Leuit. 9. v. 2.)

XIII.

Cur vero tot ceremoniæ adhibite fuerint in consecratione Pontificis & Sacerdotum, tres causæ assignari possunt. Vna ex parte officij Sacerdotalis. Altera ex parte Pontificis & sacerdotum. Tertia ex parte populi seu subditorum.

XIV.

Igitur prima causa est, quia Deus, tot ritibus ac solennitatibus, voluit ostendere præstantiam, dignitatem & sanctitatem officij Sacerdotalis. Et quod nemo ad officium tam sanctum ac diuinum deberet accedere, nisi prius speciatim à Deo electus, & publicè coram populo in hunc finem esset consecratus. Hinc gravissimè puniti sunt, qui ingesserunt se in officium Sacerdotale, cum non essent consecrati. Exemplum habe-

72 DE VOCATIONE MINISTROR.
mus in Chore, Ieroboam, & Ozia. Chore viuis à terra
abscortus est. (Num. 16. v. 31.) Ieroboamo manus repente
exaruit, (3. Reg. 13. v. 4.) Ozias lepra percussus est.
(2. Paralip. 26. v. 19.)

XV.

Altera causa est, vt ipsimet Pontifices & Sacerdotes
ex illis ritibus ac ceremoniis caperent duplicem vtili-
tatem. Primo quidem, vt meminissent se debere esse
sanctos, & puros coram Domino, qui ad tam san-
ctum & purum ministerium electi à Deo & consecra-
ti essent, Deinde, vt in aduersitatibus & periculis, quæ
sæpe occurrunt in tali officio, possent se ipsos solari &
erigere. Nam sicut illi qui præsumt aliis in rebus tẽpo-
ralibus, sæpe vel à suis subditis, vel ab hostibus affli-
guntur; sic multo magis contingit illis, qui in cura
animarum principatum tenent.

XVI.

Hoc in veteri testamento experti sunt Aaron, Za-
charias, Azarias, Et in nouo, Apostoli. Matth. 10. v. 16.
Ecce ego mitto vos sicut oves in medio luporum. Et Ioan. 16.
v. 2. *Venit hora vt omnis qui interficiet vos, arbitretur obse-
quium se præstare Deo.* Et nominatim S. Paulus. 2. Cor 22.
v. 23 *In laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in pla-
gis supra modum, in mortibus frequenter. Ter vrgis casus sum,
semel lapidatus sum ter naufragium feci, &c.*

XVII.

Cum etgo huiusmodi viri, tot miseriis expositi sint,
necesse est, vt habeant aliquid, quo se solentur, ne one-
ri succumbant. Id in veteri testamento factum est per
solennes ritus ac ceremonias, quibus Sacerdotes &
Pontifices ex mandato Dei consecrabantur. Nam inde
certò illis constabat, se à Deo speciatim electos ac de-
signatos esse, vt in tali officio Deo ministrarent, ac
proinde

proinde, vt omnia aduersa, quæ tali officio annexa essent, libenti ac forti animo sustinerent. Ex quo vltcrius facile sibi persuadebant, quidquid ratione Vocationis acerbum ac molestum eueniret, non nisi in bonum exitum, diuina ordinatione, cessurum.

XVIII.

Tertia causa est, vt etiam subditi ex tali ceremoniarum solennitate fructum aliquem perciperent. Quî quidem fructus erat duplex. Alter, quod ex publica consecratione certò agnoscerent suos Pastores, quibus ipsorum salus commissa esset. Alter, quod scirent, quantum honorem & reuerentiam, propter sanctitatem officij, præstare illis oporteret.

XIX.

Nunc venio ad officium & potestatem Ministrorum. Pontifex habebat quædam officia communia cum aliis Sacerdotibus: quædam sibi propria ac peculiaria. Communia erant hæc decem.

Primum offerre victimas seu sacrificia super altare holocausti. (Leuit. 1. v. 2. & 3.)

Secundum, in eodem altari, in vsum sacrificiorum, alere seu nutrire perpetuum ignem, subiiciendo illi quotidie ligna. (Leu. 6. v. 12.)

Tertium, bis quotidie, nempe mane & vespere, ponere & adolere incensum super altare thymiamatis. (Exodi 30. v. 1. Erant enim duo altaria legitima: Vnum holocausti, in quo victimæ, seu sacrificia offerebântur. Alterum thymiamatis, in quo aromata suavissimi odoris incendebantur. Hoc aureum: illud æreum.

Quartum, bis quotidie, affuso oleo oliuarum, concinnare lucernas, quæ erant in candelabro aureo, iuxta altare thymiamatis. (Exodi 25. v. 27. & Leuit. 24. v. 2.)

Quintum, singulis Sabbatis duodecim panes calidos ponere super mensam propositionis, & veteres inde remouere ac comedere (Exodi 25. v. 23. & Leuit. 24. v. 5.)

Sextum immolare vaccam rufam extra castra. (Num. 19. v. 3.) Ex cineribus huius vaccæ fiebat aqua lustrationis, seu expiationis.

Septimum, adiurare mulieres in casu Zelotypiæ. (Num. 5. v. 11.) vbi etiam describitur ritus adiurandi.

Octauum, discernere inter leprâ & lepram. (Leuit. 13. per totum, & Deut. 17. v. 8. Priori loco continetur modus discernendi.

Nonum, expiare seu mundare leprosos, puerperas, menstruofas, & seminifluos. (Leuit. 12. & seq.)

Decimum, Legem Dei scire, interpretari; & alios docere. (Aggæi 2. v. 12. & Malachiæ 2. v. 7.) *Labia Sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent ex ore eius.*

X X.

Propria erant hæc quatuor. Primum, semel in anno nimiram in solenni die expiationis, seu propitiationis, introire in Sanctuarium, seu in Sancta Sanctorum, (Heb. 9. v. 7. Et instituere publicam expiationem totius populi ab omnibus peccatis & immunditiis toto anno contractis. (Leuitici 19. per totum.)

X X I.

Vbi notandum est, duplicem fuisse expiationem in veteri testamento, Vna priuatam & particularem, quia vel leprosi, vel puerperæ, vel alij, qui haberet aliquam immunditiam legalem, expiari solent. Alteram publicam & vniuersalem, qua tota multitudo seu Ecclesia Israëlitarum mundabatur.

Prior fiebat sæpè in anno: posterior de qua hic agimus, semel duntaxat. Prior à quouis sacerdote: posterior

rior à solo Pontifice. Prior extra Sanctuarium, posterior partim in Sanctuario, partim extra.

Fiebat autem hoc ritu. Primo, totus populus eo die cessabat ab omni opere seruili, & ieiunabat vsque ad vesperam. 2. Pontifex lauabat se aqua, & induebat vestes Pontificales. 3. Antequam inciperet publicam expiationem, præmittebat tres alias, quæ tamen publicæ subseruiebant. Vnam sui ipsius & familiæ suæ, oblatione vituli pro peccato, & arietis in holocaustum. Alteram Tabernaculi & sanctuarij, partim vapore seu nebula accensorum aromatum; partim septena aspersione sanguinis ex immolato vitulo & hircu. Tertiam altaris thymiatis, sola aspersione sanguinis.

XXII.

His peractis, sequebatur publica expiatio, hoc modo: Pontifex, qui ab initio miserat sortem super duos hircos, vt alter immolaretur pro peccato, alter viuus mitteretur in desertum; hunc statuebat in conspectu multitudinis, & posita vtraque manu super caput eius, confitebatur omnes iniquitates & peccata filiorum Israël, eaque capiti astantis Hirci imprecabatur; & sic mittebat eum in desertum, quasi auferentem & portantem peccata totius populi. Vnde Hircus seu caper Emissarius dictus est. Hæc omnia prolixè habentur Leuit. 16.

Secundum officium Pontificis erat, consecrare Leuitas & Sacerdotes, iuxta eum ritum, qui describitur Exodi 29. Leuit. 8. & Num. 8. De quo ritu superius actum est.

Tertium, in controuersis legalibus agere supremum Iudicem, & pronuntiare vltimam sententiam, cui omnes sub pœna mortis tenebatur obedire & acquiescere,
(Deut,

(Deut. 17. v. 12. & 2. Paralip. 19. v. 11.)

Quartum, in rebus gerendis, quæ maioris momenti essent, consulere Deum, & ab eo responsum accipere. Hoc officium distinguitur à præcedenti. Nam aliud est, interpretari legem, & ex eius interpretari legem, & ex eius interpretatione controuersias legales dirimere: Aliud verò, sciscitari à Deo, an hoc vel illud negotium suscipiendum sit: de quo hic agimus.

XXIII.

Igitur in V. T. si quando circa res agendas aliqua dubitatio maioris momenti oriebatur, recurrendum erat ad Pontificem, qui consulebat Deum, & accepto ab eo responso, docebat alios quid faciendum esset. Erat autem duplex obligatio in hoc officio. Vna eorum, qui volebant rem aliquam maioris momenti aggredi. Nam antequam hoc facerent, tenebantur accedere Pontificem, & ab eo consilium petere. Altera Pontificis, qui debebat rem illam Deo proponere, & ab eo sciscitari, rectène, an secus suscipi posset. (Num. 27. v. 21.)

XXIV.

Sic Dauid Rex, cum intellexisset insidias sibi parari à Saule, accessit Abiathar Pontificem, & per eum quæsiuit à Deo, an tutò posset morari in vrbe Ceila? Et, an ciues Ceilitæ essent eum tradituri Sauli? (1. Reg. 23. v. 9.)

Idem Dauid alio tempore, per eundem Pontificem consuluit Deum, an deberet persequi Amalecitas, qui spoliauerant & succenderant oppidum Siceleg. (1. Reg. 30. v. 6.)

Quod autem Dauidi familiare fuerit, hoc modo Deum interrogare, patet 1. Regum 22. v. 15. vbi Achimelech

melech Pontifex accusatus apud Saulem, quod Dauidi adhereret, & pro eo Dominum consulisset, respondit Regi: *Num hodie coepi pro eo consulere Deum? Q. D. sc̄pe ante hæc tempora id feci. Nihil noui facio.*

XXV.

Aliis porro, qui negligebant consulere Deum per Pontificem, male succedebat. Ac primo, Iosue & alij Principes filiorum Israël, decepti sunt à Gabaonitis, eò quod fœdus cum illis pacti essent, non consulto prius Deo. Iosue 9. v. 14.

Secundò, Saul elatus victoria, & præfusus suis viribus, cum vellet, inconsulto Deo, Philistæos persequi, monitus à Pontifice est, ne id faceret. Et cum postea consulisset Deum, nullum responsum ab eo impetrauit. Itaque non potuit vti victoria, sicut animo destinauerat. (1. Reg. 14. v. 36.)

Tertio, filij Israël pugnaturi cum Benjamitis, consuluerunt quidem Deum per Pontificem, sed tamen, quia magis confidebant suis copiis, quam Dei oraculo, multi ex iis cæsi ac fugati sunt. (Iudicum 20. v. 22.)

XXVI.

Quæres, quomodo vel ritu solitus sit Pontifex consulere Deum in huiusmodi casibus? Respondeo. Aliter Moses, qui erat extraordinarius Pontifex, aliter alij, qui erant ordinarij, soliti sunt id facere. Moses ingressus Tabernaculum fœderis, *facie ad faciem* cum Deo loquebatur, *sicut solet homo cum amico loqui.* (Exodi 33. v. 11.) Alij Pontifices, qui postea secuti sunt, induiti Ephod, loquebantur cum Deo, non quidem facie ad faciem, sed aliquo alio peculiari modo, qui tamen apud Scriptores & Interpretes non satis compertus est.

De extraordinaria Vocatione Ministrorum veteris Testamenti.

XXVII.

EXtraordinariè vocabantur illi vt dixi, qui à solo Deo, sine ministerio aliorum hominum vocabantur: quo pacto vocati sunt Moses ad officium Pontificale; Helias & alij Prophetæ ad docendum & arguendum populum.

Hæc Vocatio, quia fiebat à solo Deo, debebat ita fieri, vt populo euidentè cõstaret, talem vel talem Prophetam docendi causa, ad se missum à Deo esse. Ideoque, necesse erat, huiusmodi Vocationem aliquo euidenti signo, vel miraculo authenticè comprobari. Quod semper etiam factum est.

XXVIII.

Et quidem de Missione Mosis sic loquitur Scriptura. Exodi 3. & 4. *Moses pascebat oues, & apparuit ei Dominus in flamma ignis, & ait: Veni, & mittam te ad Pharonem, vt educaſ filios Israel de Aegypto. Respondens autem Moses, ait Non credent mihi, neque audient vocem meam. sed dicent: Non apparuit tibi Dominus. Dixit ergo ad eum: Quid est, quod tenes in manu tua? Respondit: Virga: Dixitque Dominus: Projice eam in terram. Proiecit, & versa est in Colubrum. Dixitque Dominus: Extende manum tuam & apprehende caudam eius: Extendit & tenuit, versaque est in virgam. Vt credant, inquit, quod apparuerit tibi Dominus Deus patrum tuorum. Dixitque Dominus rursus: Mite manum tuam in sinum tuum. Quam cum misisset in sinum protulit leprosam instar niuis. Retrabe. ait manuum tuam: Retraxit & protulit iterum, & erat similis carni reliqua. Si non credido*

crediderint inquit tibi, neque audierint sermonem signi prioris, credent verbo signi sequentis. Quod si nec duobus quidem his signis crediderint, neque audierint vocem tuam, sume aquam fluminis, & effunde eam super aridam, & quidquid hauseris de fluuio, vertetur in sanguinem, &c.

XXIX.

Ex his verbis perspicuum est, Missionem quæ immediatè à solo Deo fit, per se non sufficere, nec acceptari à populo, nisi euidenti miraculo, vel etiam pluribus, si opus est, à Deo confirmata sit.

Hæc autem confirmatio ex duplici causa necessaria est. Primo ex parte eius, qui mittitur. Si enimasserat quidam, à Deo se missum esse, sed tamen probare non possit, tanquam impostor repellatur. Secundo, ex parte eorū, ad quos mittitur. Nam & illi, si prudenter rem æstimant, non temere credent à Deo missum esse, nisi probari id possit. Et, si deficiat probatio, non aliq, quàm Seductoris loco hominem habituri sunt. Hoc significauit Moses cum dixit: *Non credent mihi, neque audient vocē meā, sed dicent, Non apparuit tibi Dominus.*

XXX.

Idem solet contingere in missione humana. Nam si Imperator mittat aliquē Moguntiam aut Colonia, vt Commissarium agat, non audebit comparere, nec si compareret, acceptabitur, nisi exhibeat authenticum testimonium, quo doceat, autoritate Imperatoria se missum esse.

XXXI.

Quod dixi de Mose, de aliis quoque Prophetis dicendum est: Omnes suam missionem miraculis apud populum confirmarunt. Et qui id facere potuerunt, pro legitimis Dei Ministris habiti sunt: qui secus, tanquam impostores reiecti,

Multa eius rei extant exempla. Ex iis pauca accipe. Tempore Achab Regis, fuit dissertatio inter Heliam & Prophetas Baal. Tam hi, quàm ille, legitimè se missos affirmabant. Quo euentu? Helias, conuocato vniuerso populo, qui in vtramque partem claudicabat, non alio argumento vsus est, quàm quod diceret, se suam missionem euidenti miraculo comprobare posse: Prophetas Baal non posse.

Quod etiam factum est hoc modo. Duo boues in frustra concisi, & super ligna positi sunt in holocaustum: alter pro Helia, alter pro Prophetis Baal. Hi inuocato nomine Deorum suorum, non potuerunt de cælo impetrare ignem, quo holocaustum consumeretur. Helias, inuocato Deo Israël, impetrauit. Itaque holocaustum ab eo positum, igne de cælo misso, consumptum est.

Quo miraculo permotus populus, interfectis Prophetis Baal, velut impostoribus, Heliam tanquam à Deo missum acceptauit. (3. Reg. 18. v. 20.) Auxerunt fidem & alia miracula, quæ ab eo patrata sunt.

XXXII.

Heliam secutus est Helisæus: qui & ipse variis miraculis authoritatem sibi astruxit. Porro reliqui Prophetæ, qui de venturo Christo vaticinati sunt, sua quoque vaticinia euidenter comprobarunt. De quibus Rupertus in Prologo in Oseam sic scribit: *Cum Propheta mitterentur ad prænunciandum de longinquo Christi aduentum. simul etiam de propinquo datum vel iniunctum est illis, prophetare illud, in quo citius veraces probari possent, scilicet imminentem ab Assyriis Israëlî captiuitatem: iteq; instantem Iude quoque Babylonis transmigratiõem: & præterea, nonnulla etiã minora, quæ literis eorû legimus inserta. Cum igitur citò euenisset captiuitas seu transmigratio illa, sicut per illos*

illos veritas prophetica predixerat, pa'am constitit, quod veraciter fuissent locuti in nomine Domini, & quod Dominus misisset eos. Atque ita completa prophetiae pars, illud quoque, quod reliquum vel maximum erat de promissione & adventu Messia, verum fore convincebat.

XXXIII.

Similia habet Hieronymus in cap. 37. Isaiaë, super illa verba: *Tibi autem hoc erit signum: vbi sic ait: Idcirco vel maxime Propheta apud populum, sermonum suorum habebant fidem, quia non solum de his, post secula futura erant, sed etiam quae incontinenti, & post non grande temporis spacium essent implenda, memorabant; vt quod intra biennium & Rex Assyrius interiret, & urbi Hierusalem securitas redderetur. Vide eundem in c. 7. Amos in principio, & Chrysof. hom. 11. in Matth. Atque hæc sufficiant de Vocatione Ministrorum veteris Testamenti.*

*De Vocatione Ministrorum Ecclesiae novi Testamenti:
Ac primum de Ordinaria.*

XXXIV.

Ministri Ecclesiae Ecclesiae novi Testamenti, generali nomine vocantur Clerici. Eorum varia sunt genera. 1. Episcopi, inter quos eminent Pontifex. 2. Presbyteri seu Sacerdotes, non Episcopi. 3. Diaconi. 4. Subdiaconi. 5. reliqui inferiores, vt Acoluthi, Exorcistæ, Lectores, Ostiarij. -

Nos hic potissimum agimus de Episcopis, Presbyteris & Diaconis, quorum aperta fit mentio in scriptis Apostolorum. Igitur, quod ad Ordinariam eorum Vocationem attinet, eadem ferè spectari in ea possunt, quæ in Vocatione Ministrorum veteris Testamenti. 1.

Electio, seu designatio certæ personæ. 2. purificatio. 3. consecratio seu ordinatio. 4. applicatio ad vsum ministerij, quam nos in nouo Testamento Missionem appellamus. 5. potestas & officium.

XXXV.

Et quidem Electio seu designatio certæ personæ ad ministerium Ecclesiasticum, non fit in Ecclesia Christi per naturalem propagationem, sicut fiebat in Synagoga: sed propriè spectat ad ipsum Clerum, cuius est idoneas personas eligere & designare: tametsi ex concessione & conuiuentia Cleri, possit aliquando permitti Laicis. (Bellarmin. lib. 1. de Clericis ca. 2. & 7.)

XXXVI.

Purificatio verò, si præcisè spectemus ius diuinum noui Testamenti, non necessario est externa & ceremonialis, sicut in lege Mosaica; sed interna & spiritualis, quæ potissimum consistit in pura conscientia, & digna animi dispositione ad tam sacrum officium suscipiendum & obeundum. Quam puritatem significabant, non modo externæ Iudæorum purificationes, de quibus supra; sed etiam lotio pedum, quam Christus adhibuit Apostolis, antequam illis Sacerdotij dignitatem conferret.

XXXVII.

Ipsa porrò Ordinatio, iuxta ritum Euangelicum; fieri debet ab Episcopo per manuum impositionem, & nullo modo ab homine laico vel seculari. Quod variis modis demonstrari potest.

XXXVIII.

Primò, quia Ministri nouæ legis non sunt inferioris conditionis, quàm Ministri Mosaici: At hi non poterant consecrari à laicis, sed à solis Sacerdotibus, vt supra ostensum est: Ergo nec illi possunt.

XXXIX.

XXXIX.

Secundò, quia quotquot tempore Apostolorum ordinati sunt per manuum impositionem, semper ab Episcopis, nunquam à laicis ordinatos esse, constat ex Scriptura. Sic Stephanus, Philippus, Prochorus, Nicānor, Timon, & Nicolaus, ab Apostolis, qui Episcopi erant, in Diaconos ordinati sunt. (Actōrum 6. v. 6.) Sic Presbyteri Lycaoniæ à Paulo & Barnaba ordinati sunt Actōrum 14. Sic Timotheus à cætu Episcoporum ordinatus est. 1. Timoth. 4. versu 14. *Noli negligere gratiam, que data est tibi cum impositione manuum presbyterij.* Sic alij ab ipso Timotheo ordinati sunt. 1. Timoth. 5. v. 22. *Manus cito nemini imposueris.*

XL.

Tertiò, idem post tempora Apostolorum seruatum est. Hoc constat ex canonibus Apostolorum: quorum primus sic habet: *Episcopus à duobus vel tribus Episcopis, ordinetur.* Secundus sic: *Presbyter ab vno Episcopo ordinetur, & Diaconus, & reliqui Clerici.*

Item Ex Generali Synodo Nicæna prima, Can. 4. *Episcopum oportet ab omnibus Episcopis (si fieri potest) qui sunt in prouincia eius, ordinari. Si verò hoc difficile fuerit, vel aliqua urgente necessitate, vel itineris longitudine, certè tres Episcopi debent in vnum esse congregati, &c.*

Similia habentur in alijs Concilijs posterioribus. Quod autem Episcopus in ordinatione Ministrorum debeat adhibere impositionem manuum, cōstat etiam ex varijs Concilijs, Patribus, & perpetua Ecclesiæ praxi ac consuetudine. Neque vllus id negat.

XLI.

Notādum tamen est, manuum impositionē in nouo Testamēto, ad varios effectus solitā esse adhiberi. Primò, ad sanādos ægrotos. Marci 16. v. 18. *Super ægros ma-*

nus imponent, & benè habebunt.

Secundò, ad impertiendam benedictionem. Matth. 19. v. 13. *Tunc oblati sunt ei paruuli, vt manus eis imponeret.* Et Marci 10. v. 16. *Et complexans eos, & imponens manus super illos, benedicebat eis.*

Tertiò, ad fœlicem comprecationem. Sic aliqui intelligunt illud: Act. 13. v. 3, *Tunc ieiunantes, & orantes, imponentesque eis manus, dimiserunt illos, nempe Paulum & Barnabam.*

Quartò, ad Spiritum Sanctum conferendum. Act. 8. v. 17. *Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum Sanctum.* Et Act. 19. v. 6. *Et cum imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus Sanctus super eos.*

Quintò, ad conferendam gratiam in ordinatione Ministrorum. 2. Tim. 1. v. 6. *Admoneo te, vt resuscites gratiã Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum.* Eodem spectant testimonia, quæ thesi 74. allata sunt.

X L I I.

Atque hæc sufficiant de Ordinatione. Sequitur Missio, quæ differt ab Ordinatione. Nam in Ordinatione confertur potestas Ordinis: cuiusmodi est potestas Baptizandi, consecrandi Eucharistiam, remittendi peccata. In Missione confertur iurisdictio in Ordine ad executionem, id est, assignantur subditi, quos illi, qui dicuntur mitti, debeant docere, gubernare, Sacramenta administrare. Sic Parochi dicuntur mitti in Parochiam, quando assignantur illis Parochiani: Episcopi in Episcopatum, quando assignantur Diæcesani. Sic Apostoli missi sunt in omnem terrã, quãdo omnes populi ac gentes à Christo illis assignabãtur. De qua Missione loquitur Scriptura. Matth. 10. v. 16. *Ego mitto vos sicut oves in medio luporum.* Et cap. 28. v. 19. *Euntes docete omnes gentes, Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus*

Spiritus Sancti. Et Marci 16.v.15. Euntes in mundum uniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ. Et Rom. 10. v.15. Quomodo prædicabunt, nisi mittantur?

X L I I I.

Est autem magnum discrimen inter Episcopos & Presbyteros, ex parte potestatis & officij. Tamen si enim pares sint in potestate, consecrandi Eucharistiam; tamen in multis Episcopi sunt superiores. 1. quia maiorem habent, iurisdictionem. 2. quia possunt conferre Sacramentum Confirmationis, ordinare Ministros, consecrare Templâ & altaria, quæ Presbyteri non possunt. Vide Damasum Epist. 3. Gregorium III. in Epistola ad Bonifacium, S. Leonem in Epistola ad Episcopos Germaniæ & Galliæ.

De extraordinaria Vocatione Ministrorum noui Testamenti.

X L I V.

Constat Apostolos extraordinariè vocatos ac missos esse, ad prædicandum Christi Euangelium, & Sacramenta ab eo instituta administranda. Qui tamen sicut supra de Mose & Prophetis dictum est, suam Vocationem & Missionem multis signis ac prodigiis, coram vniuerso mundo, debuerunt contestari.

Res omnibus nota est. Locuti sunt variis linguis in die Pentecostes. Dæmonia expulerunt: mortuos ad vitam reuocarunt: omnia morborum genera, vel verbo, vel umbra, vel semicinctio curarunt. Et ut semel complectar omnia: *Prædicauerunt ubique Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis. (Marc. 16.v.20.)*

Quod etiam speciatim de se testatur Paulus, Rom.

15. v. 19. cum ait, se gentibus Euangelium persuasiffē in virtute signorum & prodigiorum. Et 2. Corinth. 12. v. 12. Signa, inquit, Apostolatus mei facta sunt super vos in signis, & prodigiis, & virtutibus.

XLV.

Et quid dico de Apostolis? Ipsemet Christus non aliter persuadere potuit, à Deo Patre se missum esse, nisi per miracula. Habebat quidem ipse pro se vaticinia omnium Prophetarum. (Lucæ 24. v. 27.) Habebat testimonium Ioannis Baptistæ: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mūdi.* Habebat testimonium Patris cœlestis: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui, ipsum audite.* Et tamen inter tot Missionis suæ præsidia adhuc opus erat miraculis. Nec alio potentiori, quàm miraculorum subsidio vsus est apud Iudæos, vt se Filium Dei comprobaret.

De quo ipse sic loquitur, Ioan. 10. v. 37. *Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi. Si autem facio, & si mihi non vultis credere, operibus credite, vt cognoscatis & credatis quia Pater in me est, & ego in Patre.* Et rursus c. 14. v. 31. *Non creditis, quia ego in Patre, & Pater in me est? Alioqui propter opera ipsa credite.* Et alibi sapius.

XLVI.

Dices, Etiam Ioannes Baptista extraordinariè missus est ad baptizandum & prædicandum; & tamen suam Missionem nullo miraculo confirmavit. Nullum enim miraculum ab eo factum legimus. Respondeo: Tametsi ipse nullum miraculum fecerit: Deus tamen multis miraculis illius sanctitatem, Vocationem & Missionem testatus est. Primò, quia natus fuit ex matre sterili. 2. quia adhuc clausus vtero materno, ad præsentiam B. Virginis, præ gaudio exultavit. 3. quia mater ipsius Elisabeth Spiritu Sancto repleta est. 4. quia pater,

pater, qui antea mutus erat, viva voce prophetavit. Hæc & similia, quæ circa illius natiuitatem contigerunt, manifestè portendebant, quid de eo in posterum esset sentiendum. Vnde vicini præ admiratione dicebant: *Quis putas puer iste erit?* Accedebat summa vitæ austeritas, vaticinium Isaïæ, & alia eiusdem generis.

Quod Lutherani & Calviniani Ministri non sint legitime à Deo vocati.

XLVII.

HOc facile ex dictis probari potest. Nam potestas & iurisdictio, quæ confertur Ministris Ecclesiæ, vel confertur illis à Deo, mediante Episcopo, & tunc dicuntur ordinariè vocati & missi: vel immediatè à solo Deo, & tunc dicuntur extraordinariè vocati & missi. Neutro modo confertur Ministris Lutheranis & Calvinianis.

XLVIII.

Non priori modo; quod dupliciter ostendo. Primò quia Luthero ipsi, qui est parens omnium Ministrorum Lutheranorum, non est collata potestas & iurisdictio ab Episcopo. Tamen si enim ante defectionem (cum adhuc monachus esset) à Catholico Episcopo Sacerdos seu Presbyter ordinatus sit, ac proinde ab eo acceperit potestatem consecrandi Eucharistiam; non tamen accepit ab eo potestatem & iurisditionem reformandi religionem & statum Ecclesiæ in tota Saxonia & vicinis partibus; nec abroganda Festa, ieiunia, vota monastica; nec comburendi ius Canonicum; nec oppugnandi doctrinam Catholicorum. A quo ergo accepit?

Secundò, Alij Ministri Lutherani, qui vel Luthero posteriores sunt, vel simul cum illo vixerunt duplices. Nam aliqui ex illis, ab Episcopis Catholicis Sacerdotes ordinati sunt, & postea à fide Catholica ad Lutheranam transferunt, vt Munsterus, Oecolampadius, Pellicanus, Bucerus: alij non sunt à Catholicis ordinati. De prioribus idem dicendum est, quòd de Luthero. Posteriores verò, à quo ordinati sunt? Non à Catholicis Episcopis, vt suppono. Nec à Luthero, quia ipse non fuit Episcopus. Nec ab alijs Ministris Lutheranis, quia nec ipsi Episcopi sunt. Aut si sunt, à quo ordinati sunt? Nec à sæculari Magistratu, quia is non habet potestatem ordinandi. Nec à communi plebe, propter eandem causam. A quo ergo?

L

Vt magis appareat vis huius argumenti, duo quæram ex Lutheranis. Vnum est: An ipsi putent, Episcopos Catholicos habere legitimam potestatem ordinandi Sacerdotes, & alios Ecclesiæ Ministros, necne? Si habent potestatem, sequitur in Ecclesia Catholica veros Esse Episcopos & Sacerdotes: Et consequenter, verum Eucharistiæ Sacramentum ab illis confici & administrari. Si non habent, sequitur Lutherum, Munsterum, Oecolampadium, Pellicanum, qui à Catholicis Episcopis ordinati sunt, non fuisse legitimè ordinatos, ac proinde non fuisse veros Sacerdotes: Nec verum Eucharistiæ Sacramentum ab iis confici potuisse. Imo sequitur, tempore defectionis Lutheri, nullum in Orbe Christiano fuisse legitimum Episcopum aut Sacerdotem. A quo ergo ipse ordinatus & missus est? Loquor de Missione, quæ ab homine fit. Nam de altera, quæ immediatè à solo Deo fit, paulo post dicam.

L I.

Alterum est: An putent, vltos vnquam fuisse legitimos Episcopos & Sacerdotes in Ecclesia Christi, à temporibus Apostolorum vsque ad tempora Lutheri, qui ab alio, quàm ab Episcopo ordinati sint? Si putant fuisse aliquos, quæro, qui illi fuerint quo tempore vixerint, quas Ecclesias administrauerint, à quo sacram Ordinationem acceperint? Si nullus fuit, cur ipsi, contempta Christiani Orbis perpetua consuetudine, nouitatem sectantur, & ab hominibus sæcularibus, vel aliis, qui Episcopi non sunt, ad Ministerium mitti se sinunt?

L I I.

Pudendum est, quod dicam: sed tamen dissimulare non possum. Adeo nihil antiqui moris & pietatis est apud Lutheranos & Calvinistas in hoc Ministerio Ecclesiastico, de quo agimus, vt opifices, Ludimagistri, Aduocati, ad nutum alicuius Comitum aut Baronum, & non rarò, ad imperium alicuius fœminæ, publicè cathedram ascendere, & Ministerium vsurpare non erubescant. Et rursus, si aliter Dominis visum sit, Ministerium deserere, & ad opificium redire cogantur.

L I I I.

Noui etiam, qui in ipso Ministerij exercitio, tanta seruitute suis Dominis temporalibus obnoxij sunt, vt sine ipsorum expresso cõsensu, nec Ministerium suum tueri, nec Lutheranam religionem defendere, nec illius defendendæ causâ cum Catholicis, vel voce, vel calamo disputare audeant. In qua re duplex peccatum est. Alterum Dominorum sæcularium, qui arrogant sibi potestatem, quam non habent. Alterum Prædicantium, qui & authoritatem Ecclesiasticam prostituunt, & homini plus tribuunt, quam Deo, cuius ta-

men Ministros se profitentur.

Longè aliter Apostoli, qui in simili causa dicebant: *Obedire oportet Deo magis, quàm hominibus.* (Act. 5. v. 29.)

L I V.

Hactenus de priori Vocationis modo, qui quidem fit à Deo, sed tamen mediante consensu & cooperatione eorum hominum, ad quos spectat. Nunc probandum est, Ministros Lutheranos & Caluonianos nò esse vocatos posteriori modo, id est, non esse immediatè à Deo missos ad docendum populum, reformandam Ecclesiam, Sacramenta administranda. Quod variis rationibus probari potest.

Prima Ratio.

L V.

Qvicunque hactenus vel in veteri, vel in nouo Testamento à Deo immediatè vocati & missi sunt, debuerunt coram populo suam vocationem & missionem aliquo euidenti miraculo còprobare, & qui non potuerunt probare, pro falsis Prophetis & impostoribus habiti sunt, vt hactenus explicatum est: At neque alij Ministri Lutherani & Caluiani possunt vllò euidenti signo vel miraculo probare, se immediatè à Deo vocatos & missos esse: Ergo pro falsis Prophetis & impostoribus habendi sunt.

L V I.

Nec enim verisimile est, plus illis, quam Prophetis & Apostolis, privilegij concessum esse. Si ergo Prophetis, si Apostolis, si Christo ipsi creditum non est,

nisi

nisi evidenti miraculo se missos esse conuincerent; quomodo Luthero & Caluino credam, qui nullo modo conuincere id possunt?

LVII.

Dicent forte, satis evidens diuinæ Missionis signum esse, quod infiniti prope homines, statim à principio, doctrinam Lutheri & Caluini amplexi sint. Inde enim colligi posse, doctrinam fuisse efficacem & diuinitus inspiratam. Sed frustra. Nam etiam in veteri Testamento, infiniti prope homines adhærebant falsis Prophetis, tamen inde non poterat colligi, vel ipsos à Deo missos, vel eorum vaticinia diuinitus fuisse inspirata. Contrarium potius colligitur, quod sic ostendo. Inter veros & falsos Prophetas hoc erat discrimen. Veri prædicebant iram & vindictam Dei propter peccata hominum; euerfiones urbium, direptionem bonorum, captiuitates populorum, & similia incommoda, quæ amatoribus huius mundi ingrata sunt. Falsi omnia contraria vaticinabantur, vt pacem, victoriam, fœlicitatem, rerum omnium abundantiam: & ideo à plerisque libenter audiebantur.

LVIII.

De his loquitur Ieremias cap. 14. v. 13. *Et dixi, Domine Deus, Propheta dicunt eis: Non videbitis gladium, & fames non erit in vobis, sed pacem veram dabit vobis in loco isto. Et dixit Dominus ad me: Falso Propheta vaticinantur in nomine meo. Non misi eos, & non precepi eis, neque locutus sum ad eos. Visionem mendacem, & diuinationem fraudulentam, & seductionem cordis sui prophetant vobis. Idcirco hæc dicit Dominus de Prophetis, qui prophetant in nomine meo, quos ego non misi, dicentes (Gladius & fames non erit in terra hac) in gladio & fame consumentur Propheta illi. Vide plura 3. Reg. 22. & alibi.*

LIX.

Simile est de veris & falsis Apostolis. Veri Apostoli, qui à Christo missi sunt, proponunt res difficiles arduas, carni ac sensui humano repugnantes. Et perpetuò clamant: *Pœnitentiam agite: Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram: Abstinetes à carnalibus desiderijs: Sobrii estote & vigilate.* At Lutherus & Calvinus, qui veri Apostoli non sunt, contrario modo procedunt. Abrogant ieiunia: oderunt castitatem: concedunt libidines, & quidquid carni allubescit. Eorum vox est: *Sola fides iustificat: Bona opera non profunt: Decalogus obseruari non potest: Crescite & multiplicamini: Si non vult vxor, veniat ancilla.* Hanc vocem plerique libentius audiunt, quam vocem Christi & Apostolorum. Ad quos spectat illud Rom. 8. v. 5. *Qui secundum carnem sunt, quæ carnis sunt, sapiunt.*

LX.

Atque hinc apparet, omnia conuenire Luthero & Caluino, quæ de falsis Prophetis scripta sunt. Nam primo, falsi Prophetæ dicebant se missos à Deo. Secundo, non poterant probare se missos. Tertio, semper fausta, & quæ populo grata erant, vaticinabantur. Similiter noui illi Prophetæ. Longè aliter veri Prophetæ & Apostoli. Hi non verbis tantum, sed signis & virtutibus probabant se missos: Nec quæ hominibus blanda & grata, sed quæ Deo accepta erant, annunciabant. Vnde Paulus ad Galatas 1. 10. *Si adhuc hominibus placerem, Christi seruus non essem.*

Secunda Ratio.

L X I.

Q Vicunque haftenus immediatè à solo Deo missi sunt ad instruendum populum in fide ac religione, ita fuerunt diuinitus illustrati, & à Spiritu S. directi, vt nullū vnquam mendacium, errorem aut falsitatem populo proposuerint; At Lutherus & Calvinus multa mendacia, errores & falsitates populo proposuerunt: Ergo non fuerunt immediatè à Deo missi ad instruendum populum in fide & religione.

Maior propositio patet inductione, quia Moses, Prophetæ, Apostoli, Christus, nihil falsum aut erroneum docuerunt. Quod de singulis testatur Christus. De Mose Ioan. 5. v. 46. *Si crederitis Moysi, crederetis & mihi: de me enim ille scripsit.* De Prophetis, Luc. 24. v. 25. *O stulti & tardi corde ad credendum in omnibus, quæ locuti sunt Prophetæ. Cum venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.* De seipso, Ioan. 6. v. 14. *Ego sum via, veritas & vita.*

L X II.

Et ratio est, quia constat Deum non posse mentiri aut falsum dicere. Si ergo aliquis assereret à Deo immediatè se missam esse ad docendam veritatem, & vel semel deprehenderetur mentiri, aut falsum dicere, iam tota ipsius missio merito redderetur suspecta: Et prudenter iudicaremus, si in vno puncto nos decepisset, in alijs quoque posse decipere. Quod fatetur Lutherus in assertionem art. 25. cum ait: *Prorsus in nullo alio verbo vobis credimus, donec hoc mendacium dilueritis. Suspecti, inquam, eritis in omnibus, semel deprehensi in tam crassa temeritate, &c.*

L X III.

LXIII.

Iam verò Lutherus & Calvinus non semel, sed sæpe in errore & falsitate deprehensi sunt. Nam, vt alia præteream, Lutherus docuit hominem in nulla actione, nec bona, nec mala, habere vsum liberi arbitrij; sed à Deo tam ad bene, quàm ad male operandum, fatali quadam necessitate compelli. Sic enim scribit in assertione art. 36. *Liberum arbitrium est figmentum in rebus, seu titulus sine re: quia nulli est in manu sua quippiam cogitare mali aut boni, sed omnia sub Deo sunt, contra quem nihil possumus. Quod & Poëta voluit, quando dixit: Certâ stant omnia lege.*

LXIV.

Similiter Calvinus docuit, Deum esse authorem peccati. (lib. 1. instit. c. 18. §. 3.) Deum ab æterno prædestinasse plerosque homines ad æternam mortem & damnationem, sine vlla ipsorum culpa aut merito; solum quia ipsi ita placuit. (lib. 3. cap. 21. §. 1. & c. 23. §. 2. & alibi.) Deum mandare, vrgere & incitare Satanam, vt miseros homines ad peccatum inducat. (lib. 1. c. 18. §. 1. & 2. Item lib. 2. c. 4. §. 2. & 5.)

LXV.

Hos Lutheri & Caluini errores merito detestamur. Primo, quia in Deum sunt impij & blasphemj. 2. quia hominibus horrorem ac desperationem incutiunt. 3. quia tollunt è medio omnes consolationes, exhortationes, mandata, prohibitiones, Iudices, tribunalia, totam denique politiam. Nam hæc omnia frustra sunt, si homo non habet liberum arbitrium. Quis credat authores eiusmodi errorum. immediatè à Deo missos ad docendum esse?

Alia Rationes.

LXVI.

Tertia ratio. Lutherus à Diabolo accepit doctrinam suam de abroganda Missa : Ergo ad docendum non est missus à Deo. Hoc argumentum fuisse prosequitur Nicolaus Serarius in libro, *De Lutheri Magistro* : Et in altero, quem opposuit Apologiae Friderici Balduini Ministri Saxonici, qui frustra conatus est Lutherum ab hac ignominia liberare.

LXVII.

Quarta, Lutherus & Calvinus affirmant, nihil credendum esse, nisi quod scriptum est in Verbo Dei : At ibi non est scriptum, eos à Deo ad reformandam Ecclesiam missos esse : Ergo secundum ipsorum sententiam, hoc credendum non est.

LXVIII.

Quinta, Deus non solet homines publica infamia notatos mittere ad docendum populum : At Lutherus & Calvinus fuerunt publica infamia notati : Ergo non est verisimile, à Deo missos esse ad docendum populum. Minor patet, quia is iure Cæsareo, infamis est, qui nuptias cum eo constituit, quam uxorem ducere, vel non potest, vel fas non est. (L. Quid ergo, ff. De his, qui notantur infamia.) At Lutherus constituit nuptias cum Moniali, quam uxorem ducere non poterat, nec fas erat : Ergo iure Cæsareo fuit infamis. Et in ea infamia mansit usque ad finem vitæ ; quia quas nuptias Monachus cum Moniali sacrilegè contraxit, in iis postea perseveravit.

LXIX.

Idem, ex alio capite, dico de Caluino. Is enim &
facto

facto & iure infamis est, qui ob graue flagitium publico iudicio condemnatur. (L. i. ff. De his qui notantur infamia.) At Calvinus Nouioduni in Picardia, propter crimen Sodomie publico iudicio condemnatus fuit ad pœnam ignis (quæ tamen pœna, per intercessionem Episcopi, in vstulationem ferri candentis mutata est.) Ergo iure & facto fuit infamis. Vide Bolsecum, Medicum Lugdunensem, in vita Caluini cap. 5. & alios.

L X X.

Ex dictis colligo, Ministros Lutheranos & Calvinianos non esse legitimos Ecclesiæ Christi Pastores, quia nec à Deo immediatè missi sunt; nec ab vlllo Episcopo iurisdictionem acceperunt. Videant subditi, an illorum curæ tutò committere se possint. Nos meliori loco sumus. Nam in nostrâ Ecclesia, non solum nostro, sed etiam Lutheranorum iudicio, legitimi Sacerdotes & Episcopi ordinantur.

A L I Æ T H E S E S M I S -
C E L L A N E Æ.

- 1 *Intellectus creatus lumine gloria eleuatus capax est visionis beatificæ.*
- 2 *Essentia diuina oculis corporis videri non potest.*
- 3 *Tres sunt persone diuinæ, & vna natura.*
- 4 *Primum peccatum primi parentis, traducitur per originem in posteros.*
- 5 *Ex hominibus, ordinario generationis modo ab Adamo descendentibus, sola Dei Mater peccatum originale non contraxit.*
- 6 *Efficacitas gratiæ non est sita in Physica prædetermina*

7 *Adamo per peccatum non lapsō , Christus non fuisse incarnatus.*

8 *In Christo sunt due natura, una persona.*

DE IUDICE CONTRO- VERSIARVM.

AGIMVS de Iudice Controuersiarum in negotio fidei ac religionis. De quo aliter aduersarij sentiunt : aliter Catholici. Aduersarij, vt plurimum, docent, solam, Scripturam esse normam & Iudicem Controuersiarum fidei ac religionis: Et ex ea sola, seclusis traditionibus & autoritate Ecclesiæ, controuersias omnes finiri ac decidi posse: Hoc probant tripliciter.

2 Primò, quia Deus in veteri Testamento remittit Iudæos ad solam Scripturam, tanquam ad Iudicem, *Isaiæ 8. 20. Ad legem & testimonium.* Idem facit Christus in nouo, *Ioan. 5. 39. Scrutamini Scripturas.* Et hoc Christi consilium secuti sunt Beroënses, de quibus Scriptum est, *Act. 17. 11. Quotidie scrutantes Scripturas, si hæc ita se haberent.*

3 Secundò, Deus in V. T. mandauit, vt nihil adderetur ad Scripturam, *Deut. 4. 2. Non addetis ad verbum, quod vobis loquor.* Et c. *12. 32. Quod precipio tibi, hoc tantum facito Domino : nec addas quicquam, nec minuas.* Similiter Christus & Apostoli in noua lege, damnant omnes Traditiones, & sola Scriptura volunt nos esse contentos, vt *Matth. 15. 6. Irritum fecistis mandatum*

G Dei

Dei propter Traditionem vestram. Et Galat. 1. 13. Persequor Ecclesiam Dei, abundantius amulator existens patrum mearum Traditionum, Et Coloss. 2. v. 8. Videte, ne quis vos seducat per Philosophiam, & inanem fallaciam, secundum Traditionem hominum.

4 Tertiò, Paulus disertè fatetur, solam Scripturam per se sufficere 2. Timoth. 3. 16. *Omnis Scriptura diuinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia, ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.* Hinc idem Apostolus execratur illos, qui aliquid putant Scripturæ addendū esse, Galat. 1. 9. *Si quis Euangelizauerit vobis præter id, quod accepistis anathema sit.* Quod etiam facit Ioannes Apoc. 12. 18. *Contestor omni audienti verba prophetiæ libri huius: si quis apposuerit ad hæc, apponet Deus super illum plagas scriptas in libro isto.* Sic Aduersarij.

5 Catholici distinguunt inter Iudicem & Normam: Iudicem vocant, qui fert sententiam inter partes litigantes. Normam, secundum quam fertur sententia à Iudice. Posita hac distinctione, tria docent. 1. Ecclesiam esse Iudicem Controuersiarum. 2. Normam, quod sequitur Ecclesia in ferenda sententia non esse solam Scripturam, sed Scripturam & Traditionem simul. 3. Ecclesiam iuxta hanc Normam, dupliciter sententiam pronunciare posse: vel per Pontificem, qui est Pastor Ecclesiæ: vel per Concilia à Pontifice approbata, quæ repræsentant Ecclesiam. Et utroque modo sententiam esse infallibilem. Nam neque Pontificem in fide errare posse, cui in Petro dictum est: *Ego pro te rogavi, ut non deficiat fides tua*: Neque Concilia legitimè celebrata propter illam Christi promissionem: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi.*

6 Ad hanc sententiam confirmandam, & priorem
refel

refellendam, vtar sex argumentis, quibus perspicuè demonstrabo, solam Scripturam Controuersiarum Iudicem esse non posse. Primum sumetur ex officio Iudicis, quod Scripturæ non competit. Secundum ex parte ipsius Scripturæ, in qua duo spectanda sunt: Litera & sensus. Litera occidit, teste Apostolo. Sensus sæpè obscurus ac intellectu difficilis est, vt alio Iudice ac interprete opus sit. Tertium ex parte Controuersiarum, de quarum Iudice quæstio est. Nam aliquæ controuersiæ sunt, quæ ex Scriptura dirimi non possunt, cum nulla de iis in Scriptura fiat mentio. Quartum ex vsu & praxi Veteris Test. vbi non Scriptura, sed Pontifex pro Iudice agnoscebatur. Quintum ex simili vsu & praxi Noui Test. Sextum ex analogia Iudicis Controuersiarum ciuiliū & politicarum. Nam Iudex eiusmodi Controuersiarum non est Lex scripta sed Princeps, aut Consistorium Principis.

7 Deinde examinabo testimonia Scripturæ, initio contra nos allata. Ex quorum examine seu discussione, tria licebit colligere. 1. Quædam ex illis non tam aduersariis, quàm nobis patrocinari: præsertim illud, quo maximè gloriantur, *Scrutamini Scripturas*. 2. Quædam nihil ad rem facere, de qua agimus. 3. Aduersarios, qui in Scriptura victoriam quærunt, sensum & mentem Scripturæ penitus ignorare. Incipiam à nostris argumentis.

Solam Scripturam non esse Iudicem.

PRIMUM ARGUMENTVM.

Ex officio Iudicis.

3 **P**rimum argumentum, quod sumitur ab officio Iudicis, sic propono: Qui est Iudex inter duos litigantes, debet ita pronunciare sententiam, ut vterque litigantium clarè intelligat, quænam sit sententia Iudicis. Et alter eorum fateatur, illam pro se, alter contra se latam esse: Alioqui nisi id fiat, non cessabunt à lite, sed vterque suam causam prosequetur. At Scriptura non potest hoc præstare. Ergo non potest esse Iudex Controuersiarum. Maior per se clara est. Minorem probò, quia Lutherani & Calvinistæ multis iam annis litigant de his punctis.

1 De Baptismo paruulorum.

2 De reali præsentia Christi in Eucharistia.

3 De prædestinatione.

4 De persona Christi.

5 De Exorcismo.

6 De numero & Canone librorum Scripturæ.

Et tamen Scriptura, quam volunt esse Iudicem, non potest dirimere aut finire has ipsas controuersias. Nec hactenus auditum est, ita pronunciasse sententiam, ut vel Lutherani, vel Calvinistæ fassi sint, contra se pronunciatam esse. Hoc constat ex euentu. Nam vtrique pergunt in studio & ardore litigandi: quod sine dubio non facerent, si putarent sententiam clarè semel esse latam. Tunc enim vel vltro cessarent à suscepta contentione, & sententiæ acquiescerent: vel certè, si existimarent iniuste secum actum esse, ad alium Iudicem prouoca

prouocarent, Neutrum fit.

9 Vt magis appareat vis huius argumenti, duo considerata sunt. Vnum, quòd tam Lutherani, quàm Calvinistæ palam fateantur, se non alium Iudicem, quàm solam Scripturam agnoscere. Et hanc ipsam Scripturam esse claram, perspicuam, & ad omnes controuersias sopiendas, per se sufficientem: nec vllam falsitatem subesse illi posse. Alterum, quod nihilominus vtrique nihil aliud efficiant litigando apud hunc Iudicem, quàm vt quotidie crescant eorum lites, & ipsi erga se mutuò infestiores euadant. Ex quibus alterutrum sequi necesse est: vel Scripturam hæctenus non pronunciaſſe claram, perspicuam, & sufficientē sententiam: vel certè, si pronunciauit, Lutheranos & Calvinistas peruitaces esse, qui claræ, perspicuæ, & sufficienti sententiæ non volunt acquiescere. Alterutrum ipsi eligant.

SECUNDVM ARGVMENTVM.

Ex parte Scriptura.

10 **I**N Scriptura duo spectanda sunt, Litera & sensus: sicut in homine corpus & anima. De illis, vt aliqui interpretantur, locutus est Apostolus 2. Cor. 3. 6. cum ait: *Litera occidit, spiritus autem viuificat*, &c. Si sequaris verum Scripturæ sensum, qui est quasi spiritus & anima viuificans, proderit tibi ad salutem. Si autem neglecto vero & legitimo sensu, hæreas tantum in externa litera, & contendas illum esse sensum, quem externa litera præ se fert, sæpè errabis. Quam interpretationem sequitur Augustinus Serm. 70. de tempore: *Frequenter, inquit, admonui charitatem vestram*

fratres dilectissimi, quæ diebus istis in Ecclesia recitantur, non hoc tantum attendere debeamus, quod ex litera cognoscimus, sed remoto velamine literæ, viuificantem spiritum fideliter requiramus, sic enim dicit Apostolus: Litera occidit, spiritus autem viuificat. Denique infelices Iudæi & plus infelices hæretici, qui dum solum literæ aspiciunt sonum, quasi corpus sine anima, ita sine viuificante spiritu mortui remanserunt. Similia habet lib. 3. de doctrina Christiana, cap. 5.

11 Hoc posito, duo probanda sunt. Vnum est: quod Scriptura, si literam spectes, non possit esse Iudex Controuersiarum. Alterum quod neque, si sensum spectes, possit esse Iudex. Priorem partem sic probo: ille non potest esse infallibilis Iudex Controuersiarum, qui ducit homines in errorem & hæresim: At Scriptura, si nudam illius literam spectemus, ducit homines in errorem & hæresim: Ergo non potest esse infallibilis Iudex Controuersiarum.

12 Maior per se nota est, quia propterea quærimus infallibilem Iudicem, ne erremus: Ergo qui ducit nos in errorem, non est infallibilis Iudex. Minor patet ex Apostolo, quia Scriptura secundum literam occidit, id est, in lapsum & errorem ducit.

12 Sic olim occidit Iudæos, qui omnia, quæ in Mose & Prophetis prædicta erant de Christo, intelligebant secundum externam literam, & sensum interius latentem non percipiebant. Et hoc est, quod ait Apostolus 2. Cor. 3. 15. *Usque in hodiernum diem, cum legitur Moses, velamen positum est super cor eorum*, id est: Adhuc Iudæi non intelligunt Moysen, quem quotidie legunt quia non penetrant internum ipsius sensum, sed externa litera contenti sunt. Vel clarius: Non agnoscunt Christum, qui in Mose, sub externis ceremoniis ac sacrificiis, tanquam sub velamine occultus est. Adhuc hærent

hærent in ipso velamine, & non considerant, quid sub illo lateat reconditum.

13 Quod etiam obiicit illis Christus Ioan. 5. 39. *Scrutimini Scripturas, quia vos putatis in ipsis vitam aternam habere: Et illæ sunt, quæ testimonium perhibent de me, & non vultis venire ad me, ut vitam habeatis.* Q. D. Si vultis certo cognoscere, me esse Messiam à Deo promissum, de quo Moses & Prophetæ scripserunt, non tantum debetis legere Scripturas quoad externam literam, sed multò magis scrutari internum sensum & spiritum, qui sub externa litera, quasi sub umbra aut figura delitescit. Hoc hæctenus non fecistis. Tametsi enim persuasum vobis sit, in Scripturis sitam esse vitam aternam, tamen nescitis, in qua parte sita sit. Non est sita in externa litera, in externis ceremoniis & figuris, ut vos putatis; sed in spiritu, in sensu, in mystico. Ibi me quærite & inuenietis.

14 Nec solos Iudæos, sed etiam hæreticos Litera occidit. Nam multi in suis erroribus propterea perierunt, quod relicto Scripturæ sensu, quem sequitur sancta & Catholica Ecclesia, alium sensum, secundum externam literam, fuerint amplexi. Quod aliquot exemplis obiter demonstrabo.

15 Sabelliani dicebant, non esse tres personas diuinas, sed vnã tantum, quæ tamen haberet tria nomina, propter diuersa officia seu operationes. Eandem enim personam vocari Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum, sed diuerso respectu. Patrem, quatenus est author omnium creaturarum; Filium, quatenus assumpsit humanam naturam ex Virgine; Spiritum Sanctum quatenus sanctificat nos per suam gratiam. Ex eorum sententia sequebatur, Patrem esse mortuum & passum. Nam si vna tantum est persona, quæ dicitur Pater,

Filius, & Spiritus sanctus; sanè si illa persona mortua & passa est, necesse est, Patrem mortuum & passum esse. Hinc (teste Augustino in lib. de hæresib. c. 41.) Patripassiani appellati sunt. Vnde hic tantus error? Ex litera occidente. Nam secundum externam literam intelligebant illud Ioan. 10. 30. *Ego & Pater unum sumus.* Ex quo inferebant, Patrem & Filium (& consequenter Spiritum Sanctum) esse unum, quoad personam: cum tamen secundum sensum Ecclesiæ, sint unū, quoad essentiam; & duo, quoad personam.

16 Artiani dicebant, Christum non esse Deum, sed inferiorem Deo. Vnde hoc? quia relicto sensu Ecclesiæ secundum literam explicabant verba Christi, Ioan. 14. 28. *Pater maior me est*, id est, absolutè maior. At Ecclesiæ sensus est, Christum secundum humanitatem, esse minorem Deo Patre: Secundum diuinitatem, æqualem. Et priori modo intelligendum esse illud, *Pater maior me est*: posteriori illud: *Ego & Pater unum sumus*: Et sic omnia optimè coherere. Vide Athanasium oratione 2. contra Arrianos, Hilarium l. 5. & 11. de Trinitate, Augustinum libro tertio contra Maximinum cap. 24. & 25. & libro de Trinitate cap. 7.

17 Macedoniani negabant Spiritum Sanctum esse Deum. Ex quo principio? Ex litera occidente. Nam secundum literam accipiebant illud Apostoli 1. Cor. 2. 10. *Spiritus omnia scrutatur, etiam profunda Dei.* Vnde sic concludebant: Qui scrutatur, quærit: qui quærit, dubitat: qui dubitat, ignorat: qui ignorat, Deus non est: Ergo Spiritus Sanctus non est Deus. At Ecclesia locum illum sic interpretatur: *Spiritus omnia scrutatur*, id est, omnia penetrat & comprehendit. Quo sensu dicitur etiam Deus Pater omnia scrutari, 1. Paralip. 28. 9. *Omniū corda scrutatur Deus.* Et Psalm. 7. 10. *Scrutans corda*

corda & renes Deus. Et Ieremiæ 17. 10. *Ego Dominus scrutans corda.* Vide Theodoretum, Theophylactum, D. Thomam, & alios in Commentario illius loci.

18 Manichæi assererant, vetus Testamentum nouo contrarium esse. Quare? quia rem totam æstimabant secundum externam literam; quam si spectes, alterum alteri videtur repugnare. Nam vetus dicit, Deum creasse omnia. (Gen. 1. 1.) Nouum dicit, Verbum creasse omnia. (Ioan. 1. 3.) Rursum, vetus dicit, hominem factum esse ad imaginem Dei. (Gen. 1. 27.) Nouum dicit, hominem esse ex Diabolo. (Ioan. 8. v. 44.) Item vetus dicit, Deum die septimo quiesuisse ab omni opere. (Gen. 2. 2.) Nouum dicit, Deum vsque modo operari. (1. Io. 5. 17.) Contra hos agit D. Aug. in lib. contra Adimantum Manichæi discipulum, & ex sensu Catholicæ Ecclesiæ, conciliat inter se loca, quæ secundum literam videntur sibi aduersari. Non enim repugnat, Deum fecisse omnia, & tamen fecisse per Verbum, veluti per suam artem seu ideam. Nec repugnat, hominem factum esse ad imaginem Dei, quoad naturam: & tamen esse ex Diabolo, quoad malitiam. Denique non repugnat, Deum quiesuisse die septimo ab opere creationis mundi; & tamen semper operari in gubernando & conseruando mundo.

19 Pelagiani negabant peccatum originale, asserentes peccatum Adami nocuisse ipsi soli, non autem posteris. Ex quo fundamento? Ex litera occidente; quia scriptum est, Ezech. 18. 20. *Filius non portabit iniquitatem Patris.* At sensus illius loci, secundum mentem Ecclesiæ Catholicæ, est hic: Filius, qui non est particeps peccati Patris, non portabit iniquitatem Patris: Si autem particeps est, portabit. (Vide Augustinum in lib. post collationem, cap. 7.) Nunc autem constat,

posteroribus fuisse participes peccati primi parentis, iuxta illud Rom. 5. 12. *In quo omnes peccauerunt.* Sed quomodo peccauerunt omnes in Adamo? Hoc alibi explicandum est. Hic obiter dico, omnes in eo peccasse, quia Deus iniit pactum cum Adamo tanquam cum capite & communi radice seu principio totius posteritatis; ut, si ipse seruaret præceptum de non gustando fructu prohibito, tam ipse, quam posterius manerent in Paradiso: si non seruaret, tam ipse, quam posterius essent rei, ac veluti transgressores ex Paradiso eiicerentur, quod & factum est.

20 Fuerunt etiam antiquiores hæretici, qui negabāt carnis resurrectionem, quia scriptum est, Ioan. 6. 63. *Spiritus est, qui uiuificat, caro non prodest quicquam.* Ex quo loco secundum externam literam intellecto, sic argumentabantur: Quorsum caro, si nihil prodest, esset resurrectura? (Refert Tertullianus in lib. de resurrectione carnis, cap. 37.) Ex eodem loco Calvinistæ faciunt hanc similem consequentiam: Quorsum Christus daret nobis suam carnem in Sacramento Eucharistiae, si nihil prodest? utriusque decepti sunt ex litera occidente. Alioqui liceret etiam concludere in hunc modum: Si caro non prodest quicquam, cur Christus eam assumpsit? cur Verbum caro factum est? cur pro nobis Cruci eam affixit? Certè non fecit hæc frustra. Vide Maldonatum in caput sextum Ioannis.

Posterior pars argumenti.

De Scriptura, quoad sensum.

21 **A**Tque hæc sufficiant de priori parte, in qua tum authoritate Apostoli, tum variis exemplis demon

demonstratum est, Scripturam, si literam externam spectemus, non posse esse infallibilem Iudicem Controuersiarum, quia litera occidit, & varios errores ac hæreses parit. Altera pars est: Nec Scripturam, si sensum spectemus, posse esse Iudicem. Quam sic probat Scriptura, quoad verum & legitimum sensum, sæpe est obscura, & difficilis intellectu: ac proinde, sæpe oritur controuersia de vero & legitimo ipsius sensu. Omnis autem controuersia requirit aliquem Iudicem. Debet ergo esse aliquis Iudex, qui definiat, hunc esse legitimum sensum, illum non esse. At hic Iudex non potest esse ipsa Scriptura, de cuius mente & sententia controuersia mouetur: Ergo aliquis alius, distinctus à Scriptura. In hoc discursu sunt aliquot principia, quæ sigillatim explicabo: Primum est:

Quod Scriptura quoad sensum, sæpe sit obscura, & difficilis intellectu.

22 **H**Oc testatur Petrus Apostolus in posteriori Epistola canonica, cap. 3. v. 16. ubi loquens de Epistolis S. Pauli, sic ait: *In quibus sunt quedam difficilia intellectu.* Et variis modis confirmari potest. Primo, exemplo discipulorum euntium in Emaus, qui non intelligebant Scripturas, nisi Christus interpretaretur. (Lucæ 24. 27.) Secundo, exemplo Eunuchi Reginae Æthiopum, qui rogatus à Philippo, an intelligeret Isaiam Prophetam, quem legebat: respondit: *Quomodo possum, si non aliquis ostenderit mihi?* (Act. 8. 31.) Tertio, exemplo Apostolorum, qui multa eorum, quæ à Christo dicebantur, non intelligebant. Mat. 13. 36. Accesserunt ad eum discipuli eius dicentes: *Ediffere nobis parabolam zizaniorum agri.* Et Matth. 16. 11. *Quare non intelligitis, quia non de pane dixi vobis?* Et Lucæ 18. 34. *Et ipsi nihil ho-*

rum intellexerunt; & erat verbum istud absconditum ab eis. Quatò; Consensu omnium Interpretum. Nam si Scriptura esset facilis, quid opus esset tot interpretibus? tot Commentariis? tot quæstionibus & controversiis? Quinto, inductione. Constat obscurissimam esse prophetiam Ezechielis de visione quatuor animalium. Constat prophetiam Danielis de 70. Hebdomadibus, & de abominatione desolationis, multorum ingenia exercuisse, & adhuc exercere. De qua Christus Mat. 24. 15. *Qui legit intelligat.* Constat totam Ioannis Apocalypsim plenam esse reconditis mysteriis. Et ut loquitur D. Hieronymus in Epistola ad Paulinum, *tot habere Sacramenta, quot verba.*

23 Iam verò, quod in reliquo Bibliorum Codice, multa etiam obscura, & intricata sint, norunt illi, qui legerunt. Et ut alios omittam, loquantur illi, qui olim in assidua Scripturæ lectione diligenter occupati, ferebantur se multa ignorare, ideoque ad Augustinum, Hieronymum, & alios doctissimos Patres, discendi studio, confugiebant. Testantur hoc Epistolæ illorum Patrum, ex quibus aliqua proferam.

Damasus Papa consuluit Hieronymum super his quæstionibus.

1 Quid significet, quod in Genesi scriptum est, *omnis qui occiderit Caïn, septuplum punietur.* Gen. 4. 15. (Epist. 124. 125. inter Epistolas Hieronymi.)

2 Si omnia fecit Deus bona valdè, quare Noë de mundis & immundis animalibus præcepit, cum immundum nihil bonum esse possit? (ibidem.)

3 Cur Abraham fidei suæ signum in Circumcisione suscepit? Et cur Isaac vir iustus, & Deo charus, non illi, cui voluit, sed cui noluit, deceptus errore, benedixit? (ibidem.)

4 Quæ sit interpretatio visionis Isaia Prophetæ de Seraphin & Trifagio? (Epist. 142.)

Euagrius eundem consuluit de hac quæstione: An Melchisedech, qui benedixit Abraham, fuerit diuinius naturæ, nec de hominibus æstimandus? (Epist. 126.)

Dardanus de hac: Quænam sit illa terra promissionis, quam Iudæi redeuntes ex Ægypto dicuntur possedisse? Non enim videtur fuisse Palæstina, quia illa iam antea fuerat à maioribus ipsorum possessa, ac proinde non tam fuit promissa, quàm reddita. (Epistola 129.)

Vitalis quæsiuit ab eodem: An pro vero credendū sit, Salomonem & Achaz, quod Scriptura commemorat, vndecimo ætatis anno filios genuisse? (Epist. 132.)

Cyprianus quæsiuit: Quæ sit vera explicatio difficillimi illius Psalmi, qui incipit: *Domine refugium factus es nobis.* (Epist. 139.)

Marcella, nobilis apud Romanos fœmina, multa illi proposuit.

1 Quid sit Ephodbad, & quid Teraphim apud Hebræos? (Epist. 130.)

2 Quid significet *Alleluia, Amen, Maranatha*? (Epist. 137.)

3 Quid sit *Diapsalma*? (Epist. 138.)

4 Quid sit *panis doloris*? quid *filiy excussorum*? de quibus sit mentio in Psalm. 126. (Epistola 141.)

5 Quæ sint illa, quæ *nec oculus vidit nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ Deus preparauit iis, qui diligunt eum*? Et quomodo rursus Apostolus inferat: *Nobis autem reuelauit Deus per spiritum suum*? Et si reuelatum est Apostolo, an ille & aliis reuelauerit? (Epistola 148.)

6 Cum dicat Apostolus I. Thessal. 4. 16. *Deinde, nos qui viuimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibu. obuiam Christo in aëra:* An hoc ita intelligendum sit, vt aliqui non ante moriantur, quam eant cum Christo ad cœlum? præsertim cum & Christus mortuus sit, & Henoch atque Helias morituri esse dicantur in Apocalypsi Ioannis: Ne scilicet vllus sit, qui non gustauerit mortem. (ibidem.)

Principia, Virgo Romana, petiuit ab illo explicacionem illius Psalmi: *Eructauit cor meum verbum bonum.* (Epist. 140.)

Sunia & Fretella, ex Getarum & Germanorum finibus, ab eodem per Epistolam interrogarunt: An in ea contentione, qua Latini dissentiunt à Græcis in Psalterio Dauidis, Hebræi magis cum his, quam cum illis conueniant? (Epist. 135.)

Hedibia, nobilis apud Gallos fœmina, misso in Bethlehem Apodemio, proposuit illi has difficultates:

1 Quomodo accipiendum sit illud Christi, Matth. 26. 29. *Non bibam amodo de genimine vitis, vsque in diem illum, cum illud vobiscum bibam nouum in regno Patris mei.* (Epist. 150.)

2 Cur Matthæus dixerit, Christum vespere, Marcus mane surrexisse? (ibid.)

3 Quid significet, quod in Matthæo scriptum est, *Velum templi scissum est in duas partes, à summo vsque deorsum:* & quæ sequuntur. (ibi.)

4 Quomodo Christus secundum Ioannem, insufflauit Spiritum Sanctum in Apostolos, & tamen secundum Lucam, post Ascensionem se missurum Spiritum Sanctum repromisit? (ibid.)

5 Quid significet illud Apostoli, Roman. 9. 14. *Quid ergo dicemus? Nunquid iniquitas apud Deum? vsque ad eum*

eum locum, *Nisi Dominus Sabaoth reliquisset nobis semen, sicut Sodoma facti essemus.* (ibid.)

6 Quid sit, quod idem Apostolus scribit, 2. Cor. 2. 16. *Aliis odor mortis in mortem: aliis odor vite in vitam. Et ad hæc quis tam idoneus?* (ibid.)

Algasia ex eadem Gallia, per eundem Apodemium, hæc illi proposuit:

1 Cur Ioannes discipulos suos mittit ad Christum, ut interrogent eum: *Tu es, qui venturus es, an alium expectamus?* cum prius ipse de eodem dixerit: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* (Epist. 15 1.)

2 Quid significet illud Matth. 12. 20. *Arundinem quassatam non confringet: & linum fumigans non extinguet.* (ibid.)

3 Quid item illud, Matth. 16. 24. *Si quis vult venire post me, abneget semetipsum.* (ibid.)

4 Et illud Matth. 24. 19. *Va pregnantibus & nutricibus in illis diebus.* (ibid.)

5 Quo sensu accipiendum illud Lucae 9. 51. *Factum est autem, dum complerentur dies assumptionis eius, & ipse faciem suam firmavit, ut iret in Ierusalem.* Et paulo post subditur de Samaritanis: *Et non receperunt eum, quia facies eius erat euntis in Ierusalem.* (ibid.)

6 Quis sit villicus iniquitatis, qui voce Domini laudatus est. (ibid.)

7 Quid sibi velit Apostolus, Roman. 5. 7. cum ait: *Vix enim pro iusto quis moritur: nam pro bono forsitan quis audeat mori.* (ibid.)

8 Quid item. Rom. 7. 8. *Occasione autem accepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam.* (ibid.)

24 Omitto similes de Scriptura quæstiones, quæ ex toto ferè Orbe Christiano ad S. Hieronymum defere

ferebantur. Venio ad S. Augustinum, ad quem nec pauciores, nec à paucioribus delatæ sunt.

Volusianus hanc illi detulit: Quomodo Deus immensus claudi potuerit vterò Virginis? Et, an interea temporis deseruerit curam mundi? (Epist. 2. inter Epistolas S. Augustini.)

Marcellinus, cùr Deus mutauerit sacrificia Mosai- ca, quæ semel instituit? præsertim cùm ea, quæ semel rectè instituta sunt, mutari nisi iniustè non possint. (Epist. 4. & 5.)

Idem Marcellinus: Quomodo Magi Pharaonis poterunt inuenire aquam, quam in sanguinem mutarèt, cùm iam antea tota aqua Ægypti fuerit à Mose in sanguinem transmutata? (Epist. 7.)

Bonifacius Episcopus: Qui fiat, vt infantibus in Baptismo profit parentum fides, cùm post Baptismum non noceat illis parentum impietas? Item: Quomodo susceptores in Baptismo respondeant, infantes credere, cùm reuera non credant, & incertum sit, an aliquando sint credituri? (Epist. 23.)

Dardanus: Quomodo Christus homo credatur nũc esse in cælo, cùm ipse in Cruce Latroni dixerit: *Hodie mecum eris in Paradiso*? Et, An hinc sequatur, Christum hominem, sicut Deum, vbique esse? (Epist. 57.)

Paulinus: Quid sit, quod dicitur Psalm. 15. 3. *Sanctis qui sunt in terra eius, mirificauit omnes voluntates suas inter illos.* (Epist. 58. & 59.)

Item, quid illud Psal. 67. 22. *Veruntamen Deus confringet capita inimicorum suorum: Verticem capilli perambulantium in delictis suis.*

Item, cum Apostolus dicit Eph. 4. 11. *Ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Euangelistas, alios autem Pastores & Doctores: quomodo distin-*

distinguenda sint hæc nomina, & quæ sit cuique nomini officiorum, vel gratiarum proprietas? Quid proprium sit Apostolorum, quid Prophetarum, quid Euangelistarum, quid Pastorum, quid Doctorum? (ibid.)

Item, cum idem Apostolus scribit 1. Tim. 2. 1. *Obsecro primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones*, quod discrimen sit in hac verborum diuersitate. (ibid.)

Item, quid significet illud quod Apostolus dicit de Iudæis, Rom. 11. 28. *Secundum Euangelium quidem inimici propter vos; secundum electionem autem, charissimi propter Patres.* (ibid.)

Item, quid illud Colossen. 2. 18. *Nemo vos seducat, volens in humilitate & religione Angelorum, qua non vidit ambulans, frustra inflatus sensu carnis sue, & non tenens caput, &c.* (ibid.)

Euodius Episcopus: Quinam sint illi spiritus, de quibus loquitur Petrus in priori Epistola canonica, cap. 3. 19. *In quo & his qui in carcere erant, spiritibus veniens predicauit.* (Epistola 98. & 99.)

Honoratus: Quid sibi velit vox illa Domini, Psal. 21. 2. *Deus Deus meus, quare me dereliquisti?* (Epist. 120.)

Item, quid sit, quod Apostolus ait, Ephes. 3. 17. *Ut in charitate radicati & fundati, possitis comprehendere cum omnibus Sanctis, quæ sit latitudo & longitudo, & sublimitas, & profundum.* (ibid.)

Item, quæ sint quinque Virgines stultæ, & quæ sapientes? Math. 25. v. 2. (ibid.)

Item, quæ sint tenebræ exteriores. Matt. 12. 13.

Item quomodo intelligendum sit, *Verbum caro factum est*, Ioan. 1. 14. (ibid.)

Simplicianus: Quid velit Apostolus Rom. 7. 7. ubi ait: *Quid ergo dicemus? Lex peccatum est? Absit.* vsque ad

eum locum : *Infelix ego homo , quis me liberabit de corpore mortis huius?* (lib. 1. ad Simplicianum, quæst. 1.)

Item: *Quid item, cum ait, Rom. 9. 10. Sed & Rebecca ex vno concubitu habens Isaac patris nostri: vsque ad illud: Nisi Dominus Sabaoth reliquisset nobis semen.* (ibid. quæst. 2.)

Item quomodo dictum sit 1. Reg. 10. 10. *Et insiluit Spiritus Domini super Saul,* cum alibi dicatur: *Exagrabat eum Spiritus nequam.* 1. Reg. 16. 14. (li. 2. quæst. 1.)

Item: *Quomodo dictum sit. 1. Regum. 15. 11. Pœnitent me, quod constituerim Saul Regem.* (ibid. quæst. 2.)

Item: *An spiritus immundus, qui erat in Pythonia, potuerit efficere, vt Samuel, qui erat mortuus, à Saule videretur, & loqueretur cum eo?* (ibid. q. 3.)

Item de eo, quod dixit Helias 3. Reg. 17. 20. *Domine Deus meus, etiamne viduam, apud quam ego vtrunque sustentor, afflixisti, vt interficeres filium eius?* (ibid. quæst. 5.)

Ex his quæstionibus manifeste apparet, Scripturam in multis locis obscuram ac intellectu difficilem esse: Et homines etiam doctissimos, quorum iam mētio facta est, palam profiteri, se non posse omnia percipere, nisi à doctioribus instruantur. Quæ porro sint causæ huius obscuritatis, iam explicandum est.

Causæ obscuritatis Scripturæ.

25. Inuenio duas potissimum causas: Vnam ex parte earum rerum, quæ tractantur in Scriptura. Alteram ex parte modi, quo tractantur. Res quæ tractantur, sunt fere quadruplices. 1. Historiæ, vt patet in Genesi, Exodo, Numeris, Deuteronom. Iosue, libro Iudicium, Regum, Paralipomenon, Esdræ, Iudith, Tobix, Esther, Machabæorum; itemque in
Euan

Euangelio & Actibus Apostolorum. 2. Vaticinia seu Prophetiæ, quæ in Psalmis, in maioribus & minoribus Prophetis, & in Apocalypsi Ioannis, maiori ex parte, consignatæ sunt. 3. Myſteria fidei, præſertim de Trinitate, de Incarnatione Verbi, de prædeſtinatione & reprobatione, de vi & efficacia Sacramentorum, de præſentia Chriſti in Euchariftia, de fide iuſtificante, de reſurrectione mortuorum: & quæ ſimilia ſunt. 4. præcepta & documenta moralia de virtutibus ac vitiis. Tametsi ergo, neque in his, neque in hiſtoriis, ſit fortasſe magna obſcuritas ex parte rerum; ſumma tamen eſt in prophetiis & myſteriis fidei. Hæc enim ſuperant humanum caput & intelligentiam. Et non percipiuntur à nobis, niſi in ænigmate, vt loquitur Apoſtolus 1. Cor. 13. 12.

26. Iam verò modus tractandi ſæpe obſcurus eſt; propter has cauſas. Primò, quia in Scriptura multæ ſunt locutiones figuratæ. Sunt enim frequentes tropi, ſchemata, hyperbolæ, metaphoræ, allegoriæ, parabolæ, quibus tanquam inuolucris multæ veritates occultantur, quæ Lectori non ſtatim innotescunt.

Auget hanc obſcuritatem, quod aliquando vnum idemque vocabulum, nunc propriè, nunc figuratè vſurpetur in eadem ſententia: vt Ioan. 4. 13. *Qui bibit ex aqua hac, ſitiet iterum: qui autem biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum.* Vbi bibere ex aqua, & ſitire, in priori parte ſententiæ ſumitur corporaliter; in poſteriori, ſpiritualiter.

Item, in eodem cap. v. 35 *Nonne vos dicitis, quod adhuc quatuor meſes ſunt, & meſſis venit? Ecce dico vobis: Leuato oculos veſtros, & videte regiones, quia albæ ſunt iã ad meſſem.* Hic etiam nomen *Meſſis*, primùm propriè; deinde figuratè accipitur.

Item, Ioan. 9. 39. Et dixit Iesus : *In iudicium ego in hunc mundum veni, ut qui non vident, videant, & qui vident, cecifiant.* Prior pars verborum intelligitur de visu corporali, posterior de spirituali.

Item 2. Cor. 5. 21. *Eum, qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit.* Vbi peccatum priori loco sumitur propriè pro peccato, posteriori figuratè pro hostia, quæ offertur pro peccato. Nam sensus illius loci est, Deum voluisse, ut Christus, qui non peccauerat, esset hostia pro peccato totius humani generis. Vide Orig. lib. 3. comm. in Epist. ad Roman. & Augustin. li. 2. de consensu Euangelist. c. 30.

27. Secundo : Non solum occurrunt figuræ in vocibus & dictionibus, ut iam ostendi, sed etiã in rebus ipsis. Nam vna res sæpe est figura, vel typus alterius rei per illam significatæ. Quo pacto Agnus Paschalis fuit figura Christi : Mare rubrum, Baptismi : Manna Eucharistiæ : Mons Siõ, Ecclesiæ. Et sic de cæteris. Hinc triplex oritur obscuritas.

Vna, quia non statim constat, quæ res cuius rei figura sit v.g. Non constaret, Agar ancillam Abrahamæ, fuisse figuram Synagogæ, & Saram vxorem Abrahamæ, fuisse figuram Ecclesiæ, nisi Apostolus ex instinctu Spiritus sancti id explicasset. (Galat. 4. 24.) Similiter nõ constaret, virgam vigilantem, quam vidit Ieremias, significasse celerem executionem diuinæ sententiæ contra Iudæos & Gentiles, (Ierem. 1. 11.) Et ollam succensam fuisse typum Nabuchodonosoris, (Ierem. 13.) Et per Ieremiam prohibitum ducere vxorem, præfiguratam fuisse imminentem Iudææ vastitatem. (Ierem. 16. 2.) Et per calicem furoris Domini, potentiam & furorem Regis Babylonix, (Ieremiæ 25. 15.) Et per lumbare computrescens, interitum populi in
cap

captiuitate, (Ieremiæ 13. v.1.) Et per lagunculam implendam vino, habitatores Ierusalem inebriandos vino furoris Domini, (Ierem.13.12.) Et per duos calathos ficuum optimarum & pessimarum, duo genera hominum, quorum alij sælices erant, qui transmigrabant cum Rege; alij miseri, qui remanebant Ierosolymis. (Ierem.24.2.) Et per lutum in manu figuli, populum Iudæorum in manu Dei. (Ierem.18.6.) Et per catenas & vincula Ieremiæ, captiuitatem variarum gentium, (Ierem. 27.2.) Et per contractionem lagunculæ testæ, contractionem populi & ciuitatis Ierusalem. (Ierem.19.10.) Et per quatuor bestias, quatuor regna seu imperia. (Dan.7.3.) Et per arietem, Regem Medorum ac persarum: Per hircum, Regem Græcorum, (Daniel 8.20.) Hæc inquam, & similia nõ constarent; nisi sigillatim à Deo essent explicata: Et postquam explicata sunt, vix adhuc intelliguntur sine interprete.

Altera, quia vna res aliquando est figura rerum diuersarum, etiam repugnantium. Sic Ionas fuit typus Christi, Matt. 12. 40. *Sicut fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus; sic erit Filius hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus.* Idem Ionas fuit typus populi Iudæorum, qui Christo erant contrarij. Nam sicut Ionas dolebat de pœnitentia Ninuitarum, (Ionæ 4.1.) ita Iudæi postea doluerunt de redemptione gentium. (Augustin. Epistol.49. qu.6.) Quod dixi de Iona, dicendum quoque est de Diluuiò, de Petra, de similibus. Nam diluuium fuit ex vna parte figura baptismi fidelium: ex altera, supplicij infidelium. (Augustin. Epist. 99. ad Euodium.) Et Petra, qui Christus est, fuit pereuntibus lapis offensionis & scandali: credentibus verò, in caput anguli, (1. Petri 2.8. & Rom. 9.32.)

Postrema, quia aliquando fit, ut res aliqua, quæ est figura alterius, repræsentet illam in vno, & omnino dissimilis sit in alio. Quo pacto fœmina fornicaria, quam Oseas Propheta iussus est accipere in vxorem, fuit typus Synagogæ: quâ in eo repræsentabat, quod sicut ipsa commiserat fornicationem carnalem, ita synagoga spiritalem, quæ in cultu idolorum consistit. At in eo discrepabat, quod ipsa postquam Oseæ nupsit, non rediit ad carnalem fornicationem, ut multi probabiliter putant: Synagoga verò, postquam Deo fuerat reconciliata, iterum in idololatriam lapsa est.

28. Tertiò, sæpe etiam in Scriptura occurrunt apparentes contradictiones, quæ Lectori magnam pariunt difficultatem. Aliquas ex iis recensebo.

1. Dicit Moses, Deum creasse cœlum & terram sex diebus, & septimo die quieuisse, Genes. 1.2. At contra, Ecclesiasticus c.18.1. dicit: *Qui viuit in æternum, creauit omnia simul.*

2. Moses refert, filios Israël in Ægypto fuisse annis quadringentis, Genes. 15.13. Quod etiam repetit Stephanus Act. 7.8. At contra Apostolus ait fuisse annis quadringentis & triginta, Galat. 3.17.

3. Genes. 32.30. dicit Iacob Patriarcha: *Vidi Deum facie ad faciem, & salua facta est anima mea.* At contra Exod. 33.20. dicit Deus: *Non videbit me homo, & viuet.*

4. Exod. 20.5. dicitur: *Ego sum Dominus Deus tuus, visitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam & quartam generationem.* At contra Ezech. 18. 20. *Filius non portabit iniquitatem patris.*

Item Exod. 20.12. *Honora patrem tuum, & matrem tuam, ut sis longæuus super terram.* At contra Lucae 14. 26. *Qui non odit patrem suum, & matrem, non potest esse meus discipulus.*

Item,

Item, Deuter. 6. 13. *Dominum Deum timebis, ac per nomen eius iurabis.* At contra Matth. 5. 34. *Ego autem dico vobis, non iurate omnino.*

Item, 1. Reg. 15. 11. *Pœnitent me, quod constituerim Saul Regem.* At contra Rom. 11. 19. *Sine pœnitentia sunt dona & vocatio Dei.*

Item, 3. Reg. 8. 9. *In arca autem non erat aliud nisi due tabula lapidea, quas posuerat in ea Moses in Horeb.* At contra Hebr. 9. 4. *In arca erat urna habens manna, & virga Aaron, que fronduerat, & tabula testamenti.*

Item, Psal. 1. 5. *Non resurgent impij in iudicio.* At contra 1. Corinth. 15. 51. *Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur.*

Item, Psalm. 61. 12. *Semel locutus est Deus.* At contra Hebr. 1. 1. *Multifariam, multisque modis olim Deus loquens Patribus in Prophetis, nouissimè diebus istis locutus est nobis in Filio.*

Item, Psalm. 115. 2. *Omnis homo mendax.* At contra Apoc. 14. 5. *In ore eorum non est inuentum mendacium.*

Item, Prouerb. 6. 6. *Vade ad formicam o piger, & discite sapientiam: que parat in estate cibum suum, & congregat in messe, quod comedat.* At contra Matth. 6. 34. *Nolite solliciti esse in crastinum.*

Item, Prouerb. 22. 28. *Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt Patres tui.* At contra Ezech. 20. 18. *In preceptis Patrum vestrorum nolite incedere, nec iudicia eorum custodiatis.*

Item Prouerb. 26. 4. *Ne respondeas stulto iuxta stultitiam suam, ne efficiaris ei similis.* At contra ibidem: *Responde stulto iuxta stultitiam suam, ne sibi sapiens esse videatur.*

Item, Sap. 1. 13. *Deus mortem non fecit.* At contra Ecclesiast. 11. 14. *Bona & mala, vita & mors, paupertas*

et honestas à Deo sunt.

Item, Sapient. 11. 25. Diligis omnia, qua sunt, et nihil odisti eorum, qua fecisti. At contra Rom. 9. 13. Iacob dilexi, Esau autem odio habui.

Item, Ecclesiast. 10. 15. Iniiium omnis peccati est superbia. At contra 1. Timoth. 6. 10. Radix omnium malorum est cupiditas.

Item, Ecclesiast. 12. 6. Benefac humili, et non dederis impio: prohibe panes illi dari. At contra Lucæ 6. 30. Omni petenti te, tribue.

Item, Ecclesiast. 24. 28. Qui edunt me, adhuc esurient; et qui bibunt me, adhuc sitient. At contra Ioan. 4. 13. Qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in aeternum.

Item, Ionæ 3. 4. Adhuc quadraginta dies et Ninive subuertetur. At contra Ionæ 4. v. 11. Ego parcam Ninive ciuitati magna.

Item, Matth. 10. 8. Gratis accepistis, gratis date. At contra Lucæ 10. 7. Dignus est operarius mercede sua.

Item, Matth. 10. 10. Nihil tuleritis in via, non peram, neque calceamenta, neque virgam. At contra Marci 6. 8. Et praecepit eis, ne quid tollerent in via, nisi virgā tantum.

Item, Matth. 17. 1. Post dies sex assumpsit Iesus Petrum, et Iacobum, et Ioannem. At contra Luc. 9. 28. Factum est autem post haec verba ferè dies octo, et assumpsit Petrum, et c.

Item, Matth. 18. 15. Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum inter te, et ipsum solum. At contra 1. Timoth. 5. 20. Peccantes coram omnibus argue, ut et ceteri timorem habeant.

Item, Marci 10. 19. Nemo bonus, nisi vnus Deus. At contra Lucæ 6. 45. Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bonum.

Item,

Item, Marci 16. 15. *Prædicate Euangelium omni creatura. At contra Matth. 10. 5. In viam gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis; sed ite ad oues, quæ perierunt domus Israël.*

Item, Lucæ 22. 28. *Vos estis, qui permanistis mecum in tentationibus meis. At contra Matth. 26. 31. Omnes vos scandalum patiemini in me.*

Item, Ioan. 5. 31. *Si ego testimonium perhibeo de meipso, testimonium meum non est verum. At contra Ioan. 8. 14. Et si ego testimonium perhibeo de meipso, verum est testimonium meum.*

Item, Ioan. 5. 34. *Ego testimonium ab homine non accipio. At contra Ioan. 15. v. 27. Et vos testimonium perhibebitis de me.*

Item, Ioan. 6. 55. *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam. At contra ibidem: Spiritus est, qui viuificat, caro non prodest quicquam.*

Item, Ioan. 15. 15. *Omnia, quæcunque audiui à Patre meo, nota feci vobis. At contra Ioan. 16. 12. Adhuc multa habeo vobis dicere.*

Item, Ioan. 20. 1. *Maria Magdalene venit ad monumentum, cum adhuc tenebræ essent. At contra Marci 16. 2. Venit ad monumentum, orto iam Sole.*

Item, Rom. 2. 25. *Circumcisio quidem prodest, si legem obserues. At contra Galat. 5. 2. Si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit.*

Item, Rom. 3. 28. *Arbitramur iustificari hominem per fidem sine operibus. At contra Iacob. 2. 20. Fides sine operibus mortua est. Et ibidem: Videtis, quoniam ex operibus iustificatur homo, & non ex fide tantum.*

Item, Rom. 9. 16. *Voluntati eius quis resistit? At contra Act. 7. 51. Vos semper Spiritui sancto resistitis, sicut & Patres vestri.*

Item, Rom. 11. 34. *Quis cognouit sensum Domini? At contra 1. Corinth. 2. 16. Nos autem sensum Christi habemus.*

Item, 1. Cor. 13. 3. *Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. At contra Lucæ 11. 41. Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis.*

Item, 1. Corinth. 15. 22. *Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes uiuificabuntur. At contra Ioan. 5. 21. Filius, quos uult, uiuificat.*

Item, Galat. 1. 10. *An quero hominibus placere? si adhuc hominibus placerem, Christi seruus non essem. At contra 1. Corinth. 10. 33. Sine offensione estote, sicut & ego per omnia omnibus placeo.*

Item, Galat. 6. v. 2. *Alter alterius onera portate. At contra ibid. v. 5. Unusquisque onus suum portabit.*

Item, 1. Timoth. 6. 16. *Deus habitat lucem inaccessibilem. At contra Psalm. 33. 6. Accedite ad eum, & illuminamini.*

Item, 1. Ioan. 1. 8. *Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus. At contra 1. Ioan. 3. 9. Omnis qui natus est ex Deo, peccatum non facit.*

Hæ & similes apparentes contradictiones, quæ passim in Scriptura occurrunt, sæpe remorantur Lectorem, & negotium facessunt, etiã uiris doctissimis. Testantur hoc antiqui Patres, qui in huiusmodi contradictionibus conciliandis multũ operæ posuerunt, ut Augustinus in libris de consensu Euangelistarum, & alij præterea, qui Scripturam interpretati sunt. Quorum labores si ad nos non peruenissent, in magnis adhuc tenebris versaremur.

Atque hæc sit tertia causa obscuritatis Scripturæ.

29. Quarta est, quod uerba Scripturæ sæpe efficiant

ciant ambiguum sensum, ex defectu distinctionis. Nam aliquando, vbi distinctione opus est, nulla adhibetur distinctio. Quod fit in his fere casibus. 1. Quando agitur de Deo. 2. Quando de Christo. 3. Quando de aduentu Christi. 4. Quando de Ecclesia. Nam in Deo spectari potest, vel vnitas essentia, vel trinitas personarum. In Christo, vel humana natura, vel diuina. Aduentus Christi duplex est: alter in natiuitate; alter in die iudicij. Ecclesia similiter, vel militans est in terra, vel triumphans in cœlo. Cùm ergo Scriptura loquitur vel de Deo, vel de Christo, vel de aduentu Christi, vel de Ecclesia; sæpe dubium & obscurum est, quo sensu de illis loquatur: An scilicet de Deo, quatenus est vnus in essentia, an quatenus est trinus in personis? An de Christo, quâ Deus, an quâ homo est? An de primo ipsius aduentu, an de secundo? An de Ecclesia militante, an de triumphante? De singulis dabo exemplum.

30. De Deo loquitur Scriptura. Matth. 6. ver. 9. *Pater noster, qui es in caelis.* Dubium est, an loquatur de Deo, quoad vnitatem essentia, an quoad distinctionem personarum? Vel, vt proponunt Scholastici: An nomen Patris sumatur ibi essentialiter, quatenus est commune tribus personis? An personaliter, quatenus conuenit soli primæ personæ? In vtranq; partem auctores sunt. Verisimilius tamen est, sumi essentialiter. Quod ex verbis illis Christi colligi potest; Ioan. 20. 17. *Ascendo ad Patrem meum, & Patrem vestrum.* Vbi vtroq; modo sumitur. Nam Pater Christi, quoad æternam generationem, est prima persona diuina, quatenus distinguitur à Filio & Spiritu sancto. Noster autem Pater, quoad creationem, gubernationem, & adoptionem, est tota Trinitas, quatenus est

vnus Deus. Itaque cùm ait: *Ascendo ad Patrem meum*, loquitur de sola prima persona, cùm addit: *Et Patrem vestrum*, loquitur de tribus personis, quatenus sunt vnum in essentia.

31. De Christo fit mētio, Coloss. 1. 15. *Qui est imago Dei inuisibilis, primogenitus omnis creaturæ: omnia per ipsum, & in ipso creata sunt: Et ipse caput corporis Ecclesiæ, primogenitus ex mortuis, &c.* Hic etiam dubium est, an hæc intelligi debeant de Christo secundum diuinitatem, an secundum humanitatem? Multi volunt, aliqua priori, alia posteriori modo intelligi oportere. Quibus assentior. Nam Christus, secundum diuinitatem, est imago Dei Patris: Et per ipsum, ac in ipso creata sunt omnia. At secundum humanitatem est caput Ecclesiæ, & primogenitus ex mortuis. Vtroque sensu potest dici *primogenitus omnis creaturæ*, iuxta varias interpretum explicationes, vt videre est in Commentario illius loci.

32. De aduentu Christi sermo est, Hebr. 1. 6. *Et cum iterum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit: Adorent eum omnes Angeli Dei.* Et hic quæstio est, an sermo sit de priori aduentu, qui factus est in natiuitate; an de posteriori, qui fiet in die iudicij? Si spectemus particulam, *Iterum*, videtur esse sermo de posteriori: si alias circumstantias, de priori. Videantur interpretes.

33. De Ecclesia scribit Apostolus, Galat. 4. 26. *Illam autem, quæ sursum est Ierusalem, libera est, quæ est mater nostra. Scriptum est enim: Letare sterilis, quæ non parit: erumpe & clama, quæ non parturit, quia multi filij desertæ, magis quam eius, quæ habet virum.* At difficultas est, an loquatur de Ecclesia militante, an triumphante? Quæ difficultas habet etiã locū alibi, vt Hebr. 12. 22.

Accessi

Accessistis ad Sion montem, & ciuitatem Dei uiuentis, Ierusalem cœlestem, & Ecclesiam primitiuorum. Et Eph. 5. 25. Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, mundans lauacro aqua in verbo uitæ, ut exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam aut rugam.

34. Ad hoc genus obscuritatis potest etiam reuocari, quod quæ in Scriptura dicuntur de Christo, aliquando intelligantur de capite Ecclesiæ, quod est Christus; aliquando de corpore seu membris Ecclesiæ; aliquando de utroque, ut norat August. lib. 3. de doctrina Christiana c. 31.

De capite Ecclesiæ intelligitur illud Math. 28. 20. *Ecce ego uobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi.* Vbi Christus tanquam caput Ecclesiæ, promittit corpori & membris illius, perpetuam suam assistentiam, protectionem, & gubernationem.

De corpore seu membris Ecclesiæ, intelligitur illud Actuum 9. 4. *Saule, Saule, quid me persequeris?* Non enim Saulus persequebatur personam Christi, (quia Christus iam erat in cœlo, ubi eum persequi non poterat,) sed discipulos Christi, qui erant membra Ecclesiæ. Item illud Zachar. 2. 8. *Post gloriam misit me ad gentes.* Vbi Christus loquitur in persona Apostolorum. Q. D. Pater meus cœlestis mittet me. id est, Apostolos ad conuersionem gentium. Sed quando mittet? *Post gloriam*, id est, postquam in resurrectione & ascensione ostendero meam gloriam & diuinitatem. Eodem sensu, Augustinus in expositione Psal. 147. interpretatur illud Matthæi 24. v. 23. *Tunc si quis uobis dixerit: Ecce hic est Christus, aut illic, nolite credere.* Putat enim per Christum intelligi Ecclesiam Christi. Verba eius sunt hæc: *Exurgent pseudo-Christi &*

pseudopropheta, & dicent: Ecce hic, & ecce illic: Non enim de ipso capite dicent: Ecce hic, & ecce illic: (certum est enim, quod Christus in coelis est) sed de Ecclesia. Et ex hoc loco confutat Donatistas, qui dicebant: Ecce hic in Africa est Ecclesia, & non alibi.

De utroque intelligitur illud *Isaiæ 61. 10. Induit me vestimentis salutis, & indumento iustitiæ circumdedit me, quasi sponsum decoratum corona, & quasi sponsam coronatam monilibus suis. Vbi Christus nominatur sponsus & sponsa, id est, caput & corpus. Et Psal. 2. vers. 2. Astiterunt Reges terræ, & Principes conuenerunt aduersus Dominum, & aduersum Christum eius. Quod in capite impletum est, & quotidie impletur in membris.*

35. Quinta causa obscuritatis est, quod sæpè in Scriptura, vbi minimè putamus, subito fiat transitus de sensu litterali ad mysticum, de carnalibus ad spiritualia, de tēporalibus ad æterna, de Regibus Israël ad Regem Christum: Et è contrario. Hoc maxime fit in Psalmis & Prophetis, vt videre est cap. 7. *Isaiæ*, vbi ab historia duorum Regum (quorum alter erat Rasin Rex Syriæ; alter Phacee Rex Israël) statim fit transitus ad B. Virginem. *Ecce, inquit, Virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emanuel.* Et eap. 14. vbi à Rege Babylonis fit transitus ad Luciferum. Et Psal. 71. vbi à Salomone fit transitus ad Christum. *Adorabunt eum omnes Reges terræ.* Et Ioann. 6. vbi à panibus hordeaceis fit transitus ad panem Eucharisticum seu Sacramentalem. Et alibi sæpe. Vide D. Hieronymum lib. 5. in *Isaiam* c. 16. & nostrum *Riberam* in cap. 1. *Osee*, v. 34.

36. Sexta est, quod in historijs Scripturæ, sæpe non seruetur ordo rerum gestarum. Item, quod sæpe supputatio annorum non appareat liquida. Denique quod sæpe citentur libri, qui quidem si exstarent, mul

multum lucis adferrent Lectori; sed quia non exstāt, relinquunt ambiguum & suspensum. Cuiusmodi libri sunt hi:

1. Liber bellorum Domini. (Num. 21. 14.)
2. Liber iustorum, Iosue 10. 13.
3. Liber verborū dierum Salomonis. 3. Reg. 11. 41.
4. Liber sermonum dierum Regum Iuda & Regum Israëli. 3. Reg. 14. & deinceps.
5. Liber Samuëlis Videntis de rebus à Dauide gestis. 1. Paralip. 29. 29.
6. Liber Nathan Prophetæ de iisdem rebus. Ibid.
7. Volumen Gad Videntis. Ibidem.
8. Liber Nathan Prophetæ de rebus à Salomone gestis. 2. Paralip. 9. 29.
9. Liber Ahia Silonitis de iisdem, ibidem.
10. Visio Addo Videntis, contra Ieroboam filium Nabat. ibidem.
11. Historia Regum Israëli, conscripta à Iehu, filio Hanani. 2. Paralip. 20. 34.
12. Historia Ozia Regis, conscripta ab Isaia filio Amos. 2. Paralip. 26. 22.
13. Sermones Hozai, de rebus Manasse. 2. Paralip. Paralip. 33. 19.
14. Lamentatio Ieremiæ in funere Iosia Regis. 2. 35. 25.
15. Volumen Ieremiæ de euersione vrbis, & captiuitate populi. Ierem. 36. 6.
16. Liber Ieremiæ de vastatione Babylonis. Ierem. 51. 60.
17. Liber dierum sacerdotij Ioannis Hyrcani. 1. Machab. 16. 24.
18. Descriptiones Ieremiæ Prophetæ, 2. Machab. 2. 1.

19. Liber Henoch. In epistola Iudæ Apostoli.

37. Præter has causas sunt plures aliæ, quas obiter attingam. 1. Quod aliquando connectantur sententiæ, inter quas vel connexio non est, vel non apparet. 2. Quod sæpe occurrant Hebraismi, qui à paucis intelligi possunt. 3. Quod sæpe non videatur aptè responderi ad quæstionem propositam. 4. Quod sæpe verba ambigua sint, ut ægrè discerni queat, quo sensu accipi debeant. Vt 1. Corinth. 3. v. 11. *Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id, quod positum est Christus Iesus: Si quis autem superedificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, stipulam, uniuscuiusque opus manifestum erit. Dies enim Domini declarabit, quia in igne reuelabitur: & uniuscuiusque opus, quale sit, ignis probabit. Si cuius opus manserit, quod superedificauit, mercedem accipiet. Si cuius opus arserit, detrimentum patietur: ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem.*

38. Hic locus plane difficillimus est. 1. Quia non satis constat, quid intelligendum sit per aurum, argentum, fœnum, stipulam. 2. Quid per diem Domini. 3. Quid per ignem. 4. Quid sit ardere & detrimentum pati. Denique, quid sit, saluum fieri quasi per ignem. Vnde Augustinus in libro de fide & operibus, c. 15. disertè scribit, hunc locum esse vnum ex ijs, de quibus loquitur Petrus in posteriori Epistola cap. 3. v. 16. cum ait: *In Epistolis Pauli quadam esse difficilia intellectu.*

39. Æquè obscurum est illud 1. Corinth. 15. 29. *Quid facient, qui baptizantur pro mortuis, si omnino mortui non resurgunt? Ut & quid baptizamur pro illis?* Non enim facile est explicare, quid hoc loco significet, Baptizari; Item, quid pro mortuis baptizari. De qua re extant sex diuersæ opiniones apud Bellar. l. 1. de Purgat. c. 4.

40. Similiter illud Hebr. 6. 4. *Impossibile est, eos, qui semel sunt illuminati, gustauerunt etiam donum cœlestē, & participes facti sunt Spiritus sancti, &c. & prolapsi sunt rursus renouari ad pœnitentiam, rursus crucifigentes sibi metipsis Filium Dei.*

Quæ verba obscurissima sunt, & ex illis male intellectis orta est hæresis Nouatianorum, tempore Cypriani, qui dicebant, lapsis non esse dandam pœnitentiam, nec veniam; ideoque Catharos, id est, puros, ac mundos se appellabant.

Atque hæc sufficiant de causis, propter quas Scriptura, quoad verum & legitimum sensum, sæpe difficilis ac obscura est. At hinc oritur alia quæstio, quæ etiam paucis explicabitur.

Cur Deus voluerit Scripturam esse obscuram?

41. **H**ic merito quæti potest, cur Scriptura, quæ alioqui ex parte rerum ac mysteriorum, quæ tractat, valde obscura est, adhuc obscurior facta sit ex modo tractandi, Deo sic volente & disponente? cur non potius, eodem volente & disponente factum est, vt mysteria, quæ ipsa per se obscura sunt, tam clarè proponerentur, vt ab omnibus intelligi possint? variae sunt rationes, ex iis aliquas attingam.

42. Prima ratio. Deus sicut in aliis rebus, ita etiam in Ecclesia, voluit seruari ordinem, vt alij essent, qui docerent: alij qui discerent. At hic ordo non seruaretur, si Scriptura esset tam clara, vt ab omnibus intelligi & explanari possit. Quo spectat illud Ephes.

4. 11. *Ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Euangelistas, alios autem Pastores & Doctores, ad consummationem Sanctorum in opus*

ministerij, in edificationem corporis Christi, id est, Ecclesie. Et 1. Corinth. 12. 29. Nunquid omnes Apostoli? nunquid omnes Prophetæ? nunquid omnes Doctores? nunquid omnes interpretantur? quali dicat: Minimè. Aliorum est docere & interpretari; aliorum discere & auscultare. Quod ibidem pulchra declaratur similitudine, quæ ab humano corpore sumpta est. Nam sicut in humano corpore multa sunt membra, & non omnia eundem actum seu officium exercent: ita in Ecclesia, quæ est corpus Christi, multi sunt fideles, & non omnes eandem à Deo gratiam & operationem habent. Nam vni datur sermo sapientie, alteri operatio virtutum, alij discretio spirituum, alij interpretatio sermonum. Et vt alibi loquitur idem Apostolus, unicuique sicut Deus diuisit mensuram fidei. (Rom. 12. 3.) Vnde ibidem addit. Dico omnibus, qui sunt inter vos, non plus sapere, quam oportet sapere. Quod perinde est, ac si dicat: sicut oculi non usurpant sibi officium audiendi; nec aures, videndi; nec brachia, ambulandi; nec pedes, comedendi; quia hoc illis à natura concessum non est: ita in Ecclesia, non omnes debent usurpare officium docendi; nec omnes Scripturam interpretandi; nec omnes miracula operandi, quia hoc esset plus sapere, quam oportet sapere; sed quisque facit, aut facere debet quod ipsi à Deo in diuisione gratiarum datum est.

43. Contra hunc ordinem, ac diuinam ordinationem peccant aduersarij, qui omnibus, etiam laicis & mulierculis permittunt libertatem legendi, & interpretandi Scripturam, cum ad hoc officium à Deo minime vocati, ac proinde nec idonei sint. Et eo res iam rediit, vt nullus fere sit caupo, aut sartor, aut chirurgus (sive Lutheranus, sive Calvinista) qui non

putet, suo Marte Scripturam intelligere aut interpretari se posse; ideoque alterius ope vel instructione non indigere. Audiant illud Apostoli prima Corinthiaca 12. v. 21. *Non potest oculus dicere manui: Opera tua non indigeo: Aut iterum caput pedibus: Non estis mihi necessarij.*

44. Audiant & illud 1. Timoth. 2. 11. *Mulier in silentio discat cum omni subiectione. Docere autem mulieri non permitto, neque dominari in virum, sed esse in silentio.* Et 1. Cor. 14. 34. *Mulieres in Ecclesia taceant. Non enim permittitur eis loqui, sed subditas esse; si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogent.* Quare hoc? ut feruaretur ordo à Deo in Ecclesia constitutus. Nunquid omnes doctores? nunquid omnes interpretantur? Non? sed diuisiones gratiarum sunt. Vnde consequens est, mulierculas quæ multa gariunt ex Scripturis, & suam sententiam in controuersis fidei ferre non erubescunt, stultissimè sibi arrogare, quod non habent. In qua re imitantur suam Euam, quæ in Paradiso nõ potuit tacere, sed tacente viro, cæpit disputare cum serpente, & statim ab eo victa & decepta est. (1. Tim. 2. 14.) Atque ipsa deinde suum virum decepit. (Gen. 3. 6.) multæ hoc tempore sunt filiæ Euæ, quæ idè faciunt.

45. Secunda ratio. Si Scriptura esset facilis, non tantum intelligeretur à fidelibus, qui sunt in Ecclesia, sed e iam ab infidelibus, qui sunt extra Ecclesiam; Et sic paulatim maiestas & authoritas ipsius labefactaretur. Hoc sensu accipi potest illud Matth. 7. 6. *Nolite dare sanctum canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos, ne forte conculcent eas pedibus suis: ut interpretatur D. Thomas in 1. p. q. 1. ar. 9. ad 2. & Augustin. (vel quisquis author ille est) hom. 7. in Apocalyp.*

46. Tertia : Si Scriptura esset facilis & perspicua, non solum apud infideles, sed etiam apud Christianos esset in minori æstimatione, quàm par est. Imo non paucis esset occasio superbiæ & arrogantie. Nam si viderent omnia, quæ de altissimis mysteriis disputantur, plana & obuia sibi esse; sine dubio magni se facerent, & suo ingenio ac industria putarent omnia comprehendere se posse. Nunc contra fit. Vident tantam esse Scripturæ obscuritatem, vt suis viribus superare eam non possint; ideoque & aliorum instructione indigere se sentiunt & ad Deum serio confugiunt, vt oculos ad videndum aperiat, & mentem illuminet, & mysteriorum arcana patefaciat. Hoc fecit Dauid Psalm. 118. 18. *Reuela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua.* Et infr. v. 34. *Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam.* Et rursus v. 135. *Faciem tuam illumina super seruum tuum, & doce me iustificationes tuas.* Et meritò; quia Scripturæ sensus non potest haberi, nisi ab eo, qui Scripturæ author est: At author Scripturæ est Spiritus sanctus, & ideo Scriptura vocatur verbum Dei: Ergo non nisi à Spiritu sancto potest haberi illius sensus. Quo spectat illud 2. Petri 1. 20. *Prophetia Scriptura propria interpretatione non fit. Causam addit: Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia: sed Spiritu sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines.*

47. Atque hinc fit, vt homines elati ac superbi, qui suo iudicio prudentes sunt, & proprio ingenio multum tribuunt, non assequantur legitimum sensum; quia *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.* Et hoc est, quod ait Christus in Euangelio, Matth. 11. v. 25. *Confiteor tibi Pater, quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuclasti ea paruulis.*

Et

Et Apostolus Rōman. 1. 22. *Dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt.*

*Ex Scriptura obscuritate necesse est oriri
multas controuersias apud
Christianos.*

48. **H**Oc est alterum principium ex iis, quæ supra à me posita sunt §. 21. Nec indiget alia confirmatione, quam quotidiana experientia. Constat enim omnibus sæculis, à tempore Apostolorum ad nos vsque, semper ortas fuisse aliquas controuersias de legitimo Scripturæ sensu. Et vt taceam de iis, quæ tempore Arii, Macedonij, Donati, & aliorum veterum hæreticorū excitatæ sunt, certè nostro hoc tempore propè infinitæ occurrunt, ex quibus aliquas insinuabo. Verbi gratia controuersia est.

1. Quo sensu intelligenda sint Christi verba: *Hoc est corpus meum.* Lutherani sic intelligunt: Hic panis est corpus meum. Calvinistæ sic: Hic panis significat corpus meum. Catholici ab vtrisque dissentiunt.

2. Quomodo intelligendum illud Ioan. 3. 5. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.* Catholici & Lutherani intelligunt de necessitate Baptismi aquæ; & inde colligunt, infantes sine Baptismo saluari non posse. Calvinistæ hæc omnia negant.

3. Quo animo Christus locutus sit, cum adolescenti Euangelico dixit Matth. 19. 17. *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* Calvinus ironicè dictum esse interpretatur; Catholici, seriò.

4. An ex verbis illis, Ioan. 20. 26. *Venit Iesus ianuis*

clausis, & stetit in medio eorum; colligi possit, Christum ianuas clausas penetrasse. Affirmant Catholici. Negant alij. Et quidem Oecolampadius putat, illum, dum ianux essent clausæ, per fenestram irrepsisse. Alij, nescio quas rimas comminiscuntur.

5. An Christus, Ioan. 6. 54. loquatur de Sacramento Eucharistiæ, cùm ait: *Nisi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Affirmant Catholici: Negant Lutherani.

6. An Christus obliget omnes Laicos ad sumptionem calicis, cùm ait, Matth. 26. 27. *Bibite ex hoc omnes.* Affirmat Calvinus lib. 4. Instit. cap. 17. §. 47. *Edictum, inquit, æterni Dei est, ut omnes bibant.* Et §. 48. *Precipientis verba sunt, Bibite ex hoc calice omnes.* Catholici docent, ad solos Apostolos pertinere illa verba, ut declarat Marcus cap. 4. 24. cùm ait: *Et biberunt ex eo omnes.*

7. An peccatum propriè sumatur apud Apostolum Rom. 6. 12. *Non regnet peccatum in corpore vestro mortali.* Affirmant Lutherani & Calvinistæ; & inde colligunt concupiscentiam, de qua ibi loquitur Apostolus, esse peccatum originale. Catholici docent, nomen peccati impropiè ibi sumi, pro causa peccati; quia concupiscentia, licet propriè peccatum non sit, instigat tamen ad peccatum.

8. An ex illo loco, Rom 3. 28. *Arbitramur iustificari hominem per fidem sine operibus legis,* colligi possit, solam fidem iustificare. Affirmant Lutherani: Negant Catholici.

9. An illud Apostoli, 1. Cor. 3. 15. *Ipse autem saluus erit, sic tamè quasi per ignem,* intelligi possit de igne Purgatorio? Affirmant Catholici cum Augustino in
Psal.

Pfal.37. & aliis antiquioribus. Negant Lutherani & Calvinistæ.

10. An Apostolos habuisse vxores, colligi possit ex illo 1. Corinth.9.5. *Nunquid non habemus potestatem mulierem sororem circumducendi, sicut & ceteri Apostoli?* Affirmant Lutherani ex glossa Lutheri, quæ sic habet: *mulierem circumducendi uxorem.* Sed Catholici non admittunt hanc glossam.

11. De qua fide loquatur Christus, Lucæ 8.50. *Crede tantum, & salua erit.* Lutherani interpretantur de fide iustificatæ, cuius effectus est remissio peccati. Catholici de fide, quâ Iairus Princeps Synagogæ, credebat, filiam suam, quæ iam erat mortua, à Christo resuscitari posse.

12. Quis sit sensus illius loci, Isaïæ 41.23. *Bene aut male, si potestis, facite.* Lutherus ex hoc loco probat, homines non habere libertatem arbitrij; quia non possunt benè aut male facere, pro arbitrio. Catholici rident hoc argumentum, quia non est ibi sermo de hominibus, sed de idolis gentium, quæ tamen colantur à gentibus, quasi dij essent, non tamen sunt dij, quia non possunt suis cultoribus prodesse, nec contemptroribus nocere.

13. An ex eo, quod de Ioanne Baptista scriptum est, Luc.1.44. *Exultauit in gaudio infans in utero meo:* conuinci possit, omnes infantes, dum baptizantur, habere fidem actualem? Affirmant Lutherani: negant Catholici.

14. An Deus præceperit omnibus matrimonium, cum dixit: Genes.1.28. & Genes.9.1. *Crescite & multiplicamini?* Lutherani volunt illis verbis contineri præceptum de matrimonio contrahendo: Catholici verò, benedictionem pro matrimonio iam ante con-

tracto, vt patet ex ipso contextu, Genes. 9. 1.

15. An iste locus, 1. Tim. 2. 5. *Vnus mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus*: excludat inuocationem & intercessionem Sanctorum in cælo. Affirmant aduersarij: Nos negamus, quia non excludit inuocationem Sanctorum in terra. Alioqui Apostolus non dixisset, 1. Thessal. 5. 25. *Fratres, orate pro nobis*.

16. Qui sint illi duo testes, de quibus fit mentio in Apocal. cap. 11. 3. *Et dabo duobus testibus meis, & prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta, amicti saccis*. Aliqui ex aduersariis intelligunt Lutherum & Caluinum: alij, vetus & nouum Testamentum: Catholici verò, Henoch & Heliã, vel certè Mosen & Heliam.

17. Quid significet, quod de Antichristo scriptum est, Apocal. 13. 13. *Et fecit signa magna, vt etiam ignem faceret de cælo descendere*. Aduersarij per ignem de cælo descendentem intelligunt excommunicationem Papalem, vt Pouelus Caluinista lib. 1. de Antichristo, cap. 26. & Balduinus Lutheranus in disputatione de Antichristo, cap. 6. vt hoc modo probent, Papam esse Antichristum. Catholici contemnunt has ineptias.

*Iudex harum controuersiarum non potest
esse Scriptura.*

49. **C**ertum quidem est, in his & similibus controuersijs, quæ versantur circa sensum Scripturæ, opus esse aliquo iudice, qui eas dirimat, & clarè pronunciet, hunc esse legitimum sensum, illum non esse. At hunc iudicem non posse esse Scripturam ipsam, duobus argumentis euidenter demonstrabo.

Primum

Primum sumitur ex dictis in hunc modum: Iudex debet clarè pronuntiare sententiam, vt ab vtraque parte litigante intelligi possit; alioqui frustra illam promulgaret: At Scriptura, quando sensus ipsius obscurus & ambiguus est (quod sæpè fit, vt supra ostēdi §. 22. & sequentibus) non potest clarè pronuntiare sententiam, vt ab vtraque parte litigante intelligi possit. Si enim in tali casu clarè pronuntiaret sententiam, iam sensus ipsius non esset obscurus, sed clarus, quod est contra suppositionem. Ergo in tali casu non potest esse iudex.

50. Dices? Tametsi sensus Scripturæ in vno loco aliquando obscurus est, tamen in alio potest esse clarus: ac proinde Scriptura per illum locum qui clarus est, potest ferre sententiam de alio, qui obscurus est.

RESPONDEO. Hoc quidem obtendunt aduersarij: sed frustra. Nam primo, si ita est, cur ipsi per hanc viam non finiunt controuersias, quas inter se habent? cur, inquam, Lutherani & Calvinistæ, cum altercantur de aliquo Scripturæ loco, qui obscurus est, non recurrunt ad alium, qui clarus est? Aut, si id faciunt, cur nullus altercandi apud illos est finis? Hic hærent.

51. Deinde, aliud est verba Scripturæ esse clara: aliud, sensum Scripturæ esse clarum. Nam claritas verborum pendet ex cognitione Grammaticæ: claritas autem sensus, ex intentione & consilio Spiritus sancti. At sæpe fit, vt aliquis habeat sufficientem cognitionem Grammaticæ, & tamen nesciat intentionem Spiritus sancti. Ergo in tali casu, verba Scripturæ poterunt esse clara, non tamen sensus verborum, qui à Spiritu sancto intenditur, erit clarus. Hoc

ostendam in exemplo. Verba Christi in Scriptura sunt hæc : *Hoc est corpus meum : Hic est sanguis meus.* Quæ verba, si natiuam illorum significationem spectes, sunt clara & perspicua ; & ab omnibus nõ modo Christianis, sed etiam Iudæis, Turcis, & Ethnicis intelligi possunt. At de sensu illorum, qui à Spiritu sancto intentus est, infinitæ prope apud Christianos controuersia sunt. Simile est de illis verbis apud Ioannem : *Maria Magdalene venit ad monumentum, cum adhuc tenebra essent.* Itẽmque de illis apud Marc. *Venit ad monumentum orto iam Sole.* Quid clarius & rotundius dici potuit ? Et tamen, quia priora videntur pugnare cum posterioribus, merito dubitari solet, quis germanus illorum sensus sit, & quomodo conciliari inter se possint ac debeant.

52. Addo, non raro etiam fieri, vt idem locus Scripturæ, quem vna pars litigantium putat clarum & perspicuum esse, ab altera censeatur esse obscurus ac intricatus. Quid in tali casu, factu opus est ? Aut quis iudex adhibendus ? Scriptura certè pro iudice adhiberi non potest. Nam de illius sensu & sententia controuersia est ; cum alij claram, alij obscuram esse contendunt : Et ab aliis in hanc, ab aliis in aliam partem distrahatur. Quid ergo consilij ? sine dubio, alius iudex quærendus est. Verbi gratia : Lis inter nos & Calvinistas est de vero ac locali descensu Christi ad inferos, quem illi negant, nos astruimus. Et utimur duplici testimonio. Altero ex Symbolo fidei ; *Descendit ad inferos.* Altero ex cap. 2. Act. v. 27. *Non derelinques animam meam in inferno.* Vtrumque dicimus clarum & perspicuum esse. Calvinistæ de vtroque negant : & obscurissima sua interpretatione, vtrumque faciunt obscurissimum. Ac prius quidem inter

interpretantur hoc sensu: *Descendit ad inferos*, id est, *per tulit in cruce diros cruciatus damnati ac perditus hominis*, ut coactus fuerit, urgente angustia, exclamare: *Deus meus, ut quid dereliquisti me?* Ita Calvinus lib. 2. Institut. cap. 16. §. 10. & 11. & Catechismus Heidelbergensis, quæst. 44. Posterius autem, hoc sensu: *Non derelinques cadaver meum in sepulchro*. Ita Beza in Commentario. Quid hic agendum? Aut quem iudicem compellabimus? Si Scripturam consulimus, nihil aliud ipsa dicet, quàm quod antea dixit: *Nulum iota, nullum apicem additura est*. De eo autem, quod antea dixit, cōtrouersia est: Ergo per id, quod antea dixit, cōtrouersia finiri non potest. Si ergo post ortam cōtrouersiam, Scriptura nihil noui dicit, sed manet in antiquis terminis, certè per illam finiri lis non potest; sed necesse est, vel alium iudicem adire; vel alteram partem litigantium sponte cedere; vel denique vtramque in lite perseuerare.

53. Alterum argumentum. Multa sunt testimonia Scripturæ, quorum verus ac legitimus sensus haberi non potest, nisi ex traditione & authoritate Ecclesiæ: Ergo si oriatur cōtrouersia circa eiusmodi testimonia, sola Scriptura non potest esse iudex, sed oportebit confugere ad traditionem & authoritatem Ecclesiæ. Verbi gratia. Christus dicit, Matth. 28, 19. *Docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti*. Sensus verus & legitimus est, quod in Baptismo pronuntiari debeant hæc verba: *Ego te baptizo in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti*: Et quod Baptismus sine tali verborum pronuntiatione non sit validus. In hoc consentiunt nobiscum aduersarij. At si aliquis negaret hunc esse sensum, & diceret, non

non esse opus pronuciare hæc verba: *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*; sed sufficere, si quis inter baptizandum habeat internam voluntatem & intentionem baptizandi in nomine sanctissimæ Trinitatis; quomodo illum confutarem? An ex folis Scripturæ verbis? Nihil minus. Nam illa verba, *Baptizantes eos in nomine Patris, &c.* non dicunt, vocalem Trinitatis inuocationem adhiberi oportere. Vnde ergo constat oportere? Ex praxi & traditione Ecclesiæ. Si hanc respuis, non habebis vllum præsidium contra aduersarium, qui negaret, vocalem prolationem necessariam esse.

54. Aliud exemplum. Christus dicit, Ioan. 3. 5. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.* Hic locus, secundum verum ac legitimum sensum, intelligitur de necessitate Baptismi aquæ, vt nobiscum fatentur Lutherani. At Calvinistæ hoc negant. Quomodo ergo refelli poterunt à Lutheranis? Non certè ex verbis citatis. Nam tametsi nominetur ibi aqua; non tamen additur expresse, quod debeat intelligi vera aqua. Nam & alibi nominatur ignis, vt Luca 3. 16. *Ipse vos baptizabit in spiritu & igni*, & tamen non intelligitur verus ignis. Vnde ergo constabit in priori loco, veram aquam intelligi oportere? Aut vnde Lutherani contra Calvinistas id probabunt? Non aliunde quam ex praxi & traditione Ecclesiæ.

55. Aliud: Christus in vltima cœna non solum instituit Eucharistiam, sed etiam lotionem pedum adhibuit. Et quidem in institutione Eucharistiæ dixit: *Comedite, Bibite.* In lotionem autem pedum: *Et vos debetis alter alterius lauare pedes.* Hic aduersarij dicunt, priora verba continere præceptum; posteriora non item:

item. Ac proinde fideles diuino præcepto obligari ad sumendam Eucharistiam sub vtraque specie; non tamen ad lotionem pedum. Nunc quero, vnde hoc ipsis constet? aut quo prætextu existiment se teneri quidem ad sumptionem vtriusque speciei, sed tamen liberos esse à lotionem pedum? Non possunt prætexere Scripturæ verba. Nam illa contrarium potius præ se ferunt. Hęc enim, *Comedite, & Bibite*, non plus videntur significare, quàm si Paterfamilias dicat suis hospitibus: *Comedite, bibite, læti estote*. At si Paterfamilias ita loqueretur, non censeretur illos velle sub præcepto obligare. Cum ergo Christus eodem modo locutus sit, vnde constabit, eum voluisse nouo præcepto obligare omnes fideles ad vtramque speciem? Hęc autem verba, *Vos debetis alter alterius lauare pedes*, videntur significare præceptum, non minus, quàm si Dominus dicat seruo: *Tu debes mensam parare*. Vnde igitur sciunt, se his verbis non obligari ad lauandos pedes, cum tamen hęc verba obligationem præ se ferant? Ex sola praxi & traditione Ecclesiæ: Nam Ecclesia nunquam vsurpauit hanc lotionem, tanquam necessariam; quod tamen fecisset, si diuino præcepto putasset se ad illam obligari.

56. Omitto similia exempla, quæ passim occurrunt. Et ex dictis concludo in hunc modum: Scriptura potest dupliciter spectari, 1. quoad externam litteram. 2. quoad internum sensum, qui à Spiritu sancto intentus est. Neutro modo potest esse Iudex controuersiarum. Non priori, quia externa littera sæpe ducit in errorem. Nec posteriori, quia sensus Scripturæ sæpe obscurus & ambiguus est, ita vt opus sit alio Iudice, qui definiat hunc esse legitimum & à Spiritu sancto intentum; illum non esse. Atque hęc sufficiant

ciant de secundo argumento, quod ex parte Scripturæ desumptum est.

III. ARGUMENTVM.

Ex parte controuerfiarum.

57. **H**Oc argumentum sic propono : Multæ sunt controuerfiæ circa fidem & religionē, quarum vel nulla fit mentio in Scriptura, vel certe non sufficiens ad hoc, vt Scriptura de illis sententiam ferre possit : Ergo in ijs dirimendis alius Iudex quærendus est. Eiusmodi autem controuerfiæ sunt hæc.

58. Prima: An libri Tobie, Iudith, Sapientie, Ecclesiastici, & Machabæorum sint canonici & diuini, nec ne ? Negant Lutherani & Calvinistæ. Nos affirmamus. At quis erit Iudex, qui litem hanc dirimat? Scriptura esse non potest. Nec Lutherani & Calvinistæ, quod bene notandum est, ad Scripturam prouocant, sed ad Canonem & Traditionem Iudæorum. Aiunt libros istos in Canone Hebræorum, qui exstat apud Hieronymum, non reperiri; ideoque pro canonicis ac diuinis haberi non posse. Fatentur igitur, alium in hac causa Iudicem, quam Scripturam, esse oportere. Et quem illum ? Traditionem Iudæorum. Mira res. Pluris Iudæos, quam Christianos faciunt: Et cum ipsi Christiani esse velint, Christi & Apostolorum Traditionibus infestissimi sunt, & Iudæorum Traditionem in pretio habent. Cur non dicunt cum Augustino lib. 18. de Ciuitate Dei, cap. 36. *Machabæorum libros non Iudæi, sed Ecclesia pro canonicis habet?* Et cum Isidoro in lib. Proæmiorum de libris veteris

teris ac noui Testamenti. *Hebraei non recipiunt libros Tobiae, Judith, & Machabeorum; Ecclesia tamen eosdem inter canonicas Scripturas enumerat. Et ibidem: Sapientia & Ecclesiasticus parem cum reliquis canonicis libris tenere noscuntur auctoritatem,*

59. *Secunda: Quot sint Sacramenta nouæ legis? Aduersarij dicunt esse duo, Baptismum & Eucharistiam: Catholici, septem. Quid autem Scriptura? Nihil de hoc numero definit: ac proinde iudex in hac controuersia esse non potest. Vnde ergo Catholici habent septenarium, si ex Scriptura non habent? Ex Traditione & consensu Ecclesiæ. Vnde aduersarij binarium? Hoc ipsi viderint. Certe ex Scriptura non habent. Aut si putant se habere, speciatim præstent hæc tria. Primo, ostendant ex Scriptura, nomen Sacramenti tribui Baptismo & Eucharistiæ; non item Confirmationi, Ordini, Pœnitentiæ, Matrimonio, Extremæ vnctioni. Secundo, ex eadem Scriptura definiant Sacramentum. Tertiõ, demonstrent, definitionem conuenire Baptismo & Eucharistiæ: non autem reliquis. Hæc si præstiterint, salua res est. At nunquam præstabunt.*

60. *Ac primo, vbi inuenient locum Scripturæ, in quo nomen Sacramenti tribuitur Baptismo & Eucharistiæ? Nusquam. At ego inueniam, vbi tribuitur Matrimonio. Sic enim scribit Apostolus, Ephes. 5. 31. Propter hoc relinquet homo patrem & matrẽ suam, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne vna. Sacramentum hoc magnum est. Ego autem dico in Christo & Ecclesia. Q. D. Quod homo relinquat parentes suos, & adhæreat uxori, hoc est magnum Sacramentum, quia est signum coniunctionis Christi cum Ecclesia, id est, & præsentat coniugium Christi & Ecclesiæ.*

61. Secundo, ubi inuenient definitionem Sacramenti in Scriptura? Lutherus quidem in lib. de captiuitate Babylonica, capite vltimo, sic definit: *Sacramentum est promissio signo externo annexa*, Melanchthō in Apologia Confessionis Augustanæ, art. 13. sic: *Sacramentum est ritus, qui habet mandatum Dei, & cui addita est promissio gratiæ, id est, gratuite reconciliationis, seu remissionis peccatorum*, vt ipse explicat in Locis cōmunibus, Tit. de Numero Sacramentorum. Caluinus lib. 4. Instit. cap. 14. §. 1. sic: *Sacramentum est symbolum externum, quo beneuolentiæ erga nos sua promissionem conscientis nostris Dominus obsignat, ad sustinendam fidei nostræ imbecillitatem*. At hæc definitiones non habentur in Scriptura; Imò nec inter se conueniunt. Nam Lutherus in sua definitione supponit, promissionem esse de essentia Sacramenti: Melanchthon, annexam esse Sacramento: Caluinus, non esse annexam Sacramento, sed potius Sacramentum annexū & additum esse promissioni. Non enim esse promissionem de effectu Sacramenti, sed de effectu diuinæ erga nos beneuolentiæ. Itaque secundum Melanchthonem sic exprimenda esset promissio: Si quis Sacramentum Baptismi aut Eucharistiæ susceperit, promitto illi remissionem peccatorum. At secundum Caluinum, hoc modo: Promisi vobis remissionem peccatorum & vitam æternam: & hanc ipsam promissionem declaro & ob signo per Sacramenta.

62. Tertiò, quidquid sit de definitionibus iam allatis, quas aduersarij commenti sunt, quomodo ex Scriptura poterunt demonstrare, eas conuenire Baptismo & Eucharistiæ? Non video. Experiamur tamen. Vna definitio est hæc: *Sacramentum est ritus, qui habet mandatum Dei, & cui addita est promissio remissionis*

sionis peccatorum. Prohent aduersarij ex Scriptura, hanc definitionem conuenire Eucharistiæ. Prohent, inquam, ex Scriptura, Eucharistiam habere annexam promissionem remissionis peccatorum. Vel, quod idem est, Deum in Scriptura promittere nobis remissionem peccatorum, si ad hoc Sacramentum accedamus. Nunquam poterunt. Non enim hoc Sacramentum à Deo institutum est, vt homini remittat peccata, vel vt ex impio & peccatore faciat iustum & sanctum; sed vt iustitiam & sanctitatem, quæ in illo est, foueat, conseruet & augeat. Imo, tantum abest, vt remittat peccata, vt etiam obsit peccatori si cū conscientia peccati accedat. Hinc Apostolus 1. Corinth. 11. 28. *Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit.* Et Christus in vltima cœna non voluit Apostolis porrigere Eucharistiam, nisi præmissa pedum lotionem. Nimirum vt significaret, neminem, nisi lotum, purum, & immaculatum à culpa mortali, ad mensam CHRISTI admitendum esse. Et ratio sumitur ex ipsa natura huius Sacramenti. Quid enim aliud est Eucharistia, quam cibus & potus spiritualis, quo anima reficitur & vegetatur? (Ioann. 6. 55. *Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus, &c.*) Sicut ergo cibus & potus corporalis non p̄dest corpori mortuo, sed vitam habenti; sic etiam seruata proportione, de Eucharistia dicendum est.

63. Tertia Controuersia: An exorcismus & aliæ ceremoniæ in Ecclesia Catholica vsitatæ possint adhiberi in Baptismo? Lutherani eas admittunt. Calvinistæ reiiciunt. Neutri tamen ex Scriptura suam sententiam possunt confirmare. Non quidem Lu-

therani, quia Scriptura nusquam dicit, eiusmodi ceremonias vsurpandas, sed ex sola Traditione Ecclesiæ id habemus. De qua scribit August. lib. 2. de nuptiis, & concupiscentiis, cap. 29. *Antiquissima*, inquit, *Ecclesiæ Traditione exorcizantur & exsufflantur paruuli, ut in regnum Christi à potestate tenebrarum transferantur.* Nec Calvinistæ; nisi forte hoc modo: Nullæ ceremoniæ vsurpandæ sunt in Ecclesia, nisi de quibus exstat expressum mandatum in Scriptura. At nullum exstat mandatum de ceremoniis, quas Catholici vsurpant in Baptismo: Ergo tales ceremoniæ non sunt vsurpandæ. Sed maior propositio est falsa, & ipsis Calvinistis contraria est. Nam Calvinistæ vsurpant multas ceremonias in Baptismo, de quibus nullum exstat mandatum in Scriptura. Cuiusmodi sunt hæc.

1. Ut infans in Ecclesia coram vniuerso populo baptizetur; idque vel die Dominico, vel aliquo alio, quo populus ad concionem venire solitus est.
2. Ut illi, qui adferunt infantem ad Baptismum, interrogentur, an spondeant, se infantem, cum adoleuerit, in fide & moribus instructuros.
3. Ut nomen imponatur infanti baptizando.
4. Ut formula Baptismi pronuntietur lingua patriâ.
5. Ut recitetur Symbolum, oratio Dominica, & aliæ preces. Has ceremonias præscribit Calvinus in libello: *De formula Sacramentorum ministrandorum.* At vbi, obsecro, d. his exstat mandatum in Scriptura? Nusquam. Vel igitur condemnet has ceremonias, necesse est: vel fateatur, non omnes damnandas esse, quæ in Scriptura mandatum non habent.

64. Quarta Controuersia: An baptizati ab hæreticis, sint rebaptizandi? Affirmauit olim Cyprianus, Episcopus Carthaginensis, cum quibusdam aliis.

Nega

Negabat Augustinus, qui veriorem partem amplectebatur, nec aliunde, quam ex Apostolica Traditione, & praxi Ecclesiæ, se tuebatur. Sic enim scribit lib. 2. de Baptismo contra Donatistas cap. 7. *Quam consuetudinem, (scilicet non repetendi baptismum) credo ex Apostolica Traditione venientem.* Et lib. 5. c. 23. *Consuetudo illa, qua opponebatur Cypriano, ab Apostolorum Traditione exordium sumpsisse credenda est.* Huic consuetudini cessit Cyprianus, quia videbat se omni præsidio Scripturæ destitutum esse.

65. Sunt & aliæ similes controuersiæ, quæ ex sola Scriptura decidi non possunt, sed alio Iudice opus habent. Eas obiter insinuabo. Sunt autem hæ. 1. An Baptismus vna merfione conferri debeat? 2. An Christiani loco Sabbati debeant colere diem Dominicam? 3. An B. Maria manserit Virgo post partum? An Petrus Apostolus fuerit Romanæ Ecclesiæ Episcopus? 5. An symbolum fidei sit vere canonicum & Apostolicum? 6. An in veteri Testamento fuerit aliquod externum remedium pro scæminis, contra peccatum originale.

IV. ARGUMENTVM.

Ex usu & praxi veteris Testam. ubi non Scriptura, sed Pontifex pro Iudice agnoscebatur.

66. **C**ertum est, in veteri Testamento omnes controuersias legales, quæ erant maioris momenti, à summo Sacerdote seu Pontifice, tanquam à supremo in terris Iudice, non autem à Scriptura, dirimi ac definiri debuisse. Hoc testatur Iosephus

lib.2. contra Apionem, cum ait: Pontifex ante alios Sacerdotes Deo sacrificat, leges custodit, diiudicat controuersias, conuictos delicti punit: cui qui non obedit, is pœnas luit, tanquam in Deum impius.

67. Et manifeste colligitur ex illo Deuter. 17.8. Si difficile & ambiguum apud te iudicium esse perspexeris inter sanguinem & sanguinem, causam & causam, lepram & lepram: & iudicum intra portas videris verba variari; surge & ascende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus, veniesque ad Sacerdotes Leuitici generis, & ad Iudicem, qui fuerit illo tempore; queresque ab eis, qui indicabunt tibi iudicij veritatem. Et facies, quodcumque dixerint, qui presunt loco, quem elegerit Dominus, & docuerint te iuxta legem eius, sequerisque sententiam eorum. Non declinabis ad dextram neque ad sinistram. Qui autem superbierit, nolens obedire Sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, & decreto Iudicis, morietur homo ille.

68. Circa hunc locum aliqua notanda sunt. Primum est, quod variæ fuerint controuersiæ in populo Iudæorum. Hic quidem duæ speciatim recensentur. Vna de sanguine; altera de lepra. Alibi tamen summatim insinuantur quatuor genera, vt 2. Paralip. 19. 10. Vbicunque questio est de lege, de mandato, de ceremoniis, de iustificationibus. Nam aliquæ, vt ibi interpretatur Lyranus, oriebantur ex lege Decalogi: aliæ ex mandatis moralibus, quæ sunt extra legem Decalogi: aliæ ex præceptis ceremonialibus, ad diuinum cultum spectantibus; aliæ denique ex præceptis iudicialibus, quæ ad externam pacem & iustitiam conseruandam erant accommodata.

69. Alterum est, quod in singulis ciuitatibus constituti fuerint inferiores iudices, qui ex officio debebant

bebant huiusmodi controuersias dirimere, vt habetur Deut. 16. 18. *Iudices & Magistros constitues in omnibus portis tuis, quos Dominus Deus tuus dederit tibi per singulas tribus tuas, vt iudicent populum iusto iudicio, nec in alteram partem declinent.* Et 2. Paralip. 19. 5. *Constituit Iudices terra in cunctis ciuitatibus Iuda munitis per singula loca.*

70. Tertium est, quod quando inferiores Iudices non poterant inter se conuenire, nec controuersias ad se delatas, propter peculiarē aliquam difficultatem, dirimere; necesse fuerit confugere Hierosolytam ad superiores Iudices, quibus, tanquam supremus Iudex, præsidebat Pontifex: Et illius sententiæ, sub pœna mortis, oportebat acquiescere. Hoc patet ex verbis paulo ante citatis: *Si difficile & ambiguum apud te, (id est, in ciuitate tua, in qua habitas) iudicium esse perspexeris, &c.*

71. Hinc colligimus, duplex apud Iudæos fuisse Tribunal & Concilium: Vnum maius; alterum minus. Inter ea fuit multiplex discrimen. Primo, quia maius tantum erat in Ierusalem: minus in singulis ciuitatibus. Secundo, in maiori dijudicabantur maiores controuersiæ: in minori faciliores. Tertio, in maiori præsidebat Pontifex: non item in minori. Quarto, à minori licebat appellare ad maius: non contra, à maiori ad minus. Quinto, in maiori erant septuaginta personæ, præter Pontificem: in minori viginti tres. Sexto, maius vocabatur Sanedrin, vel Syne-drion, vel Concilium Seniorum: minus non item. De maiori sæpe fit mentio in Euangelio, vt Marci 14. 55. & Lucæ 9. 22. & Act. 4. 5. Videantur Interpretes.

72. Vtrumque Concilium habuit suam originem sub Mose. Et minus quidem institutum est,

ex consilio Iethro: maius verò ex mandato Dei. Occasio minoris instituendi describitur Exodi 18. v. 13. his verbis: *Altera autem die sedit Moses, ut iudicaret populum, qui assistebat Mosi à mane vsque ad vesperam. Quod cum vidiisset cognatus eius, ait: Quid est hoc, quod facis in plebe? cur solus sedes, & omnis populus præstolatur de mane vsque ad vesperam? Cui respondit Moses: Venit ad me populus, querens sententiam Dei. Cùmque acciderit eis aliqua disceptatio, veniunt ad me, ut iudicem inter eos, & ostendam præcepta Dei & leges. At ille; Non bonam, inquit, rem facis: stulto labore consumeris & tu, & populus iste, qui tecum est. Ultra vires tuas est negotium: Solus illud non poteris sustinere. Sed audi verba mea, atque consilia, & erit Deus tecum. Prouide de omni plebe viros potentes, & timentes Deum, in quibus sit veritas, & qui oderint auaritiam: & constitue ex eis tribunos & centuriones, & quinquagenarios, & decanos, qui iudicent populum omni tempore. Quidquid autem maius fuerit, referant ad te; & ipsi minora tantummodo iudicent: leuiusque sit tibi, partito in alios onere. Quibus auditis, Moses fecit omnia, quæ ille suggererat: Et electis viris strenuis de cuncto Israël, constituit eos Principes populi, tribunos & centuriones, & quinquagenarios, & decanos, qui iudicabant plebem omni tempore. Quidquid autem grauius erat, referebāt ad eum, faciliora tantummodo iudicātes.*

73. De maioris Concilij institutione sic legimus, Numer. 11. 16. *Et dixit Dominus ad Mosē: Congrega mihi septuaginta viros de senibus Israël, quos tu nosti, quod senes populi sint ac magistri: & duces eos ad ostium Tabernaculi fœderis, faciēsque ibi stare tecum, ut descendā & loquar tibi: Et auferam de spiritu tuo, tradamq; eis, ut sustentent tecum onus populi, & non tu solus graueris. Et infra v. 24. Venit ergo Moses, & narrauit populo verba Domini,*

Domini, congregans septuaginta viros de senibus Israël, quos stare fecit circa Tabernaculū. Descenditq; Dominus per nubem, & locutus est ad eum, auferens de spiritu, qui erat in Mose, & dans septuaginta viris. Cumq; requieuisset in eis spiritus, prophetauerunt, nec ultra cessauerunt.

74. Porro cū Concilium, progressu temporis, penè collapsum esset, iterum restitutum & renouatū fuit à Iosaphat Rege Iuda, vt habetur 2. Paral. 19. 4. his verbis: *Habitauit ergo Iosaphat in Ierusalem: rursumque egressus est ad populū de Bersabee vsque ad montem Ephraim, & reuocauit eos ad Dominum Deum Patrum suorum. Constituitq; indices terre in cunctis ciuitatibus Iuda munitis per singula loca. Et precipiens iudicibus: Videte, ait, quid faciatis: non enim hominis exercetis iudiciū, sed Domini. Et quodcunque iudicaueritis, in vos redundabit. Hæc omnia intelliguntur de minori Concilio. Iam sequitur de maiori: In Ierusalem quoque constituit. Leuitas & Sacerdotes, & Principes familiarum ex Israël, vt iudicium & causam Domini indicarent habitatoribus eius. Præcepitq; eis dicens: Sic ageris in timore Domini fideliter, & corde perfecto. Omnem causam, qua venerit ad vos fratrum vestrorum, qui habitant in urbibus suis, inter cognationem & cognationem, ubicunque questio est de lege, de mandato, de ceremoniis, de iustificationibus; ostendite eis, vt non peccent in Dominum, & ne veniat ira super vos, & super fratres vestros. Amarias autem Sacerdos & Pontifex vester, in his, qua ad Deum pertinent, præsidebit. Porro, Zabadias filius Ismaël, qui est dux in domo Iuda, super ea operis erit, qua ad Regis officium pertinent. Pontificem fuisse Præsidentem, seu caput Concilij Seniorum.*

75. Igitur, vt verbo reperam, quæ dicta sunt, sub Mose in deserto, res ita gesta est. Primo solus Moyses

(qui erat Pontifex extraordinarius) iudicabat omnes omnino controuersias, quæ in populo oriebantur. Deinde ut hoc onere non nihil subleuaretur, additi sunt illi Tribuni, Centuriones, quinquagenarij, & Decani, qui minores causas iudicarent, & grauioribus ad illum remitterent. Denique ad maius solatium, septuaginta seniores electi sunt, qui etiam in causis grauioribus illi assisterent. Post mortem Moysi, cum iam filij Israël venissent in terram promissionis, duplex Tribunal ac iudicium constitutum est: Vnum Hierosolymis, pro causis difficilioribus: alterum in singulis ciuitatibus, pro facilibus. Hoc posterius respondebat Concilio Tribunorum ac Decanorum: illud prius Concilio septuaginta seniorum.

76. Hic addi potest, aliter in deserto sub Mose, aliter in terra promissionis sub alijs Pontificibus, actum esse. Et quidem duplici discrimine: altero ex parte Pontificis; altero ex parte Concilij Seniorum. Nam Pontifex post ingressum in terram promissionis, non dirimebat controuersias, nisi ex lege scripta. At Moses, præsertim antequam lex integrè scripta esset, multas dirimebat ex viua Dei voce & oraculo. Cuiusmodi sunt illæ tres. Prima, quid faciendum esset cum iis, qui propter immunditiam legalem non poterant cum alijs celebrare Pascha? (Numer. 9. 6.) Secunda, quâ pœnâ deberet affici, qui inuentus erat colligere ligna in die Sabbati? (Numer. 15. 32.) Tertia, an filia Salphaad possent habere hæreditatem inter cognatos patris sui? (Numer. 27. 1.) De his controuersis nihil tunc erat scriptum in lege. Igitur Moses viua voce consuluit Deum, & accepto responso, voluntatem Dei executus est. Ac tunc primùm hæc omnia in legem scriptam relata sunt.

77. Ex parte Concilij Seniorum, erat hoc discrimen : Septuaginta seniores, qui à Mose electi sunt, acceperunt spiritum prophetiæ in ipsa electione. (Numer. 11. 25.) De aliis, qui postea in illorum locum, per interualla temporis, subrogati sunt, non constat accepisse. Hoc tamen credibile est, singulari Dei assistentia vsos esse, quoties de rebus difficilioribus consultandum esset : Et maximè hanc assistentiam Pontifici, qui omnibus præsidebat, speciatim concessam fuisse, quando supremi iudicis officio, in ferenda sententia, fungebatur. De qua re dicam aliquid paulò post.

Obiectio.

78. **D**ices : Hæc omnia procedunt de controuersis legalibus, in quibus Pontifex erat supremus Iudex, vt bene probatum est ; non autem de controuersis fidei, in quibus sola Scriptura erat iudex. **R E S P O N D E O.** Hoc sine fundamento dicitur. Nam omnes controuersiæ, siue essent de fide, siue de aliis rebus, vocabantur legales, duplici de causa. Primo, quia oriebantur ex ipsa lege non satis bene intellecta. Secundo, quia per veram legis interpretationem erant dirimendæ. (Deuteron. 17. 10.) Omnes porrò, sine vlla exceptione, pertinebant ad Pontificem, tanquam ad supremum Iudicem : etiam illæ, quæ erant de fide & religione. Hoc manifestè constat ex illis verbis paulò ante citatis : *Amarias, Pontifex vester, in his, quæ ad Deum pertinent, præsidebit.* At controuersiæ de fide & religione, maxime ad Deum pertinent : Ergo Pontifex in illis controuersis præsidebat. Quid autem est, præsidere in con-

trouerſis, niſi iudicem agere? Item ex verbis præcedentibus. *Ubiſcunq; queſtio eſt de lege, de mandato, de ceremoniis, de iuſtificationibus*, omnes hæ queſtiones deferebantur ad Pontificem: Et præter has non erant ullæ aliæ: Ergo nulla erat exempta à iurisdictione Pontificis.

79. Et confirmatur exemplo. Nam inter controverſias fidei, (de quibus maximè nunc agimus) erat vna præcipua de Meſſia. At hæc ipſa, quando dubitatum fuit tempore Herodis: An Meſſias iam natus eſſet, deferebatur ad Concilium Sacerdotum; in quo Pontifex præſidebat, vt patet ex Euangelio Matt. 2.3. *Audiens autem Herodes Rex, turbatus eſt, & omnis Ieroſolyma cum illo. Et congregans omnes Principes Sacerdotum, & Scribas populi, ſciſcitabatur ab eis, ubi Chriſtus naſceretur. At illi dixerunt ei: In Bethlehem Iuda. Sic enim ſcriptum eſt per Prophetã: Et tu Bethlehem terra Iuda, nequaquam minima es in Principibus Iuda: Ex te enim exiet dux, qui regat populum meum Iſraël.* Vbi tria notanda ſunt. Primo, quod Rex Herodes, & totus Hebræorum populus dubitauerit de loco, in quo Meſſias eſſet naſciturus. Secundo, quod hanc dubitationem non auſi fuerint ipſi per ſe diſcutere, ſed detulerint illam ad ordinarium Concilium Sacerdotum. Tertio, quod Sacerdotes, vt ſatisfacerent officio ſuo, diſſoluerint hæc dubitationem ex Scriptura, tanquam ex norma & regula cui ſe conformabant.

80. Porrò, quod Scriptura ipſa per ſe, nec fuerit, nec potuerit eſſe iudex huiusmodi controverſiarum, facile probari poteſt. Nam Scriptura, quæ tunc exſtabat, præſertim primis aliquot ſæculis, non erat ferè alia, quàm lex Moſaica, ſeu volumen fœderis ac Deuteronomij. De hoc autem volumine tria ſunt certa.

certa. Primo, primarium ipsius Exemplar, quod Autographum vocant, fuisse conscriptum à Mose, & à Sacerdotibus positum in Arca fœderis Domini, ibique asseruatum, vt esset authenticum instrumētum, ex quo certò ac legitimè constare posset, quænam esset Dei voluntas & dispositio, (Deuteronom. 31. 24.) Secundo, interpretationem illius, in re dubia commissam fuisse Sacerdotibus, ac potissimum summo Sacerdoti seu Pontifici. (Deuteronom. 17. 8. & Aggæi 2. 12. & Malachiæ 2. 7.) Tertio, hoc ipsum Exemplar authenticum, semel tantum in septennio, quando erat annus remissionis, debuisse à Sacerdotibus prælegi vniuerso populo, in solennitate Tabernaculorum. (Deut. 31. v. 10.)

81. Hinc sequitur primo, populum non habuisse primarium & authenticum Exemplar legis Mosaicæ, sed solos Sacerdotes. Si ergo, extra solennitatem Tabernaculorum, quocunque tempore septennij, orta fuisset aliqua controuersia legalis, populus non potuisset consulere authenticum Exemplar, quod non habebat, sed debuisset adire Sacerdotem, & ab eo tanquam ordinario Iudice, petere sententiam definitiuam. Secundo sequitur, etiamsi populus habuisset exemplar, non tamen potuisse ex illo controuersiam vllam dirimere. Non enim populi, sed Sacerdotis, & maximè Pontificis erat, legem Mosaicam, ex qua nascebantur controuersiæ, interpretari.

82. Sed quæres: Quare interpretatio legis, & consequenter decisio controuersiarum legalium, pertinet potius ad Pontificem, quàm ad alios? Ratio dubitandi est, quia poterat fieri, vt non minus alij essent periti in lege, quam Pontifex: imo etiam magis.

RESPONDEO. Si spectemus industriam humanam, certum est, non minus alios, quàm Pontificem, potuisse legem intelligere & interpretari. Si autem spectemus assistentiàm Spiritus sancti, quæ potissimum in hoc negotio spectanda est, ea Pontifici potius, quàm alijs, fuit communicata. Exemplum habemus in Mose. Nam Deus concessit illi maiorem assistentiàm, quàm septuaginta senioribus, qui illi in hoc officio subseruiebant. Hoc colligitur ex illo. Num. xi. 7. *Dixit Dominus ad. Moysen : Auferam de spiritu tuo, tradamque eis, vt sustentent tecum onus populi.* Vbi per spiritum intelligi debet aliquod donum gratiæ, quod requiritur in iis, qui rectè volunt alios gubernare, & eorum controuersias dirimere. Est ergo hic sensus: Auferam de spiritu tuo, & tradam eis, id est, dabo illis donum gratiæ, sed infra illud donum, quod tu habes. Tibi, qui supremus Iudex es, plus dari oportuit, quàm illis, qui subiecti sunt.

V. ARGUMENTVM.

Ex vsu & praxi noui Testamenti.

83. **S**icut in veteri Testamento, vt iam ostendi, non Scriptura, sed Pontifex & Concilium Seniorum, fuit Iudex controuersiarum; sic etiam in nouo hætenus seruatum est. Hoc ostendam breui inductione; Ac primò tempore Apostolorum fuit orta controuersia de circumcissione: An scilicet noui Christiani, qui tunc fidem Euangelij recipiebant, non possent saluari, nisi circumciderentur, & legalia seruaret?

Quæ

Quæ controuersia potissimum intelligebatur de gentilibus ad fidem conuersis. Erat autem duplex de hac re sententia : Vna quorundam , qui ex Iudæis facti erant Christiani ; qui dicebant gentiles per fidem Christi non posse saluari , nisi circumciderentur , & ceremonias legis Mosaicæ obseruarent. Altera Pauli & Barnabæ , qui asserabant, non opus esse circumcisione, & obseruatione legalium. (Actuum 15. 1.)

84. At quomodo decisa & finita est hæc controuersia ? An ad solam Scripturam, tanquam ad cõmunem Iudicem delata est? Nihil minus. Sed potius ex consensu vtriusque partis delecti sunt aliqui, qui Hierosolymam irent ad Apostolos, vt ipsi in solenni Concilio de tota re cognoscerent, & definitiuam sententiam pronunciarent. Quod & factum est. Nam ex vna parte designati sunt Paulus & Barnabas; ex altera, alij: qui simul Hierosolymam profecti, Apostolos & seniores adierunt. Hi coacto Concilio, & inuocato Spiritu sancto, responderunt his verbis: *Visum est Spiritui sancto, & nobis, nihil ultra imponere vobis oneris, quam hæc necessaria; vt abstineatis vos ab immolatis simulachrorum & sanguine, & suffocato, & fornicatione.*

Quæ verba , per modum Epistolæ missa sunt ad gentiles Christianos, de quibus agebatur : Et sensus est: Non volumus vobis imponere onus circumcisionis & legalium, quod graue est : sed abstinere ab iis, quæ iam dicta sunt, quod graue non est.

85. Hic duo, quæ ad rem faciunt, notanda sunt. Primum est , quod hæc controuersia de circumcisione & legalibus sufficienter potuisset determinari per Paulum & Barnabam, qui & ambo erant Apostoli, & Prophetæ, & Doctores. (Act. 13. 1.) Ambo à Spiritu sancto speciatim delecti , vt Euangelium gentibus

prædicarent. (Actor. 13. 2.) Et iam reipsa illud prædicauerant in multis locis ac prouincijs. (Actor. 14. 26.) Neuter tamen voluit hoc officium vsurpare, vt suo exemplo docerent, huiusmodi controuersias, quæ fidem ac religionem concernunt, ad ordinarios Ecclesiæ Prælatos, vel ad Concilia Prælatorum deferri oportere.

86. Alterum est, quod in Concilio Apostolorum, in quo controuersia illa proposita & definita est, nullum Scripturæ testimonium, quod directè ad circumcisionem pertineret, allatum sit; cùm tamen in vtramque partem non defutura fuissent testimonia, si ex illis solis oportuisset litè finire ac terminare. Nā pro circumcisione adduci potuisset illud Gen. 17. 10. *Hoc est pactum meum, quod obseruabitis inter me & vos, & semen tuum post te. Circumcidetur ex vobis omne masculinum: & circumcidetis carnem preputij vestri, vt sit signum fœderis inter me & vos, &c. Tam vernaculus, quam emptitijs circumcidetur, & quicumque non fuerit de stirpe vestra: Eritque pactum meum in carne vestra in fœdus æternum.* At si pactum est æternum, vt hic dicitur, semper seruari necesse est; etiam in lege Euangelica: Nec solùm à Iudæis, sed etiam ab alijs qui non sunt de stirpe Iudæorum. Contra verò occurrebat illud Deuteronom. 30. 6. *Circumcidet Dominus Deus tuus cor tuum, & cor seminis tui.* Vbi insinuat, circumcisionem carnis non duraturam in nouo Testamento, sed ei successuram circumcisionem cordis. Sicut etiā Ierem. 4. 4. *Circumcidimini Domino, & auferte preputium cordium vestrorum.* Q. D. Non requiro circumcisionem carnis, sed cordis, quæ consistit in interna cōtritione & dolore de peccatis. Hæc & similia vtrinquæ adduci poterant ex Scriptura. At factum non est: sed

sed Apostoli in Concilio congregati, ex directione & assistentia diuina, quam Christus promiserat illis, & eorum successoribus, sententiam protulerunt.

87. Post tempora Apostolorum, aliæ atque aliæ controuersiæ, diuersis locis ac ætatibus exortæ sunt, quas similiter à Pontifice Romano, vel à Concilijs ab eo approbatis, decisas ac diremptas esse, notum est ex historijs Ecclesiasticis. Et qui illorum sententię noluerunt acquiescere, pro hæreticis habiti & damnati sunt. Producam exempla aliquot illustriora, quæ primùm occurrunt.

88. Prima Controuersia fuit: An Pascha deberet celebrari cum Iudæis die decimaquarta primi mensis, ut volebant multi in Asia, qui propterea *QUARTA DECIMANA* appellati sunt: an verò tantum die Dominica, sicut nunc fit. Hęc tandem post multa Concilia Episcoporum decisa ac finita est à Victore Papa, Anno Christi 198. Vide Eusebium lib. 5. Historię Ecclesiasticę, cap. 23. & sequentibus.

89. Secunda: An Ecclesia possit illos absoluerè à peccatis, qui post Baptismum lapsi essent? Negauit Nouatianus. Sed damnatus est in Concilio Romano, sub Cornelio Papa, Anno Christi 255. Vide Baronium circa eundem annum.

90. Tertia: An in Deo sint tres personæ realiter distinctæ? Negauit Sabellius, asserens vnã tantum esse personam, quæ habet tria officia, creationis, redemptionis, & sanctificationis. Sed damnatus est in Concilio Alexandrino, tempore Syluestri Papæ, Anno Christi ccc. xix. iuxta Baronium.

91. Quarta: An Christus sit purus homo; sicut cæteri mortales, & nihil amplius habeat in natura & hypo

hypostasi, quàm nos habemus? Affirmauit Paulus Samosatenus: Sed damnatus est in Concilio Antiocheno, tempore Dionysij Papæ, Anno Christi 266. iuxta Baronium. Vide Euseb. lib. 7. c. 27.

92. Quinta: An Christus sit Verbum Patris æternum, & eiusdem cum Patre substantiæ? Negauit Arius, asserens esse Verbum Verbi, non ab æterno, sed in tempore à Deo ex nihilo creatum, & alterius à Deo substantiæ: ac proinde Deum non semper Patrem fuisse, sed tempus aliquando existisse, cum non esset Pater. Sed damnatus est in Generali Concilio Nicæno I. sub Syluestro Papa & Constantino Imperatore, Anno 325. Vide duas epistolas Alexandri Episcopi Alexandrini, quarum vna exstat apud Socratem, lib. 1. c. 3. altera, apud Theodoretum, lib. 1. cap. 4.

93. Sexta: An in Christo sint duę personæ, sicut sunt duę naturæ, diuina & humana? Affirmauit Nestorius Episcopus Constantinopolitanus. Sed damnatus est in Generali Concilio Ephesino, sub Cælestino Papa, & Theodosio Imperatore, Anno 434. & prius à Cyrillo in Concilio Alexandrino, Anno 431. Vide Baronium.

94. Septima: An in Christo sint duę naturæ? Eutyches & Dioscorus dixerunt, ante vnionem hypostaticam fuisse duas naturas, diuinam & humanam: Post vnionem, duas in vnã coaluisse, & vnã factam esse. Sed damnati sunt in Generali Concilio Chalcedonensi, sub Leone Papa, & Marciano Imperatore, Anno 454. Vide Gabrielem Vasquez, tom. 1. in 3 partem D. Thomæ, disp. 14.

95. Octaua: An in Christo sit vna tantum voluntas? Macharius Antiochenus Patriarcha, Cyrus Alexan-

Alexandrinus, Sergius Constantinopolitanus, & quidam alij, tamen si agnoscerent in Christo duas naturas, dixerunt tamen vnā tantum esse voluntatem, nempe diuinā, vt refert D. Thomas in 3. p. quæst. 18. art. 1. Ideoque Monothelitę appellati sunt. Eorum sententia damnata est in Generali Concilio Constantinopolitano III. sub Agathone Papa, & Constantino IV. Imperatore, Anno 679. iuxta Baronium. An autem nomine voluntatis intellexerint potentiam, an operationem, videri potest apud Gabrielem Vasquez, Tomo citato, disp. 73. c. 1.

96. Nona: An Spiritus sanctus sit Deus? Negarunt Macedoniani, de quibus Augustinus in lib. de hæresibus cap. 52. sic scribit *Macedoniani sunt à Macedonio Constantinopolitana Ecclesiæ Episcopo, quos & πνευματομαχῆς Græci dicunt, eo quod de Spiritu sancto litigent. Nam de Patre & Filio rectè sentiunt, quod vnius sint eiusdemque substantiæ vel essentiæ: Sed de Spiritu sancto hoc nolunt credere, creaturam eum esse dicentes.* Hi dånati sunt in Generali Concilio Constantinopolitano I. sub Damaso Papa & Theodosio Imperatore, Anno 383.

97. Decima: An Baptismus repeti, seu reiterari possit? Quæ controuersia dupliciter potest intelligi. Primo, an Baptismus, si semel valide collatus sit, repeti possit? Affirmauit Marcion, teste Epiphanio hæresi 42. paulò post principium, vbi de Marcione sic scribit: *Cum corrupisset in ciuitate sua virginem, & aufugisset, atque in magno delicto inuentus esset, excogitauit prestigator sibi ipsi secundum lauacrum, asserens licere vsque ad tria lauacra, hoc est, tres Baptismos dare in remissionē peccatorum: quo si quis lapsus esset post primum, pœnitentiã acta, accipiat secundum; & tertium similiter, si in delicto post secundum comperiat.*

Secundo : An Baptismus , qui ab hæreticis collatus est , repeti possit? Affirmarunt Donatistæ , qui baptizatos à Catholicis rebaptizabant , teste Augustino in libro de hæresibus capite 69. eò quod Catholicos haberent pro hæreticis , & Baptismum ab hæreticis collatum putarent esse inualidum , vt explicat Vasquez disput. 146. capite 2. Hi damnati sunt in Concilio Romano sub Melchiade Papa , Anno trecentesimo decimotertio apud Baronium.

98. Vndecima: An homo sine gratia Dei, per solas naturæ vires possit implere legem , si velit? Affirmarunt Pelagius & Cælestius. Sed damnati sunt in Concilio Carthaginensi & Mileuitano , sub INNOCENTIO I. Anno 416. iuxta computum.

99. Duodecima: An paruuli nascantur in peccato originali , & ad illud peccatum abolendum indigeant Baptismo? Negarunt iidem authores , Pelagius & Cælestius , teste Augustino in libro de hæresibus cap. 88. Vbi de illis sic habet: *Paruulos etiam negant , secundum Adam carnaliter natos , contagium mortis antiquæ prima natiuitate contrahere. Sic enim eos sine ullo peccati originalis vinculo asserunt nasci , vt prorsus nõ sit , quod eis oporteat secunda natiuitate dimitti : Sed eos propterea baptizari , vt regeneratione adoptati , admittantur ad regnum Dei , de bono in melius translati , non ista renouatione ab aliquo malo obligationis veteris absoluti.* Hic error damnatus est in Concilio Mileuitano cap. 2. & postea à Zosimo Papa , vt testatur idem Augustin. in libro de peccato originali cap. 6. & sequentibus.

100. In his & similibus controuersis, quas breuitatis causa omitto, tria consideranda sunt. Primo, quod altera pars litigantium clare & perspicue damnata sit. Secundo , quod hæc condemnatio facta sit

ab Ecclesia Catholica, tanquam à Iudice: quæ aliquando tulit sententiam per Pontificem, qui est caput seu Pastor Ecclesiæ: aliquando per Concilia, quæ repræsentant Ecclesiam. Tertio, quod Lutherani & Caluinistæ agnoscant hanc damnationem legitime factam esse. Fatentur enim Nouatianum, Sabelium, Samosatenum, Arium, Nestorium, Eutychem, & Dioscorum, Monothelitas, Macedonianos, Donatistas, Pelagianos, merito damnatos esse, & pro hæreticis haberi oportere. Nec aliunde, quam ex Catholicæ Ecclesiæ decisione. Quod si sola Scriptura esset Iudex, & Ecclesia suam sententiam non interposuisset, in hodiernum vsque diem durarent istæ controuersiæ; nec adhuc clare & palam omnibus constaret supradictos authores pro hæreticis habendos esse. Nunc cum ab Ecclesia damnati sint, res certa & indubitata est.

101. Dices, quid si Ecclesia errasset in ferenda sententia? Respondeo. Hoc tantundem est, ac si dicas: Quid si Christus, Apostoli, & Prophetæ mentiti essent? Nam illi testati sunt, Ecclesiam errare aut deficere non posse. Est enim ut loquitur Christus, *fundata supra petram, & portæ inferi non praualebunt aduersus eam.* (Matth. 16.18.) Est columna & firmamentum veritatis. (1. Timoth. 3.15.) *Nunquam confundetur neque erubescet.* (Isaiæ 54.4.) *Iaspis est propugnaculum eius.* (ibidem v.12.) *Et omnis lingua resistens illi in iudicio, condemnabitur.* (ibidem v.17.)

VI. ARGUMENTVM.

Ex Analogia Iudicis controuersiarum ciuilium.

102. **H**Oc argumentum, quod rem maximè illustrabit, proponi potest hoc modo: Inter res fidei ac religionis ex vna parte, & inter res ciuiles ac politicas ex altera, potest spectari multiplex analogia. 1. Sicut in politicis ac ciuilibus sepe oriuntur lites ac controuersia, quæ requirunt aliquem Iudicem, qui sententiam ferat inter partes litigantes; sic etiam fit in fide ac religione. 2. Sicut in controuersis ciuilibus distinguuntur hæc tria: Iudex, Lex scripta, & Consuetudo: sic etiam in controuersis fidei, hæc tria, Iudex, Scriptura vtriusque Testamenti, & Traditio. 3. Sicut Princeps vel Magistratus sæcularis fungitur officio Iudicis in decisione controuersiarum ciuilium: Sic etiam Princeps Ecclesiæ, vel Synodus Ecclesiastica fungitur officio Iudicis in definitione controuersiarum fidei. 4. Sicut Lex scripta est quasi norma quædam seu regula, quam sequitur Iudex secularis in decidendis controuersis ciuilibus: sic etiam Scriptura vtriusque Testamenti est quasi norma quædam seu regula, quam sequitur Iudex Ecclesiasticus in decidendis controuersis fidei. 5. Sicut sola Lex scripta non est sufficiens & integra norma omnium controuersiarum ciuilium, sed lex scripta & consuetudo simul: sic etiam sola Scriptura vtriusque Testamenti non est sufficiens & integra norma omnium controuersiarum fidei, sed Scriptura & Traditio simul.

103. Hæc clara sunt. Nihilominus ne quis dubitet,

tet, singula breuiter explicabo. Ac primo, quod Princeps, vel Magistratus secularis fungatur officio Iudicis, in controuersis ciuilibus, non eget longa probatione. Hoc enim testatur quotidiana experientia in omnibus regnis ac prouinciis. Nam ubique contentiones, & causæ ciuiles deferuntur ad Principem vel Magistratum sæcularem, quem partes litigantes agnoscunt pro legitimo suo Iudice. Quod etiam ex utroque Iure, tam ciuili, quam canonico, notissimum est. Nam in utroque exstant Tituli: *De officio Iudicis ordinarij & delegati*. Nec ullus in hac re tam peregrinus aut stupidus est, ut per Iudicem ordinarium, aut delegatum intelligat legem scriptam: cum constet illum esse ordinarium, qui ordinariam habet iurisdictionem & potestatem: illum verò delegatum, qui accepta ab ordinario potestate, vicem illius gerit.

104. Deinde, quod lex scripta non possit esse Iudex, facile probari potest. Et quidem in his tribus casibus. Primo, quando ipsa obscura aut ambigua est: Tunc enim opus est alio Iudice seu Interprete, qui mentem illius explicet. Secundo, quando vna lex videtur alteri repugnare, quod frequentissimè contingit. Tunc etiam Iudex adhibendus est, qui eas inter se conciliet. Tertio, quando verba legis, quæ generalia sunt, restringenda essent in aliquo casu particulari, & tamen restricta non sunt. Quod tunc fit, quando occurrit aliquis casus particularis, quem legislator, cum legem conderet, non præuidit euenturum. Et, si præuidisset, non voluisset illum sub lege sua comprehendere. In tali igitur casu, contra verba legis iudicandum est. Et quis erit tunc Iudex? Non lex ista. Nam illa seipsam non destruit aut iudicat. Alius ergo distinctus à lege.

105. Postremò, quod sola lex scripta non possit esse sufficiens norma pro decisione quarumcunque controuersiarum ciuilium, sed præter legem scriptam admittenda sit etiam Consuetudo, certissimum est apud Iureconsultos. Ac potissimum in duplici casu. Primo, quando mouetur aliqua controuersia, de qua nulla exstat lex scripta. Tunc enim Consuetudo, si adsit, vim legis obtinet; nec minus, quam lex ipsa, seruari debet, iuxta illud: *Ea quæ longa consuetudine comprobata sunt, ac per annos plurimos obseruata, velut tacita ciuium conuentio, non minus, quam ea, quæ scripta sunt iura, seruantur.* (Leg. 35. ff. De legibus.) Secundo quando exstat quidem lex scripta, sed ambigitur de sensu ac mente illius; nec aliunde quam ex consuetudine & Traditione, de ea constare potest. Tunc enim locum habet illud: *Optima legum interpres est Consuetudo.* (Leg. 37. ff. De legibus.) Itemque illud: *Imperator noster Seuerus rescripsit in ambiguitatibus, quæ ex legibus proficiscuntur, Consuetudinem, aut rerum perpetuo similiter iudicatarum auctoritatem, vim legis obtinere debere,* (ibidem Leg. 38.)

106. DICES: Quid si occurrat aliqua controuersia, quæ nec ex lege scripta, nec ex Consuetudine definiri possit, quæ tunc erit norma, quam Iudex sequi debet?

RESPONDEO Tunc ex naturali æquitate debet rem componere: hoc autem fit in eo potissimum casu, quando occurrit aliquis casus, qui comprehenditur quidem sub verbis legis, non tamen sub mente Legislatoris vt supra dictum est. Tunc enim Iudex ex æquo & bono debet sententiam pronuciare. Idem fieri potest in controuersis fidei. Nam si
occur

occurreret aliqua controuersia, quæ neque apertè ex Scriptura, neque ex traditione decidi posset, recurrendum esset ad auxilium Spiritus sancti, qui tamen in omni casu adesse solet, in hoc tamen speciatim doceret nos omnem veritatem, vt Christus promisit. Et hoc remedio vsi sunt Apostoli in Concilio Hierosolymitano, vbi agebatur de circumcisione & obseruatione legalium, (supra §.86.)

107. Atque hæc sunt argumenta, quibus hæctenus probatum est, Iudicem controuersiarum. fidei non posse esse Scripturam, sed Ecclesiam. Nunc superest, vt testimonia Scripturæ, quæ initio proposita sunt, & ab aduersariis contra nostram doctrinam obiici & inculcari solent, diligenter expendamus: non quidem eo ordine, quo proposita sunt, sed quo in Scriptura veteris ac noui Testamenti singula sigillatim occurrunt. Ex eorum autem discussione, vt supra insinuauimus, manifestè constabit, quædam eorum nihil ad rem facere: alia nobis potius, quàm aduersariis patrocinari: Et vt liberè dicam, quod res est, aduersarios, qui perpetuo de Scriptura gloriantur, nihil minus, quam Scripturæ sensum & intelligentiam assequi.

EXAMINANTVR
TESTIMONIA SCRIP-
TVRÆ CONTRA
nos allata.

I. TESTIMONIVM.

Deuter. 4. 2. *Non addetis ad verbum, quod lo-
quor vobis. Et Deuter. 12. 32. Quod tibi præ-
cipio, hoc tantum facito Domino: nec addas
quicquam, nec minuas.*

108.

INC colligunt aduersarij genera-
tim hæc duo. Primo, omnes tradi-
tiones, quas Catholici admittunt,
repudiandas esse. Quare? Quia ni-
hil ad verbum Dei scriptum addendum est. Secun-
do, omnia præcepta humana (cuiusmodi est præce-
ptum de ieiunio quadragesimali, de abstinencia à
carnibus die Veneris & Sabbati, de cælibatu Sacer-
dotum, & quæ similia sunt) nullo modo obseruari
oportere. Quare? Quia hoc tantum faciendum est,
quod Deus præcipit: Ergo quod homines præcipiunt,
faciendum non est. Virumque ineptissimè. Quod
dupliciter ostendam. Primo, refellendo falsam ad-
uersariorum interpretationem. Secundo, veram &
legitimam astruendo.

109. Ac primo, quod falsa sit aduersariorum in-
terpretatio, ne ipsi quidem negare poterunt, nisi
omni

omnino velint esse impudentes. Nam si omnis traditio respuenda est, respuendus erit Apostolus, qui dixit 2. Thessalonicens. 2. v. 14. *Tenete traditiones, quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostrā.* Similiter, si omnia præcepta humana contemnenda sunt, & hoc solum faciendum, quod Deus præcipit; quid dicemus de Rechabitis, qui accuratissimè seruauerunt præceptum parentis sui Ionadab? An peperam fecerunt? Hoc quidem dicendum esset iuxta aduersarios. At longè aliter res se habet. Nam ab ipso Deo, hoc nomine commendati sunt. Si hoc nesciunt aduersarij, audiant Ieremiam Prophetam, cap. 35. 1. vbi sic ait: *Verbum quod factum est ad Ieremiam à Domino in diebus Ioakim filij Iosia Regis Iuda, dicens: Vade ad domum Rechabitarum, & loquere eis, & introduces eos in domum Domini in unam exedram thesaurorum, & dabis eis bibere vinum, &c. Et introduxi eos in domum Domini, &c. Et posui coram filiis domus Rechabitarum scyphos plenos vino, & calices, & dixi ad eos: Bibite vinum. Qui responderunt: Non bibemus vinum, quia Ionadab filius Rechab, pater noster, præcepit nobis, dicēs: Non bibetis vinum vos, & filij vestri vsque in sempiternum: Et domum non edificabitis, & sementem non seretis, & vineas non plantabitis, nec habebitis: sed in Tabernaculis habitabitis cunctis diebus vestris, ut viuatis diebus multis super faciem terre, in qua vos peregrinamini. Obediuimus ergo voci Ionadab filij Rechab, patris nostri, in omnibus quæ præcepit nobis, ita ut non biberimus vinum cunctis diebus nostris nos, & mulieres nostræ, filij & filia nostræ: & non edificauimus domos ad habitandum & vineam & agrum, & sementem non habuimus: sed habitauimus in Tabernaculis, & obedientes fuimus iuxta omnia, quæ præcepit nobis Ionadab pater noster, &c. Et fa-*

ctum est verbum Domini ad Ieremiam, dicens: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israël: Vade, & dic viris Iuda, & habitatoribus Ierusalem: Nunquid non recipietis disciplinam, ut obediatis verbis meis, dicit Dominus? Præualuerunt sermones Ionadab filij Rechab, quos præcepit filiis suis, ut non biberent vinum: & non biberunt vsque ad diem hanc, quia obedierunt præcepto patris sui. Ego autem locutus sum ad vos, de mane consurgens & loquens, & non obediistis mihi. Misiq; ad vos, omnes seruos meos Prophetas, consurgens diluculo, & dicens: Conuertimini unusquisque a via sua pessima, & bona facite studia vestra, &c. Et non inclinastis aurem vestram, neque audistis me. Firmauerunt igitur filij Ionadab, filij Rechab præceptum patris sui, quod præceperat eis. Populus autem iste non obediuit mihi. Idcirco hæc dicit Dominus exercituum Deus Israël: Ecce ego adducam super Iuda, & super omnes habitatores Ierusalem vniuersam afflictionem, quam locutus sum aduersus illos, & non audierunt: vocaui illos, & non responderunt mihi. Domui autem Rechabitarum dixit Ieremias: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israël: pro eo, quod obediistis præcepto Ionadab patris vestri, & custodistis omnia mandata eius, & fecistis vniuersa, quæ præcepit vobis: propterea hæc dicit Dominus exercituum Deus Israël: Non deficiet vir de stirpe Ionadab filij Rechab, stans in conspectu meo cunctis diebus.

110. In hoc exemplo tria notanda sunt. Primo, præceptum illud, quod datum fuit Rechabitis, fuisse difficillimum. Quid enim difficilius, quam viros & vxores, filios & filias, non tantum ad breue tempus, more Nazaræorum; sed in perpetuum abstinere ab omni vino, nunquam habitare in domibus, nunquam serere agros, nunquam plātare vineas? Secundo, hoc præceptum non fuisse diuinum, sed humanum, vt patet

patet ex antithesi, quam Deus facit. Sic enim argumentatur: Si Rechabitæ seruant præceptum, quod ab homine acceperunt, quanto magis Iudæi debebant seruare præceptum, quod à Deo acceperunt? Tertio, Rechabitas non solum rectè ac laudabiliter fecisse, quod obseruarint præceptum parentis sui Ionadab, sed etiam meritos esse à Deo peculiarem benedictionem; sicut è contratio, Iudæos meritos esse peccnam & afflictionem. Nam Rechabitis dicitur: *Non deficiet vir de stirpe vestra, stans in conspectu meo cunctis diebus.* Iudæis autem: *Ego adducam super vos afflictionem.*

III. Hinc, si sapiunt, colligant aduersarij nostri hæc pauca. Primo, Catholicos non minus rectè ac laudabiliter facere, seruando præceptum Ecclesiæ, quam Rechabitæ fecerunt, seruando præceptum parentis sui Ionadab. Non enim minus laudabile est, obedire cõmuni Matri nostræ Ecclesiæ, quam obedire priuato homini. Et sicut Rechabitæ non peccarunt contra illud, Deut. 12. 32. *Quod tibi precipio, hoc tantum facito Domino*: ita nec Catholicos peccare. Secundo, Catholicos propterea non deficere, nec hæctenus defecisse, quia diligenter seruant præcepta Ecclesiæ: Et quo quisque accuratius ea seruat, eo maioribus à Deo beneficijs cumulari. Alios vero propterea non prosperari, quia ex vna parte contemnunt præcepta Ecclesiæ, in quo deficiunt à Rechabitis: Et ex altera, non seruant præcepta Decalogi, in quo similes sunt Iudæis. Et, vt aliquam suæ ignauitæ prætexant excusationem, aiunt præcepta Decalogi esse impossibilia: In quo faciunt Deum Tyrannum, quasi præcipiat homini, quod ab homine præstari non possit.

112. Atque hæc sufficiant de falsa aduersariorum interpretatione. Vera interpretatio est hæc. Illud Deuter. 4. 2. *Non addetis ad verbum, quod loquor vobis, nec auferetis ex eo:* generatim intelligendū est de præceptis ceremonialibus & iudicialibus, quæ à Deo per Moſen data ſunt: Et eſt hic ſenſus: Ego dedi vobis præcepta ceremonialia, quæ præſcribunt ritum colendi Deum; & præcepta iudicialia, quæ præſcribunt ritum ſeruandi iuſtitiam in rebus politicis, ac temporalibus. Vtraque deberis integrè & perfectè ſeruare. Hoc enim ſignificat illud: *Non addetis, nec auferetis.* Quod aliis quidem verbis, ſed eodem ſenſu, explicatur alibi, cū dicitur: *Non declinabitis ab eis, vel ad dextram, vel ad ſiniſtram.* Vt Deuter. 17. v. 20. *Discat timere Dominum Deum ſuum, & cuſtodire verba & ceremonias eius, neque declinet in partem dextram vel ſiniſtram.* Et cap. 28. 14. *Si audieris mandata Domini Dei tui, quæ ego precipio tibi hodie, & non declinaueris ab eis, neque ad dextram, neque ad ſiniſtram, &c.* Et cap. 31. 29. *Noui, quia poſt mortem meam iniquè ageris, & declinabitis cito de via, quam præcepi vobis.* Et Ioſue 1. 7. *Confortare igitur, & eſto robuſtus valde, ut cuſtodias & facias omnem legem, quam præcepit tibi Moſes ſeruus meus, ne declines ab ea ad dextram vel ſiniſtram.* Igitur ex eo loco ſic intellecto, ſicut reuera intelligi debet, non aliter poſſunt argumentari aduerſarij, quam hoc modo: Iudæi debebant perfectè ac integrè ſeruare præcepta Dei, non declinando ab eis vel ad dextram, vel ad ſiniſtram: Ergo nos Chriſtiani, præter Scripturam, non debemus admittere traditiones; quas ab Apoſtolis accepimus. *Spectatum admiſſi, riſum teneatis amici.*

113. Illud verò Deuter. 12. 32. *Quod precipio tibi,*
hoc

hoc tantū facito Domino, nec addas quicquā, nec minuas: Speciatim intelligitur de vno præcepto ceremoniali, nempe de præcepto sacrificandi, vt ex contextu patet: Et est hic sensus: Quando veneris in terram Palæstianam, ad quam tendis, & obtuleris Domino Deo tuo sacrificium, non imitaberis gentiles, qui falsis Dijs offerunt suos filios & filias per ignem: sed hoc tantum offeres, quod ego tibi præcipio, nempe ex animalibus oues, capras, hædos, boues, vitulos, columbas, passeres, turtures: Ex fructibus terræ, panem, similam, salem, thus, manipulum spicarum virentium, & triticum: Ex liquoribus sanguinem, vinum, oleum, aquam. *Hoc tantum facito*, id est, offerro *Domino: nec addas quicquam* ex sacrificiis gentilium; *nec minuas* ex iis, quæ iam enumerata sunt. Ex hoc etiam loco non aliter, quàm hoc modo licebit aduersariis concludere: Iudæi debebant ea tantum offerre in sacrificium, quæ à Deo erant determinata: Ergo nos Christiani non possumus seruari præcepta Ecclesiæ: Est eiusdem farinae cum præcedenti.

II. TESTIMONIUM.

Isaiæ 8. 20. *Ad legem magis, & ad testimonium.*

114. **H**inc colligunt aduersarij, Iudæos in vet. Testamento, quandoque oriebatur aliqua controuersia, missos fuisse *ad legem & testimonium*, id est, ad Scripturam, tanquam ad Iudicem. Sed valde errant. Primo, quia iam supra ostensum est, Iudicem controuersiarum in veteri Testamento non fuisse Scripturam, sed Pontificem. Secundo, quia illa verba, *Ad legem & testimonium*, multo aliter accipienda

da sunt, quàm putant aduersarij, vt patet ex præcedentibus, quæ sic habent. *Cum dixerint ad vos: Querite à Pythonibus, & à diuinis, qui strident in incantationibus suis. Nunquid non populus à Deo suo requiret pro viuis à mortuis? Ad legem magis & ad testimonium. Quod si non dixerint iuxta verbum hoc, non erit eis matutina lux.* Vbi diferte agitur contra illos, qui de futuris euentibus solent consulere Pythonissas, & ariolos: & remittuntur partim ad legem, quæ id prohibeat, (Deut. 18. 9. *Quando ingressus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, caue ne imitari velis abominationes illarum gentium: nec inueniatur in te, qui Pythones consulat aut diuinis, aut quærat à mortuis veritatem.*) Partim ad testimonium Prophetarum, qui à Deo constituti erant, vt futura prædicerent. (3. Reg. 22. v. 7. *Dixit autem Iosaphat: Non est hic Propheta Domini quispiam, vt interrogemus per eum?*)

115. Igitur sensus illorum verborum, *Ad legem magis & ad testimonium*, est hic: Si vultis fieri certiores de futuris euentibus, non debetis consulere Pythonissas, sicut fecit Saül. (1. Reg. 28. 7.) quia hoc Deus per legem suam fieri prohibuit, ad quam vos remitto: sed consulite Prophetas Domini, quorum officium est de futuris pronunciare. Quid hoc facit ad Iudicem controuersiarum? Nihil penitus. Nisi aduersarij velint hoc modo ratiocinari: De futuris euentibus non licet consulere Pythonissas: Ergo sola Scriptura est Iudex controuersiarum. Ineptissimè: & tamen, quod mireris præcipui illorum Rabbini sic ineptiunt. De quibus bene præmonuit nos Christus: *Sinite illos: cæci sunt, & duces cæcorum.*

III. TESTIMONIVM.

Matth. 15. 6. *Irritum fecistis mandatum Dei propter Traditionem vestram. Et Coloss. 2. 8. Videte, ne quis vos decipiat per Philosophiam & inanem fallaciam secundum Traditionem hominum. Et I. Petri 1. 18. Redempti estis de vana vestra conuersatione paternæ Traditionis.*

116. **H**inc colligunt aduersarij, omnes Traditiones à Christo & Apostolis damnatas esse, & sola Scriptura contentos nos esse oportere. At non certè. Nam citata testimonia intelliguntur de Traditionibus Iudaicis, quæ à Phariseis obseruabantur: non autem de Traditionibus Christi & Apostolorum, quas aduersarij oppugnant, & nos defendimus. Erant autem variæ Iudæorum Traditiones, vt ex Scriptura patet.

117. Prima quod ante sumptionem cibi lauandæ essent manus. Matth. 15. 1. *Accesserunt ad eum Scriba & Pharisei, dicentes: Quare discipuli tui transgrediuntur Traditionem seniorum? Non enim lauant manus suas, cum panem manducant.*

118. Secunda, quod etiam inter comedendum illa lotio sæpius esset repetenda. Marc. 7. 3. *Pharisei, & omnes Iudæi, nisi crebro lauerint manus, non manducant, tenentes Traditionem seniorum.* Hinc in nuptijs Canæ Galilææ erant sex hydriæ posite secundum purificationem Iudæorum, (Ioan. 2. 6.) in quibus hydrijs erat aqua ad lauandas manus inter prandendum.

119. Tertia, quod venientes è foro non deberent cibos

cibos capere, nisi loti essent. Marci 7. 4. *Et à foro nisi baptizentur, non comedunt. Et alia multa sunt, quæ tradita sunt illis seruare; baptismata calicum & urceorum, & aramentorum, & lectorum.*

120. Quarta, quod cum peccatoribus non esset sumendus cibus. Matth. 9. 11. *Et videntes Pharisei, dicebant discipulis eius: Quare cum publicanis & peccatoribus manducat Magister vester? Et Luc. 5. 30. Et murmurabant Pharisei & Scribæ eorum, dicentes ad discipulos eius. Quare cum publicanis & peccatoribus manducatis & bibitis?*

121. Quinta, quod ne quidem permittendum esset, vt quis à peccatoribus tangeretur. Luc. 7. v. 39. *Videns autem Phariseus, qui vocauerat eum, ait intra se, dicens: Hic si esset Propheta, sciret utique, quæ & qualis est mulier, quæ tangit eum, quia peccatrix est. Vbi manifestè apparet, Phariseum fuisse miratum, quod Christus à muliere peccatrice pateretur se contrectari, eò quod hoc esset contra morem & Traditionem Phariseorum, quorum vox erat hæc: *Recede à me, non appropinques mihi, quia immundus es.* (Isaiæ 65. v. 5.)*

122. Sexta, quod in Sabbato non liceret ægros sanare. Luc. 6. 7. *Obseruabant autem Scribæ & Pharisei, si in Sabbato curaret, vt inuenirent, vnde accusarent eum. Et Ioan. 9. v. 16. Dicebant ergo ex Phariseis quidam: Non est hic homo à Deo, qui Sabbatum non custodit. Loquebantur de Christo, qui cæco à natiuitate visum restituerat in Sabbato.*

123. Septima, quod famelici non possent spicas vellere & comedere in Sabbato. Matthæi 12. v. 1. *Abiit Iesus per sata Sabbato: discipuli autem eius esurientes cœperunt vellere spicas & manducare. Pharisei autem videntes dixerunt ei: Ecce discipuli tui faciunt, quod non licet*

licet facere Sabbatis.

124. Octava, quod frequenter esset ieiunandum & orandum. Matth. 9. v. 14. *Quare nos & Pharisei ieiunamus frequenter; discipuli autem tui non ieiunant? Et Lucae 5. v. 31. Quare discipuli Ioannis ieiunant frequenter, & obsecrationes faciunt; tui autem edunt & bibunt?*

125. Nona, quod omnium rerum, etiam minimarum, decimæ offerendæ essent DEO. Matt. 3. v. 23. *Vae vobis Scribæ & Pharisei, qui decimatis mentham & anethum, & cuminum, & reliquistis, quæ grauiora sunt legis, iudicium & misericordiam, & fidem. Hæc oportuit facere, & illa non omittere.* Hic decimare idem est, quod decimas dare. Est ergo hic sensus: Vos Pharisæi datis decimas omnium rerum etiam minimarum, quod non facitis ex præcepto in lege Mosaica, sed ex vestra Traditione non scripta. Et interim negligitis ea, quæ vobis in lege præcepta sunt. Hæc debebatis facere, & illud non omittere. Vbi notandum est, non fuisse vllum præceptum in lege Mosaica, de dandis decimis rerum minimarum, quarum hic fit mentio: sed tantum de decimis vini, frumenti, & olei. (Deut. 14. 23.) Nihilominus Pharisæi in hac re habebant peculiarem consuetudinem, & Traditionem præ aliis Iudæis, quia dabant decimas omnium olerum, quod alij non faciebant. (Luc. 11. 42.) Quo nomine gloriatur quidam ex Pharisæis, Luc. 18. 11. *Non sum sicut cæteri hominum, &c. Ieiunobis in Sabbato: decimas do omnium, quæ possideo.* Vide Iansen. in concord. Evangelica, cap. 84.

126. Decima, quod qui iuraret per templum aut altare, non esset reus criminis: qui autem iuraret per aurum templi, vel per oblationes, quæ in altari fiebant, esset reus: Matth. 23. vers. 16. *Vae vobis duces cæci,*

qui dicitis, quicumque iurauerit per Templum, nihil est: qui autem iurauerit in auro Templi, debet. Stulti & caci: Quid enim maius est, aurum an Templum, quod sanctificat aurum? Et quicumque iurauerit in altari, nihil est: Quicumque autem iurauerit in dono, quod est super illud, debet. Quid enim maius est, donum, an altare, quod sanctificat donum?

127. Undecima, quod filij non tenerentur re ipsa parentes suos honorare, aut illis benefacere; sed quod abundè sufficeret, munus aliquod Deo offerre. Mat. 15. v. 3. *Quare vos transgredimini mandatum Dei propter Traditionem vestram? Nam Deus dixit: Honora patrem & matrem. Et quicumq; maledixerit patri aut matri, morte moriatur. Vos autem dicitis: Quicumq; dixerit patri aut matri: Munus quodcumque est ex me, tibi proderit: Et non honorificabit patrem suum, aut matrem suam. Et irritum fecistis mandatum Dei propter Traditionem vestram.*

128. Hæ fuerant præcipuæ Traditiones Phariseorum, quantum ex Euangelio licet colligere. Et quamquam aliquæ ex illis essent bonæ ex suo genere; aliæ malæ; aliæ dubiæ, vel inutiles: Pharisei tamen propter omnes reprehendebantur à Christo ob has causas.

129. Primò, quia ipsi ex earum obseruatione quærebant inanem gloriam, & opinionem sanctitatis apud homines, cum nihil minus, quàm sancti essent. Matth. 23. 5. *Omnia verò opera sua faciunt, ut videantur ab hominibus.* Hinc passim in Euangelio vocantur Hypocritæ, & sepulchra dealbata.

130. Secundo, quia ex quorundam obseruatione sectabantur etiam opes ac diuitias; præsertim ex longis orationibus, quas in eum finem recitabant. Mat. 23. 14. *Va vobis Scribæ & Pharisei hypocrite, quia comeditis domos viduarum, orationes longas orantes.* Et

Mar

Marci 12. 40. *Cauete à Scribis, qui deuorant domos viduarum sub obtentu proluxæ orationis.* Vbi comedere, seu deuorare domos viduarum, nihil aliud est, quam spoliare seu exhaustire. Nam viduæ veniebant ad Phariseos, tanquam ad viros sanctos (quippe qui sanctitatem simulabant) & eorum orationes pretio emebant.

131. Tertio, quia superstitiose minutiora quædam seruabant, & alia maiora negligebant, vt paulò ante dictum est. Dabant enim decimas rerum etiam vilissimarum, & negligebant iudicium & misericordiam in diiudicandis causis, quæ ad ipsos deferebantur. Et hoc sensu accipi potest illud Matth. 23. 24. *Excolantes culicem, camelum autem glutientes.*

132. Ex dictis patet non omnes Traditiones Iudæorum à Christo fuisse reprehensas; licet Pharisei, quod male illis vterentur, merito fuerint reprehensi. Nam vna inter cæteras Traditiones erat hæc: *Decimare mentham, rutam, & omne olus.* Quæ sanè ex se fuit bona. Nam bonum est, decimas dare Deo, non solum aliquarum, sed omnium earum rerum quas possidemus. Et hoc confirmat Christus, cùm ait: *Hæc oportuit facere, & illa non omittere,* id est, oportuit seruare præceptum de iudicio & misericordia; & non omittere Traditionem de decimatione menthæ & omnium olerum.

133. Vnde vltèrius sequitur, Lutheranos & Calvinistas, dum promiscuè damnant omnes Traditiones, damnare etiam sententiam Christi, qui aliquas illarum approbavit. Nam ex Christi sententia, sunt aliquæ Traditiones, quas non oportet omittere. Ex illorum sententia, omnes repudiandæ sunt, & sola Scriptura admittenda. Hæ sententiæ inter se

pugnant. Vtram vero amplectemur? Christi, si sapi-
mus.

134. Ex quo rursus infero, Lutheranos & Cal-
uinistas ex hoc capite non aliter posse concludere,
quam hoc modo: Aliquæ Traditiones Iudæorum
erant malæ: Ergo omnes Traditiones Christianorum
sunt malæ. Quæ consequentia nulla est. Hæc mul-
to est melior: Iudæi, præter Scripturam, habuerunt
aliquas Traditiones, quas non oportebat omittere:
Ergo etiam Christiani possunt habere. Quanquam
magna inter utrasque differentia est. Nam Traditio-
nes Christianorum, quas hoc loco defendimus, sunt
à Christo & Apostolis acceptæ; quales non erant Iu-
daicæ.

IV. TESTIMONIUM.

Ioan. 5. v. 39. *Scrutamini Scripturas.*

135. **E**Cce, inquit aduersarij, Christus remittit
nos ad Scripturam tanquam ad Iudicem
controuersiarum. Hoc certè non dicerent, si intelli-
gerent mentem CHRISTI. Christus in illo capite di-
sputat cum Iudæis, qui negabant ipsum esse Filium
Dei: Ipse autem probat se esse, quatuor testimoniis,
Primo, testimonio Ioannis Baptistæ. *Vos, inquit, mi-
sistis ad Ioannem, & testimonium perhibuit veritati.* Erat
autem hoc ipsius testimonium: *Ecce Agnus Dei, ecce
qui tollit peccata mundi.* Et iterum: *Ego testimonium per-
hibui, quia hic est Filius Dei.* (Ioan. 1. v. 34.)

Secundo, testimonio miraculorum, quæ patrabat.
*Ego, inquit, habeo testimonium maius Ioanne. Opera
enim quæ dedit mihi Pater, ut perficiam, ea testimonium*
per

perhibent de me, quia Pater misit me.

135. Tertio, testimonio Dei Patris. *Et qui misit me Pater, ipse testimonium perhibuit de me.* Nempe cum dixit de cælo: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui: ipsum audite.* Matth. 3. 17. & Luc. 9. 35.

136. Quarto, testimonio Scripturarum veteris Testamenti: *Scrutamini, ait, Scripturas, quia vos putaris in ipsis vitam eternam habere: & illæ sunt, quæ testimonium perhibent de me: & non vultis venire ad me, ut vitam habeatis.* quasi dicat: Si non vultis re ipere tria priora testimonia, quæ tamen efficacissima sunt, (alioqui illa non produxissim) saltem non potestis reiicere testimonium Scripturarum, de quibus tantopere gloriamini. Illæ ipsæ, si attente scrutemini, perhibent testimonium de me, quod sim Messias à Deo promissus. Quare ergo non creditis?

136. Hinc concludo, aduersarios ex hoc loco se ipsos potius, quam nos oppugnare. Nam ipsi cõtendunt, solam Scripturam esse iudicem controversiarum: Et Christum ad solam Scripturam nos remittere. At contrarium verum est. Nam Christus in controversia, quam habebat cum Iudæis: *An ipse esset Filius Dei,* non remisit illos ad solam Scripturam, sed primo ad testimonium Ioannis Baptistæ: deinde ad testimonium miraculorum, quæ ostendebant ipsum esse Deum: postea ad testimonium Dei Patris, qui voce de cælo de lapsa, idem confirmabat: denique, ut omnia experiretur, ad testimonium Scripturarum.

137. Nos Catholici in hac re Christum imitatur. Nam in controversiis, quas habemus cum aduersariis, non solum utimur testimonio Scripturæ, sed etiam sanctorum Patrum, & matris Ecclesiæ, & miraculorum, quæ sæpè fiunt pro confirmatione

nostræ fidei. Aduersarij autem, quasi Christo prudentiores essent, nihil volunt audire, nisi ex solis Scripturis. In quo similes sunt Iudæis; contra quos Christus agit. Nam Iudæi repudiato quocunque alio testimonio, solam Scripturam admittebant: Et hanc ipsam neque tunc intelligebant, neque adhuc intelligunt, vt testatur Apostolus secunda Corinthiaca 3. v. 14. *cum ait: Obscurati sunt sensus eorum. Et infra: usque in hodiernum diem, cum legitur Moses, velamen positum est super cor eorum.* Idem aduersariis nostris, qui in hac causa nepotes illorum sunt, accommodari potest.

V. TESTIMONIVM.

Act. 17. 11. *Quotidie scrutantes Scripturas, si hæc ita se haberent.*

138. **H**ic iterum clamant aduersarij, Beroënses non temerè credidisse, quæ ab Apostolis dicebantur, sed omnia examinasse iuxta normam Scripturæ: Equum igitur esse, vt nos illorum exemplum imitemur, & solam Scripturam pro norma ac Iudice agnoscamus. Sed frustra. Quod facile constabit, si constet de re ipsa, de qua tunc agebatur. Ea fuit huiusmodi: Paulus Apostolus, vt expressè habetur in eodem capite, primum quidem Thessalonicæ, deinde apud Beroënses, *disserebat ex Scripturis, adaperiens & insinuans, quia Christum oportuit pati, & resurgere à mortuis: Et quia hic est Iesus Christus; quem ego annuncio vobis.* Quid verò Beroënses? sequitur ibidem: *susceperunt verbum cum omni auiditate, quotidie scrutantes Scripturas, si hæc ita se haberent.*

139. Igitur hic est sensus illius loci. Beroënses cum audirent Paulum citare quædam testimonia Scripturæ veteris Testamenti, quibus astruebat Christi mortem & resurrectionem, scrutabantur, an iis ipsis testimoniis consentanea essent, quæ à Paulo dicebantur. Non quidem eo animo, quasi dubitarent de morte & resurrectione Christi, quippe quæ satis confirmata erat ab Apostolo per virtutem miraculorum, (1. Thessalon. 1. 5.) sed vt magis in fide confirmarentur, si viderent ea, quæ Paulus prædicabat, multo ante per Prophetas fuisse præuisa & præsignificata.

140. Ex hoc sensu, quid obsecro concludent aduersarij? Nihil ad rem, de qua agitur. Nisi forte sic velint concludere: Beroënses scrutabantur testimonia Scripturæ à Paulo citata. Ergo sola Scriptura est Iudex controuersiarum. Quod perinde est, ac si dicas. Lutherani scrutantur testimonia Augustini à Bellarmino citata: Ergo solus Augustinus est iudex controuersiarum. Vel sic: Rustici scrutantur testimonia Lutheri à Prædicante citata: Ergo solus Lutherus est iudex controuersiarum. Vel sic. Kemnitius in examine Concilij Tridétini scrutatur traditiones à Catholicis allegatas: Ergo sola traditio est iudex controuersiarum. Vel denique sic: Discipuli scrutantur testimonia Ciceronis à Præceptore citata: Ergo solus Cicero est author Latinitatis. Apage cum istis consequentiis. Et tamen apud aduersarios, quia meliores non habentur, in pretio sunt.

VI. TESTIMONIUM.

- Galat. 1.9. *Si quis euangelizauerit vobis præter id, quod accepistis, anathema sit.*

141. **E**Rgo, inquit aduersarij, præter Euangelium non licet admittere traditiones. At ego contra sic infero: Si quis euangelizauerit vobis præter id, quod Paulus euangelizauit, anathema sit: At Lutherani & Calvinistæ euangelizant aliquid præter id quod Paulus euangelizauit, quia oppugnant traditiones, quas ipse commendauit, (2. Thef. 2. 14.) *Tenete traditiones.* Ergo Lutherani & Calvinistæ anathema sunt.

142. Sed videamus scopum Apostoli. Nam inde apparebit an damnentur hoc loco traditiones, necne. Scopus Apostoli est hic. Galatæ docti erant à Paulo, ceremonias legis Mosaicæ abrogatas esse, neminem posse per huiusmodi ceremonias iustificari, sed per fidem in Christum, (cap. 2. 16.) Ab hac doctrina fuerunt postea abducti per quosdam falsos apostolos, qui docebant eos non posse saluari per fidem in Christum, nisi simul circumciderentur, & alias legis Mosaicæ ceremonias obseruarent (vt patet ex decursu totius epistolæ, præsertim cap. 1. v. 6. & cap. 3. v. 1. & cap. 4. v. 9. & cap. 5. v. 1.) contra huiusmodi falsos apostolos agit Paulus, cum ait: *Si quis euangelizauerit vobis præter id, quod accepistis, anathema sit.* quasi dicat: Accepistis à me, hominem iustificari per fidem in Christum, non autem per obseruationem legis Mosaicæ. Si quis aliter vos instruit, asserendo non prodesse fidem in Christum, nisi accedat

dat circumcisio & aliæ ceremoniæ legales, anathema sūt. At hinc non sequitur, traditiones Apostolicas esse reiiciendas, sed potius conseruandas, quia nō sunt præter, aut contra id, quod Paulus euangelizauit Galatis de iustificatione, sed potius sunt id, quod ipse Thessalonicensibus euangelizauit, cū dixit: *Tenete traditiones, quas didicistis.*

VII. TESTIMONIUM.

2. Timoth. 3. 16. *Omnis Scriptura diuinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia, ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.*

143. **E**X quo loco dupliciter argumentantur aduersarij; Aliqui sic: Omnis Scriptura est utilis ad docendum & arguendum: Ergo superuacaneæ sunt traditiones. Perinde ac si dicas: Omnis cibus est utilis ad nutriendum: Ergo superuacaneus est potus. Vel, omnis eleemosyna est utilis ad salutem, (Luc. 11. 41. & Dan. 4. 24.) Ergo superuacanea oratio, superuacanea Sacramenta. Miseret me horum hominum.

144. Alij sic: Omnis Scriptura est utilis, id est, sufficiens: Ergo superuacaneæ traditiones. Sed quæ hæc interpretatio est? An idem sunt, utilem esse, & sufficientem esse? Si idem sunt, iam illud Timoth. 4. 8. *Pietas ad omnia utilis est, licebit sic interpretari: Pietas ad omnia sufficiens est: Ergo reliqua omnia superuacanea sunt.* Et similiter illud 2. Timoth. 4. 11. *Marcum assume, & adduc tecum: est enim mihi utilis in*

ministerium, id est, sufficiens: Ergo Timotheus, Titus, Onesimus, & alij superuacanei sunt. Quis non videt, si hæc licentia interpretandi Scripturam semel admittatur, totam corrumpi, & adulterari posse?

145. Sed vt clarius res ipsa percipiatur, textus Apostoli considerandus est. Igitur Apostolus in citato capite hortatur Timotheum Episcopum, vt suos subditos instruat in fide & bonis operibus; & redarguat aduersarios, *qui corrupti mente, & reprobi circa fidem, resistunt veritati.* Et vt ostendat eum id posse præstare, subdit. *Tu verò permane in iis, quæ didicisti, & credita sunt tibi, sciens à quo didiceris: Et quia ab infantia sacras literas nosti, quæ te possunt instruere ad salutem, per fidem, quæ est in Christo Iesu.* Omnis enim Scriptura diuinitus inspirata utilis est ad docendum, &c. Vbi per sacras literas, quas ait Timotheum ab infantia nouisse, intelligit Scripturam veteris Testamenti. Nam eo tempore, quo Timotheus erat infans, nondum exstabat Scriptura noui Testamenti.

146. Apostolus ergo in illo textu sic argumentatur: Omnis Scriptura diuinitus inspirata utilis est ad docendos subditos, & redarguendos aduersarios. At Scriptura veteris Testamenti, quam ab infantia nosti, est diuinitus inspirata: Ergo est utilis ad docendos subditos, & redarguendos aduersarios: cum ergo cognitione illius Scripturæ instructus sis, magnum ex ea præsidium habes ad præstandum, quod dixi.

147. Ex eodem principio licebit sic concludere: Omnis Scriptura diuinitus inspirata, utilis est ad docendum & arguendū: At Scriptura noui Testamenti est diuinitus inspirata: Ergo est utilis ad docendum & arguendum. Qui ergo cognitione huius Scripturæ instructus est, magnum ex ea præsidium habet
ad

ad vtrumque præstandum.

148. Porrò ex vtroque discursu patet, has tres propositiones veras esse secundum Apostolũ. 1. Omnis Scriptura diuinitus inspirata utilis est ad docendum & arguendum. 2. Scriptura veteris Testamenti utilis est ad docendum & arguendum; Scriptura noui Testamẽti utilis est ad docendum & arguendum. Sicut ergo nõ sequitur: Scriptura veteris Testamenti est utilis: Ergo Scriptura noui Testamenti est superuacanea: Nec contra, Scriptura noui Testamenti est utilis; Ergo Scriptura veteris Testamenti est superuacanea: Sic etiam non sequitur: Vtraque Scriptura est utilis: Ergo traditio est superuacanea.

VIII. TESTIMONIUM.

Apocal. 22. 18. *Contestor omni audienti verba prophetiæ libri huius: Si quis apposuerit ad hæc, apponet Deus super illum plagas scriptas in libro isto. Et si quis diminuerit de verbis libri prophetiæ huius, auferet Deus partem eius de libro vitæ.*

149. **H**inc concludunt aduersarij in hunc modum: Si quis apposuerit aliquid ad verba prophetiæ Apocalypticæ, punietur à Deo: At Catholici apponunt traditiones: Ergo punientur à Deo. Poterant etiam sic concludere: Si quis apposuerit aliquid ad verba prophetiæ Apocalypticæ, punietur à Deo. At Calvinistæ apponunt Euangelia, Epistolas Apostolorum, Institutiones Caluini, Catechismum
Heidel

Heidelbergensem, Symbolum Athanasij, & prima quatuor Concilia generalia. Ergo punientur à Deo. Vel sic: Si quis diminuerit de verbis prophetiæ Apocalyplicæ, auferetur de libro vitæ: At Lutherani non solum diminuunt de verbis prophetiæ Apocalyplicæ, sed etiam totam prophetiam suspectam habent, nec eam pro diuina & canonica, sed pro spuria & apocrypha agnoscunt: Ergo auferentur de libro vitæ.

150. Sed ad rem. Ioannes nihil aliud prohibet, quàm, ne verba prophetiæ Apocalyplicæ ab aliquo deprauentur, quod duobus modis fieri posse insinuat. Primo, additione, vt si quis apponat aliquid ad prophetiam Apocalyplicam, quasi pars illius sit, quæ reuera non est. Secundo, diminutione, vt si aliquid detrahat, quasi ad illam non pertineat, quod reuera pertinet. Neutrum faciunt Catholici. Exemplo rem declarabo: Prædicat Ioannes cap. ii. fore aliquando, vt veniant duo Prophetæ, *amicti saccis, qui prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta: & habebunt potestatem claudendi cælum, ne pluat diebus prophetia ipsorum, & potestatem conuertendi aquas in sanguinem, &c.* Ad hanc prophetiam nihil addunt Catholici, quod ad eam non pertineat; nec auferunt aliquid, quod ad eam pertineat: sed relinquunt integram, sicut à Ioanne per scripta est. At contra faciunt aduersarij, præsertim illi, qui dicunt hos duos Prophetas fuisse Lutherum & Caluinum. Nam qui hoc dicunt, necessario diminuunt de verbis prophetiæ huius; cum constet Lutherum & Caluinum non fuisse amictos saccis, nec habuisse potestatem claudendi cælum, & quæ ibidem sequuntur.

EPILOGVS EORVM QVAE

hactenus dicta sunt.

151. **D**VO hactenus prestare conatus sum. Alterum est, vt ostenderem Scripturam non esse Iudicem controuersiarum, sed Ecclesiam. Hoc autem ostendi sex modis. Primo ex officio Iudicis, quod non conuenit Scripturae; quia Scriptura non potest ita pronuntiare sententiam inter duas partes litigantes, vt altera pars fateatur sententiam contra se, altera pro se latam esse. Secundo ex parte ipsius Scripturae, in qua duo spectanda sunt, Littera & sensus. Littera occidit, & est causa multarum heresum, vt varijs exemplis ostensum est. Sensus saepe est obscurus aut ambiguus, tum propter apparentes contradictiones, quae passim occurrunt, tum ob alias causas, quae supra enumeratae sunt; ac proinde opus est Iudice, qui clare definiat, hunc esse legitimum sensum, illum non esse. Tertio, ex parte controuersiarum, quia multae sunt controuersiae, quarum nulla fit mentio in Scriptura, ideoque ex Scriptura decidi non possunt. Quarto ex vsu & praxi veteris Testamenti, vbi Scriptura non agebat personam Iudicis, sed Pontifex, qui erat Princeps Synagogae: Et cuius sententiae, sub poena mortis, erat obtemperandum. Quinto, ex vsu & praxi noui Testamenti, vbi omnes controuersiae, vel a Praelatis Ecclesiae, vel a Concilijs hactenus decisae sunt. Sexto, ex analogia Iudicis causarum civilium, quae non deciduntur a lege scripta, sed a Principe communitatis: neque iuxta normam solius legis scriptae, sed etiam consuetudinis non scriptae.

152. Alterum est, vt demonstrarem testimonia Scripturæ, quæ contra nos obijciuntur, vel nihil ad rem facere; vel nobis potius, quàm aduersariis patrocinari: vel non rectè ab illis explicari. Verbi gratia illud Isaia 8. 20. *Ad legem & testimonium*, nihil ad rem facit, quia non intelligitur de controuersijs fidei, sed de futuris rerum contingentium euentibus. Illud porro Ioann. 5. 39. *Scrutamini Scripturas*, nos potius iuuat, quàm aduersarios. Nam Christus, cùm hoc diceret Iudæis, non disputabat cum illis ex sola Scriptura, (quod aduersarij faciendum esse contendunt) sed etiam ex testimonio Ioannis Baptistæ, ex testimonio miraculorum, & ex voce Dei Patris de cælo delapsa. Igitur non putauit solam Scripturam esse normam controuersiarum. Reliqua non bene explicantur ab aduersarijs, vt sigillatim ostensum est. De quo æqui Lectoris sit arbitrium.

OBIECTIO POPVLARIS.

Contra ea, quæ hætenus dicta sunt.

153. **P**Lerique simpliciores contra ea, quæ diximus, sic obijciunt: Iudex controuersiarum in rebus fidei debet esse infallibilis, qui errare non possit; quia si ipse erraret, reliqui etiam errarent, qui illius sententiam sequerentur. Iam verò constat ex vna parte, Scripturam esse infallibilem, cùm sit verbum Dei, qui errare non potest: Et ex altera, homines non esse infallibiles, sed mendaces & errori obnoxios, iuxta illud Rom. 3. 4. *Est autem Deus verax, omnis autem homo mendax.* Ergo Scriptura potest esse infallibilis Iudex:

dex: homines cùm sint mendaces, non possunt. At Pontifex est homo; & Ecclesia nihil aliud est, quam collectio hominum: Ergo Pontifex & Ecclesia sunt mendaces, & errare possunt. Nemo igitur est tutus ac securus in negotio fidei, qui illorum sententiam sequitur.

154. Hæc obiectio, si quid roboris ac momenti habet, non minus valet contra aduersarios, quam contra nos. Nam si omnis homo mendax est, & errare potest, necessariò sequitur, Moysen, Prophetas, Apostolos, Euangelistas, Lutherum quoque & Calvinum, itemque omnes Prædicantes Lutheranos & Calvinianos mendaces esse, & errare posse, quia homines sunt. Nihil igitur credendum illis aut fidendum esse; sed omnia, quæ ab illis dicuntur, suspecta ac incerta haberi oportere. Vbi ergo fides? Nec refert, si dicant se non hominis, sed Dei verbum annunciare. Nam si mendaces sunt, etiam in hoc puncto mentiri possunt. Nihil ergo certi est.

155. Sed absit, vt nos ita loquamur aut sentiamus. Longe aliter res habet; Ac primo quidem fate-mur, Scripturam certam ac infallibilem esse, quia Verbum Dei est: sed addimus, cùm sæpe obscura sit, non facile vnicuique constare posse de legitimo illius sensu. Itaque alio Iudice opus esse, qui infallibiliter decernat, quis legitimus Scripturæ sensus sit. Hic autem Iudex non potest esse quilibet homo priuatus; quia alioqui tot essent diuersi Iudices, quot diuersa capita & sententiæ: Et sic nulla controuersia componi posset. Quisque enim diceret, se bene sentire, reliquos male. Necessè igitur est, vt sit aliquis publicus Iudex, qui cum autoritate decernendi & definiendi, inter partes litigantes potestatem habeat.

156. Deinde asserimus, homines dupliciter spectari posse. Primo, quatenus sunt filij Adam, & obnoxij variis naturæ corruptionibus. Sic sine dubio proni sunt ad mendacium & falsitatem. (Gen. 8. 21. & Psalm. 38. 6.) Secundo, quatenus à Spiritu sancto diriguntur & gubernantur ad aliorum instructionem. Sic infallibiles & sine mendacìo sunt. Talis in veteri Testamento fuit Moses cum senatu Seniorum. (Num. 11. 17.) Tales alij Pontifices, qui deinde secuti sunt. (Deut. 17. 9. Aggæ. 2. 12. & Malac. 2. 7.) Tales Propheta, Isaias, Jeremias, Ezechiel, Daniel, & alij. (Ier. 1. 7.) Tales in nouo Testamento Apostoli, quibus dictum est, Ioann. 15. 16. *Mittam vobis à Patre Spiritum veritatis.* Et c. 16. 13. *Cùm autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem:* At vbi omnis veritas, ibi nullum mendacium.

157. Talis denique fuit, & nunc etiam est Ecclesia, quæ propter perpetuam Spiritus sancti assistentiam & directionem, nunquam errauit hactenus, nec deinceps errare poterit. Est enim ædificata *supra firmam petram, & porte inferi non praualebunt aduersus eam.* (Matth. 16. 18.) *Est columna & firmamentum veritatis,* (1. Tim. 3. 15.) *Nunquam confundetur neque erubescet.* (Isa. 54. 4.) *Iaspis est propugnaculum eius.* (Ibid. v. 12.) *Et omnem linguam resistentem illi iudicio iudicabit.* (Ibid. v. 17.) Est igitur infallibilis iudex, quem querimus.

158. Sed; An omnes & singuli, qui in Ecclesia sunt, habeant hanc assistentiam & directionem Spiritus sancti, vt in fide errare non possint: Facilis responsio. Singuli quidem habent, sed dependenter ab ipsa Ecclesia. Quamdiu ergo manent coniuncti euni Ecclesia, errare non possunt: si dissentiunt ab Ecclesia, iam errant. Quod duplici similitudine declarari

deklarari potest. Vna sumitur ex proportione humani corporis. Nam si quæras, an singula membra, quæ sunt in humano corpore, habeant in se spiritus vitales & sensitiuos, quibus vita conseruatur; respondendum est, singula quidem habere, sed dependenter à capite & corde. Nam à capite & corde, tanquam à duplici principio, deriuatur huiusmodi spiritus in reliqua membra. Vnde, si intercipientur aut occludantur meatus illi seu canales, per quos fit illa spirituum deriuatio & distributio, necesse est reliqua membra destitui spiritibus, & officium suum exercere non posse. Sin pateant, & aperti sint, res salua est, etiam in Ecclesia. Singuli fideles, qui sunt quasi membra Ecclesiæ, habent quidem assistentiam & directionem Spiritus Sancti, sed dependenter à Pontifice, qui est velut caput Ecclesiæ; & à Conciliis, quæ sunt quasi cor Ecclesiæ. Quamdiu ergo singuli manent colligati cum doctrina Pontificis & Conciliorum; participant de assistentia & gubernatione Spiritus Sæcti, & in fide errare non possunt. Sin per discordiam & pertinaciam, discedant à capite & corde, iam occludunt sibi omnes meatus, vt assistentia & directio diuina ad eos deriuari non possit: Et sic à veritate abducuntur, & erroribus obnoxij sunt. Quod contigit Arrio, Nestorio, Macedonio, Pelagio, & sexcentis aliis. Ne nobis cõtingat, audiamus consilium Apostoli, qui vbique hortatur nos ad consensum & vnitatem doctrinæ, vt Romanorum 16. v. 17. *Rogo autem vos fratres, vt obseruetis eos qui dissentiones & offendicula, præter doctrinã, quam vos didicistis, faciunt, & declinate ab illis.* Et 1. Corint. 1. 10. *obsecro vos fratres, vt id ipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata.* Et Ephes. 4. 3. *Seruate vnitatem spiritus in vinculo pacis. Vnũ corpus, & vnus spiritus: Sicut vocati*

estis in vna spe vocationis vestra vnus Dominus, vna fides, vnum Baptisma. Et Heb. 13. 9. Doctrinis variis & peregrinis nolite abduci.

159. Altera similitudo sumi potest à grege ouium, qui optimè, repræsentat Ecclesiam (Ioann. 10.) Nam sicut totus grex in vno stabulo, vel loco collectus, habet perpetuam assistentiam Pastoris, qui furca & canibus defendit illum à ferocia luporum; sic etiam tota fidelium Ecclesia, in vna fide & spiritu collecta, habet perpetuam assistentiam diuini illius Pastoris, qui dixit: Ego sum pastor bonus, & cognosco oues meas. Ioann. 10. 14. Et iterum: Ecce Ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem sæculi. Matth. 28. 20. Item sicut singule ouiculæ, quamdiu manent coniuncte cum grege & Pastore, immunes ac tutæ sunt à morfu luporum; sic etiam singuli Christiani, quamdiu manent coniuncti cum Ecclesia, id est, cum doctrina & consensu Ecclesiæ, immunes ac tuti sunt à periculo erroris, & infidelitatis. Tandem sicut ouiculæ, quæ aberrant à grege, destituuntur protectione Pastoris, ac proinde luporum insidiis expositæ sunt; sic Christiani, qui discedunt à communi sensu & doctrina Ecclesiæ, destituuntur assistentia Spiritus Sancti ideoque erroribus expositos esse necesse est.

A P O L O G I A.

Pro Iudice Controuersiarum, contra Gardium.

V Ideo te legisse libellum meum de Iudice Controuersiarum, mi Gardi. In quo quidem, sex argumentis conatus sum probare, non Scripturam, sed Ecclesiam esse Iudicem Controuersiarum fidei ac religionis. 1. Ex officio Iudicis, quod Scripturae non conuenit. 2. Ex parte Scripturae, in qua duo spectanda sunt, litera & sensus. Litera saepe ducit in errorem; ac proinde infallibilis Iudex esse non potest. Sensus saepe obscurus est, ut indigeat alio iudice & interprete. 3. Ex parte Controuersiarum, quia multa sunt, quae ex Scriptura dirimi non possunt, cum nulla de iis in Scriptura fiat mentio. 4. Ex usu & praxi veteris Testamenti, ubi non scriptura, sed Pontifex agnoscebatur pro Iudice. 5. Ex simili usu & praxi noui Testamenti. 6. Ex Analogia Iudicis Controuersiarum ciuilium & politicarum. Nam iudex eiusmodi Controuersiarum, non est lex scripta, sed Princeps aut Consistorium principis.

2. Hunc libellum magno Volumine aggressus es oppugnare: in quo, quidquid ex Hunny, Vittakeri, & aliorum Pradicantium scriptis corradere potuisti, contra me aggestum est. Nec agere id fero. Quin potius id gaudeo, ultrò mihi occasionem offerri & confirmandi ea quae asserui; & refellendi, quae à te obiciuntur. Sed nec terreor voluminis tui magnitudine. Mole magnum est, non robore; & plus inanis iactantiae; quam solidae eruditionis in eo reperio. De quo alij sint Iudices. Interim oppono breuem hanc Apologiam, in tria capita distributam. Quoràm primo ostensurus sum, multa vitia, toto volumine

à te commissi esse. Altero, argumenta à me proposita, adhuc firma stare, nec à te conuelli potuisse. Tertio obiectiones, quibus me oppugnasti nullius esse ponderis ac momenti. Et sic finiam.

CAPVT I.

Deteguntur vitia à Gardio commissi.

I. **V**itia, quæ Lectori passim obuia sunt in tuo volumine, nec pauca, nec exigua sunt. Non omnia sed aliqua ex iis recensabo. Et hæc potissimum. *Primo*, in ipso operis tui ingressu, promittis magnam modestiam, in progressu, petulantissimus, & conuitorum plenus es. *Secundo*; statum quæstionis de Iudice controuersiarum clarè ac fideliter à me propositum, falsò reprehendis; & multis ambagibus inuoluis; ac obscurum reddis. *Tertio*, Multa malitiosè mihi affingis, quæ nunquam dixi; & iis refutandis non parum temporis ac chartæ, otiosè cõsumis. *Quarto*, Quæ bono sensu à me dicta sunt, sinistrè accipis: non secus, quam araneus qui ex bonis floribus venenum haurit. *Quinto*, Scripturam malè interpretatis. *Sexto*, Scripturæ testimoniis, ad tuas assertiones confirmandas, nõ rarò abuteris. *Septimo*, Vulgatam editionem, quæ multis iam sæculis in Ecclesia viguit, temerè & imperitè accusas; ac in eius locum, vel tuam, vel alterius priuati hominis versionem substituis. *Octauo*, Libros Tobia, Iudith, Sapientia, Ecclesiastici, & Macchabæorum, nunc reiciis, nunc admittis: Nunc laude, nunc vituperio dignos censes. *Nono*, ita passim te geris, quasi in Scriptura nihil difficile aut obscurum tibi sit, sed omnia plana, aperta, perspicua: quod arrogantis animi

mi signum est. *Decimò*, Mala fide citas Augustinum, & alios Patres; in quo meritò suspectum te reddis. *Vndecimò*, Non rarò, vbi necesse non est, longas institutuis digressiones, quæ ad rem præsentem non faciunt, vt hac arte vel prætextu, tuo volumini opinionem concilies, si non apud peritos, qui ex doctrina, saltem apud mulierculas, quæ ex mole rem æstimare solent, Omitto alia similia. De istis, quæ iam recensui, dicam aliquid, Sed fortè plus, quam optes.

I. VITIVM GARDII.

2. **P**rimò igitur, in ipso operis tui ingressu, promittis magnam modestiam, his verbis: *Ea utar modestia, qua nec ipsi Becano, nec magno ipsius Patrono, nec aliis, quibuscunque moderatis ingeniis displicere poterit.* Speciosa promissio, sed vanissima. Nam paulò post, quasi datæ fidei oblitus, his conuitiis infectari me incipis. 1. Becanus est cæcus. 2. Impudens. 3. imprudens Iesuita, 4. Helleboro purgandus. 5. Puerilis. 6. Superstitiosus. 7. Sophista. 8. Audax & inconsideratus. 9. Entusiasta. 10. Hæreticus. 11. Pseudocatholicus. 12. Insensatus. 13. Nouus Pharisæus. 14. Absurdus disputator. 15. Hospes in codice Bibliorum. 16. Paulo Apostolo in faciem contradicit. 17. Scripturam arguit. 18. Ipsum Deum aliqua ex parte reum facit. 19. Crassè allucinatur. 20. Omnibus eruditis ludibrio se exponit. Sic de me. De meis dictis ita pronuncias. 1. Sunt falsissima. 2. Absurdissima. 3. Blasphema. 4. Risu digna. 5. Figmèta putidissima. 6. Puerilia & leuicula. 7. Sônia. 8. Crassi & portentosi errores. 9. Scopæ dissolutæ. 10. Inanes coniecturæ. 11. Pueriles ineptiæ. 12. Calumniæ virulentæ. 13. Sarcasmi. 14. Crudæ voces 15. Ne cassam quidem nucem valent. Et sic deinceps.

3. Hæc scilicet illa modestia est, quam promittis, mi Gardi: eaque & mihi: & magno meo Patrono Cardinali, & aliis moderatis ingeniis placituram interpretaris. Itanè verò? An putas nos stipites aut fungos esse, qui huiusmodi scommata, non aliter, quam singularis cuiusdam modestiæ ac humilitatis tesseras accepturi simus? Ego tamen vt de me loquar, non tam succenseo tibi, quam condoleo, quod videam te omni veritatis præsidio destitutum, non nisi morsu ac latratu pugnare posse. Nec regeram scommata, quæ in me coniciis: quia scriptum est, Prou. 26. 4. *Ne respondeas stulto iuxta stultitiam suã ne efficiaris ei similis.* Quid porro magnus meus Patronus, quid alij moderati homines dicturi sint, facilis coniectura est. Omnes dicent, quod vnus dixit, Gardium in veste ouina ingressum esse, sed mox lupum apparuisse, Vel, quod alius, Gardium, quantumuis modestiæ pallio se obtegat, Prædicanti-cam naturam exuere non posse.

II. VITIVM GARDII.

4. **S**ecundò statum quæstionis de Iudice controuersiarum fideliter à me propositum, falsò reprehendis: Et quod clarè à me dictum est, multis ambagibus obscurum facis. Statum sic proposui. Agimus de Iudice controuersiarum in negotio fidei ac religionis. De quo aliter aduersarij sentiunt, aliter Catholici, aduersarij, vt plurimum docent solam Scripturam esse Normam & Iudicem controuersiarum fidei ac religionis & ex ea sola, sola seclusis traditionibus & auctoritate Ecclesiæ, controuersias omnes finiri ac decidi posse.

5. Catholici distinguunt inter Iudicem & Normam. Iudicem vocant, qui fert sententiam inter partes litigan

litigantss. Normam, secundum quam fertur sententia à Iudice. Posita hac distinctione, tria docent. 1. Ecclesiam esse Iudicem controuersiarum. 2. Normam, quam sequitur Ecclesia, non esse solam Scripturam, sed scripturam & Traditionem simul. 3. Ecclesiam, iuxta hanc Normam dupliciter sententiam pronunciare posse, Vel per Pontificem, qui est Pastor Ecclesiæ; Vel per Concilia à Pontifice approbata, quæ repræsentant Ecclesiam: Et utroque modo sententiam esse infallibilem. Sic ego in meo libello §. 1. & 5. Ac ut opinor, satis clarè.

6. Tu multis modis hic peccas. Primò quia obiicis mihi falsitatem his verbis: *Falsò asserit Becanus, nos solam Scripturam facere Iudicem controuersiarum fidei ac religionis. Nam & Ecclesiam admittimus Iudicem diuerso tamen gradu & respectu.* At ego non falsò, sed verè id assero. Loquor enim de tali iudice, cuius sententia si infallibilis, ut disertè explicauì §. 5. 11. & 12. Certū autem est, vos solam Scripturam agnoscere pro infallibili Iudice, ut testati estis in vestris thesibus, quas in Colloquio Ratisbonensi de Norma & Iudice publicè disputandas exhibuistis. Et tu ipse fateris his verbis, *Nos respondemus solam Scripturam sacram esse infallibilem Iudicem controuersiarum fidei ac religionis.* Quid verò falso à me assertum est? Non video. Sed, si quid video, tu falsò arguis, quod verè à me dictum est.

7. Secundò, confundis Normam & Iudicem, quæ distinguenda sunt: & utriusque officium tribuis Scripturæ, quam & Iudicem & Normam esse vis. Nam iudicem appellas verbis proximè citatis. Normam verò alibi cum ais: *Iudex Ecclesiasticus secundum Scripturam tãquam Normam & regulam, iudicat & pronunciat.* At si Scriptura est Norma, secundum quam pronunciatur sen-

tētia, certè ipsa non est Iudex, qui pronunciat sententiam. Sicut si lex Imperatoris est Norma, secundum quam dirimuntur lites ciuiles, non potest esse iudex, qui dirimit lites ciuiles.

8. Quod sic clarius explico. Scriptura potest conferri vel cum Deo, tanquam authore; vel cum iudice Ecclesiastico; vel cum ipsis controuersis. Respectu DEI, nec est Iudex, vt per se constat; nec vox Iudicis, quia Deus non est author Scripturæ, vt Iudex, sed vt Legislator. Est autem diuersa vtriusque ratio. Nam Iudex (vt hoc loco sumitur) non pronunciat sententiã, nisi requisitus ab aliis, qui litem seu controuersiam dirimendam illi proponunt. At legislator ex se, & nõ requisitus solet legem statuere, tanquam Normam, secundum quam actiones nostras instituere debeamus. Et sic fecit Deus. Non enim requisitus à nobis, sed ex se vltro proposuit nobis Scripturam per modum legis, Normæ, seu Regulæ, quam in doctrina & moribus sequi necesse sit.

9. Respectu Ecclesiastici, non est etiam Iudex, sed Norma. Quod sit norma concedis. Quod non sit Iudex, dupliciter probo. Primò, quia Scriptura, respectu vnus & eiusdem, non potest simul esse Iudex & Norma: At respectu Iudicis Ecclesiastici est Norma, ex concessis: Ergo respectu eiusdem non est Iudex. Secundò: quia alioqui essent Duo Iudices in ferenda sententia, nempe Scriptura, & Iudex Ecclesiasticus. Et Scriptura quidem, ex tua sententiã, per se infallibilis & sufficiens ad quamcūque litem dirimendam: Iudex vero Ecclesiasticus, ex se fallibilis & non sufficiens. At quid opus est, adhibere Iudicem fallibilem & non sufficientem, si in promptu habes infallibilem, & per se sufficientem? Certè, qui habet vnum pharmacum per se efficax

se efficax & sufficiens ad morbum depellendum, frustra adhibet aliud, quod nec efficax nec sufficiens est.

10. Denique respectu controuersiarum, certum est, Normam esse, non Iudicem. Norma est, quia controuersia à Iudice Ecclesiastico deciduntur iuxta Scripturam, ut fateris. At Iudex non est, ob rationes iam allatas. 1. quia non potest simul esse Iudex & Norma respectu eiusdem. 2. alioqui duo essent Iudices in sententia ferenda, quod est superuacaneum. Accedit. 3. quo aliquando oriatur controuersia de ipso Scripturae sensu quæ à iudice Ecclesiastico definiri debet, ut tu ipse testaris his verbis: *Ecclesia ex ipsa Scriptura iudicat, quis verum eius sensum teneat.* Igitur ex tua concessione, Ecclesia est Iudex; Scriptura non est, nec potest esse, quia de ipsius sensu ac sententia mouetur controuersia.

11. Tertio peccas, quia constituis te ipsum Iudicem Ecclesiae & Conciliorum. Nam ex vna parte asseris, solam Scripturam esse infallibilem Iudicem: Ex altera Ecclesiam & Concilia, si sequantur Scripturam, falli non posse; si non sequantur, posse. At hoc asserendo, si non aperte, saltem occulte usurpas tibi officium Iudicis supra Ecclesiam & Concilia. Quis enim in hac vita iudicabit, an Ecclesia & Concilia in decidendis controuersis sequantur legitimum Scripturae sensum, necne? Tu solus, tuo iudicio. Nam si sequantur illum sensum, quem tu sequeris, iudicabis non falli; si non sequantur, iudicabis falli. Igitur eò res redibit, ut omnes errent, qui à te dissentiant; Non errent, qui consentiunt. Itane verò?

12. Quarto peccas, qui tibi ipsi contradicis. Nā vno loco sic ais: *Errantibus Conciliis & Pastoribus Ecclesia,*

tota Ecclesia nec errat, nec deficit. Item, concedimus Ecclesiam totam simul neque errare, neque errare posse. Vbi agnoscis discrimen inter Ecclesiam & Concilia, quod Ecclesia non possit errare; Concilia possint. Et alibi contrarium asseris, his verbis: Ecclesia est columna & firmamentum veritatis, superstructa super fundamentum Prophetarum & Apostolorum cui firmiter innitatur & inhaeret, veritatem sustentare, & conseruare potest; sin ab eo recedat, & ipsam corruere, & veritatem perdere necesse est. Hic disertè affirmas, Ecclesiam, si discedat à fundamento Scripturæ, corruere & deficere. Ergo iam nullum agnoscis discrimen inter Ecclesiam & Concilia. Ambo enim errare possunt, si discedant à Scriptura; Non possunt, si non discedant. Est ergo utrobique par ratio. Vides labyrinthum, quem ingressus es?

III. VITIVM GARDII.

13. **T**ertio, multa malitiose mihi affingis, quæ nunquam dixi; & iis refutandis multas pagellas frustra consumis. Ex illis aliqua proponam. Primo dixi, Scripturam quo ad verum & legitimum sensum, sæpè, seu, multis locis obscurâ esse. (§. 21. & 23. in fine) Tu, dissimulata vtraque particula; *sæpe & multis locis*, fingis me dixisse, *Totam* Scripturam esse obscuram. Et argumenta mea, quibus ostendi, sæpe, seu multis locis obscuram esse, conaris illudere hac ironica illatione, *Ergo nè tota obscura est?* Quasi ego voluerim probare totam obscurâ esse; quod nunquam mihi in mentem venit. Hoc est fucum facere Lectori.

14. Secundo dixi, ex obscuritate Scripturæ oriri controuersias inter Christianos. (§. 48. in titulo.) Et ostendi hoc variis exemplis. Inter alia, adduxi illud Christi, *Hoc est corpus meum*. De quo inter nos & vos
-controuer

controuerſia eſt. Tu fingis me dixiſſe, cōtrouerſias ori-
 ri ex obſcuritate verborum; & obiicis illa verba, *Hoc*
eſt corpus meum, eſſe clariffima, ideoque controuerſiam,
 ſi quæ eſt, ex verborum obſcuritate oriri non potuiſ-
 ſe. At aliud eſt, mi Gardi, obſcuritas Scripturæ; aliud
 obſcuritas verborum. Prior latius patet, quàm po-
 ſterior. Nam cū duo ſint in Scriptura, verba & ſenſus,
 qui dicit ex obſcuritate Scripturæ oriri controuer-
 ſias, non vult ſignificare, ex ſola obſcuritate verborum
 oriri, ſed vel ex obſcuritate verborum. vel ex obſcuri-
 tate ſenſus, etiam ſi verba clariffima ſint. Itaque con-
 trouerſia circa dictum Chriſti, *Hoc eſt corpus meum*, ori-
 tur quidem ex obſcuritate Scripturæ, non tamen ver-
 borum, ſed ſenſus, Nam verba clara ſunt; ſenſus
 non item.

15. Sed quæres, quomodo ſenſus poſſit eſſe obſcu-
 rus, quando verba clara & aperta ſunt? Hoc oſtendam
 in ſimili exemplo. Si quis manu apprehenderet ſerpen-
 tem, & demonſtrando ſerpentem diceret: *Hic eſt pa-*
nis meus: Verba quidem, ſecundum natiuam ſignifica-
 tionem, clara eſſent; ſed tamē nescires, quo ſenſu alter
 ea proferret; præſertim cum id quod manu teneret,
 non haberet formam panis, ſed ſerpentis. Itaque poſ-
 ſes exiſtimare, vel metaphoricè illum loqui, vel ioca-
 ri. Simile quid fecit Chriſtus. Accepit panem in ma-
 nus, & demonſtrando dixit: *Hoc eſt corpus meum*. Quæ
 verba, ſi ſpectes natiuam ipſorum ſignificationem, non
 minus clara ſunt, quam priora. Sed tamen poſſet ali-
 quis dubitare, quomodo, cum nihil videat in mani-
 bus Chriſti niſi panem, dicatur nihilominus caro hu-
 mana.

16. Tertio dixi, inter alias cauſas obſcuritatis Scri-
 pturæ, quas multas recensui, etiam hanc eſſe, quod

in historiis Scripturæ sæpè non seruetur ordo rerum gestarum; quod supputatio annorum non semper appareat liquida; quòd sæpe citentur libri, qui non extant. (§. 36.) Tu fingis me sic argumentatum esse: *Scriptura in quibusdam locis est obscura, propter neglectum ordinem rerum gestarum, supputationem annorum non satis liquidam, & libros quosdam citatos, sed amissos: Ergo tam obscura est, ut in controuersis fidei non possit certus & perspicuus sensus ex ea haberi.* Non est meum hoc argumentum, sed tuum figmentum. Solùm volui ostendere, Scripturam multis locis obscuram esse, quod tu non negas & inde concludere, si de iis ipsis locis, in quibus obscura est, oriatur controuersia, non posse eam decidi, nisi ab aliquo Iudice, qui definiat, quò sensu Scriptura, quando obscura est, accipienda sit. Et quid hinc mali? An putas, Gardi, tam stupidum me esse, ut sic inferam? Scriptura est obscura in supputatione septuaginta hebdomadarum Danielis: Ergo ex Scriptura non potest haberi certus ac perspicuus sensus, in cõtrouersia de mysterio Trinitatis? Vel sic, Prophetæ non semper scribunt res gestas, eo ordine, quo gestæ sunt; Ergo è Scriptura non potest certò constare, Baptismum esse necessarium. Vel sic: Liber bellorum Domini (qui citatur Nu. 21. 14.) amissus est: Ergo sola fides iustificat. Absit, ut sic ineptiam. Hanc prærogatiuam Prædicantibus relinquo.

17. Quartò dixi, Apostolos in Concilio Hierosolymitano definiuisse controuersiam de Circūcisione, nullo Scripturæ testimonio in medium allato, quod directè ad Circumcisionem pertineret. (§. 86.) Tu fingis, me sic argumentatum esse: Apostoli definiuerunt controuersias non ex Scriptura, sed ex directione & assistentia Spiritus Sancti: Ergo etiam suc-

cessores

cessores Apostolorum debent definire controuersias, nõ ex Scriptura, sed ex directione Spiritus Sãcti. Hoc figmentum simile priori est : Excogitatum , ad conciliandam mihi inuidiam apud Lectorem : quasi ego sim hostis Scripturæ. Longè alia mihi mens est. Volui ostendere non omnes controuersias, quæ hæctenus in Ecclesia definitæ sunt, ex sola Scriptura definitas esse. Dedi instantiam de controuersia Circũcisionis. Quid hic mali ? Nihil ; nisi quod oculus tuus malus est, qui omnia sinistrè aspicit.

18. Quintò dixi, post tempora Apostolorum, varias controuersias fuisse decisas vel à Pontifice Romano, vel à Conciliis ab eo approbatis (§.87.) Tu fingis me dixisse, Pontificem Romanum præsedisse non tantum Conciliis generalibus , sed etiam particularibus. Et hoc conaris refutare multis exemplis , quia varia Concilia particularia celebrata sunt, quibus Pontifex non præsedit, sed loco eorum Episcopi. At frustra. Nã aliud est , præsidere Conciliis; aliud, approbare Concilia. Pontifex multa approbavit , quibus non præsedit. Nec ego dixi, controuersias fuisse decisas in Conciliis, quibus Pontifex præsedit, sed quæ Pontifex approbavit.

19. Sexto dixi, quod in hodiernum vsque diem non cõstaret omnibus clarè & palam, Nouatianum, Sabelium, Samosatenum, Arrium, Nestorium pro hæreticis haberi oportere , si Ecclesia suam sententiam non interposuisset. (§. 100.) Tu fingis me dixisse, si Ecclesia per Concilia suam sententiam non interposuisset. Et hinc infers miras consequentias. 1. ante definitionem Conciliorum, nullum palam hæreticum habendum esse 2. male iudicasse Irenæum , Tertullianum, & alios Patres , qui hæreticos sui temporis agnouerunt

runt pro hæreticis, antequam publico Concilio declarati essent hæretici. 3. nec hoc tempore Photinianos in Polonia pro hæreticis haberi oportere, cum publico Concilio nondum damnati sint. Hæc & similia portenta quæ inferens oriuntur ex tua fictione, non ex mea assertione. Non enim asserui Ecclesiam debere suam sententiam interponere per Concilia; sed absolute dixi, debere interponere. Potest autem variis modis id fieri. 1. per Pontificem. 2. per Concilia generalia. 3. per Concilia particularia. 4. per consensum populi Christiani.

20. Septimo dixi, legem ciuilem nõ posse esse Iudicem controuersiarum ciuilium, præsertim in his casibus, 1. quando ipsa obscura aut ambigua est. 2. quando vna videtur alteri repugnare. 3. quando verba legis, quæ generalia sunt, restringenda essent in aliquo casu particulari, & tamen restricta non sunt. Quod dixi tunc fieri, quando occurrit aliquis casus particularis, quem Legislatores, cum legem conderet, non præuidit euenturum. (§. 104. (Tu fingis, vel certe videris fingere (quia subdole & ambigue loqueris) me hoc dixisse, non solum de lege ciuili, sed etiam diuina. Ac inter alia, sic exclamas: *Nihil magis absurdum vel impium est, quam asserere, Spiritum Sanctum non præuidisse omnes casus & controuersias particulares, quæ aliquando exorituræ essent.* Sed inanis est exclamatio. Nec aliud efficis, quam quod ærem verberas, & cum tua Phantasia luctaris. No dixi hoc de spiritu Sancto, sed de legislatore humano, iuxta illud Sap. 9. 14. *Cogitationes mortalium timide, & incerte prouidentie nost. e.*

21. Octauo dixi, Lutheranos illa verba Lucæ 8. 50. *Crede tantum & salua eris.*, interpretari de fide iustificante: Catholicos de fide, qua Iairus Princeps Synagogæ

gogæ credebat, filiam suam à Christo resuscitari posse. (§.48.) Tu arguis me falsitatis, his verbis: *Falsò tribuitur Lutheranis talis interpretatio.* At tu meritò falsitatis arguendus es. Nam Iacobus Herbrandus, inter Lutheranos sui temporis celeberrimus, in Epitome Compendij Theologiæ, tit. de Iustificatione, interpretatur eo sensu, quo dixi. Proponit enim hanc quæstionem, *Vnde de sumpta est particula, Sola, cum dicitur, Sola fide homo iustificatur?* Et respondet. *Ex Luca 8. ubi Christus inquit ad Iairum, Solum crede,*

22. Nonò dixi, Lutheranos dicere, quòd infantes, dum baptizantur, habeant fidem actualem. (§. 48.) Quid tu verò? *Aut nescit, inquis, aut non intelligit Becanus, quid dicant Lutherani de fide actuali infantium in Baptismo.* Scio, quid dicant; sed nescio, quid sentiant. Non enim consentiunt inter se. Omnes quidem clamant, Baptismum non prodesse infantibus, nisi fidem habeant. Sed qualis sit illa fides, & quando incipiat esse in infantibus, variæ sunt inter vos dissensiones. De quibus infra cap. 2. §. 51.

23. Omitto similia, quæ falso in me dicis. Vnam addam, quod concernit omnes Catholicos. Ais illos docere, *multa esse creditu ad salutem necessaria, de quibus tot in Epistolis Pauli ne vnicum quidem iota legitur: qualia sunt.*

1. *Iustificatio & meritum operum.* 2. *Sacrificium Missæ.* 3. *Communio sub vna specie* 4. *Purgatorium* 5. *Inuocatio Sanctorum.* 6. *Cœlibatus Ministrorum Ecclesiæ.* 7. *Ieiunium in discrimine & delectu ciborum.*

24. Luculentum mendacium; & multiplex. Primò quia quædam ex illis euidenter deducuntur ex Epistolis Pauli, vt meritum operum: quædam ex Epistola Iacobi, vt iustificatio operum: quædam ex aliis Scripturæ locis, vt sacrificium Missæ, Purgatorium, Inuocatio

catio Sanctorum. Nec opus est, ut omnia probentur ex solo Paulo. Deinde Catholici non docent, omnia ista, quæ recenses, esse creditu necessaria ad salutem. Imo docent, sufficere ad salutem, si quis expresse credat articulos fidei in Symbolo Apostolorum comprehensos; modo reliqua; quæ ab Ecclesia proponuntur, pertinaciter non neget. Vide D. Thomam in 2.2. q.2. artic. 5. Dominicum Bannes ibidem, artic. 7. dub.2. Valentiam Tom. 3. disp.1. quæst.2. p.3. Serarium in explicatione Symboli Achanasij, & alios denique, ubi legisti apud Catholicos, cœlibatum Sacerdotum, & delectum ciborum esse articulos fidei ad salutem necessarios? Hoc forte legisti, utrumque ab Ecclesia præceptum esse. At aliud est, præceptum esse ab Ecclesia; aliud, esse articulum fidei. Similiter aliud est, necessarium esse ad salutem ex obligatione obedientiæ; aliud, necessarium esse ad salutem obligatione fidei. Si hæc scis quare dissimulas? Si nescis disce.

IV. VITIVM GARDII.

25. **Q**uarto, quæ ego bono sensu dixi, sinistre interpretaris. Quod duplici exemplo demonstrabo. Prius est tale, dixi, Deo volente ac disponente Scripturam esse obscuram. Et assignavi tres rationes, cur **DEVS** voluerit obscuram esse. 1. ut in Ecclesia seruetur ordo inter Doctores & discipulos, seu inter Pastores & oves, qui non seruaretur, si Scriptura esset tam clara, ut promiscuè ab omnibus intelligi possit. 2. ut maior sit authoritas & maiestas Scripturæ, quæ vilesceret, si omnibus, etiam infidelibus, esset clara & obuia. 3. ut non detur nobis occasio arrogantiae, quæ sine dubio daretur, si putaremus altissima fidei
mysteria

mysteria facile comprehendi à nobis posse, (§. 45. & sequentibus.)

26 Tu interpretaris me hoc dixisse ad arguendam Scripturam & Deum, Sic enim scribis : *Becanus equè ac Bellarminus Scripturam summa arguit obscuritatis. Item, Becanus non alia de causa, tot scrupulos obscuritatis in Scripturis usque adeo superstitionè inquirat, ut vel odiosas, vel ta-diosas illas reddat, & tandem nostrorum etiam hominum manibus excutiat. Item, Videat Becanus, quid Deo aliquando respondere velit, vel in agone mortis, vel in extremo die, cur Scripturam sacram, tot modis obscuritatis arguere voluerit. Item, Non satis fuit ipsi, Scripturam obscuritatis arguere, nisi Deum ipsum aliqua ex parte reum faceret. Denique sic exclamas; Certè non caret periculo, ne dicam blasphemia, cruda hæc vox Becani, Scripturam Deo volente & disponente, obscuram esse.*

27 Malitiosè hæc omnia. Ego non arguo Scripturam propter obscuritatem, sed laudo. Sicut enim laudari potest ab origine, quia diuina est : & à certitudine quia infallibilis est : sic etiam ab obscuritate, quia reconditis mysteriis & prophetiis plena est. Quod pulchrè explicat Theodoretus præfatione in Ezechielem Prophetam, ubi variis exemplis ostendit, ea omnia, quæ pretiosa sunt, ab hominum sensibus remotiora esse. Primò, quia Margaritæ in profundo maris occultantur. Secundò, auri argentique venæ in terræ superficie non exstant, sed in intimis eiusdem partibus congreguntur. Tertiò, quæ item in domibus pretiosissima sunt, non solemus palam exponere, sed in penibus, impositis etiam vinculis & sigillis custodire. Quartò, consilia quoque earum rerum, quæ sunt maioris alicuius ponderis, non omnibus temerè, sed fidelioribus tantum amicis aperta esse volumus. Hinc infert, cum

his omnibus, quæ iam dixi, præstantiora sint diuina, quæ in Scripturis continentur, merito factum esse, vt ab hominum sensu & intelligentia essent remotiora.

28 Nec vllum hic video periculum aut blasphemiam in Deum, nisi tu quoque blasphemus sis. Nam etsi omnia, quæ dixi de obscuritate Scripturæ, sinistre accipis, & variis criminationibus insectaris; idem tamen dicis, quod ego dixi. Primo dixi, Scripturam Deo volente ac disponente obscuram esse. Tu dicis. *Deum passim in Scripturis quadam intellectui nostro difficilia & obscura proponere voluisse.* Item, *Deum in Scripturis, passim tot verbis, tot phrasibus, tot tropis; tot figuris, tot prophetiis, tot mysteriis inuoluta non paucæ proposuisse, &c.* Vt tuis verbis. Secundo assignaui tres rationes, cur Deus id fecerit. Tu eadem ter repetis; semel meis, semel antiquorum Patrum, semel tuis verbis. Nimirum, vt Volumen tuum, eiusmodi verborum & sententiarum repetitione, excresceret.

29 Vide nunc mi homo, an exclamatio, quam in me facis, non æque in te quadrare possit. Sic exclamas: *Certe non caret periculo, ne dicam blasphemia, cruda hæc vox Becani, Scripturam Deo volente & disponente obscuram esse.* Liceat & mihi exclamare. *Certe non caret periculo, ne dicam blasphemia, cruda hæc vox Gardij, Deum in Scripturis passim voluisse quadam difficilia & obscura intellectui nostro proponere.* Eadem tua vox, quæ mea: si mea cruda & blasphema, cur non similiter tua? Hic apparet, Gardi, te non veritatis studio, sed calumniandi libidine, ad scribendum accessisse.

30 Venio ad posterius exemplum in simili causa. Dixi in Scriptura duo spectari posse, literam & sensum; sicut in homine, corpus & animam. De illis locutum esse Apostolum. 2. Corinth. 3.6. cum ait: *Litera occidit*

spiritus

Spiritus autem uiuificat, id est, nuda Scripturæ litera, neglecto sensu, ducit in errorem; sensus in veritatem & vitam. Adieci hanc esse Augustini interpretationem, serm. 70. de tempore ubi ait: Frequenter admonui charitatem uestram, fratres dilectissimi, quæ diebus istis in Ecclesia recitantur, non hoc tantum attendere debeamus, quod ex litera sonare cognoscimus, sed remoto velamine litera, uiuificantem spiritum fideliter requiramus: si enim dicit Apostolus: Litera occidit, spiritus autem uiuificat. Denique infelices Iudæi, & plus infelices heretici, qui dum solum litera aspiciunt sonum, quasi corpus sine anima, ita sine uiuificante spiritu mortui remanserunt. (§. 10.).

31 Hic etiam, quod bono sensu, ex Apostolo & Augustino dixi, male reprehendis. Ac duo obiicis. Primo, falsam esse interpretationem. Non enim Apostolum loqui de litera & sensu Scripturæ: sed per literam intelligere legem Mosaicam; & per spiritum, Euangelium & illius gratiam. Secundò, literam Scripturæ per se non occidere, seu in errorem ducere, sed per accidens.

32 At si mihi hæc obiicis, cur non similiter Augustino & Apostolo obiicis? Augustinus interpretatur locum Apostoli de litera & sensu Scripturæ. Idem ego facio. Mihi obiicis, falsam esse interpretationem. Obiice & Augustino. Quid respondebit? Non esse falsam, per accommodationem. Idem ego respondeo, Nec tu, nisi temere, negare id potes. Nam certum est, eundem Scripturæ locum, qui secundum sensum literalem de vna re intelligitur, posse etiam, sine falsitate, alicui alteri accommodari. Verbi gratia, legimus Deuter. 25. 4. *Non alligabis os boui trituranti.* Quod secundum sensum literalem intelligitur de veris bobus; qui in area triturant, seu grana frumenti excu-

O 2

tiunt

tiunt, Et tamen Apostolus 1. Corinthi. 9. 9. per accommodationem intelligit de Prædicatoribus Euangelij, hoc sensu, *Non alligabis os boui trituranti*, id est, non negabis alimoniam iis, qui annunciant tibi Verbum Dei. Item, legimus Cantic. 1. 4. *Nigra sum, sed formosa.* Et Cantic. 2. 2. *Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias.* Vtrumque secundum sensum literalem intelligitur de Ecclesia: Et tamen sine vlla falsitate, accommodatur B. Virgini. Omitto alia exempla. Cur non idem fieri potest circa locum Apostoli, *litera occidit, spiritus autem viuificat?* Intelligatur sanè, secundum sensum literalem, de lege Mosaica & Euangelio, quod nõ negat Augustinus. Nihilominus accommodate intelligi potest de litera & sensu Scripturæ. Neque vlla apparet hic falsitas.

33 Hæc pro Augustino. Apostolus dixit, *Litera occidit*, id est, lex Mosaica occidit, seu in mortem ducit. Ego dico, *Litera occidit*, id est, litera Scripturæ occidit, seu in errorem ducit. Mihi obiicis literam Scripturæ per se non occidere. Obiice & Apostolo, legem Mosaicam per se non occidere. Quid respondebit Apostolus? Se non dicere, quod per se occidat, sed occasionaliter. (Rom. 7. 8.) Idem responsum à me accipe.

34 Explicabo hoc clarius. Lex Mosaica, teste Apostolo, est sancta, iusta, bona. (Rom. 7. 12.) quia res sanctas, iustas, & bonas percipit. Sanctas, quoad præcepta ceremonialia, quæ ad cultum Dei pertinent. Iustas, quoad iudicialia, quæ ad externam iustitiam in Republica conseruandam ordinantur. Bonas, quoad moralia, quæ in Decalogo continentur. Quomodo ergo, si sancta, iusta, & bona est, dicitur occidere, seu in mortem ducere? Non per se, quia, vt dixi, per se præcipit res sanctas, iustas, & bonas: sed per accidens, quia
non

non præbet vires & subsidia, quibus exequamur, quod præcipit. Et ex hac parte, est quasi occasio peccati. Nã si nihil præciperet, non peccaremus: quia vero præcipit, & non iuvat, est occasio peccati. Vide August. lib. 2. contra aduersarium legis & Prophetarum cap. 7.

35 Eodem modo, externa Scripturæ litera est quidem diuina, & à D E O inspirata, quatenus continet sensum diuinum, & à Deo inspiratum; sed tamen quia aliquando non accipitur in illo sensu, qui à Deo inspiratus est, sed in alio, quem nos fingimus; idè sæpe est occasio erroris. Et hoc est, quod in libello meo dixi. Si quis, neglecto vero sensu hæreat tantum in externa litera, sæpe erraturum. Nec tu id negabis. Fateris enim non raro contingere, vt verus sensus, qui latet sub externa litera, non possit à nobis percipi, nisi ex diligenti variorum locorum Scripturæ inter se collatione, accipiat externam literam iuxta eum sensum, qui primo occurrit, poterit à vero sensu aberrare. Quod multis exemplis veterum hæreticorum à me ostensum est. Vide Theodoretum præfatione in Cantica Cantorum.

V. VITIVM GARDII.

36 **Q**Vinto, Scripturam male interpretaris. Quod variis exemplis demonstrabo. Primum est Matt. 19. 17. *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* Quod tu interpretaris hoc sensu: Frustra quæris vitam æternam in operibus, seu obseruatione mandatorum legis. Est quidem necessaria obseruatio legis ad vitam æternam consequendam; sed cum ea impossibilis sit homini in hac vita, confugiendum est ad Christum, qui perfectissime legem impleuit; vt ipsius iustitia seu impletio legis imputetur tibi per fidem.

37 At hic sensus, & tibi contrarius, & à textu alienus, & simpliciter falsus est. Nam tu sæpe inculcas hanc regulam: Quando verba Scripturæ per se clara sunt, non alium sensum quærendum esse, quam qui ex ipsis verbis immediate colligitur. At hæc verba. *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata*, per se clara sunt: Ergo non alius sensus, iuxta tuam regulam, quærendus est, quam qui ex ipsis immediate colligitur. At ex ipsis immediate non colligitur, obseruationem mandatorum legis impossibilem esse. Cur ergo hunc sensum, contra tuam regulam; amplexus es?

38 Est etiam alienus à textu. Nam ex eo contrarium colligitur. Cum enim Christus dixisset Adolescenti, *Serua mandata*, respondit Adolescens, se à iuuentute ea obseruasse. Non igitur impossibile est ea obseruare. Nec mentitus est Adolescens; alioqui Christus arguisset illum de mendacio. At non arguit, sed dilexit propter candorem & simplicitatem. (Marci 10. 21.) Deinde, proposuit illi aliquid, quod erat difficilius, quàm obseruatio legis. *Si vis, inquit, perfectus esse, vende quæ habes, & da pauperibus, & sequere me.* At hoc non erat impossibile, quia Apostoli id iam præstiterant, ut omnium nomine testatur Petrus: *Ecce nos reliquimus omnia, & secui sumus te*: Ergo multo minus obseruatio legis est impossibilis.

39 Denique absolute falsus est, quia continet duas propositiones absolute falsas. Vna est, præcepta Decalogi non posse seruari. Vbi mirari soleo Lutheranos & Calvinistas, qui cum ex vna parte id asserant, ex altera tamen gloriatur, se seruare duo alia præcepta, quæ in Decalogo non sunt, nempe præceptum de matrimonio, & de calice. Hæc duo, quæ vos fingitis, accurate vrgetis. Reliqua, quæ Deus proponit, clamatis impossibilia

possibilia esse. Et parui penditis eorū transgressionem modò credatis à CHRISTO seruata esse. Breue cōpendium, sed ad inferos. Altera est, nos vitam æternam consequi per solam iustitiam CHRISTI, quia ipse legem impleuit, & non per propriam, qua nos legem obseruamus, & bona opera sectamur. Et hæc falsa. Audi, quid Christus dicturus sit in die iudicij: *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum.* Causa sequitur: *Esuriui enim, & dedistis mihi manducare, &c.* Ex tua interpretatione deberet dicere. Nihil quidem boni fecistis, sed tamen credidistis me fecisse, quod sufficit.

40 Secundum est Matthæi 26.26. *Hoc est corpus meum.* Quod sic interpretaris: Hoc, quod vobis porrigo, est reuera panis: & in, cum, sub pane, corpus meum. Hunc sensum ais manifestè colligi ex circumstantiis verborum Christi. Nam Christus accepit verū panem, porrexit, & demonstrando dixit. *Hoc, id est, hic panis, quē videris, est corpus meum,* id est, in hoc pane, cum hoc pane, & sub hoc pane, est corpus meum. Videris nugari in re seria. Et dupliciter peccas. Primò, quia fingis nouam & absurdam interpretationem, quæ nequidem Luthero vestro placere potuit. Nam is in libro de Captiuitate Babylonica, titulo de Cœna Domini sic explicat: *Hoc est corpus meum, id est, Hic panis est corpus meum.* Et citans illud 1. Corinth. 10. 16. *Panis, quem frangimus, nonne participatio Corporis Domini est?* mox addit; *Non dicit Apostolus, In pane est, sed, Ipse panis est participatio Corporis Christi.* Vbi excludit tuam interpretationem, & suam astruit. Neutram tamen probo.

41 Quod autem sensum illum fictitium conaris confirmare ex circumstantiis verborum Christi, frustra

est. Nam sicut Christus in vltima cœna accepit verum panem, & demonstrando dixit: *Hoc est corpus meum*; sic etiam in Cana Galileæ accepit veram aquam, & demonstrando dixit, vel dicere potuit: *Hoc est vinum*. At ex tali circumstantia ridicule colligitur hic sensus: *Hoc est vinū*, id est, *Hoc est aqua*, & in, cum, & sub aqua, vinum. Ergo non minus ridicule colligitur hic sensus *Hoc est corpus meum*, id est, *Hoc est panis*, & in, cum, & sub pane, corpus meum.

42 Tertium est Ioan. 5. 39. *Scrutamini Scripturas*. Ais hoc loco contineri generale mandatum, quo omnes sine discrimine, tam Laici, quàm Ecclesiastici, obligati sint ad legendam, consulendam, & scrutandam Scripturam. Deinde hinc colligi, solam Scripturam esse supremum infallibilem Iudicem controuersiarum. Denique me fateri debere, quod Christus remiserit hic Iudæos ad Scripturam, tanquam ad infallibilem Iudicem, licet non velim fateri, quod ad eam solam remiserit, sed etiam ad testimonium Ioannis Baptistæ, miraculorum, & Patris cœlestis, vt dixi in libello meo §. 133.

43 Erras in his omnibus. Ac primo, nullum ibi mandatum est, quo omnes obligati sint ad legendam & scrutandam Scripturam. Non enim obligantur cæci & idiotæ, qui non possunt legere & scrutari. Nec mulieres, quæ iubentur viros suos interrogare, non Scripturam consulere, iuxta illud 1. Corinth. 14. 35. *Si quid volunt discere, domi viros suos interrogent*. Nec passim alij Christiani, qui non sunt Pastores & Doctores Ecclesiæ quia Scripturæ Mosis & Prophetarum, de quibus solis ibi sermo est, non sunt illis ad salutem necessariæ, cum habeant sufficiens subsidium ex Euangelio & scriptis Apostolorum.

44 Deinde, perperam ex illo loco colligis, solam Scripturam esse supremam & infallibilem Iudicem controuersiarum. Primo, quia Christus non agit ibi, nisi de hac sola controuersia, An ipse sit Filius Dei? Et probat se esse, non solum ex Scriptura, sed etiam testimonio Dei Patris dicentis. *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui.* At hoc testimonium Dei Patris, non est minoris authoritatis, quam Scriptura, sed eiusdem. Si ergo Scriptura potest vocari supremus & infallibilis Iudex, ut tu eam vocas, cur non etiam testimonium Dei Patris esse deterioris conditionis, quam sit Scriptura? Absit.

45 Denique falsum est, quod ego fatear, aut fateri debeam, Scripturam esse supremam, & infallibilem Iudicem controuersiarum. Nunquam ex mea sententia hoc dixi. Fateor quidem esse supremam & infallibilem Normam, sed non Iudicem. Norma est, quia secundum illam deciduntur controuersiae fidei ac religionis. Iudex non est, quia ipsa non pronunciat executiuam sententiam inter partes litigantes, sed hoc facit Ecclesia per assistentiam Spiritus Sancti.

46 Quartum est Isaia 8. 19. *Cum dixerint ad vos: Querite à Pythonibus & diuinis, qui strident in incantationibus suis: Nunquid non populus à Deo suo requiret, pro uiuis à mortuis? Ad legem magis, & ad testimonium.* Quod ego in meo libello interpretatus sum de particulari lege scripta, quæ prohibet consulere Pythones & hariolos de futuris euentibus. (Deut. 18. 9.) Et de testimonio Prophetarum, qui à Deo constituti erant, ut futura prædicerent; Et hunc dixi esse sensum; Si uultis fieri certiores de futuris euentibus, non debetis consulere Pythones & hariolos, sicut fecit Saul; quia hoc Deus per legem suam prohibuit, ad quam vos remitto: sed

consulite Prophetas Domini, quorum officium est, de futuris pronunciare. (§. 114. & 115.) Tu hanc meam interpretationem vocas commentum; & ais, in tota Scriptura nullum locum monstrari posse ubi vox testimonij significet testimonium Prophetarum futura prædicentium. At ego monstrabo locum, Actor. 10. 43. *Hinc omnes Propheta testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius, omnes qui credunt in eum.*

47 Videamus tuam interpretationem: Ais hoc loco, legem, & testimonium pro eodem accipi, nempe pro Scriptura; & contineri generale mandatum, quo omnes, in quibuscunque rebus dubiis, obligati sint, non recurrere ad Pythones & hariolos, sed ad solam Scripturam. Non ita est. Tamen si enim verum sit, legem & testimonium aliquando sumi pro eodem, quod non nego; tamen hoc loco distincta sunt. Et per legem intelligitur lex illa particularis, Deut. 18. 9. *Quando ingressus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, caue ne imitari velis abominationes illarum gentium: nec inueniatur in te, qui Pythones consulat aut diuinos, aut querat à mortuis veritatem.* Et per testimonium intelligitur responsum Sacerdotum & Prophetarum, quod viua voce soliti erant dare, quando in rebus dubiis à populo vel Rege consulebantur.

48 Hoc dupliciter probo. Primo, quia si lex & testimonium, loco citato, sumeretur pro Scriptura; & mādātum esset, vt Iudæi, in rebus dubiis, recurrerent ad solam Scripturam, vt tu interpretaris; iam omnes illi peccassent contra hoc mandatum, qui in rebus dubiis consulebant Prophetas & Sacerdotes; vt Dauid, Iosaphat, & alij plures in Scriptura laudati. Imo Deus dedisset duo contraria mandata: Vnum, quo iubeban-
tur

tur in rebus dubiis consulere solam Scripturam, vt tu vis: alterum, quo iuebantur consulere Sacerdotes & Prophetas, Deuter. 17. 8. & Deut. 18. 14. & 15. Hæc absurda sunt: Ergo & illud, ex quo sequitur.

49 Secundo, quia si Iudæi de iis omnibus, de quibus gentiles consulebant Pythones & hariolos, debuissent consulere legem & testimonium, id est, solam Scripturam, vt tu contendis; debuissent etiam consulere solam Scripturam de futuris euentibus, de quibus vel maxime gentiles cōsulebant Pythones & hariolos: At Scriptura nihil determinate poterat pronunciare de futuris euentibus: Ergo frustra illam consuluissent. Deus autem nihil frustra mandat fieri. Dabo exemplum, quo res illustretur. Iosaphat Rex Iuda volebat scire, quis esset futurus euentus, si obsideret Ramoth Galaad: an scilicet posset eam expugnare, nec ne? si in hoc casu consuluisset Scripturam, nihil responsi accepisset. Quid ergo fecit? Consuluit Prophetam, vt viua voce responsum ab ea acciperet. (3. Reg. 22. 5.) Idem in simili casu fecerunt Dauid, & alij. Et rectè. Frustra ergo vrges, ad solam Scripturam remissos fuisse.

50 Quintum est 2. Timoth. 3. 16. *Omnia Scriptura diuinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia, vt perfectus sit homo Dei ad omne bonum opus instructus.* Hoc interpretaris de Scriptura veteris Testamenti: Et inde colligis, Scripturam V. T. esse perfectam, sufficientem, & integrā Normam fidei ac morum. Ex quo vltterius inferis, multo magis Scripturam vtriusque Testamenti esse talem Normā. At ego ex tua interpretatione, sic infero cōtra te: Si Scriptura veteris testamēti est perfecta, sufficiens, & integra Norma fidei ac morū, vt cōcedis,
iam

iam omnes omnino controuersia fidei ac morum, ex sola Scriptura veteris Testamenti decidi ac finiri possunt; quia si aliqua non posset, iam non esset sufficiens & integra Norma: At consequens est falsum: Ergo & illud, ex quo sequitur. Minor patet, quia hæ controuersia ex ea sola definiri non possunt. 1. an Baptismus sit necessarius ad salutem? 2. an debeat conferri in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti? 3. an Christus sit præsens in Eucharistia, salua panis & vini substantia? 4. an communicandum sit sub vtraque specie? Et sic de aliis.

51 Sextum est Hebr. 4. 12. *Viuis enim est sermo Dei & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti.* Hic per sermonem Dei intelligis verbum Dei scriptum, id est, Scripturam. Et inde concludis, Iudicem Ecclesiasticum non debere conscientias cogere vi externa, sed Verbo Dei scripto, propter illius efficaciam. Non rectè. Primo, quia non loquitur Apostolus de Verbo Dei scripto, sed de Verbo Dei increato, de quo Ioan. 1. 1. *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum.* Hoc patet ex scopo Apostoli. Vult enim causam reddere, cur Hebræi, si deficient à fide, & fiant increduli, merito debeant timere eandem pœnam, quam eorum maiores propter similem defectionem & incredulitatem in deserto perpessi sunt. (1. Corinth. 10. 9.) Causa hæc est, quia Christus, qui est sermo seu Verbum Dei, iurauit se puniturum incredulitatem & obdurationem Iudeorum. (Hebr. 3. 12. & sequentibus.) At quod iurauit se facturum, sine dubio facturus est, quia non deest illi potentia, cum sit Verbum Dei efficax, & penetrabilior omni gladio.

52 Deinde, quæ sequuntur in eodem textu, non conueniunt Verbo Dei scripto, sed increato, id est, Christo

Christo Filio Dei. Cuiusmodi sunt hæc. 1. Quod sic discretor cogitationum & intētionum cordis. 2. Quod omnia nuda & aperta sint oculis eius, & quod nulla creatura sit inuisibilis in conspectu eius. Videantur Interpretes, Theodoretus, Oecumenius, D. Thomas, Lyranus, Caietanus, Vasquez, & plures alij.

53 Sed demus (quod tamen non est) Apostolum loqui de Verbo Dei scripto. Certè consequentia, quam inde colligis, non valet. Cōsequentia est hæc: Verbum Dei est efficax, & penetrabilius omni gladio ancipiti: Ergo Iudex Ecclesiasticus non debet cogere conscientias externa vi, sed Verbo Dei. Similis huic: Verbum Dei est efficax, & penetrabilius omni gladio ancipiti: Ergo Rex vel Imperator non debet cogere conscientias externa vi, sed verbo Dei. Cur ergo dixit Apostolus Rom. 13. 2. *Vis non timere potestatem? Bonum fac, & habebis laudem ex illa. Dei enim Minister est tibi in bonum. Si autem malum feceris, time: non enim sine causa gladium portat. Dei enim Minister est: vindex in iram ei, qui malum agit.* Sat multa de tuis interpretationibus. Videamus reliquas virtutes.

VI. VITIVM GARDII.

54 **S**exto, Scripturæ testimoniis ad tuas assertiones confirmandas non raro abuteris. Et quidem duobus potissimum modis. Primo, citando loca Scripturæ, sed non verba: ne si hæc citentur, fraus appareat. Secundo, citando quidem verba, sed quæ nihil ad rem faciant; & aliquando etiam contrarium euincant. Hæc omnia patebunt, partim ex iis, quæ cap. 2. & 3. dicturus sum; partim ex iis, quæ nunc sequuntur.

55 Primo igitur asseris, mulieres posse legere, docere, & interpretari Scripturam. Hoc probas exemplo

Timo

Timothei, qui à matre sua & auia Scripturam didicit, 2. Timoth. 3. 15. At, mi homo, nihil tale inuenio in illis locis. Nam priori loco sic scribit Apostolus. *Recordationem accipiens eius fidei, quæ est in te non ficta, quæ & habitauit primum in auia tua Loide, & matre Eunice: certus sum autem, quod & in te.* Quibus verbis solum insinuat, Timotheum habuisse sinceram fidem, sicut etiam mater & auia ipsius habuerunt. Erant enim fœminæ fideles, id est, non gentiles, sed Iudæ, quæ credebant in verum Deum: tametsi Pater Timothei esset gentilis. (Act. 17. 1.) Hinc tu, nescio qua arte, sic concludis: Timotheus habuit sinceram fidem, sicut mater & auia ipsius: Ergo à matre & auia sacram Scripturam edoctus est. Perinde ac si dicam: Gardius sequitur fidem Lutheranam, sicut mater ipsius: Ergo à matre sacram Scripturam didicit. Acute, scilicet.

56 Posteriori sic habet: *Ab infantia sacras literas nosti, quæ te possunt instruere ad salutem.* At hinc nihil aliud colligi potest, quam Timotheum ab infantia Scripturam didicisse: A quo autem didicerit, non explicatur. Tu fingis à matre & auia didicisse, sed non probas. Cur non potius didicit ab aliquo legis Doctore, sicut Paulus fatetur se puerum didicisse à Gamaliele? (Act. 22. 3.) Cur non didicit in Synagoga, vel templo vbi etiam pueri discendi causa, solent conuenire? (Lucæ 2. 46.) De matre & auia nihil certum tibi est. At mihi certum est, ab Apostolo Paulo multa illum didicisse 2. Timoth. 1. 13. *Formam habe sanorum verborum, quæ à me audiisti in fide.* Et 2. Timoth. 2. *Quæ audiisti à me per multos testes, hæc commenda fidelibus hominibus.* Et ibidem cap. 3. 10. *Tu autem assecutus es meam doctrinam.* Et paulo post. *Tu vero permane in iis, quæ didicisti, & credita sunt tibi, sciens à quo didiceris, id est, à me.*

57 Secundo asseris, non solum Pontificem, sed etiam Regem fuisse Iudicem controuersiarum religionis in veteri Testamento. Hoc probas ex illo 1. Reg. 8. 5. *Constituue nobis Regem, qui iudicet nos, sicut & vniuersa habent nationes.* Et infra ibidem: *Iudicabit nos Rex noster.* At hæc testimonia nihil ad rem faciunt, quia intelliguntur de Iudice & iudicio sæculari, non de Ecclesiastico. Erat autem magnum discrimen inter vtrumque in veteri Testamento. Nam Iudex Ecclesiasticus, qui ferebat sententiam in negotio Ecclesiastico, non poterat iudicare, nisi secundum legem scriptam, vt tu fateris. At Rex, in iudicio sæculari, non astringebatur ad legem scriptam, vt patet exemplo Salomonis, qui non est vsus lege scripta, quando decidit controuersiam inter duas meretrices excitaram. 3. Reg. 3. 16.

58 Tertio asseris, exemplar Deuteronomij, seu legis Mosaicæ fuisse multoties descriptum, & non solum Sacerdotibus, sed etiam populo cõmunicatum. Quod probas triplici Scripturæ testimonio. Deut. 6. 6. & 11. 18. & Act. 8. 30. Sed discutiamus hæc testimonia. Primum est Deut. 6. 6. *Eruntque verba hæc, quæ ego precipio tibi hodie, in corde tuo, & narrabis ea filiis tuis, & meditaberis in eis sedens in domo tua, & ambulans in itinere, dormiens atque consurgens. Et ligabis ea, quasi signum in manu tua, eruntque & mouebuntur inter oculos tuos, scribesque ea in limine & ostiis domus tuæ.* Quæstio est, de quibus verbis hoc intelligendum sit? Tu putas, de verbis totius Deuteronomij, seu de tota lege Mosaica, quatenus scripto cõprehensa est, intelligi oportere; alioqui frustra pro te adduceres. Sed erras. Primo, quia solum intelligi debet de iis verbis, quæ immediate præcedunt; *Audi Israël, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua.* Nã mox sequi

sequitur: *Eruntque verba hæc in corde, &c.* Et sic explicant Interpretes, Lyranus & alij. Deinde, de illis verbis debet intelligi, quæ Iudæi iubebantur scribere in limine & ostiis domorum suarum, vt ex contextu patet: At non iubebantur scribere totum Deuteronomium, sed tantum illa Verba, *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo*, vt Rabini testantur. Frustra ex hoc loco colligis, totum Deuteronomium fuisse sæpe descriptum, & populo communicatum.

59 Alterum est Deut. ii. 18. *Ponite hæc verba mea in cordibus & in animis vestris, & suspendite ea pro signo in manibus, & inter oculos vestros collocare. Docete filios vestros, vt illa mediuentur, quando sederis in domo tua, & ambulaueris in via. Scribes ea super postes & ianuas domus tua.* De his verbis idem dicendum est, quod de præcedentibus, nempe non alia esse, quam ista, *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo.* An autem descriptio illorum verborum in postibus & ianuis domorum, proprie, an metaphorice intelligenda sit, disputatio est. Iudæi proprie intellexerunt; quia vere & proprie scribebant ea in postibus. Lyranus & alij metaphorice interpretantur, pro iugi recordatione mandati, de dilectione Dei super omnia. Quid tu sentias, Gardi, nescio. Si proprie intelligis cum Iudæis, non potes intelligere de toto Deuteronomio, quia illud totum non inscribebant Iudæi in postibus. Et sic nihil ex hoc loco probas. Si autem metaphorice intelligis cum Lyrano & aliis, nihil ad rem facit, quia tibi probandum est, totum Deuteronomium vere ac proprie fuisse descriptum, & populo communicatum. Vide ergo, quo te veritas.

60 Tertium est Act. 8. 30. *Accurrens Philippus audiuit eum legentem Isaiam Prophetam.* Hoc etiam nihil ad institutum. Nam tu contendis probare, Deuteronomium ante

ante tempus captiuitatis Babylonicæ fuisse multoties descriptum, & populo communicatum. Hoc ex eo loco non probas. Nam Eunuchus, de quo fit mentio, nõ dicitur legisse Deuteronomium, sed Isaiã Prophetam, neque ante captiuitatem Babylonicam, sed post mortem & ascensionem Christi. Quid ergo præsidij hinc habes: Nihil. Solum ostendis, quod initio dixi. vbi- que te abuti Scripturis; quod hæreticorum proprium est.

61 Quarto asseris, nos non debere sequi antiquas consuetudines & traditiones Patrum, sed solam Scripturam. Hoc probas duplici testimonio. *Leuit. 17. 3. Iuxta consuetudinem Egypti, in qua habitastis, non facietis.* Et *Ezech. 20. 18. In præceptis Patrum vestrorum nolite incedere, nec iudicia eorum custodiatis, nec in idolis eorũ polluamini.* Sed frustra. Nam illa testimonia nihil aliud prohibent, quam consuetudines & traditiones idololatrarum. Quid hoc ad traditiones & consuetudines Christianorum? Nihil penitus. Nisi sic velis ratiocinari; Deus prohibet traditiones idololatrarum: ergo etiam fidelium & Christianorum, ineptissimè. Nam hoc modo tolles non solum omnes traditiones, contra Apostolum 2. *Thess. 2. 14. tenete traditiones*: sed etiam Scripturam sacram. Nam simili modo licebit argumentari, Deus prohibet Scripturam idololatrarum: Ergo etiam fidelium seu Christianorum. Sed absit, vt sic ineptiamus.

62 Quintò asseris, Pythones & hariolos in veteri Testamento non fuisse consultos de futuris tantum euentibus, sed etiam de aliis rebus. Et hoc probas exemplo Saulis, qui (vt tu loqueris) per Pythonissam consuluit spectrum Samuelis, non tantum de futuro euentu, sed etiam, quid sibi faciendũ esset, vt testantur

ipſius verba 1. Reg. 28. 15. *Coarctor nimis: vocauit ergo te, vt ostenderes mihi, quid faciam.* Nescio, Gardi, an intelligas, quid dicas. Nam certè, cum dixit Saul, *vocauit te, vt ostenderes mihi, quid faciam;* non consuluit de præterito, vel præſenti; sed de futuro. Erat enim dubius ac perplexus non quid olim fecisset, aut quid reipſa iam faceret, sed quid de se futurum esset. Et hoc non tantum patet ex verbis citatis, sed etiã ex responſo, quod accepit. Nam Samuel respondit illi: *Faciet tibi Dominus sicut locutus est in manu mea, & scindet regnum tuum de manu tua, & dabit illud proximo tuo David.* Item, *Cras autem tu, & filij tui mecum eritis.* Quis non videt hæc omnia intelligi de futuris euentibus? Taceo, quod addis de Spectro Samuelis. Certè magni authores expresse docent non spectrum Samuelis, sed ipsum Samuelem Sauli apparuisse, vt infra dicturus sum.

63 Sexto asseris, Iudæos non audiuisse illam vocem Patris cœlestis, in Baptismo Christi Matth. 3. 17. *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui.* Et probas ex illo Ioannis 5. 37. *Qui misit me Pater, ipse testimonium perhibuit de me, neque vocem eius vnquam audistis.* Hinc inferis, Christum, cum disputaret cum Iudæis de sua diuinitate, non voluisse ad hanc vocem, tanquam ad infallibilem Iudicem, sed ad Scripturã prouocare: Quia Iudæi poterant dicere, se non audiuisse huiusmodi vocem, non autè poterant obtendere, se non legisse Scripturam. Valde resolutus es, mi Gardi, sed parum circumſpectus. Constat enim plurimos Iudæos fuisse præſentes, quando vox illa de cœlo audita est apud Iordanem. *Hic est filius meus dilectus.* Nam Matth. 45. sic legimus: *Tunc exibat ad eum (Ioannem) Hierosolyma, & omnis Iudæa, & omnis regio circa Iordanem, & baptizabantur ab eo in Iordane.* Et mox sequitur: *Tunc venit Iesus à Galilea*

in Iordanem ad Ioannem, ut baptizaretur ab eo. Et Lucæ 3. 21. Factum est autem, cum baptizaretur omnis populus, Et Iesu baptizato & orante, apertum est coelum, & vox de caelo facta est, &c. Itaque in præsentia Iudæorum, non solum baptizatus est Christus, sed etiam vox Patris audita. Imo, non nisi in præsentia Iudæorum id fieri debuit. Quorsum enim Pater voluisset testari, Christum esse Filium suum, nisi ut Iudæis id constaret? Aut quorsum Christus adduxisset testimonium Patris, ad reuincendos Iudæos, si nemo ipsorum audiuisset?

64 Quod obiicis, dixisse Christum, *Neque vocem eius unquam audivisti, neque speciem eius vidisti*; Non obiiceres, si non tuum cerebrum, sed bonorum authorum interpretationem sequi velles. Ea duplex est, & vtraque bona, Aliqui sic interpretantur: Deum, cum sit incorporeus, non habere propriam linguam, aut speciem corpoream, sicut nos habemus; ac proinde non habere propriam vocem, quam externo sensu audiamus; nec propriam formam, quam oculis corporeis videamus. Et hoc sensu intelligendum esse dictum Christi. Nihilominus, sicut assumere potest alienam speciem, in qua hominibus appareat; ita formare posse alienam vocem, qua à nobis audiatur. Et hoc modo apparuisse, & locutum esse cum Adamo, Abraham, Moyse, & aliis. Ita Chrysostomus, Leontius, Cyrillus, Theophylactus, quos sequitur Maldenatus in commentario illius loci.

65 Alij sic interpretantur: Iudæos post pactum cum Deo initum in deserto, nunquam amplius audiuisse talem vocem, aut vidisse talem speciem, qualem tunc viderunt & audierunt, quando lex Decalogi fuit illis promulgata. Qualis autem illa vox & species fuerit, habetur Exod. 20. 18. his verbis, *Cunctus populus videbat*

voces & lampades, & sonitum buccinae, montemque fumantem. Et perterriti ac pauore concussi, steterunt procul, dicentes Moysi: Non loquatur nobis Dominus, ne forte moriamur.

66 De pacto inter Deum & populum inito sic loquitur Moyses, Deuter. 18. 15. *Prophetam de gente tua, & de fratribus tuis, sicut me, suscitabit tibi Dominus Deus tuus: ipsum audies, et petisti à Domino Deo tuo in Horeb, quādo cōcio congregata est, atque dixisti: ultra non audiam vocem Domini Dei mei, & ignem hunc maximum amplius non videbo, ne moriar. Et ait Dominus mihi; Bene omnia sunt locuti. Prophetam suscitabo eis de medio fratrum suorum, similens tui: Et ponam verba mea in ore eius, loqueturque ad eos omnia, quæ praecepero illi. Qui autem verba eius, quæ loquetur in nomine meo, audire noluerit, ego ultor existam.*

67 Itaque ex parte populi, erat hoc pactum: Nos parati sumus audire illum Prophetam, qui in nomine tuo loquetur nobis: modo tu ipse, qui tam terribili voce & aspectu nos terruisti, non loquaris nobis. Ex parte autem Dei: promitto me non amplius locuturum vobis cum isto terrore, si audiatis Prophetam, quem missurus sum, id est, Christum. Ex vtraque parte conditio acceptata est. Et quidem Deus seruauit, quod promissit; populus non item. Vtrumque testatur Christus, cum ait: *neque vocem eius unquam audistis, neque speciem eius vidistis: nempe ab eo tempore, quo Deus promissit se vobis non locuturum in sonitu & tremore. Et hoc ex parte Dei. Sequitur ex parte populi: Et verbum eius non habetis in vobis manens, quia quem misit ille, huic vos non creditis. Quasi dicat, Ex vestra parte defectus est, quia non creditis mihi, qui à Patre missus sum cum tamen promiseritis vos credituros, & facturos, quæ mandarem. Hanc interpretationem sequitur Tolletus in commentario. Sed neque hæc, neque præcedens*

dens tibi patrocinator. Tertia; quam finxisti ex tuo capite, non subsistit. Nec tuus Hunnius in commentario eam probat.

68 Septimo asseris, Christum promisisse toti Ecclesie personalem suam presentiam, perpetuam assistentiam, protectionem, & gubernationem, cum dixit Matt. 28. 20. *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem seculi.* De perpetua assistentia, protectione & gubernatione, nemo dubitat. Sed ambiguum est, quod addis, promisisse illum personalem suam presentiam. Potest enim tripliciter intelligi. Primò, ut Christus promiserit se perpetuo fore presentem Ecclesie, per personalem presentiam suae personae & Deitatis. Hoc sensu vana esset promissio; quia nullus potest prudenter id promittere, quod non est in potestate ipsius facere vel non facere. Quo pacto Rex non potest prudenter promittere, se aliquando moriturum; nec Deus, se semper fore omnipotentem. Non enim est in potestate Regis, mori vel non mori: Nec in potestate Dei, esse vel non esse omnipotentem. At similiter non est in potestate Christi, ut persona & Deitas ipsius sit praesens, vel non praesens Ecclesie; cum necessario ubique sit praesens: Ergo non potuit prudenter promittere presentiam suae personae & Deitatis.

69 Secundo potest intelligi, ut Christus promiserit se perpetuo fore presentem Ecclesie, per personalem presentiam, non solum Deitatis, sed etiam humanitatis: ita tamen, ut humanitas perpetuo futura sit praesens Ecclesie, non in se, sed in persona Verbi: Sicut est omnipotens, non in se, sed in persona Verbi. Hoc etiam sensu, vana esset promissio, propter rationem iam assignatam; quia non est in potestate Christi, ut humanitas ipsius sit praesens, vel non praesens Ecclesie in

persona Verbi, cum hoc modo necessario sit præsens; & non possit esse non præsens, durante vnione hypostatica.

70 Tertiò potest intelligi, vt promiserit se perpetuo fore præsentem Ecclesiæ, per personalem præsentiam humanitatis; ita vt humanitas perpetuo futura sit præsens Ecclesiæ, non solum in persona Verbi, sed etiam in seipsa. Hæc promissio falsa est, & à Lutheranis Vbiquitariis excogitata, qui fingunt humanitatem Christi vbique præsentem esse. Nec solum falsa, vt alibi probandum est, sed etiam vana, ex sententia Lutheranorum. Nam humanitas Christi, vt plerique Lutherani docent, necessario præsens est, vbicumque persona Verbi præsens est. At persona Verbi necessario vbique præsens est: Ergo & humanitas. Sicut ergo vanum est promittere præsentiam personæ Verbi, sic etiam præsentiam humanitatis.

71 Octauo asseris, Scripturam esse claram & perspicuam. Hoc probas ex illo 2. Petri 1. 19. *Habemus firmiorem propheticum sermonem, cui benefacitis attendentes, quasi lucernæ lucenti in loco caliginoso, donec dies clarescat, & Lucifer oriatur in cordibus vestris.* At potius contrarium inde colligitur. Nam hoc ipso, quod prophetia veteris Testamenti de Christo, dicitur esse lucerna lucēs, non absolute, sed *in loco caliginoso*, satis insinuat, obscuram esse respectu nostri. Potest autem dupliciter id explicari. Primò, vt dicatur lucere in loco caliginoso, quia non aperte loquitur de Christo, sed quasi per umbras de illo vaticinatur. Et hoc sensu, magnum discrimen esse inter Prophetas V. T. & Ioannem Baptistam. Nam illi vocantur lucernæ lucentes *in loco caliginoso*, propter causam iam dictam. Hic vero vocatur *Lucerna ardens & lucens.* (Ioan. 5. 35.) non in loco caliginoso, id est, in umbris

vmbris Mosaicarum ceremoniarum; sed in lumine & veritate, quia clarè & apertè demonstrat Christum præsentem: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi,*
 72 Secundò, vt dicatur lucerna, propter similitudinem lucernæ domesticæ, quâ nos vtimur. Nam sicut lucerna domestica, quæ in tenebris circumfertur, non illuminat totû aërem, sed aliquam illius particulam, ita prophetia V. T. non vbique, sed in sola Iudæa vaticinabatur de Christo. Item, sicut lucerna domestica, quæ in tenebris lucet, non perfectè & distinctè, sed obscurè, & quasi per caliginem exhibet nobis res spectandas, præsertim remotiores; ita prophetia V. T. non aliter, quam per vmbras & inuolucra ceremoniarum exhibebat Christum; non præsentem, sed futurum. Denique, sicut lucerna domestica prodest quidem in tenebris, sed adueniente Sole, non amplius necessaria aut utilis est; ita prophætia de Christo; proderat quidè in caligine & tenebris veteris Testamenti; sed adueniente Christo, qui est verus Sol, non amplius necessaria est, præsertim iis, quibus Sol iste perfectè illuxit iuxta illud Mat. 11. 13. *Lex & Prophete vsque ad Ioannem,* qui digito demonstrabat Christum adesse, Tunc enim dictum est Rom. 13. 12. *Nox præcessit, dies autem appropinquauit.* Et quia Petrus Apostolus scribebat illis, quorum aliquibus nondum perfectè illuxerat Christus, hortatur illos, vt tamdiu vtantur lucerna, & scrutentur prophetias V. T. *donec dies elucescat, & Lucifer oriatur in cordibus eorum,* id est, donec in hac vita perficiatur ipsorum fides in Christum, per internam mentis illustrationem. Ex hac explicatione, quam sequuntur magni authores, nihil aliud colligi potest, quam prophetiam V. T. esse obscuram. At tu, Gardi, contendebas, claram esse ac perspicuam,

VII. VITIVM GARDII.

73 **S**eptimo, vulgatam editionem Bibliorum, quæ iam multis sæculis in Ecclesia viguit, temere ac imperite reprehendis: Et in eius locum, vel tuam, vel alterius priuati hominis versionem substituis. Hoc triplici exemplo demonstrabo.

Primum est Ecclesiast. 18. 1. *Qui viuuit in æternum, creauit omnia simul.* Tu carpis hanc versionem his verbis: *Vitium est vulgatæ versionis, aduerbium noui, quod in græco textu existat, reddentis per simul; cum tamen idem sit, quod communiter, vel in commune, sicut etiam verit Arias Montanus.* Quid si dicam, non esse vitium vulgatæ versionis sed imperitiam noui Prædicantis? Nam aduerbium *simul*, quo utitur vulgata versio, solet dupliciter accipi. 1. vt sit idem, quod simul tempore. 2. vt sit idem quod simul collectione. Priori modo non sumitur loco citato, sed posteriori. Non enim sensus est, Deum creasse omnia simul, id est eodem tempore aut momento, sed creasse omnia simul, id est, pariter seu collectiue, ita vt nihil creatum sit, quod ipse non creauerit. Et hoc sensu sæpe vsurpatur hoc aduerbium in Scriptura vt Psal. 13. 3. *Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt.* Et Psal. 48. 11. *Simul inspiens & stultus peribunt.* Et 2. Mach. 11. 9. *Omnes simul benedixerunt misericordem Dominum.* Eodem sensu sumitur apud prophanos authores, vt apud Terent. in Eunucho: *Simul consilium cum re amisisti*, id est: vtrumque pariter seu collectiue. Hic remitto te ad Calepinum.

74 Alterum est Psal. 1. 5. *Non resurgent impij in iudicio.* Hic tu iterum; *in hebræo est, inquis, non stabunt vel consistent impij in iudicio.* Proinde falsa translatio, verba Psalmi per se clara & dilucida obscurat. Non est falsa transla-

rio, sed falsa tua accusatio. Si conferres citata verba cum sequentibus, nulla esset obscuritas. Sic habet textus: *Non resurgent impij in iudicio, neque peccatores in concilio iustorum.* Vbi particula, *iustorum*, quæ exprimitur in posteriori parte versiculi debet etiam intelligi in priori, vt hic sit sensus: impij non resurgent in iudicio iustorum, neque peccatores resurgent in concilio iustorum. Vel, quod idem est: Aliud erit iustorum iudicium & concilium, aliud impiorum. Similis loquendi modus est in principio eiusdem Psalmi, cum dicitur. *Beatus vir, qui non abiit in consilio impiorum, & in via peccatorum non stetit.* Igitur ex principio & fine Psalmi, potest institui hæc comparatio: sicut in hac vita, alia est via seu conuersatio iustorum, & alia impiorum; ita post hanc vitam, aliud erit iudicium iustorum; & aliud impiorum. Quæ hic obscuritas est? Certe in vulgata versione non est, sed in tuo capite.

75 Tertium est Psalmo 33.6. *Accedite ad eum, & illuminamini, & facies vestrae non confundentur.* Hic etiam inuenis, quod carpas. Erratum, inquis, vulgatae versionis est. Sic enim in hebreo habetur, vt vertit Pagninus, & Arias Montanus, *Aspexerunt ad eum, & illuminati sunt.* Grande scilicet erratum. Quasi non sit idem sensus vtriusque versionis. Est autem hic. Quicumque estis in tribulatione, *accedite ad Deum*; per fidem & orationem: *Et illuminamini*, id est, percipite lumen consolationis & lætitiæ: *& facies vestrae non confundentur*, id est, non patiemini repulsam, sed exaudiet orationem vestram. Simili sensu dixit Bersabee ad Salomonem 3. Reg. 2. 20. *Petitionem vnam paruulam ego deprecor à te, non confundas faciem meam.* Quid in hoc sensu erroris est? Sed tu fingis errores, vbi non sunt.

VIII. VITIVM GARDII.

76 **O**ctavo libros Tobiaë, Iudith, Sapientiaë, Ecclesiastici, & Macchabæorum, nunc reiicis, nunc admittis, nunc laude, nunc vituperio dignos censes. Sic enim scribis: *In libris illis quedam sunt falsa, dubia, & contradictoria; quod è diametro pugnat tum divina & canonica Scripturæ autoritate.* Grauis sine dubio, censura. At non multo post, quasi tui oblitus, tribuis illis triplicem laudem. 1. quod sint sacri. 2. quod communis regula vitæ ac morum. 3. quod legantur ad ædificationem plebis. Quomodo hæc cohærent cum præcedentibus? Nimirum ex vno ore calidum & frigidum efflas, quod, cuius animi signum est, nosti.

77 Magis miror, te ex iisdem libris, tuas assertiones nonnunquam confirmare. Afferis quodam loco, circumcisionem non tantum institutam fuisse pro viris, sed etiam ex parte pro fœminis. Quod sic probas: *Pie fœmina veteris Testamenti magnum in pacto circumcisionis contra hostes suos habuere solatium, iuxta illud Iudith. 9, 18. Memento Domine Testamenti tui.* De hac tua assertionem nihil iam dico. In probatione dupliciter peccas. Primo, quia accipis illa ex eo libro, quem falsitatis arguis. Deinde, nomine Testamenti intelligis pactum circumcisionis. Cur non potius pactum protectionis & defensionis contra hostes, quod Deus iniit cum populo in Horeb, & postea renouauit in campestribus Moab? (Deut. 29. 1.) Nam utroque loco promisit filiis Israël, quod sicut protexit eos contra Pharaonem & exercitum eius in Ægypto; sic deinceps velit eos protegere contra alios hostes, sub hac conditione, si ipsi vicissim seruent leges à Deo datas.

IX. VITIVM GARDII.

78 **N**ono, ita passim te geris, quasi in Scriptura nihil difficile aut obscurum tibi sit, sed omnia plana, aperta, perspicua: quod arrogantis animi signum est. Sic enim scribis: *Quis tam stupidus est, ut hoc non intelligat? Item, Que vero in textu tam claro ac dilucido, vel ambiguitas, vel obscuritas? Item, Litera est clarissima, quam Pontificij deserunt. Item, Tanta est claritas horum verborum, ut mirum sit, &c.* His & similibus loquendi formulis sæpe vteris, etiam tunc, quando occurrunt eiusmodi Scripturæ loca, in quibus doctissimi quique authores agnoscunt magnam esse difficultatem. Nec vnquam, quod mirum est, fateris aliquid in Scripturis esse tam reconditum, quod te lateat. Magis mihi placet Augustini modestia, qui Epist. 119, ad Ianuarium, cap. 21, sic scribit: *Non solum in aliis innumerabilibus rebus multa me latent, sed etiam in ipsis sanctis Scripturis multo nescio plura, quam scio.* Hoc est sapere ad sobrietatem. Vtinam & tu sic sapires.

79 Porro, quod ais ad faciliorem Scripturæ intelligentiam prodesse hæc quinque. 1. peritiam linguarum, 2. ingenij præstantiam, 3. studium ac diligentiam, 4. collationem locorum Scripturæ inter se, 5. orationem ad Deum: Id quidem non nego. Sed eo ipso ostendis, Scripturæ sensum sæpe tam occultum & obscurum esse, ut nisi hæc omnia præsidia præsto sint; haberi à nemine possit. At quotusquisque est, obsecro, qui his omnibus præsidiiis instructus sit? Tu quidem præsumis, nihil horum tibi deesse. Sed hoc iactantiæ potius, quam moderati animi signum est.

80 Faciamus tamen nihil horum tibi deesse. An ideo omnia in Scripturis, clara & aperta tibi sunt? Nolim

Nolim id affirmare. Quid si oratio tua à Deo non exaudiatur? Et certe in tali casu non semper exauditur. Sicut enim Deus non tribuit unicuique virtutem miraculorum (sane, nulli hæc tribuit Lutherano) etiamsi orando illam postulet; sic etiam non statim unicuique largitur donum interpretationis Scripturarum, etiamsi illud petat. Audi Apostolum 1. Cor. 12. 7. *Unicuique, inquit, datur manifestatio Spiritus ad utilitatē: Alij quidem per Spiritum datur sermo sapientiæ: Alij sermo scientiæ secundum eundem Spiritum: Alteri fides in eodem Spiritu: Alij gratia sanitatum: Alij operatio virtutum: Alij prophetia: Alij discretio spirituum: Alij genera linguarum: Alij interpretatio sermonum. Hæc autem omnia operatur vnus atque idem Spiritus, distribuens singulis, prout vult. Non prout singuli volunt aut petunt. Vnde in fine eiusdem capituli sequitur: Nunquid omnes Apostoli? Nunquid omnes habent gratiam curationum? Nunquid omnes linguis loquuntur? Nunquid omnes interpretantur? Quali dicat, Minimè.*

81 Vbi notandum est, duplicia esse dona Spiritus Sancti, quæ homini in hac vita conceduntur. Alia ad propriam cuiusque salutem necessaria sunt, vt fides, spes, charitas, gratia iustificans. Et hæc ab antiquis Theologis comprehenduntur sub nomine *gratiæ gratum facientis*. Alia non sunt necessaria ad propriam cuiusque salutem, sed conducunt ad alienam; vt donum miraculorum, prophetiæ, interpretationis, & similia, quæ ex Apostolo iam recensita sunt. Et hæc vocari solent *Gratiæ gratis data*. (Videatur D. Thomas 1. 2. q. 111. art. 1. & in 2. 2. qu. 171. & sequentibus.) Priora dantur unicuique, qui legitime ea petit; posteriora non semper. Et hoc declarat Apostolus pulchra similitudine humani corporis, in quo singula membra non habent quasi

quaslibet functiones; sed alia ad videndum, alia ad gustandum, alia ad audiendum, alia ad alium usum ordinata sunt. Nec est in potestate ullius membri, ut aliud officium sortiatur, quam quod illi à natura concessum est. Sic plane fit in Ecclesia. Non omnes habent donum miraculorum, non omnes donum prophetiæ, non omnes donum interpretationis. Nec est in potestate cuiusque, ut habeat, quod optat.

82 Vnde ergo credam, te habere donum interpretationis à Deo, si non omnes accipiunt, qui petunt? Certe non pauca sunt, quæ contrarium suadent. Primo, quia hoc donum non datur, nisi in Catholica Christi Ecclesia, quæ toto Orbe diffusa est: (1. Cor. 12. 27.) At vos Lutherani non estis in Catholica Christi Ecclesia, quæ toto orbe diffusa est, sed ab ea segregati, hæretis in angulo Europæ, sicut olim Donatistæ in angulo Africae. Secundo, in illa tantum Ecclesia reperitur hoc donum interpretationis, ubi reperitur donum miraculorum, ut constat ex eodem Apostolo: At in vestra Ecclesia Lutherana non reperitur donum miraculorum, ut per se notum est: Ergo nec donum interpretationis. Tertio, qui non habent authenticam Scripturam, non possunt habere donum interpretandi authenticam Scripturam: vos non habetis authenticam Scripturam; ut suo loco ostendam: ergo nec donum interpretandi eam Scripturam.

X. VITIVM GARDII.

Decimo, Mala fide citas Augustinum, & alios auctores: in quo merito suspectum te reddis. Accipe aliquot exempla. Primo, citas ex Augustino lib. 4. de Baptismo contra Donatistas cap. 24. hæc verba: *Tunc Sacramentum Baptismi impletur inuisibiliter, cum id ipsum non contemptus religionis, sed articulus necessitatis excludit.*

Hinc

Hinc probas, infantes sine Baptismo saluari posse, si moriantur antequam possint Baptizari. Sed falso. Primo, quia ista verba formalia non habentur in Augustino. Secundo, etiamsi habeantur similia, non tamen intelliguntur de infantibus, sed de adultis. Nam de infantibus aliter sentit. Hoc breuiter tibi explicabo, quia video te Augustini locum, vel non legisse, vel certe non intellexisse. Tria igitur docet Augustinus cap. 23. 24. & 25. Primo, ad salutem ordinarie concurrere hæc duo fidem & Baptismum. Et nomine fidei comprehendit etiam conuersionem cordis ad Deum, vt paulò post videbimus. Secundo, infantes tamen saluari posse per Baptismum sine propria fide. Tertio, adultos è contrario saluari posse per fidem & conuersionem, sine Baptismo; quando non omittitur Baptismus ex contemptu, sed ex necessitate, vt contigit in Latrone.

84 Verba Augustini cap. 23. sunt hæc: *Sicut in Latrone, quia per necessitatem corporaliter defuit sanctificatio Sacramenti, perfecta salus est: quia per pietatem spiritualiter adfuit; sic & cum ipsa præsto est, si per necessitatem defuit, quod Latroni adfuit, perficitur salus. Quod traditum tenet vniuersitas Ecclesie, cum paruuli infantes Baptizantur, qui certe nondum possunt corde credere ad iustitiam, & ore confiteri ad salutem, quod Latro potuit.*

Et cap. 28. *Sicut in illo Latrone, quod ex Baptismi Sacramento defuerat, compleuit omnipotentis benignitas, quia non superbia, vel contemptu, sed necessitate defuerat: sic in infantibus, qui Baptizari moriuntur, eadem gratia omnipotentis implere credenda est, quod non ex impia voluntate, sed ex ætatis indigentia, nec corde credere ad iustitiam possunt, nec ore confiteri ad salutem.*

Et cap. 25. *Quibus rebus omnibus ostenditur, aliud esse*
Sacra

Sacramentum Baptismi, aliud conuerſionem cordis, ſed ſaluem hominis ex utroque compleri. Nec ſi unum horum defuerit, ideo debemus putare conſequens eſſe, ut & alterum deſit: quia & illud ſine iſto poteſt eſſe in infante, & hoc ſine illo potuit eſſe in Latrone; complemte Deo, ſive in illo, ſive in iſto, quod non ex voluntate deſuiſſet, &c.

85 Vides iam, Gardi, (ſi quid vides) Auguſtinum, quem pro te citavi, tibi contrarium eſſe. Primò, quia Auguſtinus non dicit, quod tu dicis: Non enim dicit, infantes ſine Baptiſmo ſaluari poſſe, quod tu fingis illum dicere; ſed ſine fide ſaluari poſſe, quod eſt contra Lutheranos, ut noſti. Secundo, Auguſtinus confirmat ſuam doctrinam ex traditione Eccleſiæ: tu reiicis traditionem. Quid autem ſentiat ipſe de infantibus, qui ante Baptiſmum moriuntur, (quos tu putas ſaluari poſſe in caſu neceſſitatis) aliunde conſtat. Sic enim ſcribit Epist. 28. ad Hieronymum: *Quiſquis dixerit, quod in Chriſto viuificabuntur paruuli, qui ſine Sacramenti eius participatione de vita exeunt, hic profecto & contra Apoſtolicam prædicationem venit, & totam condemnat Eccleſiam, ubi propterea cum Baptizandis paruulis feſtinatur & curriur, quia ſine dubio creditur, alias in Chriſto viuificari non poſſe. Et Epist. 47. ad Valentinum: Paruuli damnabuntur, quibus per lauacrum regenerationis non ſubuenit gratia Saluatoris.*

86 Secundo, citas ex Auguſt. lib. 5. contra Donatiſtas cap. 23. hæc verba: *Contra mandatum eſt, quod venientes ab hereticis; ſi iam illic Baptiſmum Chriſti acceperunt, Baptizantur: quia Scripturarum ſanctarum teſtimoniis non ſolum oſtenditur, ſed plane oſtenditur, multos pseudo-chriſtianos, quamuis non habeant eandem charitatem cum ſanctis, ſine qua nihil profunt, quæcunque ſancta habere potuerint: Baptiſmum tamen communem habere cum ſanctis. Hinc*
infer,

infern, Augustinum non decidisse quæstionem de Baptismo hæreticorum ex sola Traditione & consuetudine Ecclesiæ, sed etiam ex Scriptura.

Falso. Nam priora verba non sunt Augustini, sed Cypriani, cuius autoritate defendebant se Donatistæ. Posteriora sunt Augustini. Tu connectis vtraque, quasi essent eiusdem: Et mala fide connectis. Textus Augustini sic habet: *Contra mandatum Dei esse, quod venientes ab hæreticis, si iam illic Baptismum Christi acceperunt, non Baptizantur, (vt loquitur Cyprianus) quâ Scripturarum autoritate sanctarum ostenditur?* (q.d. Non potest hoc ostendi ex Scripturis) Pergit. *Sed plane ostenditur, multos pseudochristianos, &c.* Igitur duo dicit August. 1. Cyprianum non posse ex Scripturis ostendere, quod assererat, Deum mandasse, vt qui ab hæreticis Baptizati sunt, iterum Baptizentur, quando redeunt ad Catholicos. 2. Se autem posse probare ex Scripturis, Baptismum esse cõmunem bonis & malis Christianis. De hoc plura dicam c.2. in defensione tertij argumenti, & rem magis explicabo. Nunc sufficiat ostendisse, te mala fide agere.

87 Tertio, citas ex Augustino lib. 3. cõtra Maximum Arrianorum Episcopum, c.14. hæc verba: *Sed nunc, nec ego Nicænum, nec tu debes Ariminensē, tanquam præiudicaturus proferre Concilium. Nec ego huius autoritate, nec tu illius detineris, Scripturarum autoritatibus, non quorumque propriis, sed veriusque communibus testibus, res cum re, causa cum causa, ratio cum ratione concertet.* Hinc deducis, Augustinum non voluisse niti sola autoritate Conciliorum absque Scripturis.

Falso. Nam Augustinus cum Maximino sic agit. Inter nos disputatio est, quid sit Homouision? Ego prouocaui ad Concilium Nicænum, quod tu non admittis.

mittis. Tu prouocasti ad Concilium Ariminense, quod ego non admitto. Vt ergo finiamus litem, quæ inter nos est, disputemus ex scriptura, non quacunque, sed ex illa, quam ambo admittimus.

88. Hinc nihil aliud potest colligere, quam hæc tria. Primo, Augustinum prouocasse ad Concilium Nicænum, à tota Ecclesia approbatum; tanquam ad legitimam Iudicem; quod est pro nobis. Secundo, Maximinum hæreticum non voluisse admittere hunc Iudicem, quia sciebat se ab eo damnandum; sed prouocasse ad alium, qui non erat legitimus, nempe ad Concilium Ariminense, quod ab Ecclesia fuit reiectum. Perinde ac si hoc tempore Catholicus prouocaret ad Pontificem; Lutheranus ad Principem sæcularem. Tertio, Augustinum cessisse suo iure, & paratum fuisse ex sola Scriptura cum aduersario disputare; sicut etiam Catholici in materia de libero arbitro, vel de Ecclesia, ex sola Scriptura, tanquam ex partiali Norma: parati sunt cum Lutheranis disputare.

89. Quarto, citas Augustinum lib. 2. de Symbolo c. 9. & tractatu 9. in Ioanem asserentem duo tantum esse Sacramenta. Falso, Nam Augustinus ibi non dicit, duo tantum esse Sacramenta; sed solum dicit, per aquam & sanguinem, quæ influxerunt ex latere Christi, significata fuisse duo Sacramenta, Baptismum & Eucharistiam. De particula, *tantum*, nulla est mentio in toto Augustino. Imo aperte sentit nobiscum; quia præter Baptismum & Eucharistiam, agnoscit quinque alia Sacramenta, quæ etiam nos agnoscimus.

Agnoscit Confirmationem lib. 2. contra literas Petilianæ cap. 104. cum ait: *Sacramentum Chrismatism in genere visibillum signorum, Sacramentum est sacrosanctum, sicut ipse Baptismus.* Quid clarius dici potest?

Agnoscit Ordinem lib. 2. contra Epistolam Parmeniani ca. 13. ubi confert illum cum Baptismo, his verbis: *Utrumque Sacramentum est: & quadam consecratione homini datur: illud cum Baptizatur; istud cum ordinatur; ideoque in Ecclesia Catholica utrumque non licet iterare.*

Agnoscit Pœnitentiam lib. 1. de adulterinis coniugiis cap. 26. & 28. *Eadem est, inquit, causa Baptismi, & reconciliationis, sine quibus Sacramentis homines credum se non debere exire de corpore.* Et tu credis hoc Gardi? Si credis, bene est. Sin minus, ex mente Augustini, homo non es.

Agnoscit Matrimonium l. 1. de nuptiis & concupiscentiis cap. 10. *Huius sacramenti res, ut mas & fœmina, con nubio copulati, quamdiu viuunt, inseparabiliter perseuerent.*

Agnoscit extremam Vnctionem serm. 215. de tempore: *Quoties aliqua infirmitas superuenerit, Corpus & Sanguinem Christi ille, qui ægrotat, accipiat: Et inde corpusculum, suum unget, ut illud, quod scriptum est, impleatur in eo: Infirmatur aliquis? Inducat Presbyteros. & orent super eum, ungentes eum oleo, &c.*

Vides, Gardi, Augustinum, non duo tantum, ut tu falsò illi imponis, sed plura Sacramenta agnoscere. An autem ex Scriptura probare possis binarium numerum, videbimus. c. 2. in defensione tertij argumenti.

90. Quinto citas ex Augustino lib. 3. de Baptismo contra Donatistas cap. 5. hæc verba, *Cum Christus veritas sit, magis veritatem, quam consuetudinem sequi debemus; quia consuetudinem ratio & veritas semper excludit.* Falso. Nam illa verba non habentur c. 5. sed 8. & 9. Nec sunt Augustini, sed Fœlicis & Honorati, qui in Concilio Cathaginiensi adhærebant Cypriano, & nolebant admittere consuetudinem seu Traditionem Ecclesiæ, recipien

recipientis eos, qui ab hæreticis erant baptizati. Contra hos agit Augustinus, & defendit consuetudinem Ecclesiæ, quæ in hodiernum vsque diem perseuerat. De qua iterum dicam. cap. 2. §. 82.

91. Sexto, citas ex Cypriano in Epist. ad Pópeium hæc verba: *Consuetudo etiam longissima, sine veritate in Scripturis patefacta, vetustas erroris est.* Falso. Nam Cyprianus non addit illã particulam, *In Scriptura patefacta.* Est autem magni momenti illa particula. Nam si dicas cum Cypriano, *Consuetudo etiam longissima, sine veritate, vetustas erroris est,* verissime dixeris. Si autem dicas, vt tu fingis Cyprianum dicere: *Consuetudo etiam longissima, sine veritate in Scripturis patefacta, vetustas erroris est,* falso dixeris. V. G. Consuetudo longissima est, exorcismum adhibere in Baptismo. Et non est patefacta in Scripturis. An igitur vetustas erroris est? Absit.

92. Septimo, citas ex Clemente Romano (Epist. 5. ad suos discipulos, dist. 37. cap. Relatum) hæc verba: *Diligenter obseruandum est, vt Lex Dei, cum legitur, non secundum proprij ingenij intelligentiam legatur vel doceatur. Sunt enim multa verba in Scripturis diuinis, quæ possunt trahi ad eum sensum, quem sibi vnusquisque sponte præsumit; sed fieri non oportet. Non enim sensum quem extrinsecus adulteretis, alienum & extraneum debetis querere, aut quoquo modo ipsum Scripturarum authoritate confirmare; sed ex Scripturis sensum capere, veritatis.* Hinc probas, quando cunque oritur controuersia de sensu alicuius loci Scripturæ, Scripturam ipsam per se esse Iudicem, & clare pronunciare, quis verus ac legitimus sensus sit.

93. Falso. Nam Clemens loco citato, vult Scripturæ sensum ex Traditione Patrum accipiendum esse; & reprehendit eos, qui relicta Traditione, fingunt sibi sensum, quem ipsi volunt, sicut vos Lutherani facitis

Sic enim scribit: *Relatum nobis est, quod quidam in vestris partibus commorantes, aduersantur sacris doctrinis; & prout eis videtur, non secundum Traditionem Patrum, sed iuxta suum sensum docere videntur.* Et paulò pòst: *Et ideo oportet scientiam ab eo discere Scripturarum, qui eam à Maioribus secundum veritatem sibi traditam seruat.* Quæ omnia, quia tibi tuisque fociis odiosa sunt, omisisti; & in alium sensum conatus es Clementem abducere. Quo candore, tu videris. Nec obstant verba à te citata. Nam hoc solum ex iis colligi potest; quærendum ac tenendum esse genuinum sensum, qui in ipsa Scriptura fundatus est; non extraneum, quem quisque ex suo ingenio comminiscitur. At vnde constabit, quis sensus genuinus sit? Ex traditione Patrum.

94. Hæc pauca exempla quæ adduxi, (nam plura adducere necesse non est) satis demonstrant mala fide te usum esse in allegandis authorum testimoniis; quod video Lutheranis & Calvinistis familiare esse. Notati sunt de hac impostura Philippus Plessæus ab Episcopo Ebroicēsi; Kemnitius à Cardinale Bellarmino; Iacobus Hailbrunnerus à nostro Iacobo Keller; & non pauci alij ab aliis. Mirum est, quod toties in hoc scelere deprehensi, non efficiamini cautiore.

XI. VITIVM GARDII.

95. **V**Ndecimo, Sæpe, vbi necesse non est, instituis longas digressiones, quæ nihil ad rem faciunt, arrepta vel minima occasione ex iis, quæ obiter à me dicta sunt. V. G. Quodam loco dixi, apud Lutheranos permissum esse omnibus, etiam mulierculis, legere, docere, & interpretari Scripturam. Hic tu, suscepto muliercularum patrocinio, tanto zelo & ardore contendis, rectè id fieri, quasi in vno puncto, totius
inter

inter nos controuersia cardo uerteretur. Et per multas paginas, tum ex scripturis, tum ex patribus conaris euincere, non modo permissum mulierculis id esse, sed etiam diuino præcepto ad hoc eas obligari. Obstupui, cum legerem; & occurrebat, Gardium vel Montani vel Tertulliani spiritu imbutum esse, qui ambo, ut ex historiis constat, quarundam fœminarum, præsertim Priscillæ & Maximillæ, (quas Prophetissas appellabant) acerrimi fuerunt defensores. Semiuari potius, quam uiri; & in cincinnatorum contubernium ascribendi.

96. Alibi dixi, multas ex Scriptura controuersias oriri, & quasdam, exempli causa, ex iis recensui. Cuiusmodi sunt hæ. 1. de uerbis Christi, *Hoc est corpus meum*. 2. de necessitate Baptismi. 3. de obseruatione mandatorum Decalogi. 4. de communionem sub utraque specie. 5. de concupiscentia. 6. de fide iustificante. 7. de purgatorio. 8. de cœlibatu Apostolorum 9. de libero arbitrio. 10. de fide infantium in Baptismo. 11. de Matrimonio. 12. de inuocatione Sanctorum. 13. de duobus testibus Apocalypsis. 14. de Antichristo. In his discutiendis, plusquam triginta pagellas otiose consumis; & ex aliorum Lutheranorum locis communibus fragmenta quædam transcribis, nullo alio fructu, quam ut volumini tuo apud imperitos, qui non ex doctrina, sed ex magnitudine rem æstimant, authoritatem cõcilies, Hoc plane est, extra oleas vagari. Omitto similes digressiones: Et repeto, quod initio dixi, nec pauca, nec leuia uitia, toto opere, à te commissa esse, ut hæctenus explicatum est.

CAPVT II.

Defensio Argumentorum Becani.

Contra Gardium.

1. **D**Einceps videndum est, quid respondeas ad mea argumenta, quibus probaui, non Scripturam, sed Ecclesiam esse Iudicem controuersiarum, Loquor autem generatim de iis omnibus controuersis, quæ vel ad fidem, vel ad religionem quocunque modo pertinent. Huiusmodi sunt controuersia. 1. de articulis fidei. 2. de Sacramentis & eorum administratione. 3. de præceptis vitæ ac morum. 4. denique de omnibus iis, quæ à Deo reuelata sunt, siue expresse scripta sint, in sacris literis, siue habeantur ex Traditione Apostolorum. Harum omnium controuersiarum Iudicem, dico esse Ecclesiam; Normam verò, Scripturam & Traditionem. Et hoc contendunt argumenta mea, quæ iam defensurus sum.

I. ARGUMENTVM BECANI.

Ex officio Iudicis.

2. **H**Oc argumentum sic proposui in meo libello. Qui est, Iudex inter duos litigantes, debet ita pronuntiare sententiam, vt vterque litigantium clare intelligat, quænam sit sententia Iudicis; & alter eorum fateatur illam pro se, alter contra se latam esse; alioqui, nisi id fiat, non cessabunt à lite, sed vterque suam causam prosequetur: At Scriptura non potest præstare; Ergo non potest esse Iudex controuersiarum.

3. In hoc ſyllogiſmo negas & maiorem & minorem propoſitionem. Contra maiorem, adfers triplicem inſtantiam. *Vnam* de Deo; qui non ſemper tam clare pronunciat ſententiã, vt alter fateatur pro ſe; alter contra ſe latam eſſe. *Alteram* de Chriſto, qui inter ſe & Iudæos voluit Moſem eſſe Iudicem, id eſt, ſcripta Moſis, (Ioan. 5. 45.) Et tamen Moſes; id eſt, ſcripta Moſis, non tam clare pronunciaſſent ſententiam, vt Iudæi faterentur contra ſe latam eſſe. Imo potius ſperabant in Moſe; & ad eundem in diſputationibus cum Chriſto prouocabant, Ioannis 9. 28. *Tertiam* de Iudice ſeu Principe ſaculari, V. G. de Electore Saxonix; qui publico ſcripto decidit varias quæſtiones iuris Saxonici, & tamen ſubditi in cauſis & caſibus ſpecialibus non ſemper clare intelligunt, an pro ſe, vel contra ſe facta ſit decifio.

4. Fruſtra tergiuerſaris, mi Gardi, in re clara. Nam ideo litigantes, qui inter ſe non poſſunt conuenire, debent adire communem Iudicem; vt ab eo clare intelligant iudicij veritatem; Et ſic vel ceſſent à litigando, vel ſi boni viri eſſe velint, ceſſare debeant: Si ergo Iudex, vel tam obſcure, vel tam ambigue ferat inter ipſos ſententiam, vt eam clare percipere non poſſint, non cenſetur litem dirimere, quod ipſius officium eſt, ſed differre, & in longum protrahere, quod contra ipſius officium eſt.

5. Nec valent inſtantiæ, quas adfers. Non prima, quia tripliciter poſſumus loqui de Deo. Primo quatenus ipſe ex ſe, non requiſitus à nobis, proponit legem Moſaicam & Euangelicam, tanquam Normam ſeu regulam, quam ſequi debeamus. Secundo, quatenus requiſitus à nobis, reſpondet ad controuerſias, quas illi dirimendas proponimus; ſicut multas propoſuit illi Moſes

in deserto. Tertio, quatenus in extremo die iudicij, vnumquemque; secundum opéra sua iudicaturus est. Primo modo, est Legislator; secundo Iudex controuersiarum, tertio, Iudex factorum.

Si ergo loqueris de Deo, primo modo, quatenus est legislator, nihil ad rem dicis. Non enim disputamus de officio legislatoris, sed Iudicis. Et longe diuersa vtriusque ratio est. Nam legislator, etiamsi aliquando obscurus aut ambiguus sit in ferendis legibus, non ideo facit contra officium suum. Quare? Quia ex officio semper habet tribunalia, in quibus decidi possunt controuersiae, quæ oriuntur ex obscuritate legum aut constitutionum. Et sic bono publico sufficienter prospectum est. At si Iudex ipse, qui debet dirimere controuersias, in iis ipsis dirimendis tam obscurus esset, ut ab vtraque parte litigantium intelligi clare non posset nunquam finirentur lites in Republica; quod bono communi valde esset perniciosum.

7. Si autem loqueris de Deo, secundo modo, quatenus est Iudex controuersiarum; falsum est, quod asseris, eum non clare pronunciare sententiam. Hoc patet in iis controuersijs, quas Moses illi proposuit. Quarum prima fuit quid faciendum esset cum iis, qui propter immunditiam legalem, non poterant cum aliis celebrare Pascha? (Nu. 9. 6. Altera, qua poena deberet affici, qui inuentus erat colligere ligna in die Sabbati? (Numeror. 15. 32.) Tertia, an filiae Salphaad possent habere hæreditatem inter cognatos Patris sui? (Num. 27. 1.) Ad singulas clarissime à Deo responsum est. Ad 1. qui propter immunditiam legalem non possunt celebrare Pascha die 14. mensis primi, celebrent die. 14. mensis secundi. Ad 2. qui colligit ligna in Sabbato, obruatur lapidibus. Ad 3. filiae Salphaad habeant

habeant hæreditatem inter cognatos patris sui: Nihil hic obscurum.

8. Si tertio modo loqueris de Deo, quatenus futurus est Iudex uiuorum & mortuorum; sic etiam falsum est; eum non clare pronuntiaturum sententiam. Omnes enim in extremo die iudicij, tam boni, quam mali clarissimè percipient hanc iustam Dei decissionem: *Venite benedicti, possidete paratum vobis regnū à constitutione mundi: Esuriui enim, & dedistis manducare, &c. &c. contrario, Ite maledicti in ignem æternum, &c.*

9. Altera instantia de Christo, nihil pertinet ad propositum. Primo, quia ipse nõ voluit Mosen esse Iudicem controuersiarum inter partes litigantes (de quali Iudice hic agimus) sed accusatorem Iudæorum apud Deum Patrem, propter peccatum incredulitatis. *Nolite, inquit, putare, quia ego accusaturus sū vos apud Patrem: est, qui accusat vos Moses.* Sunt enim tres personæ hic distinctæ. 1. Moses accusator. 2. Iudæi, rei. 3. Deus Pater, Iudex. Et tu hunc Iudicem vis esse Mosen? Erras. Deinde, cum ait Christus. *Est, qui accusat vos Moses,* non loquitur proprie, sed Metaphorice. Non enim hic sensus est. *Accusat vos Moses,* id est, defert peccata vestra ad Iudicem, sicut fieri solet in humano tribunali: sed hic; *Accusat vos Moses,* id est, peccatum vestrum contra Mosen commissum (quia scilicet non voluistis illi credere) facit vos reos in iudicio Dei. Nihil ergo ex hoc loco præsidij habes. Et si alibi quæras, non inuenies,

10. Nec tertia de Electore Saxonix, te iuuat. Nam si is, tanquam legislator, proponit legem, Normam, seu Regulam iuxta quam decidi debent controuersix ciuiles, quæ in posterum orientur in Saxonia, iam non utitur officio Iudicis, de quo hic agimus. Si autem,

vt Iudex, decidit controuersias, quæ à litigantibus ad ipsum deferuntur, decisio debet esse tam clara, vt ab vtraque litigantium parte intelligatur; alioqui nõ erit sufficiens ad finiendas controuersias; nec tam erit decisio, quam confusio. Et hoc docet praxis.

11. Hactenus de maiori propositione, quam frustra oppugnasti. Minor erat hæc: Scriptura non potest ita pronunciare sententiam, vt vterque litigantium clare intelligat, vel pro se, vel contra se latam esse. Hanc ais esse falsam & blasphemam. Ac primo oppugnas illam ex Scriptura. Deinde adhibes distinctionem, iuxta quam explicari possit ac debeat. Ex Scriptura obiicis hæc tria.

12. Primo, quia Actor 18.28. legimus, quod Appollo conuincerit Iudæos. *Ostendens per Scripturas, Iesum esse Christum.* Ergo inquis, Iudæi clare intelligebant ex Scriptura, Iesum esse Christum. At paulo ante, contrarium asseruisti, nempe, tantum abesse, vt Iudæi ex Scriptura clare intellexerint Christum esse Messiam, vt potius prouocarint ad Mosen, tanquam Christo contrarium. Sed, vt video, perinde tibi est, quid dicas; modo non taceas. Quod ad rem attinet, non nego, fieri aliquando posse, vt aduersarij conuincantur ex Scriptura, eo quod non possint respondere ad ea, quæ ex Scriptura adferuntur, (iuxta illud Actor. 6. 9. *Surrexerunt quidam de Synagoga disputantes cum Stephano, & non poterant resistere sapientia & spiritui, qui loquebatur.*) Sed nego, semper scripturam esse tam claram, vt litigantes, in quacunque controuersia, possint clare percipere illius sententiam. Hoc clamant controuersie inter vos & Calvinistas ortæ,

13. Secundo obiici, quod Christus Ioann. 12.48. dixerit Iudæis incredulis; *Verbum quod loquutus sum vobis, indica*

iudicabit vos in nouissimo Die. At Iudæi, inquis, clare intelligent hoc Verbum. Sed quid hoc ad institutum? Nihil penitus. Primo, quia tibi probandum est, Scripturam posse in hac vita definire omnes controuersias inter Christianos litigantes. Hoc ex eo loco non probas. Nam ibi non agitur de hac vita, sed de nouissimo die iudicij. Nisi tu velis, decisiones controuersiarū, quæ nunc oriuntur, in illum vsque diem differre. Deinde, Verbum Christi, quod locutus est Iudæis, non iudicabit illos per modum Iudicis, sed per modum causæ. Non enim verbū illud, quod in hac vita loquutus est, pronūciabit sententiā in die iudicij, sed ipsemet Christus, cum dicet. *Ite maledicti in ignem æternum.* Erit tamen causa damnationis Iudæorum, quia Iudæi noluerunt credere Verbo Christi, quod hic loquutus est; & ideo damnationis sententiam audituri sunt.

14. Tertio obiicis, quia Scriptura iam iudicat incredulos, Ioan. 3. 18. *Qui credit in eum non iudicatur, qui autem non credit, iam iudicatus est.* Et Marcj. 16. 16. *Qui non crediderit, condemnabitur.* Hoc autem iudicium Scripturæ tam clarum est, vt intelligi possit. Respondeo. Confundis omnia, vt Lectorem decipias. Hæc enim Scriptura, quam tu citas, non iudicat incredulos; sed tantum narrat, eos iam iudicatos esse, tanquam damnationi obnoxios. A quo autem iudicati sunt? Ab illa lege, quæ Deus ab initio mundi statuit in omnes homines, propter transgressionē primi parentis in paradiso.

15. Vt hoc melius intelligatur, explicanda sunt verba Christi, non diuifim, sed integre, vt sensus appareat. Verba Christi sunt hæc: *Non misit Deus filium suum, vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum. Qui credit in eum, non iudicatur: qui autem non credit, iam iudicatus est, quia non credit in nomine unigeniti Filij Dei.*

Vbi

Vbi non loquitur de iudicio circa controuersias fidei, de quo nos agimus; sed de iudicio circa posteros Adæ: Nec de iudicio Iudicis, sed legis. Et est hic sensus: Ego non veni ad iudicandos homines, sed ad saluandos. Vel enim credunt in me, vel non credunt. Si credunt, non iudico eos ad mortem, sed à sententia mortis, cui obnoxij sunt transfero ad vitam. Si non credunt, ne sic quidem eos iudico, quia iam ante per legem iudicati sunt, ob legis transgressionem. Hic sensus clarissime exprimitur in fine cap. 5. 36. *Qui credit in filium, habet vitam eternam, qui autem incredulus est Filio, non videbit vitam; sed ira Dei manet super eum.* Quæ est illa ira quæ manet super eum? Nempe quæ in principio mundi super omnes filios Adæ denunciata est. De qua Apostolus Eph. 2. 3. *Eramus natura filij iræ, sicut & ceteri.* Idem sensus colligitur ex illo Ioann. 5. 24. *Qui credit, habet vitam eternam, & in iudicium non venit, sed transit à morte ad vitam,* id est, de sententia mortis æternæ, cui omnes propter peccatum primi parentis subiecti sunt, & à qua per fidem in Christum liberantur.

16. Hunc sensum duplici similitudine illustrat Augustinus tractat. 12. in Ioannem. Alterâ serpētis ænei, altera Medici. Nam serpens æneus fuit erectus & propositus iis omnibus, qui lethaliter morfi erant à serpētibus. Qui illum aspiciebant, sanabantur: qui non aspiciebant, moriebantur. Non quod serpens æneus eos occideret, sed quia iam habebant in se causam mortis, & ab æneo serpente non quærebant remedium. Similiter Medicus offert se ægrōtis, non vt eos occidat, sed vt sanet. Qui admittunt medicinam, sanantur: qui respuunt, moriuntur: non propter Medicum, sed propter morbum, à quo non volunt liberari per Medicum. Sicut ergo de serpente æneo & Medico dici potest

potest eos non venisse, vt occidant, sed vt fanent: sic de Christo non venisse, vt iudicet ad mortem, sed vt saluet in vitam æternam

17. Neque hinc sequitur, Christum non fore Iudicem in die iudicij. Nam vt dixi, duplex est iudicium, Legis & Iudicis. Lex dicitur iudicare, quia qui peccat in legem, per ipsam legē iam morti addictus est quoad reatum seu obligationem; licet sententia Iudicis nondum sit lata. Iudex dicitur iudicare, quia in transgressores legis profert sententiam mortis, quoad executionem. Igitur, qui in Christum non credunt, sunt quidem iudicati per legem, quatenus sunt rei damnationis æternæ, propter legis transgressionem, sed nihilominus iudicabuntur à CHRISTO, qui in illos sententiam feret, quoad executionem. Hoc Chrysostrmus homilia 27. explicat à simili. Nam qui homicidium cōmittit, eo ipso momento, quo illud cōmittit, condemnatur à lege, tanquam reus mortis: Et postea condemnatur à Iudice, vt mortem re ipsa sustineat.

18. Hinc etiam explicatur alter locus, à te citatus; *Qui non credit condemnabitur.* A quo condemnabitur? A Christo Iudice in extremo die iudicij, licet iam ante condemnatus sit à lege, vt paulo ante dixi. Porro ex vtroque loco nihil aliud potest colligi, quam quod lex scripta, vel Scriptura, in qua continetur lex scripta, iudicet per modum legis, de reatu filiorum Adæ, coram Deo, Christus autem in fine mundi, iudicaturus sit per modum Iudicis. Nemo hoc negat. Sed nihil facit ad propositum, de quo agimus. Nos enim disputamus de Iudice, qui inter duos litigantes de aliqua controuersia religionis, debet in hac vita ferre sententiam, vt lis finiatur, quoad executionem.

19. Hæc ex Scriptura. Nunc audiamus distinctionē,
quam

quam adhibes. Est autem hæc. Non esse tribuendum impotentia Scripturae, quod ipsius sententia non intelligatur ita clare, ut litigantes acquiescant; sed pertinacia & malitia litigantium. Quod dupliciter ostendis, Primo, quia Scriptura per se potest præstare, & aliquando præstat, ut litigantes clare intelligant ipsius sententiam. Nam Christus ex Scriptura tam clare demonstrauit resurrectionem mortuorum, ut Saduceis os obturauerit. (Matt. 22. 29.) Secundo, quia per accidens est, nempe ex hominum obstinatione, vel excæcatione, vel inani gloria, quod altera pars litigantium non velit fateri sententiam Scripturae contra se latam esse. Hoc confirmas exemplo, tum Arrii & Photini, tum etiam Calvinistarum & Catholicorum, qui nunquam volunt fateri, se à Lutheranis victos esse ex Scriptura, cum tamen reuera victi sint.

20. Hæc distinctio non est sufficiens; quia desunt alia duo membra, quæ tu omittis. Vnum est obscuritas Scripturae; alterum, infirmitas humani intellectus. Itaque quod litigantes aliquando non fateantur Scripturam contra se esse, hoc non semper prouenit ex malitia hominum, ut tu dicis, sed sæpe, ex obscuritate Scripturae, & intellectus nostri imbecillitate, seclusa omni malitia, pertinacia, & inani gloria. Accipe exemplum. Augustinus & Hieronymus acerrime olim litigarunt, quo sensu Apostolus Paulus Gal. 2. 13. loquatur de simulatione Petri. Erat autem duplex inter eos cõtrouersia. Vna, an Petrus peccauerit simulando Iudaismum, & vsurpando ceremonias legales. Altera, an vere reprehensus sit à Paulo, an tantum simulate? Neutra potuit ab iis finiri ex sola Scriptura: Nec tamẽ id factum est ex eorum malitia, pertinacia, vel inani gloria. Nam ambo erant viri sancti, humiles, & maximo charitatis vinculo

vinculo inter se connexi. Vnde ergo? Ex eo, quod Scriptura non satis clare ad vtriusque captum suam mentem proponebat.

21. Idem dico de aliis controuersis, quæ diuersis temporibus, inter homines etiam sanctissimos in Ecclesia Catholica fuerunt excitatæ. V. G. de Canone Scripturæ ante tempora Innocentij primi, de Baptismo hæreticorum, tempore Cypriani; de immaculata conceptione B. Mariæ Virginis; de efficacia gratiæ, & de aliis similibus. Quæ tamé ex sola Scriptura finitæ non sunt, sed vtraque pars litigantium parata fuit submittere se iudicio matris Ecclesiæ, quod etiam nunc seruant Catholici, quando inter ipsos de aliqua re oritur controuersia. Neque hic locum habet malitia, vel pertinacia, vel inanis gloria litigantium. Alioqui non essent parati audire decisionem Ecclesiæ, & illi sponte acquiescere, sine vlla ulteriori tergiversatione.

22. Aliud est de Arrio, Photino, Calvinistis, itemque de vobis Lutheranis, apud quos valet distinctio à te allata. Nam ex mera pertinacia, & inani gloria non vultis obtemperare matri Ecclesiæ; sed eam deserentes, & quasi refractarij, importune appellatis ad alium Iudicem incompetentem, nempe ad Scripturam, non quocunque modo, sed vestro sensu intellectam; vt hac ratione sententiam subterfugiat, & controuersia in infinitum protrahantur. Exemplam dedit vobis Luthetus. qui ne videretur victus aut damnatus esse à Cardinale Caietano, primum quidem appellauit ad Pontificem, nescio qua spe elabendi, (vt habetur Tomo 1. Ienenfi latino fol. 193.) Sed paulo post, cum ab eo videret se damnari, agrè id ferens appellauit ad Concilium. (ibidem fol. 205.) A Concilio, ad Carolum V.

Impera

Imperatorem (To. 4. fol. 191 Denique, cum nulli horum vellet obtemperare, cōfugit ad solam Scripturā, à qua sperabat se damnari non posse, si eam suo sensu ac arbitrio interpretaretur, Vos Prophetam vestrum imitami.

23. Quod addis, Saducæos clare intellexisse sententiam Scripturæ de resurrectione mortuorum; nescio, unde habeas. Certe ex Scriptura id colligi nō potest, sed potius contrarium. Primo, quia Christus expresse ipsis dixit, *Erratis nescientes Scripturas, neque virtutem Dei.* Deinde ex Scriptura Moſis sic argumētatus est: *De resurrectione mortuorum non legistis, quod dictum est à Deo dicente vobis, Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacobi? Non est Deus mortuorum sed viventium.* Hoc argumento attoniti, siluerunt: non quod vim illius, aut sensum Scripturæ à Christo citatæ, clarè perciperent, sed quia non habebant ex tempore, quod responderent. Id patet ex verbis sequentibus: *Pharisæi autem audientes, quod silentium imposuisset Saducæis, conueniunt in unum, & interrogauit vnus ex eīs legis Doctor tenens eum, &c.* Constat inter Saducæos & Pharisæos fuisse perpetuam litem ac æmulationem. Act. 23. 6. Itaque Pharisæi, quia videbant Saducæos obmutuisse, volebant & ipsi Christum aggredi, spe felicioris successus; vt ostēderēt Saducæis se esse doctiores; nec Scripturæ sensum, vt illos ignorare. Sed idem his contigit, quod illis: sequitur enim in fine eiusdem capituli: *Nemo poterat ei respondere verbum.*

24. Nec sane mirum est, Saducæos coram Christo obmutuisse; quia argumētū, quod ipse illis opponebat, erat obscurum ac intricatum, vt fatentur interpretes. Neque vos Lutherani, post tot interpretum subsidia, potuistis illud ad formam syllogisticam redigere,
cum

eum id à vobis in colloquio Turlacensi postulatam esset. Tentauit quidem vnus ex vestris. Thomas VVege-
linus, id præstare, sed irritò conatu. Nam in suo libello
cui titulus est. *Iudicium de nouo Iesuitarum Amuleto*, re-
degit in hanc formam.

Deus est Deus viuentium, & non mortuorum.

Deus est Deus Abrahami, Isaac, & Iacobi.

*Ergo Abrahamus, Isaac & Iacobus viuunt, & non sunt
mortui*

At infeliciter. Primò, quia non infertur conclusio
quæ est inferenda, nempe hæc, ergo mortui resurgent.
Hanc petimus inferri in forma syllogistica à Lutherani-
nis. Secundò, quod syllogismus bonus est, quia constat
quatuor aut quinque terminis, quod est vitium apud
Dialecticos notissimum. Primus terminus est, *Deus*
qui in maiori & minori subiicitur. 2. est, *Deus viuentium & non mortuorum*, qui in maiori prædicatur. 3. est,
Deus Abrahami, Isaac & Iacobi, qui in minori prædica-
tur. 4. est, *Abrahamus, Isaac & Iacobus*, qui in conclusio-
ne subiicitur. 5. est, *viuunt & non sunt mortui*, qui in con-
clusionem prædicatur.

25 Vi videas vitium, accipe syllogismum eiusdem
formæ ac valoris: Deus est Deus viuentium, & non
mortuorum: Deus est Deus cœli & terræ: Ergo cœlum
& terra viuunt, & non sunt mortua. Vel huc: Deus est
Creator Angelorum: Deus est Creator Adami & Eua:
Ergo Adamus & Eua sunt Angeli. Vel istû: Gardius est
confessarius muliercularum: Gardius est confessarius
virorum: Ergo viri sunt mulierculæ. Quid tibi videretur
mi Gardi? Succurre VVegeolino tuo, si potes. Nos
certè aliter didicimus formare syllogismos. Atque
hæc dixerim pro defensione primi mei argumèti, quod
hactenus conuelli à te non potuit. Transeo ad reliqua:

II. ARGUMENTVM BECANI.

Ex parte Scripturae.

26 **H**Oc fuit huiusmodi ; Scriptura nec secundum nudam externam literam, neque secundū sensum, potest esse infallibilis controuerfiarum Iudex. Non priori modo, quia ille non potest esse infallibilis Iudex, qui ducit homines in errorem : At Scriptura, si nudam ipsius literam spectes, saepe ducit homines in errorem ; vt patet exemplo Iudæorum, Arrij, Sabellij, Macedonij, Manichæi, Pelagij, & aliorum. Ergo non potest esse infallibilis Iudex.

27 Nec posteriori, quia Scriptura, quoad verum & legitimum sensum, saepe est obscura & difficilis intellectu ; ac proinde saepe oritur controuerfia de vero & legitimo ipsius sensu. Omnis autem controuerfia requirit Iudicem. Debet ergo aliquis esse Iudex, qui definiat, hunc esse legitimum sensum, illum non esse. At hic iudex non potest esse ipsa Scriptura, quia de ipsius sensu ac sententia mouetur controuerfia : Ergo aliquis alius distinctus à Scriptura.

28 Hoc argumentum, quoad vtramque partem, fuisse in meo libello profecutus sum ; & in eo explicando multa dixi de litera & sensu Scripturæ ; itēq; de obscuritate, & causis obscuritatis : quæ omnia bilem tibi mouent, vt vidéo. Tu vicissim multa obiicis, quæ ad duo capita reuocari possunt. Nam aliqua refutata sunt cap. 1. vbi de vitiis à te commissis actum est. Alia hoc loco discutiam, quæ ad vim argumenti, quod propositum est, facere videbantur. Sunt autem fere hæc.

29 Primo dixi, nudam Scripturæ literam, saepe duce-

re homines in errorem; ideoque infallibilem Iudicem esse non posse. Tu obiicis nudam literam, per se id nõ facere, sed per accidens. Hoc quidẽ non nego, vt constat ex iis, quæ dicta sunt c. 1. §. 30. & sequentibus. Sed ex eo satis conuincitur, non posse esse infallibilem Iudicem. Quod sic ostendo. Qui est infallibilis Iudex, debet ita pronunciare & explicare suam sententiam vt litigantes, etiam si indocti sunt, clare intelligant quid Iudex velit, & post auditam eius sententiam, non possint falli aut incerti esse de lata sententia; alioqui respectu eorum non erit sufficiens & infallibilis Iudex: At Scriptura quoad nudam externam literam, non potest hoc modo pronunciare & explicare suam sententiam: Ergo non potest esse infallibilis Iudex. Minor probatur, quia externa litera Scripturæ potest duobus modis spectari. 1. Quatenus significat id, ad quod significandum ex communi hominum sensu ac iudicio destinata est. 2. Quatenus significat id, ad quod significandum ex peculiari Dei inspiratione & voluntate assumitur. Et quanquam Deus sæpe assumat illã in eo sensu, quo ab hominibus vsurpari solet, non tamen semper. Hoc autem discrimen, ipsa litera per se nude sumpta non potest ita explicare, vt litigantes clare ac sine errore intelligant. Nam aliquando contingit, vt litigantes putent literam in eo sensu assumi à DEO, quo vulgo accipitur ab hominibus, quod non semper fit.

30 Dabo exemplum. Externa Scripturæ litera sic habet, Ioan. 10. 30. *Ego & Pater unum sumus.* Hæc litera, quatenus à Deo assumitur, significat Patrem & Filium esse vnus naturæ & essentiæ, salua personarum distinctione. At ex communi hominum iudicio (seclusa Dei reuelatione) hoc non significaret. Nam ex

communi hominum iudicio, vbi est vna tantum natura & essentia, ibi est vna tantum persona: Ac proinde, qui iuxta commune hominum iudicium diceret, Marcum & Tullium esse vnus naturæ & essentiæ, diceret etiam esse vnã eandemque personam. Et contra, qui diceret, Marcum & Tullium esse duas personas, negaret esse vnus naturæ & essentiæ.

31 Item, Externa Scripturæ litera sic habet Ioan. 14. 28. *Pater maior me est.* Hæc etiam litera, quatenus à Deo assumitur, significat Filium esse minorem Patre, secundum naturam humanam; licet æqualis sit Patri secundum diuinitatem. At hic sensus, secundum communem hominum opinionem, ex illa litera colligi nõ potest. Nam illa litera, *Pater maior me est*, secundum communem hominum opinionem significat, Filium vel ætate, vel authoritate, vel diuitiis, vel prudentia, vel simili qualitate, minorem esse Patre: Non tamen significabat, natura minorem esse. Item, Externa Scripturæ litera sic habet Ioan. 3. 3. *Nisi quis renatus fuerit denuo, non potest videre regnum Dei.* Hæc litera, quatenus à Deo assumitur, significat spiritalem natiuitatem, quæ fit per Baptismum, necessariam esse ad salutem. At ex communi hominum sensu ac conceptu significat, hominem debere iterum nasci ex vtero materno. Sic enim Nicodemus intellexit. Omitto similia exempla.

32 Dices, Quamuis illa litera, *Pater maior me est*, per se nude sumpta, non satis explicet, filium secundum naturam humanam esse minorem Patre, licet æqualis sit illi secundum diuinitatem; tamen ex collatione illius literæ cum aliis Scripturæ locis, facile id colligi potest. Nam alibi dicitur, Filium esse Deum, & esse hominem. Ergo statim infertur, quia Deus est, æqua

æqualem esse Patri; qua homo est, minorem esse Patre. Idem dicendum de aliis exemplis allatis. Respondeo. Hæc collatio potest dupliciter institui. 1. Ut fiat collatio nudæ literæ cum nuda litera, neglecto sensu, quem Deus intendit & reuelat. 2. Ut fiat collatio sensus cum sensu à Deo intento & reuelato. Nos hic loquimur de litera priori modo: Et sic collatio non prodest. Imò, qui conferret hanc literam, *Christus est Deus*, cum litera, *Christus est homo*, & nihil aliud spectaret, nisi literam, quatenus significat aliquid ex communi hominum conceptu, diceret, illas inter se pugnare. Nam ex communi hominum conceptu (seclusa reuelatione) Deus non est homo, nec homo Deus. Hinc iterum infero, nudam Scripturæ literam, neglecto sensu à Deo intento, non posse esse infallibilem controuersiarum Iudicem. An autem possit esse, si coniugatur cum sensu à Deo intento, pertinet ad posteriorem partem argumenti, superius à me propositi.

33 Hæc doctrina potest declarari simili exemplo. Nam sicut externa litera, ut dictum est, potest dupliciter spectari, semel quatenus à Deo assumitur ad aliquid significandum, & semel, quatenus ex communi hominum consensu aliquid significat: sic etiam externa ablutio aquæ potest dupliciter spectari. 1. quatenus à Deo assumitur in Baptismo, ad generationem spirituales. 2. quatenus ex communi hominum usu adhibetur ad abluendum corpus. Si ergo præcisè secundum se spectetur, quatenus est externa tantum actio; non potest nobis sufficienter explicare, an assumatur ad internam generationem, an ad externam ablationem. Potest tamen id constare ex aliis circumstantiis, ite nque ex intentione illius, qui usurpat talem actionem. Sic fit in nostro casu. Non negabis, si sanus es.

34 Secundo dixi, Iudæos ideo errasse, quia omnia, quæ in Mose & Prophetis prædicta erant de Christo, intelligebant secundum externam literam, & sensum interius latentem non percipiebant. Et hoc significare Apostolum 2. Cor. 3. 15. cum ait : *Vsque in hodiernum diem, cum legitur Moses, velamen positum est super cor eorum*, id est, Adhuc Iudæi non intelligunt Mosén, quem quotidie legunt, quia non penetrant internum ipsius sensum, sed externa litera cõtenti sunt. Vel, Non agnoscunt Christum, qui sub externis ceremoniis ac sacrificiis Mosaicis, tanquam sub velamine occultatus est. Adhuc hærent in ipso velamine, & non considerant, quid sub illo lateat reconditum. Sic ego in meo libello §. 12.

35 Tu multa obiicis, sed more tuo. Primò, me committere petitionem principij, quia externa litera per se non erat causa erroris Iudæorum, sed neglectus totius literæ, scopi, & collationis Scripturæ & Mosaicæ ac Propheticæ. Nescis, quid sit petitio principij. Is dicitur committere petitionem principij, qui id, quod probandum est, assumit loco probationis. V. G. Probandum tibi est, Ecclesiam Catholicam aberrasse à vera fide. Et probas hoc modo: *Quis dubitat eam aberrasse? Vel, certum est aberrasse. Hic petis principium. De me hoc dici non potest. Nam mihi probandû erat, literam Scripturæ, neglecto vero sensu, sæpe ducere homines in errorem, si non per se, saltem occasionaliter. Hoc autem probavi exemplo Iudæorum & hæreticorum. An hoc est petere principium? collige sensus tuos. Reliqua, quæ addis, iam explicata sũnt.*

36 Secundo obiicis, me committere fallaciam accidentis. Et probas, quia quod Iudæi non perciperent sensum Scripturæ, causa non erat externa litera Scri-
pturæ

pturæ, ſed ipſorum cæcitas, ſtupiditas & negligentia. Videris ex Dialectica Rami aut Melanthonis tranſcripſiſſe has loquendi formulas: *Eſt petitio principij, Eſt fallacia accidentis.* Sed parum fæliciter. Nam & ignoras, quid ſit petitio principij, vt iam oſtendi: & fallaciã accidentis falſo mihi attribuis. Non enim dixi; *Iudæi legebant externam Scripturæ literam, & ideo non percipiebant ſenſum;* vt fingis me dixiſſe. Scio enim lectionem Scripturæ, quoad externam literam, non eſſe cauſam ignorantix ſenſus. Alioqui quotquot legerent externam Scripturæ literam, ignorarent illius ſenſum; quod abſit. Sed ſic dixi, Iudæos propterea erraſſe, quia contenti erant externa litera, & illum ſolum putabant eſſe ſenſum Moſis ac Prophetatum, quem externa litera præ ſe ferebat. Hic nulla eſt fallacia accidentis.

37 Poſtremo obiicis, per velamen illud, quod ait Apoſtolus poſitum fuiſſe ſuper cor Iudæorum, non intelligi externam Scripturæ literam, ſed partim ceremonias & ſacrificia Moſaica, partim ſtupiditatem & cæcitatem Iudæorum. Vbique quæris, quod carpas. An non clare dixi, quod diſis, externas ceremonias & ſacrificia Moſaica fuiſſe velamen ſub quo Chriſtus erat occultatus? At, inquis, externa litera nõ erat velamen. Imo, erat. Nam externæ ceremoniæ & ſacrificia Moſaica, per externam literam proponebantur. Itaque per velamen, tam externa litera, quæ immediate ſignificabat externas ceremonias & ſacrificia; quam ipſæ ceremoniæ & ſacrificia, quæ per externam literam immediate ſignificabantur, intelligi debent. Notandum tamen eſt, duplex velamen eſſe diſtinguendum; Vnum legis Moſaicæ; Alterum Iudæorum. Velamen legis Moſaicæ iam explicatum eſt. Erat enim, tum

externa litera, tum externæ ceremoniæ & sacrificia, sub quibus abscondebatur Christus. Velamen Iudæorum, erat ignorantia & cæcitas eorum, quæ in eo cõsistebat, quod pertinaciter inhærent externæ literæ & ceremoniis Mosaicis, non considerando Christum qui sub ipsis erat reconditus. Vtrumque suo modo ac sensu erat positum super cor Iudæorum. Prius quidem obiectiuè & extrinsecè; posterius autem subiectiuè seu inhæsiuè.

38 Fuit & aliud velamen, quo Moses tegebat faciem suam, quando loquebatur Iudæis: idque propterea, quia facies Mosis, ex colloquio cum Deo, miro quodam splendore, instar lucidissimi Solis, refulgebat; quem splendorem Iudæi intueri non poterant, & ideo quoties loquebantur cum Mose, necessè erat, vt Moses obiecto velamine, splendorem illum occultaret. Exodi 34. 29. & 2. Corinth. 3. 13.

39 Hoc velamen allegorice significabat velamen legis Mosaicæ, vt ex Apostolo notant interpretes. In qua allegoria, hæc consideranda sunt. 1. Moses, qui loquebatur populo; allegoricè significans legem Mosaicam, quæ data erat populo. 2. Velamen Mosis; significans velamen legis Mosaicæ. 3. Splendor Mosis, qui tegebatur velamine; significans Christum, qui tegebatur ceremoniis ac sacrificiis Mosaicis. 4. Iudæi loquentes Mose habenti velamen, sub quo tegebatur splendor faciei ipsius: significantes eosdem Iudæos, legentes legem Mosaicam, habentem ceremonias & sacrificia, sub quibus tegebatur Christus. Hanc allegoriam explicat Augustin. 1. 2. contra aduersarium legis & Prophetarum c. 7. Theodoretus in cap. 34. Exodi, & alij.

40 Tertio dixi, non solum Iudæos, sed etiam hæreticos

reticos, vt Sabellianos, Arrianos, Macedonianos, Manichæos, Pelagianos, & plures alios errasse, quod relicto Scripturæ sensu, quem sequitur Ecclesia, amplexi sint alienum sensum, quem externa litera præ se fert (§. 14. & sequentibus) Hic vertis te in omnem partem. Ac primo fateris, quod res est. Et citas Augustinum, quem ego citavi, serm. 70. de tempore, vbi ait: *Infelices Iudæi, & plus infelices hæretici, qui dum solum literæ aspiciunt sonum, quasi corpus sine anima, ita sine viuificante spiritu, mortui remanserunt.* Deinde expresse addis, multos offendisse in Scriptura, eo quod neglecto Scripturæ sensu, nudo sono literæ pertinaciter inhaeserunt. Hæc omnia pro me.

41 At contra, hæc obiicis. Primo, quod dixerim multos errasse, eo quod relicto Scripturæ sensu, quem sequitur Ecclesia, amplexi sint alium sensum, quem externa litera præ se fert. Hoc dictum valde exagitas: sed sine causa. Res sic habet. Ecclesia Christi, ex perpetua assistentia Spiritus Sancti, sequitur eum sensum, qui à Spiritu Sancto intentus est. Hic autem sensus sæpe diuersus est ab eo, quem externa litera, ex communi hominum opinione, præ se fert, vt supra ostendi. Itaque hæretici, qui contemnunt Ecclesiam, sicut tu facis, propterea errant, quia interpretantur Scripturam eo sensu, quem ipsi humano iudicio colligunt ex litera Scripturæ; non autem eo, quem Ecclesia amplectitur, quæ errare non potest. Audi Augustinum in Ps. 57. *In ventre Ecclesie veritas manet. Quisquis ab hoc ventre Ecclesie separatus fuerit, necesse est, vt falsa loquatur.*

42 Secundo obiicis, exempla hæreticorum, quæ attuli, à scopo quæstionis aliena esse. Causam addis, quia quod hæretici errarint, non est tribuendum literæ Scripturæ, sed prauo hæreticorum intellectui.

Imo vtrique tribuendum est, sed diuerso modo. Nam litera Scripturæ fuit occasio errandi; malitia hominū, fuit causa persistendi in errore. Simile est in peccato concupiscentiæ. Multi sunt auari, luxuriosi, fornicarij. Cui id tribuendum? Partim legi diuinæ, partim ipsorum malitiæ. Lex est occasio peccati. Rom. 7. 8. At malitia est causa perseuerandi in peccato. Miror, si hoc nescis.

43 Tertio obiicis, nec Sabellianos ex illo loco, *Ego & Pater unum sumus*, necessario colligere personæ unitatem; nec Arrianos ex illo, *Pater maior me est*, Filium non esse Deum. Sed frustra hoc obiicis, quia non est contra me. Fateor; nec dogma Sabellianorum, nec Arrianorum, necessario inferri ex Scriptura; alioqui nõ esset dogma hæreticum. Nam quidquid necessario inferitur ex Scriptura, veritas est, non hæresis. Quæ addis de Macedonianis, Manichæis, Pelagianis, non egent noua responsione.

44 Quarto dixi, in Scriptura passim occurrere apparentes contradictiones, quæ Lectori magnam pariunt difficultatem: Et aliquas ex iis recensui. (§. 28.) Hic cum multa videaris dicere, nihil aut parum dicis. Præcipua sunt hæc. 1. Conaris ostendere, non esse veras contradictiones. Sed frustra. Non enim dixi esse veras, sed apparentes. 2. Ais me illas aliunde sumpsisse. Fateor. Non enim ex meo cerebro eas finxi, sed ex ipsa Scriptura, & illius interpretibus accepi. 3. Ais me risu dignum esse, quod quosdam recensuerim, quæ non magni momenti sint. Ergone & Augustinus, & vester Althamerus risu digni, qui easdem ante me recensuerūt? 4. In iis conciliandis tantum operæ ponis, vt facile appareat, subesse aliquam difficultatem, tametsi verbo id neges. Quod arrogantia tuæ tribuendum est. Sentis

difficul

difficultatem, sed ne videaris aliquid nescire, non vis agnoscere. 5. Sæpe, cum alius conciliandi modus non occurrit, reprehendis vulgatam Editionem; quod est argumentum à desperatis. Deo quo supra.

45 Quinto dixi, Scripturam ex eo etiam reddi obscuram, quod aliquando, vbi minime putamus, subito fiat transitus de sensu literali ad mysticum, de carnalibus ad spiritualia, de Regibus Israël ad Christum. Et è contrario. Hoc ostendi quatuor exemplis. *Primò*, quia Isayæ septimo fit transitus à duobus Regibus, Syriæ & Israël, ad B. Virginem. Hoc tu negas. Sed inspiciatur textus, & legantur interpretes. *Secundò*, Isayæ 14. fit transitus à Rege Babylonis ad Luciferum. Hoc vocas in dubium. Et pro parte affirmante adducis opinionem veterem, quam ego sequor: pro negante tuam coniecturam, quam tibi relinquo. *Tertiò*, Psalm. 71. fit transitus à Salomone ad Christum. Hoc etiam negas. Sed affirmat Augustin. lib. 17. de Ciuitate Dei cap. 8. & alij, te doctiores. *Quartò*, Ioan. 5. fit transitus à panibus hordeaceis ad panem Eucharisticum. Et hoc negas. Sed mecum affirmant, non modo antiqui Patres, Origenes, Athanasius, Cyprianus, Ambrosius, Hieronymus, Chrysostomus, Augustinus, Cyrillus, Theophylactus, Bernardus, Rupertus, D. Thomas; sed etiam vestri Hussitæ, & non pauci Calviniani.

46 Hæc sufficiant pro defensione. 2. argumenti, quod nunc repeto. Scriptura nec quoad externam litteram, nec quoad internum sensum, potest esse Iudex controuersiarum. Non priori modo, quia externa littera sæpe ducit in errorem. Nec posteriori, quia sensus Scripturæ sæpe tam obscurus est, vt opus sit alio Iudice, qui definiat, hunc esse legitimum sensum; illum non esse.

III. ARGUMENTVM BECANI.

Ex parte controuersiarum.

47 **H**Oc sic proposui. Multæ sunt controuersiae circa fidem & religionem, quarum vel nulla fit mentio in Scriptura, vel certe non sufficiens ad hoc, vt Scriptura de illis sententiam ferre possit: Ergo in iis dirimendis alius Iudex quarendus est. Eiusmodi autem controuersiae sunt hæc. *Prima*, an libri Tobiaë, Iudith, Sapiëntia, Ecclesiastici, & Macchabæorum sint canonici, nec ne? *Secunda*, quot sint Sacramenta nouæ legis? *Tertia*, An exorcismus adhiberi possit in Baptismo? *Quarta*, an Baptizati ab hæreticis sint rebaptizandi? *Quinta*, an Baptismus vna mersione conferri debeat? *Sexta*, an Christiani loco Sabbati debeant colere diem Dominicum? *Septima*, an B. Maria manserit Virgo post partum? *Octaua*, an Petrus Apostolus fuerit Romanæ Ecclesiæ Episcopus? *Nona*, an symbolum fidei sit vere canonicum & Apostolicum? *Decima*, an in veteri Testamento fuerit aliquod externum remedium pro scæminis contra peccatum originale?

48 Ad hoc argumentum, quo sentis te premi, dupliciter respõdes. 1. generatim, adhibendo distinctionem. 2. speciatim, descendendo ad singulas controuersias iam enumeratas. Distinctio est hæc. Ais duplices esse controuersias. Quasdam, quæ concernunt articulos fidei, & dogmata ad salutem necessaria. Et harum Iudicem in Speciali esse Scripturam. Alias, quæ concernunt ritus adiaphoros, & ceremonias liberas, ab Ecclesia, ordinis ac decoris causa, institutas: Et harum Iudicem in speciali esse Ecclesiam, sed ad generale
iudi

iudicium Scripturæ adstrictam.

49 His fateris, Ecclesiam esse Iudicem controuersiarum posterioris generis. Hoc accipio. Sed nihilominus duo ex te quæro, quæ alibi ex me quaris. Vnum est, quid intelligas nomine Ecclesiæ? an Pontificem, qui præest Ecclesiæ? an Concilia, quæ repræsentant Ecclesiam? an totam Ecclesiam simul sumptam? Alterum, an Ecclesia sit Iudex fallibilis, an infallibilis? Si ais infallibilem esse, redit prior quæstio, an illa infallibilitas sit in Pontifice, an in Cõciliis, an in tota Ecclesia simul sumpta? Item, an sit infallibilis absolute, an vero, quatenus astricta est ad Scripturam? Et, si hoc posteriori modo, an magis infallibilis sit, quam quilibet homo priuatus? Nam etiam quilibet priuatus, quatenus astrictus est ad Scripturam, falli non potest. Si ais fallibilem esse, bis peccas. 1. quia disputamus de infallibili Iudice, vt nosti. Infallibilem igitur oportuit assignare. 2. si fallibilis est, quis illam, dum fallitur, de errore iudicabit? An tu, Gardi? Sed & tu fallibilis es. Cui ergo credemus? Ecclesiæ, an tibi? Si neutri, assigna alium Iudicem, qui falli non possit.

50 Porro, distinctio bimembris, quam adfers, sufficiens non est. Nam multæ sunt controuersiæ, quæ ad neutrum membrum reuocari possunt. Cuiusmodi sunt hæ. 1. An Apostolus Paulus sit author Epistolæ ad Hebræos? 2. an serio Petrum reprehenderit? 3. an prædestinatio ad gloriam facta sit ex præiudicis operibus? 4. an Sacramenta sint instrumenta physica, an moralia? 5. an præter tres substantias relatiuas in Trinitate, sit etiam vna absoluta? 6. an beatitudo æterna formaliter consistat in clara Dei visione, an potius in amore? 7. an B. Virgo concepta sit in peccato originali, nec ne? 8. quomodo numerandæ sint 70. hebdomadæ

Danie

Danielis ? 9. an paradifus terreftreis adhuc exftet ? 10. quod fit tertium illud cœlum, ad quod raptus fuit: Hæ & fimiles controuerfiæ non pertinent ad prius membrum diftinctionis, quia non concernunt articulos feu dogmata fidei ad falutem neceffaria : alioquin non liceret ; falua fide & falute , alterutri parti adhærere. Nec pertinent ad posterius, quia non funt de ceremoniis adiaphoris, & ab Ecclefia institutis , vt per fe notum eft. Debet igitur assignari tertium membrum, quod tu omififti.

51 Accipiam exemplum à vobis Lutheranis. Controuerfia inter vos eft de actuali fide, quam fingitis efle in infantibus. Eft autem hæc ; An infantès accipiãt actualem fidem in Baptifmo , an vero in Exorcifmo, qui præcedit Baptifmum ? Vel, an incipiant credere in Exorcifmo, an in Baptifmo ? Lutherus in lib. contra armatum vitum Cochlæum, difertè docet, eos credere vi Exorcifmi. Sic enim fcribit : *Dicimus ad Baptifmum eos credere per vim verbi, quo exorcizantur. & per fidem Ecclefia eos offerentis, & eis fidem orationibus fuis impetrantis.* At Philippus in Locis, cap. de Baptifmo infantium, Kemnitius in 2. parte Examinis Conc. Trid. ad can. 13. de Baptifmo, & plures alij Lutherani, tribuunt hoc Baptifmo, non Exorcifmo. Verba Philippi funt hæc. *Spiritus Sanctus per Baptifmum eis datur, qui efficit in eis novos motus, & nouas inclinationes ad Deum.* Kemnitij hæc: *Oportet Spiritum Sanctum in infantibus, qui Baptizantur, efficacem efle, & operari.* Et paulo poft : *Illam autem operationem Spiritus Sancti in infantibus vocamus fidem, & dicimus paruulos credere.*

52 Hæc controuerfia non potefl reuocari ad posterius membrum tuæ diftinctionis , vt manifeflum eft, quia fides infantium , ex veftra opinione , non eft res
adia

adiaphora, sed necessaria. Vel ergo ad prius reuocatur, vel ad neutrum. Si ad neutrum, non est sufficiens distinctio. Si ad prius, iam concernit articulum seu dogma fidei ad salutem necessarium. Ergo necesse est, vel Lutherum, vel certe Philippum & Kemnitium errare in aliquo articulo seu dogmate fidei ad salutem necessario; ac proinde hæreticos esse, nec saluari posse. Quid dicis, Gardi?

53 Et, quia semel incidimus in hanc controuersiam, iterum quæro, an illa definiri possit ex sola Scriptura, nec ne? Si non potest, firmum est, quod dixi, solam Scripturam non esse Iudicem controuersiarum. Si potest, profer aliquem Scripturæ locum, ex quo eam definias, id est, ex quo clare constet, fidem actualem vel in Exorcismo dari infantibus, ut vult Lutherus; vel in Baptismo, ut volunt Lutherani. Et sane res magni momenti est. Nam ex sententia Lutheri sequuntur hæc tria. 1. Exorcismum ad salutem necessarium esse, quia per illum datur fides, sine qua salus esse non potest. 2. Infantes, qui Baptizantur sine Exorcismo, saluari non posse, quia fidem non habent. 3. Aliquid ad salutem esse necessarium, cuius nulla fiat mentio in Scriptura. Sed quia suspicor, controuersiam hanc ingrattam tibi esse, non vrgebo; sed progrediar ad alias, quæ à me commemoratæ sunt.

I. CONTROVERSA.

An libri Tobie, Iudith, Sapientie, Ecclesiastici, & Machabæorum sint Canonici, necne?

54 **I**N hac & sequentibus controuersis hoc præcise Igitur, an ex sola Scriptura definiri possint? Vel

Vel, an sola Scriptura possit esse earum Iudex? Ego in meo libello negavi. Tu de plerisque affirmas. Videamus ergo, an alteram partem, quam tu sequeris, ex sola Scriptura probare possis. Hoc ideo volui præmonere, quia sæpe adducis alias probationes, quæ ex Scriptura non sunt. Eas omittam, quia nihil ad rem faciunt. Prima igitur controversia est, an supradicti libri sint canonici, nec ne? Non esse canonicos, probas hoc modo: Illi libri non sunt canonici, in quibus continentur quædam falsa, dubia, & contradictoria: At in libris iam nominatis continentur quædam falsa, dubia, & contradictoria: Ergo non sunt canonici. Maiorem concedo, minorem nego. Hanc probas inductione. Ac primo.

55 Contra librum Tobie sic obiicis: *In libro Tobie multis in locis discrepat editio Græca à Latina, quemadmodum pluribus exemplis ostendi potest. Quæ igitur vera & indubitata?* Respondeo. Hæc probatio, tuo iudicio, non est ex Scriptura, sed ex libro Tobie, quem negas esse partem Scripturæ. Vana igitur est. Deinde non est sufficiens. Nam ex eo, quod variæ editiones alicuius libri à se inuicem discrepant, non sequitur, librum non esse canonicum. Potest enim fieri, ut vna editio sit legitima, altera vitiosa. Sicut tu ipse, non semel, sed sæpe affirmas (tametsi falso) vulgatam editionem Psalmorum in multis discrepare ab Hebraica. Nec ideo tamen existimas, librum Psalmorum non esse canonicum. Denique cur illam discrepantiam in libro Tobie, vel vnico saltem exemplo non demonstrasti? Aut, quam responsionem à me poscis, si nihil adfers, quod responsionem exigit? Neque enim diuinare possum, quæ sit illa discrepantia, quam iactas, quamdiu illam non exprimis.

56 Contra librum Iudith sic obiicis: *Primo in eo conti-*

continetur talis historia, de cuius tempore nihil certi haberi potest. Secundò, dubia sunt, quæ de Nabuchodonosore & Eliakim referuntur. Tertiò, in versione Latina habetur (cap. 5. 22.) Iudaos tum reuersos fuisse ex dispersione, & iterum possidere Hierosolymam, ubi sint sancta sanctorum. In Græca, templum ipsorum euersum fuisse & solo equatum, & ciuitates eorum occupatas ab hostibus. Quartò, cap. 9. 2. laudat Iudith factum Simeonis, Sichemitas contra datam fidem interficientis, quod pugnat cum historia canonica, Gen. 34. 13. & Gen. 49. 5.

57. Respondeo. Hæc omnia friuola sunt. Primo, quia etiam in libro Esther continetur talis historia, de cuius tempore nihil certi haberi potest. Nam sicut interpretes disputant, an historia Iudith contigerit ante vel post captiuitatem Babylonicam; sic etiã disputant, an historia Esther contigerit ante vel post liberationem è captiuitate Babylonica, qua Sedechias Rex captus est. At hinc non sequitur, librum Esther ex canone expungendum esse; alioqui Lutherus errasset, qui posuit illum in canone: Ergo in simili casu non sequitur, librum Iudith expungendum esse.

58. Idem dicendum est ad alteram obiectionem; quia sicut in libro Iudith dubia sunt, quæ de Nabuchodonosore & Eliakim referuntur; sic etiam in libro Esther dubia sunt, quæ de Assuero & Aman narrantur. Et quidem de Assuero septem exstant opiniones. Nam aliqui putant fuisse Darium Medum: alij Astyagem, Darij patrem: alij Cambysem: alij Darium Hystaspis: alij Xerxem: alij Artaxerxem Longimanum: Alij Artaxerxem Mnemonem. De Aman sunt tres opiniones. Aliqui putant fuisse Persam: alij Amalecitam: alij Macedonem. Simile dubium est

de Job, quem aliqui volunt descendisse ab Esau, & fuisse tertium ab Esau, & quintum ab Abrahamo: Alij non ab Esau descendisse, sed à Nachor fratre Abrahami, & fuisse tertium à Nachor. Omitto Melchisedech, de cuius ortu, familia & cognatione nihil certi est. An ideo libri Iob & Genesis è Canone excludendi? Absit.

59. Porro discrepantia inter Latinam & Græcam versionem, quam tertio loco obiicis, nihil te iuuat. Primo, quia iam supra dixi, non ideo librum aliquem censerè Apocryphum, quod versiones inter se discrepent. Scis, quã variæ & discrepantes sint versiones Bibliorum hoc tempore apud Lutheranos & Calvinistas. An ideo Biblia canonica non sunt? Deinde, non est vera sed apparens discrepantia; & iam pridem à bonis authoribus in concordiam redacta. Præter alios noster Serarius in Commentario, quidquid difficultatis subesse videbatur, penitus sustulit. Cur tu idem non facis? Et cum alibi in conciliandis Scripturæ locis, quæ speciem contradictionis præ se ferunt, tantum laboris ac operæ posuisti, cur hic ignauus es? Si tamen ignauix, & non potius odio ac peruicaciæ adscribendum id est.

60. Quod denique addis de factò Simeonis, qui contra datam fidem interfecit Sichemitas propter stuprum virgini illatum; potuit illud factum, & laudari, & reprehendi, diuerso tamen respectu. Nam quatenus susceptum erat in ultionem tanti sceleris, potuit laudari, & à Iudith laudatum est: quatenus vero procedebat ex furore, & contra datam fidem, potuit reprehendi, & à Iacob Patriarcha reprehensum est. (Gen. 49.6.) Habemus similia exempla in Scriptura, Lucæ 16.8. *Laudauit Dominus villicum iniquitatis,*
quia

quia prudenter fecisset. Hic vides in vno eodemque opere, & laudari prudentiam, & reprehendi iniquitatem. Quod etiam locum habet in facto Nabuchodonosoris, quando Hierosolymam cepit, templum euertit, & populum in captiuitatem abduxit. Nam illud factum, ex vna parte, erat iniquum, quia contra iustitiam & religionem: ex altera, bonum ac laudabile, quia Deus utebatur illo, tanquam instrumento, in puniendis Iudæorum peccatis. Et hoc sensu Nabuchodonosor cum suo exercitu dicitur seruiuisse Deo, vt habetur Ezech. 29. 18.

61. Contra librum Sapientiæ sic obiicis. *In libro Sapientiæ cap. 9. introducitur Salomon loquens & orans, cum tamen maxime dubium sit, an à Salomone, an vero à Philone scriptus sit. Imo non esse Salomonis, non dubitant doctiores, inquit Augustinus lib. 17. de Ciuitate Dei, cap. 20. Respondeo. Dupliciter hic peccas. Primo, quia debebas ex Scriptura probare, hunc librum non esse canonicum. Id non facis. Solum probas ex ipso libro, de quo agitur, quem negas esse partem Scripturæ. Deinde, non apparet vis argumenti tui. Nec video, ad quam formam redigi possit, nisi forte ad hanc: Salomon introducitur loquens & orans in libro Sapientiæ, quem non scripsit: ergo liber ille non est canonicus. Perinde ac si dicas: Christus introducitur loquens & orans in Euangelio Matthæi, quod non scripsit: Ergo Euangelium Matthæi non est canonicum. Si ita concludis, male: si aliter, explica te.*

62. Quod ad rem attinet, liber Sapientiæ potest dupliciter spectari. 1. quoad sententias, quæ in illo scriptæ sunt; & sic est Salomonis. 2. quoad dispositionem, qua sententiæ illæ collectæ & in ordinem redactæ sunt; & sic est Philonis, aut alicuius alterius.

Priori modo intelligendi sunt antiqui Patres, qui expresse asserunt, illum librum esse Salomonis, vt Melito apud Eusebium lib. 4. hist. cap. 25. in fine, Tertullianus lib. de præscript. cap. 7. Cyprianus libro de Mortalitate prope finem, Ambrosius serm. 8 in Psal. 118. Augustinus in Psalm. 63. Hilarius in Psalm. 127. Basilius lib. 5. contra Eunomium, & alij. Posteriori Hieronymus præfatione in libros Salomonis, & Augustinus lib. 2. de doct. Christiana cap. 8. qui vel Philoni Iudæo, vel aliqui alteri illum tribuunt. Non quidem Philoni Iudæo, qui celebris fuit tempore Apostolorum, sed alteri antiquiori, qui vel vixerit tempore Oniæ Pontificis Iudæorū, vt nonnulli volūt; vel qui fuerit vnus ex septuaginta interpretibus, vt putat Genebrardus in Chronologia. Vide Bellarminum lib. 1. de Verbo Dei, cap. 13. & ibidem Gretserum in defensione Bellarmini. Nec est nouum, quod asserimus, de libro Sapientiæ. Idem de libro Prouerborum dicendum est. Nam parabola quæ in eo continentur, sunt quidem Salomonis; sed collectio & dispositio ab aliis facta est, vt habetur Prouerb. 25. 1. & ibidem notat Lyranus & alij.

63. Contra librum Ecclesiastici sic obiicis. Primo, *in Siracide dissentiuunt editiones Græca & Latina.* Hoc dicis, non probas. Vbi probaueris, responsum accepturus es. Secundo, *author in prologo petit veniam.* Hoc etiam obiicis contra libros Machabæorum. Ibi respondebo. Tertio, *author sentit Samuelem post mortem prophetaſſe, Regique interitum prænuntiaſſe, c. 46. 23. cum certum ſit; non Samuelem, ſed ſpectrum diabolicum fuiſſe 1. Reg. 28. 19.* Vnde certum? Grauiſſimi authores contrarium tenent, vt Iosephus, Iuſtinus, Basilius, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus & alij
apud

apud Bellarminum l. 4. de Christo c. 11. His facilius credam, quam tibi. Quarto, *author cum vulgo statuit Eliam Prophetam reuersurum esse.* Sed etiam antiqui Patres id statuunt. Si tu cum vulgo Prædicantium aliter sentis per me licet.

64. Contra libros Machabæorum, hæc obiicis. Primò, *author veniam petit.* Secundò, *laudat Raziam, qui sibi ipsi manus violentas intulit.* Tertiò, *laudat Iudam Machabæum, quod pro sacrilegis castis sacrificium offerri insserit.* Quartò, *de morte Antiochi tres diuersas narrationes habet.* Respondeo. Hic iterum bis peccas. Primò, quia transcribis hæc omnia ex Vvittakero, & Hunnio, quibus iam sæpe responsum. Deinde, quia tibi ipsi contradicis. Nam post vnâ aut alteram pagellam diserte ais, libros Machabæorum, sicut & alios iam ante recensitos, esse communem normam vitæ ac morum, & ad ædificationem fidelium legi posse. At hoc pugnat cum tua obiectione.

65. Nec magni momenti sunt, quæ obiicis. Primo, quia ex eo, quod author alicuius libri petit veniam sibi dari de sermone non satis politico ac eleganti, non sequitur librum non esse canonicum. Nam etiam Apostolus I. Corinth. 2. 1. de se ait: *Non veni ad vos in sublimitate sermonis.* Et infra. *Sermo meus, & prædicatio mea non in persuasibilibus humana sapientia verbis.* Et 2. Corinth. 11. 6. *Et si imperitus sermone; sed non scientia.* Similiter Moses de se, Exod. 4. 10. *Obsecro Domine, non sum eloquens ab heri & nudius tertius.* Et Ieremias Propheta, Ierem. 1. 6. *Domine Deus, ecce nescio loqui, quia puer ego sum.* Si Apostolus, Moses & Ieremias, sicut palam fassi sunt suam imperitiam in sermone, ita veniam deprecati essent apud Lectorem; an ideo libri illorum non censerentur canonici?

66. De Razia vetus quæstio est, quam diligenter excussit Augustinus lib. 1. contra Gaudentium, cap. 31. Illum consule, si vis. Res sic habet. Circumcelliones, qui erant è secta Donatistarum, putabant licitum esse, seipsos interficere. Et hoc conabantur probare ex Scriptura, exemplo Razia, qui laudatus est, quod seipsum interemerit. Quid Augustinus? Si fuisset Lutheranus, negasset libros Machabæorum, in quibus exemplum illud habetur, pertinere ad Scripturam; & sic argumentum illorum elusisset. At aliter respondit. Summa responsionis est hæc. 1. Raziam male fecisse. 2. etiamsi bene fecisset, non tamen eius exemplo potuisse excusari Circumcelliones; eo quod Razias non potuerit fugere & euadere mortem; illi autem potuerint. 3. Eum quidem laudari in Scriptura, non tamen ob illatam sibi mortem; sed ob alias quasdam circumstantias, quæ quidem habebant speciem boni, sed reuera, coram Deo, non proderant ad salutem. Plura videri possunt apud Serarium in Commentario.

67. Quòd Iudas Machabæus sacrificium offerri iusserit pro mortuis, laudabile est: Et Ecclesia Catholica illius exemplum imitatur. Audi Augustinum libro de cura pro mortuis, cap. 1. ubi ait: *In Machabæorum libris legimus, oblatum pro mortuis sacrificium. Sed etsi nusquam in Scripturis veteribus legeretur, non parua tamen est vniuersæ Ecclesiæ, quæ in hac consuetudine claret, authoritas; ubi in precibus Sacerdotis, quæ Domino Deo ad eius altare funduntur, locum suum habet etiam commendatio mortuorum.* Et idem cap. 4. *Non sunt pretermittendæ supplicationes pro spiritibus mortuorum, quas faciendas pro omnibus in Christiana & Catholica societate defunctis suscepit Ecclesiæ. Sed vos noui homines,*
sicut

sicut aboletis ieiunia, festa, & alia pia opera; ita etiam orationes & sacrificia pro mortuis. De quo alius disputandi locus.

68. At erant sacrilegi, inquis, pro quibus sacrificium offerri iussit Machabæus. An ergo, si sacrilegi non fuissent, putares rectè fecisse Machabæum? Si rectè, non omnis oratio pro mortuis damnanda est. Cur igitur omnem damnatis? Si non rectè, quid necesse est excipere sacrilegos; cum omnes, tua opinione, excipiendi sint? Et vnde tibi constat de illorum sacrilegio? Fuerint certè auari, raptores, inobedientes, quia contra Dei præceptum abstulerunt aurum, & argentum idolorum. An ideo sacrilegi? Fuerint etiam sacrilegi. At non omne peccatum sacrilegij mortale est. Sæpe ob paruitatem materiæ, & alias causas, potest esse veniale. Sed fuerit etiam mortale: potuit tamen, quoad culpam, expiari per actum contritionis, ante mortem. Et quid si in plerisque expiatum sit? Vides, quam multa tibi probanda sint, vt vel minimum efficias.

69. Ad id porrò, quod obiicis de morte Antiochi, prolixè responsum est à Gretsero in defensione Bellarmini lib. 1. de verbo Dei, cap. 15. Si acquiescis ipsius solutioni, res salua est: sin minus, explica defectum, & occuremus. Concludo; Nihil hæctenus à te allatum esse ex Scriptura, quo conuincas, libros Tobix, Iudith, Sapientiæ Ecclesiastici, & Machabæorum, non esse diuinos ac canonicos: Ac proinde fixum esse, quod asserui, non omnes controuersias ex sola Scriptura definiri posse. Hoc pluribus exemplis deinceps demonstrabo.

II. CONTROVERSI A.

Quot sint Sacramenta nouæ legis.

70. **T**Vasseris duo tantum esse, Baptismum & Eucharistiam. Hoc ex Scriptura probandum tibi est. Probas autem triplici Scripturæ testimonio Ioan. 19. 34. *Vnus militum lancea latus eius aperuit, & continuo exiuit sanguis & aqua.* Et 1. Ioan. 5. 6. *Hic est, qui venit per aquam & sanguinem, Iesus Christus: non in aqua solum, sed in aqua & sanguine.* Vtroque loco, inquis, per aquam intelligitur Baptismus; & per sanguinem Eucharistia. Et 1. Ioan. 5. 8. *Tres sunt qui testimonium dant in terra, Spiritus, & aqua, & sanguis.* Vbi similiter, inquis, per aquam & sanguinem intelliguntur duo Sacramenta: Et per Spiritum, prædicatio Euangelij. Vnde infers, præter Euangelium & duo Sacramenta, non esse alios testes in terra, ac proinde nec plura Sacramenta.

71. Respondeo. Duplex hic error est. Alter in consequentia; alter in explicatione. Nam consequentia quam nectis ex primo testimonio, non est valida. Non enim sequitur: Per aquam & sanguinem mysticè intelliguntur duo Sacramenta, Baptismus & Eucharistia: Ergo non sunt plura Sacramenta, quam illa duo. Nam Augustinus, concesso antecedente, nihilominus admittit septem Sacramenta, vt supra demonstratum est. Et patet in simili exemplo. Non enim sequitur: Per arietem & hircum mysticè significantur duo Reges alter Medorum atque Persarum, alter Græcorum, (Dan. 8. 20.) Ergo non sunt plures Reges, quam illi duo. Res clara est.

72. Erras etiam in explicatione. Nam in ſecundo teſtimonio, per aquam & ſanguinem, non intelliguntur duo Sacramenta, Baptiſmus & Euchariftia; ſed ſolus Baptiſmus Chriſti, quatenus opponitur Baptiſmo Ioannis; vt hic ſit ſenſus: Ioannes venit baptizans in aqua, (Ioan. 1. 31.) Chriſtus, non in aqua tantum, ſed in aqua & ſanguine. quaſi dicat: Baptiſmus Chriſti perfectior eſt, quam Baptiſmus Ioannis; quia Baptiſmus Chriſti non tantum abluit corpus per aquam, ſed etiam emundat conſcientiam à peccatis per ſanguinem, à quo vim & valorem ſuum habet (Hebr. 9. 14. & 1. Ioan. 1. 7.) Vide Lyranum.

73. Similiter in tertio teſtimonio, per Spiritum non intelligitur prædicatio Euangelij, vt falſo interpretaris, ſed anima Chriſti, vt ex contextu patet. Vult enim Apoſtolus oſtendere, Chriſtum eſſe verum Deum, & verum hominem. Quod ſit verus Deus, probat teſtimonio Patris & Filij & Spiritus ſancti. Quod ſit verus homo, probat teſtimonio ſpiritus, ſanguinis & aquæ. Et per ſpiritum intelligit animã, quam Chriſtus in Cruce exhalauit. Tunc enim exhalando animam, & fundendo ſanguinem & aquam ex latere, oſtendit ſe fuiſſe verum hominem. Sic explicat Lyranus, & ante illum, Auguſtin. lib. 3. contra Maximinum Arianorum Episcopum, cap. 22. his verbis: *Tria nouimus de Chriſti corpore exiſſe, cum penderet in ligno. Primo ſpiritum. Vnde ſcriptum eſt; Et inclinato capite tradidit ſpiritum. Deinde quando latus eius lancea perforatum eſt, ſanguinem & aquam: Et de his tribus ait loqui Ioannem, cum dicit: Tres ſunt qui teſtimonium dant in terra, &c.*

74. Quod ergo ex hoc loco colligis, præter Euãgelium & duo Sacramenta, non eſſe alios teſtes in

terra, inane est. Primo, quia ibi, secundum sensum litteralem, nec agitur de Euangelio, nec de Sacramentis; sed de anima, sanguine & aqua, quæ tempore Passionis exierunt de corpore Christi. Secundo, nec agitur de testimonio gratiæ in Christo nobis promissæ, ut tu comminisceris; sed de testimonio humanitatis & mortalitatis Christi. Nam, ut dixi, anima, sanguis & aqua, testantur Christum esse hominem passibilem & mortalem, sicut nos sumus. Nisi aliter deinceps ex Scriptura probaueris, duo tantum esse Sacramenta, nemini persuadebis, Scripturam in hac controuersia sufficientem esse iudicem.

III. CONTROVERSIAM.

An exorcismus & similes ceremoniæ possint adhiberi in Baptismo?

75. **D**ixi Lutheranos huiusmodi ceremonias admittere, Calvinistas reiicere. Neutros tamē ex Scriptura suam sententiam posse confirmare. Itaque Scripturam in hac controuersia iudicem esse non posse. Tu præter conuitia, quæ prætereo, duo obiicis. Primo, hanc controuersiam non esse de articulis fidei & religionis, sed de adiaphoris & liberis Ecclesiæ ceremoniis. At Lutherus, ut supra dixi, non putat exorcismum esse ceremoniam adiaphoram, sed ad salutem infantium necessariam. Sed esto; sit adiaphora. Nihilominus opus est iudice inter Lutheranos & Calvinistas. Quis ille iudex est? Ais Ecclesiam esse iudicem in specie; Scripturam in genere. Sed quam Ecclesiam intelligis? An nostram Catholicam, quam deseruistis? An reformatam, in
qua

qua vos esse fingitis? Si nostram intelligis, res salua est. Nec aliud vrgeo. Si reformatam, cur illa non iudicat inter vos & Caluinistas? cur litem non dirimit?

76. Vt autem explices, quomodo Scriptura in genere sit Iudex huius controuersiae, statuis hanc regulam: *Ille ceremonia tuto recipiuntur & retinentur, quae non pugnant cum Scriptura; & absque vlla superstitione, & scandalo libere vsurpantur; & ad edificationem, ordinem & decorum Ecclesiae faciunt. Quae vero, vel pugnant cum Scriptura; vel superstitionis aut idololatriae speciem manifestam praeseferunt; vel vi, tanquam pars cultus diuini, Ecclesiae obtruduntur, vel in ea scandalum, turbas & confusiones excitant, merito reijciuntur.*

77. Iuxta hanc regulam, definis controuersiam de Exorcismo, his fere verbis: *Quaedam Ecclesiae Augustanae confessionis retinent Exorcismum, tanquam vetustum ritum, non alio sensu, quam ut per illum significetur, quod infantes, qui propter peccatum originale subiecti sunt spiritali potestati Sathanae, mox per Baptismum ab ea liberandi sint. Quaedam vero non retinent, sed iam dudum illum abrogarunt propter superstitionem Pontificiorum, qui peculiarem illi virtutem & efficaciam tribuunt in eijciendo Demone, magno cum contemptu & detrimento Baptismi. Haec tu.*

78. Hic primum miror, cur Lutherani inter se diuisi sint; & alij retineant Exorcismum cum Catholicis; alij reijciant cum Caluinistis. Nam si priores, qui illum retinent, bono sensu retinent; cur reliqui similiter bono sensu illum non retinent? Aut si hi, qui illum reijciunt, propter superstitionem Pontificiorum id faciunt; cur alij propter eandem causam eos non imitantur? Deinde ex tua regula pono hunc
 syllo

sylogismum: Illæ ceremoniæ tuto retinētur, quæ non pugnant cum Scriptura, & absque vlla superstitione, necessitate & scandalo recipiuntur. Exorcismus est talis ceremonia: Ergo tuto retinetur. Cur ergo quædam Ecclesiæ Lutheranæ illum non retinent? Scio, quid te perplexum hic faciat. Ex vna parte, vester Hunnius infensissime oppugnat Exorcismum, & penitus abolitum vult, cui aperte contradicere non audes. Ex altera, multi abj Lutherani, ne populum offendant, in antiqua consuetudine Ecclesiæ Catholicæ persistunt. Quid hic agas? Vtroque pede claudicandum tibi est.

79. Quod autem Catholici, quos Pontifices vocas, tribuant Exorcismo vim expellendi Dæmonem, non est superstitio, vt tu putas. Primo, quia Lutherus vester tribuit illi maiorem vim, non modo expellendi Dæmonem, sed etiam conferendi fidem actualem. Vel ergo Lutherus magis superstitiosus est; vel si ipse non est, multo minus Catholici sunt. Deinde, Catholici habent suam doctrinam ab Augustino, & aliis antiquis Patribus, quos superstitiosos fuisse, credibile non est. Certe Augustin. lib. 2. de nuptiis, & concup. cap. 29. in fine, sic scribit: *Antiquissima Ecclesia Traditione exorcizantur, & exsufflantur paruuli, vt in regnum Christi à potestate tenebrarum, hoc est, Diaboli & Angelorum eius eruti transferantur.* An tu hanc antiquissimam Ecclesiæ Traditionem superstitionis accusabis? Nimis temere.

80. Nec vllus hic Baptismi contemptus est. Nam alia est Exorcismi, alia Baptismi vis & efficacia. Exorcismus, per orationes Ecclesiæ, impetrat à Deo gratiam contra insidias Dæmonum, ne legitimam baptis-

Baptis

Baptismus confert gratiam habitualem, per quam homo liberatur à peccato, & constituitur filius Dei adoptiuus. (D. Thom. in 3. p. q. 71. art. 2. ad 2. & alij ibidem.) Apud vos Lutheranos magnus baptismi contemptus est. Nullam illi vim aut efficaciam tribuitis. Nam Lutherus in lib. de capt. Babylonica cap. de baptismo, sic ait: *Baptismus neminem iustificat, nec ulli prodest, sed fides in verbo promissionis, cui additur baptismus.* Itaq; ex sententia Lutheri, plus potest Exorcismus, quam baptismus. Nam ille vim habet conferendi infantibus actualement fidem; hic nullam habet. Vide, quantus ille baptismi contemptus sit.

81. Et hæc sufficiant de prima tua obiectione. Secundo obiicis, neque Lutheranos, neque Calvinistas docere, nullas ceremonias vsurpandas esse in Ecclesia, nisi de quibus exstat expressum præceptum in Scripturis. Falsum est, Gardi. Vtrique id docent. Ægidius Hunnius, sine dubio, Lutheranus, in suis Thesibus de abrogando Exorcismo, inter alia argumenta, etiam hoc vtitur: *Nullus cultus potest placere Deo, qui ab hominibus institutus est, sine expresso Dei mandato: Ergo nec Exorcismus.* Et Calvinus in libro de necessitate reformandæ Ecclesiæ: *Vniuersalis, inquit, est regula, quæ purum Dei cultum à vitioso discernit, ne comminiscamur ipsi, quod nobis visum fuerit; sed quid præscribat is, qui solus iubendi potestatem habet, spectemus.* Et ibidem: *Deus non modo irritum habet, quidquid colendi sui studio, præter mandatum suum suscipimus, sed palam quoq; abominatur.* Et rursus: *Satis hoc valere debet ad repudiandum quemcumque cultum, si nullo Dei mandato approbetur.* Et libro 4. instit. cap. 15. §. 19. *Respuere mihi & piis omnibus fas est, quidquid ad Christi institutionem addere ausi sunt homines. Si hæc legisti, mendax es, qui*

contrarium asseris; si non legisti, temerarius, qui de ignotis iudicas: Elige alterutrum.

IV. CONTROVERSI A.

An baptizati ab hæreticis sint rebaptizandi.

82. **D**ixi, affirmasse olim Cyprianum, negasse Augustinum: Nec tamen ex sola Scriptura, sed ex Apostolica Traditione & Ecclesiæ consuetudine, controuersiam hanc decidi potuisse. Quod probaui clarissimis Augustini testimoniis. Tu primum multa obiicis ex Augustino. Deinde conaris ex Scriptura alteram controuersiæ partem definire. Expendamus singula.

83. Ac primò obiicis, Augustinum non prouocasse ad solam Ecclesiæ consuetudinem, sed etiam ad plenarium orbis Concilium lib. 2. contra Donatistas, cap. 7. sub finem. Respondeo: Distinguenda sunt tempora. Qui enim docebant contra Cyprianum, baptizatos ab hæreticis non esse rebaptizandos (quod etiam nos docemus) partim vixerunt tempore Cypriani & antecessoris ipsius; partim post mortem Cypriani: igitur priores, qui vixerunt tempore Cypriani, prouocabant ad solam consuetudinem, vt diserte testatur Augustinus lib. 2. contra Donatistas c. 9. cum ait: *Nondum factum erat vniuersale Concilium, quia consuetudinis robore tenebatur orbis terrarum, & hæc sola opponebatur inducere volentibus nouitatem, quia non poterant apprehendere veritatem.* Loquitur de Cypriano & illi adhærentibus: Hi enim volebant inducere nouitatem rebaptizandi; contra consuetudinem Ecclesiæ.

fiæ. Qui autem vixerunt post mortem Cypriani, non solum prouocabant ad consuetudinem, sed etiam ad Concilium vniuersale, in quo consuetudo illa fuit confirmata. Vnde ibidem subdit Augustinus: *Postea tamen, dum inter multos ex utraque parte tractatur & queritur veritas, non solum inuenta est, sed etiam ad plenarij Concilij authoritatem roburque perducta; post Cypriani quidem passionem; sed antequam nos nati essemus.*

84. Secundo obiicis hæc Augustini verba, lib. 2. contra Donatistas, cap. 7. circa finem: *In quo (plenario Concilio) veritas post multos dubitationis fluctus diligentius inquisita, & ex ipsis Scripturis definita est. Respōdeo. Augustinus non habet illam particulam, Ex ipsis Scripturis. Tu illam addis. Augustini verba sunt hæc: Hanc ergo saluberrimam consuetudinem per Agrippinum prædecessorem suum dicit Sanctus Cyprianus quasi cœpisse corrigi: Sed sicut diligentius inquisita veritas docuit, quæ post magnos dubitationis fluctus ad plenarij Concilij confirmationem producta est; verius creditur, per Agrippinum corrumpi cœpisse, quam corrigi.*

85. Tertio obiicis ex eodem Augustino libro 4. contra Donatistas cap. 6. in fine, hæc verba: *Huc accedit, quod bene perspectis ex utroque latere disputationis rationibus, & Scripturarum testimoniis, potest etiam dici, Quod veritas declarauit, hoc sequimur. Resp. Loquitur primo de testimonijs Scripturarum à Cypriano contra consuetudinem Ecclesiæ allatis. Hoc colligitur ex verbis Augustini immediate præcedentibus. Sic enim scribit: Quanto robustius nunc dicimus, quod Ecclesiæ consuetudo semper tenuit, quod hæc disputatio dissuadere non potuit, & quod plenarium Concilium confirmauit, hoc sequimur. Huc accedit, &c. Vbi illa*

illa particula, *Quod hæc disputatio dissuadere non potuit*, intelligitur de disputatione, quæ fiebat ex Scripturis pro sententia Cypriani. Nam illa disputatio, quantumuis fieret ex Scripturarum testimoniis, non tamen potuit persuadere, baptizatos ab hæreticis esse rebaptizandos, quæ erat sententia Cypriani.

Deinde, loquitur etiam de testimoniis Scripturæ, quæ ex altera parte contra Cyprianum adferebantur, sed sine effectu & robore. Hoc constat ex verbis Augustini proxime subsequens: *Nam reuera illud, quod quidam Cypriani disputationibus opponebant, quod Apostolus ait ad Philip. 1. 18. Verum tamen omnimodo, siue per occasionem, siue per veritatem Christus annuncietur; recte Cyprianus refellit, ostendens ad causam hæreticorum non pertinere.* Ad reliqua, quæ adfers ex Augustino, responsum est cap. 1. §. 74. ubi manifeste ostendi; mala fide ubique te agere; sicut ab Heilbrunero & aliis tuæ sectæ hominibus decidiisti.

Porro ex iis, quæ iam dixi, clarissime apparet, controuersiam de baptismo hæreticorum, non potuisse decidi ex sola Scriptura; quia testimonia Scripturæ, quæ utrinque adferebantur, non conuincebant; sed partim ex Traditione & consuetudine Ecclesiæ, tanquam ex norma; partim à Concilio generali, tanquam à legitimo Iudice decisam esse. Et hæc est Catholicorum sententia.

86. Videamus tamen, an tu possis ex sola Scriptura hanc controuersiam dirimere. Vel, quod idem est, an possis ex sola Scriptura probare, baptismum hæreticorum esse validum, ac proinde baptizatos ab hæreticis non esse rebaptizandos. A se te posse. Et probas ex hoc fundamento: *Efficacia Sacramentorum nec pendet, nec enervatur à persona administrantis, siue sit hæretica,*

retica, sine palam impia, Hoc autem fundamentum cōfirmas variis Scripturæ testimoniis.

Primò, quia incredulitas hominū non potest euacuare fidem, id est, promissionem Dei. Rom. 3. 3.

Secundò, quia Iudæi idololatræ, circumcidentes filios suos, dicuntur eos genuisse Deo. Ezech. 16. 20.

Tertiò, quia circumcisio à Sephora muliere infideli facta, fuit valida. Exod. 4. 25.

*Quartò, quia ministerium Phariseorum & Scribarum (quorum doctrinam cauere vult Christus Matth. 16. 6.) in administratione verbi & Sacramentorum fuit efficax. Ideo enim Christus dicit, *Super Cathedrā Mosis, sederunt Scribæ & Pharisei. Omnia ergo quæcunque dixerint vobis, seruate & facite.**

*Quintò, quia Paulus sine omni respectu personarum baptizantium dicit, *Quicumque baptizati sumus in Christum Iesum, in mortem ipsius baptizati sumus.* Roman. 6. 3.*

Sextò, quia baptismus ministri Ecclesiæ Sardicensis omnino impij apud Sardicenses suam habuit efficaciam. Apo cal. 3. 1.

87. Respondeo. Hæc controuersia de baptismo hæreticorum potest esse duplex. Vna, an Catholici, qui baptizati sunt ab hæreticis, debeant iterum baptizari? Altera, an hæretici, qui baptizati sunt ab hæreticis, debeant iterum baptizari? In priori, tota difficultas est ex parte Ministri tantum: in posteriori tam ex parte Ministri, quam ex parte suscipiētis. Priorem conaris definire ex Scriptura; posteriorem non attingis. Argumenta vero, quibus priorem definis, nullius momenti sunt. Ad singula sic respondeo.

88. Ad 1. Apostolus Roman. 3. 3. docet Iudæos in eo præferendos esse gentilibus, quod ipsis quasi

depositarijs seu custodibus tradita & concredita sint eloquia Dei, id est, sacræ Scripturæ, in quibus continentur eloquia Dei, nempe diuinæ promissiones & prædictiones futurorum. Mox obiicit, multos ex Iudæis non credere Deo promittenti & prædicenti. Respondet, hoc non obstare. Nam *eorum incredulitas non euacuat fidem Dei*, id est, licet ipsi non credant Deo, tamen Deus ex sua parte seruabit fidem, præstando quod promisit & prædixit. V. g. promisit se missurum Messiam: promisit bene operantibus præmia; male agentibus supplicia: prædixit Christi passionem & mortem, descensum ad inferos, resurrectionem, ascensionem, missionem Spiritus sancti, extremum iudicium. Hæc omnia præstabit, etiam si multi sint increduli.

Quid hinc inferas, Gardi? Fortè conficies hunc syllogismum: Quidquid Deus promisit futurum, hoc fiet, etiam si multi non velint credere: sed promisit validum & efficacem fore baptismum ab hæretico collatum: Ergo baptismus ab hæretico collatus erit validus & efficax, etiam si multi non credant. Maior vera est; sed minorem vnde probas? In quo loco Scripturæ habetur talis promissio? Ostende, si potes. Scio Christum dixisse, *Si quis crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit*. Sed nusquam lego dixisse; *Si quis baptizatus fuerit ab hæretico, saluus erit*. Non tamen nego, saluum esse posse: sed nego, in Scriptura id haberi. Hoc tibi probandum est.

89. Ad 2. Apud Ezechielem cap. 16. 20. nulla fit mentio circumcisionis. Nec vlllo modo, quod ibi dicitur, de circumcisione intelligi potest. Nam textus sic habet: *Tulisti filios tuos & filias tuas, quas generasti mihi, & immolasti idolis ad deuorandum*. Vbi non

non solum loquitur de filijs, sed etiam de filiabus. At filia non circumcidebantur: Ergo non loquitur de generatione, quæ fit per circumcisionem.

90. Ad 3. Verum est, circumcisionem factam à Sephora, gentili fœmina, fuisse validam. At inde non necessario infertur, etiam baptismum ab hæretico vel gentili collatum esse validum. Est quidem probabilis illatio, præsertim si accedant alia argumēta, quæ illam confirmant; sed per se non euincit. Non enim, quidquid circumcisioni conuenit, etiam baptismo competere necesse est. In multis differunt. 1. quia circumcisio pertinebat ad solos masculos; baptismus etiam ad fœmellas 2. circumcisio fiebat octaua tantum die; baptismus non astringitur ad certum diem. 3. circumcisio, vt multi & magni authores docent, non erat primario instituta ad tollendum peccatum originale, sed ob alios fines; secus est de baptismo. 4. circumcisio erat propria Iudæorum; baptismus, communis omnium. Simile exemplum est de Agno Paschali. Nam sicut circumcisio erat typus seu umbra baptismi; ita Agnus Paschalis Eucharistiæ. At non quidquid conuenit Agno Paschali, conuenit etiam Eucharistiæ. Nec est necessaria hæc illatio: Agnus Paschalis non poterat immolari, nisi die decimo quarto mensis primi: Ergo idem seruandum est in Eucharistia.

91. Ad 4. In hac illatione, quam facis (Ministerium Phariseorum in administratione verbi & Sacramentorum erat efficax: Ergo etiam ministerium hæreticorum in vtraque administratione est efficax) duplex committis vitium: Alterum in probatione antecedentis; alterum in consequentia. Probas enim antecedens ex illis verbis Christi: *Super Cathe-*

dram Mosis sederunt Scriba & Pharisei. Omnia ergo quaecunque dixerint vobis, seruate & facite. At in illis nulla fit mentio administrationis Sacramentorum. Imo constat, multos fuisse Phariseos, qui non potuerint administrare omnia Sacramenta veteris Testamenti. Erant enim quaedam Sacramenta, quæ à solis Sacerdotibus administrabantur. At omnes Sacerdotes erant ex tribu Leui. Pharisei autem non erant ex certa tribu, sed poterant esse ex quacunque. Certe Paulus fuit ex tribu Benjamin.

Nec consequentia valet. Primo, quia Pharisei, qua Pharisei, id est, secundum sectam Pharisæicam, non erant hæretici, sed fideles. At non necessario sequitur: Si fideles valide administrant Sacramenta, etiã hæreticos valide administrare. Quod autem non fuerint hæretici, fatetur Paulus Apostolus Act. 26. 5. ubi de se ait: *Secundum certissimam sectam nostræ religionis vixi Pharisæus.* Hinc enim colligitur sectam Pharisæorum per se non fuisse hæreticam, sed certissimam; licet multi ex illis in hæresim aut errorem prolapsi fuerint, quod est plane per accidēs. Idem patet exemplo Nicodemi, Simeonis, Gamalielis & aliorum similium, qui quidem fuerunt Pharisei, sed hæreticos fuisse verisimile non est. Videatur Serarius in Trihæresio, cap. 5.

Deinde, fuerint hæretici Pharisei. Non tamen necessatio sequitur. Si illi, cum hæretici essent, valide administrauerunt Sacramenta Mosaica; etiam hæreticos valide administrare Sacramenta Euangelica. Nam, ut dixi, magnum discrimen est inter Sacramenta veteris ac noui Testamenti. V. g. inter circumcisionem & baptismum; inter Agnum Paschalem & Eucharistiam; & sic de reliquis. Sicut aliud est umbra;
aliud,

aliud, corpus: aliud, figura; aliud, figuratum.

Denique quidquid sit de antecedente & consequentia; certe consequens falsum est apud vos Lutheranos. Docetis enim, sinceram prædicationem verbi, & legitimam administrationem Sacramentorum esse duas certissimas notas, quibus vera Ecclesia distinguitur à falsa; Catholica ab Hæretica. Vnde, cum ex vestra sententia, apud hæreticos non sint notæ veræ Ecclesiæ, necesse est, apud illos non esse validam administrationem verbi & Sacramentorum. Vides, Gardi, quid profeceris cum tuis Pharisæis: Et quam multis laqueis te implicaueris.

92. Ad 5. Illa sententia Apostoli, *Quicumque baptizati sumus in Christum Iesum, in mortem ipsius baptizati sumus*, intelligitur de vero Christi baptismo. An autem verus Christi baptismus debeat conferri à solis Catholicis, an etiam possit valide conferri ab hæreticis, non docet Apostolus eo loco. Nec ex verbis illius de hac re quicquam conuinci potest. Non magis, quam si dicam; Apostolus ait, *Quicumque circumcisi estis, facti estis debitores vniuersæ legis*. Ergo circumcisio valide confertur à muliere infideli. Ridicule. Tu tamen, qui quidlibet ex quolibet putas te posse conficere, soles huiusmodi illationibus oblectari.

93. Ad 6. Episcopus Sardicensis, tametsi fuerit malus, non tamen hæreticus; ac proinde exemplum illius nihil facit ad rem, de qua agimus. Nam aliud est quærere, An hæreticus valide conferat batismum? Aliud, an malus Catholicus valide conferat? Vterq; valide confert: sed de hæretico non potest efficaciter probari ex sola Scriptura; de malo Catholico, potest. Vide supra cap. 1. §. 74.

V. CONTROVERSI A.

An Baptismus vna mersione conferri debeat?

94. **A** Is hanc controuersiam esse de re adiaphora, nec ex Scriptura speciatim decidi posse aut debere. Recte. Aquo ergo Iudice decidenda est? Ab Ecclesia, quæ pro varietate temporum, locorum ac personarum, nunc vnã, nunc trinã mersionem vsurpare solita est. Et quidem in primitiua Ecclesia, triplex mersio fuit imperata, ad designandã Trinitatem personarum in vna Deitate: idque propter hæreticos illius temporis, qui negantes Trinitatem, vna mersione Baptismum conferrebant. Hoc patet ex 49. canone Apostolorum, qui sic habet: *Si quis Episcopus aut Presbyter non trinã mersionem vnius mysterij celebret, sed semel mergat in baptis- mate, deponatur.* Postea vero, noui hæretici orti sunt, qui putabant baptismum iterandũ esse, ideoque baptizatos rebaptizabant. Ad hunc errorem corrigendum, statutum fuit in Concilio Toletano 4. can. 5. vt vna mersione baptismus conferretur, ad designandã vnitatem mortis Christi. Cum enim baptismus repræsentet nobis Christi mortem & passionem, (Rom. 6. 3.) & Christus semel tantum mortuus sit; nullo modo baptismus iterandus est, sed semel tantum conferendus. Vnde Apostolus Hebr. 6. 6. contra eos, qui putabant in noua lege baptismum repeti posse, sicut in veteri repetebantur lotiones & baptis- mata, sicut ait: *Rursum crucifigentes sibi metipsis Filium Dei, & ostentui habentes.*

95. In his omnibus mecum sentis. Itaque non est,

est, quod hic hæream. Solum monendus es de errore in citandis authoribus. Ex Gregorio epist. 41. ad Leandrum Hispaniæ Episcopum adducis hanc sententiam : *Cum Ariani trina mersione ad tres naturas trium personarum significandas uterentur, ad discrimen eorum, unam mersionem in Hispania fuisse receptam.* Non inuenio hæc verba in Gregorio.

VI. CONTROVERSI A.

An Christiani loco Sabbati debeant colere diem Dominicum?

96. **T**Ria hic dicis. Primo, esse hoc adiaphoron, & in Ecclesiæ libertate positum. Nihilominus disertam eius fieri mentionem, Apoc. 1. 10. Hoc posterius falsum est, quia ibi nulla fit mentio celebrationis diei Dominicæ, sed tantum nominis. Textus sic habet: *Fui in spiritu in Dominica die, & audiui mecum, &c.* Si hinc aliquid vis efficere, sic inferendum est: Ioannes in die Dominica audiuit vocem: Ergo dies Dominica loco Sabbati celebranda est. Apage cum his consequentiis.

97. Secundo dicis, Ecclesiam primitiuam habuisse legitimas causas, ob quas, loco Sabbati, voluerit coli feriam primam, quæ vocatur Dominica. Inter alias adfers hanc, ut publicè constaret, ceremonias Leuiticas, in quibus etiam erat Sabbatum, abrogatas esse. Sit ita. At ceremoniæ Leuiticæ, non humano seu Ecclesiastico, sed diuino iure erant abrogatæ. Quomodo ergo paulò ante dixisti, in Ecclesiæ libertate fuisse id positum? Oportebat uti distinctione. Nam duo hic spectanda sunt. 1. abrogatio

Sabbati Iudaici. Hæc iure diuino facta est. 2. institutio feriæ primæ, loco Sabbati. Hæc ab Apostolis instinctu diuino facta est.

98. Tertio dicis, hanc piam Ecclesiæ primitiuæ constitutionem à Christianis retinendam esse. Hoc ambigue dictum est. Potest enim dupliciter intelligi. 1. Vt Ecclesia Christi, quæ nunc est, nullo modo possit mutare hanc constitutionem. 2. Vt possit quidem mutare, sed non expediat. Si priori modo intelligis, iam non est positum in libertate Ecclesiæ, quod tamen asserebas. Si posteriori, iam Ecclesiam agnoscis iudicem in hac controuersia, quod nos contendimus.

VII. CONTROVERSID.

An B. Maria manserit Virgo post partum?

99. **A** Is hanc controuersiam ex Scriptura decidi posse; & probari, B. Mariam mansisse Virginem post partum. Probas autem hoc modo: B. Maria expressè appellatur Virgo, quæ virum, ante conceptionem & partum Christi, non cognouerit. (Isaiæ 7.14. & Lucaë 1.27.) Nuspiam vero expressè legitur, quod post partum à Iosepho cognita sit, aut consuetudine coniugali vsa fuerit: Ergo etiam post partum mansit Virgo. Absurdè. An nescis. Gardi, argumentum à negatiua authoritate non valere? Non enim sequitur; Scriptura expressè non dicit, Melchisedech habuisse patrem & matrem: Ergo non habuit patrem & matrem.

100. Ergo nec sequitur: Scriptura expressè non dicit, B. Mariam post partum fuisse cognitam à Iosepho:

sepho : Ergo non fait cognita. Consequens quidem verum est ; sed non deducitur ex illo antecedente. Alioqui, quid respondebis ad hanc similem illationem ? Nuspiam expressè dicitur in Scriptura, duo tantum esse Sacramenta, quod tamen docent Lutherani: Ergo non sunt duo tantum Sacramēta, quod est contra Lutheranos. Quid ad hanc ? Nuspiam expressè dicitur in Scriptura, Exorcismum adhibendum esse in Baptismo: Ergo non est adhibendus.

VIII. CONTROVERSI A.

*An Petrus Apostolus fuerit Romanæ Ecclesiæ
Episcopus?*

101. **T**Ria asseris. Primo, hanc quæstionem ex Scriptura decidi non posse. Secundo, si velimus sequi iudicium Scripturæ, asserendum esse, Petrum nunquam fuisse Romæ, nedum ibidem Episcopum. Tertio; Et quamuis non pauci historici testentur, eum Romæ vixisse 25. annis; nihil tamen certi haberi posse de annorum serie, propter diuersam supputationem.

102. Hic apertè tibi ipsi contradicis. Nam prima assertio destruitur per secundam; quod sic probo. Qui sequuntur iudicium Scripturæ, debent asserere, Petrum nunquam fuisse Romæ, nedum ibidem Episcopum: At Lutherani, vt tu vis, sequuntur iudicium Scripturæ: Ergo debent asserere, Petrum nunquam fuisse Romæ, nedum ibidem Episcopum. Ergo ex iudicio Scripturæ decidi potest quæstio de Romano Petri Episcopatu. Quid dicis, Gardi?

103. Quod addis de diuersa annorum supputatione,

tione, friuolum est. Non enim quæritur, quot annis Petrus Romæ vixerit, sed an omnino ibi vixerit? Nec ex eo, quod dubium sit apud historicos, quot annis ibi vixerit, necessario sequitur, dubium quoque esse, an omnino ibi vixerit. Nisi in simili causa velis hoc modo ratiocinari: Dubium est apud historicos propter diuersam supputationem, quot annis Christus vixerit in hac mortali vita: Ergo dubium est, an Christus omnino vixerit in hac mortali vita.

IX. CONTROVERSA.

*An symbolum fidei sit verè canonicum
& Apostolicum?*

104. **A** Is duo intelligi posse per symbolum fidei. 1. articulos in symbolo Apostolico comprehensos. 2. formulam, qua articuli inter se dispositi & ordinati sunt. Posita hac distinctione tria asseris. *Primo*, articulos symboli esse verè canonicos & Apostolicos, quia singuli ex Scriptura probari possunt. *Secundo*, formulam non esse canonicam & Apostolicam, quia nō habetur in Scriptura. *Tertiò*, etiamsi constaret formulam symboli esse traditionem Apostolicam, non ideo esse canonicam.

105. Hic aliquid verè, multa falso asseris. Verum est, articulos symboli canonicos & Apostolicos esse. Falsa sunt hæc. *Primo*, ideo canonicos & Apostolicos esse, quia ex Scriptura probari possunt. Nam antequam exstaret Scriptura noui Testamenti (ex qua probari possunt) iam erant, canonici & Apostolici, id est, à Spiritu sancto per Apostolos dictati & promulgati. Hoc enim contigit, statim post acceptum
Spiri

Spiritum sãctum, antequam Apostoli in varias mundi partes dispergerentur; & consequenter, antequam scripta essent Acta & Epistolæ Apostolorum, vt tradunt antiquissimi Patres, Clemens Rom. Epist. 1. ad Iacobum fratrem Domini, Irenæus lib. 1. cap. 2. Rufinus in expositione symboli, Aug. serm. 115. de tempore, Isidorus lib. 2. de Ecclesiasticis officijs, cap. 22. & alij.

106. Secundo falsum est, formulam symboli non esse canonicam & Apostolicam, eo quod ex Scriptura probari non possit. Nam, vt dixi, formula articulorum concepta fuit ab Apostolis & promulgata, antequam Scriptura noui Testamenti exstaret. At tunc erat canonica & Apostolica: Ergo nunc etiam est talis, etiamsi in Scriptura non reperiatur.

107. Tertio falsum est, etiamsi constaret formulam symboli esse Traditionem Apostolicam, non tamen esse canonicam. Nam Traditio Apostolica non minorem auctoritatem habet, quam Scriptura. Si ergo Scriptura censetur canonica, seu diuina; cur non etiam Traditio Apostolica? Sic sentiunt Basilius in lib. de Spiritu sancto cap. 27. *Dogmata, quæ in Ecclesia predicantur, quedam habemus ex doctrina scripto prodita; quedam rursus ex Apostolorum Traditione. Quorum utraque parem vim habent ad pietatem.* Et Chrysostomus in cap. 2. Epistolæ posterioris ad Thessal. homit. 4. super illa Apostoli verba. *Tenete Traditiones: Hinc patet, quod non omnia per Epistolam tradiderint, sed multa etiam sine litteris. Eadem vero fide digna sunt, tam illa, quam ista.* Et Augustinus dist. 11. c. Ecclesiast. *Ecclesiasticarum institutionum, quasdam in Scripturis, quasdam vero Apostolica Traditione per successiones in ministerio confirmatas accepimus. Quibus par ritus,*

& idem utrisque pietatis debetur affectus. Et ratio est, quia sicut mandatum Principis eandem vim & auctoritatem habet apud subditos, siue scripto, siue viva voce proponatur; sic etiam verbum Dei, siue scriptum, siue traditum sit. At, inquires, traditio Apostolica non est verbum Dei. Omnino est. Nam sicut doctrina Apostolorum, quæ in illorum scriptis continetur, propterea vocatur verbum Dei, quia à Deo inspirata est, iuxta illud 2. Petri 1.21. *Spiritu sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines*: Sic etiam de doctrina Apostolorum, quæ viva tantum voce tradita est, statuendum est. Quod sic clarius ostendo. Sicut doctrina Matthæi, Marci, Lucae, Ioannis, Pauli, Petri & Iudæ, quæ ab ipsis scripta est, vocatur verbū Dei, quia Deus illius author est; sic etiam doctrina Andree, Philippi, Bartholomæi, Matthiæ, & Barnabæ, quam ipsi viva tantum voce prædicarunt, debet vocari verbum Dei, quia Deus similiter illius author est. Nec minor fides his Apostolis, qui non scripserunt, quam illis, qui scripserunt, adhibenda est.

X. CONTROVERSIA.

An in veteri Testamento fuerit aliquod externum remedium pro fœminis contra peccatum originale.

108. **A**Is, quæstionem hanc esse planè otiosam. Cur igitur tam anxie suscipis discutendam? Cur tam studiosè conquiris omnia, quæ ad illius decisionem videntur pertinere? Nec tamen obtines, quod vis. Et dum multa asseris, nihil proficis, hoc ostendo.

109. Primo asseris, Deo nihil præscribendum esse, quia ipse sine externo remedio potuit fœminas liberare à peccato originali. Ita quidem. At non est quæstio, quid Deus potuerit, sed quid voluerit facere, & reipsa fecerit. Ad hoc respondendum est. Etiam nos in noua lege posset liberare à peccato originali, sine externo baptismo, sed non vult.

110. Secundo asseris, Lombardum in 4. dist. 1. statuere, fidem habuisse eandem vim in fœminis, quam circumcisio habuit in viris. At ex Scriptura, non ex Lombardo, decidenda tibi controversia est. Nec Lombardus id statuit de fœminis in lege Moisaica. Verba eius sunt hæc: *Melius est dicere, illos qui de Abraham prodierunt, per circumcisionem iustificatos: mulieres vero per fidem & operationem bonam; vel suam, si adultæ erant; vel parentum, si paruulæ.* Vbi non solum fidem nominat, vt tu fingis, sed etiam bonam operationem, de qua files.

111. Tertio asseris, neque in Scripturis, neque in aliis veterum Iudæorum aut Christianorum libris, quicquam haberi de externo remedio pro fœminis instituto. Esto. Sed inde colligitur, hæc controversiam ex Scriptura defini non posse. Si hoc das, sufficit.

112. Quarto asseris, circumcisionem institutam fuisse, non tantum pro viris, sed etiam pro fœminis ex parte, licet in corpore suo capaces non fuerint. Quod tripliciter probas. *Primo*, quia circumcisio vocatur pactum Domini cum Abrahamo & semine eius, Gen. 12. 10. At in semine Abrahamæ, comprehenduntur etiam filiaë Abrahamæ. Respondeo. Circumcisio non fuit proprie ipsum pactum, sed signum pacti seu fœderis à Deo initi cum Abrahamo (sicut Iris fuit signum

fignum fœderis inter Deum & Noë. Gen. 9. 12.) vt patet ex verbis sequentibus: *Circumcidetis carnem præputij vestri, vt sit signum fœderis inter me & vos.* Et ex Apostolo Rom. 4. 11. vbi de Abrahamo sic loquitur. *Et signum accepit circumcisionis, signaculum fidei iustitiæ, quæ est in præputio, vt sit pater omnium credentium per præputium,* id est, vt sit pater omnium præputiatorum, seu gentilium, qui in Christum credituri sunt. Tamen si ergo pactum inter Deum & Abraham initum, pertineat etiam ad filias Abrahæ; tamen Circumcisio, quæ est signum illius pacti, non pertinet ad fœminas, sed ad solos masculos.

113. Deinde sic probas: Nemini, nisi circumciso, licuit vesci de Agno Paschali, Exod. 12. 48. At fœminæ vescebantur de Agno Paschali: Ergo, &c. Respondeo. Maior vera est de masculis, non de fœminis, vt patet ex loco à te citato, qui sic habet. *Quod si quis peregrinorum in vestram voluerit transire coloniam, & facere Phase Domini, circumcidetur prius omne masculinum eius, & tunc rite celebrabit, eritq; sicut indigena terræ: si quis autem circumcissus non fuerit, non vescetur ex eo.* Alioqui, si maior vniuersè sumatur, tam pro fœminis, quam pro masculis (vt à te sumitur) inferenda esset hæc conclusio; Ergo fœminæ erant circumcisæ. Quæ falsa est.

114. Denique probas, hoc modo: Piæ fœminæ veteris Testamenti magnum in pacto circumcisionis contra hostes suos habuere solatium, iuxta illud Iudith 9. 18. *Memento Domine Testamenti tui.* Sed iam suprâ ad hoc responsum est c. 5. §. 77. vbi dixi, dupliciter in hoc argumento te peccare. 1. quia citas librum Iudith, quem falsitatis arguis. 2. quia nomine Testamenti intelligis pactum circumcisionis, cum debeat intelligi pactum protectionis.

ALIAE

ALIÆ DVÆ CONTROVERSIÆ.

115. **E**X iis, quæ hæctenus dicta sunt, manifestū est, multas esse cōtrouersias, quæ ex sola Scriptura decidi nō possunt. Si vis, addā alias duas, in tui gratiam. Vna est, An infantes, qui moriuntur vel in vtero materno, vel in ipso partu, antequā baptizari possint, saluentur sine baptismo? Tu affirmas; & excipis illos ab illa cōmuni obligatione, seu necessitate baptismi: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei.* Quæ exceptio maximi momenti est, à qua pendet salus infantium. At ex quo loco Scripturæ probas hanc exceptionem? Ex nullo. Solum producis testimonium Augustini; sed pessima fide, vt c. 1. §. 83. demonstratum est.

116. Altera, An Henoch, Moses, & Helias habeant gloriosa & immortalia corpora, ita vt mori nō possint? Tu affirmas; & vocas somnium, si quis aliter sentiat. Sed ex qua Scriptura definis hanc controuersiam? Ex nulla. Nec vnquam poteris, etiamsi omnes Lutherani te iuuent. Quod sic ostendo. Primo constat ex Scriptura, Mosē mortuum ac sepultum esse in terra Moab. Deuter. 34. 5. Si ergo nunc habet corpus gloriosum & immortale, vt tu ais; necesse est, nō solum à mortuis resuscitatum esse, sed etiam in corpore glorioso resuscitatum esse. At hoc probari non potest. Legimus quidem Matthæi 17. 3. Mosē & Heliam apparuisse Apostolis, & cum Christo locutos esse in monte Thabor: Non tamen legimus, Mosē apparuisse in proprio corpore; multo minus in corpore glorioso & immortali. Potuit enim appa-
rere

rere, vel in corpore alieno, sicut Angeli frequenter apparuerunt: vel in proprio quidem, sed mortali, sicut multi putant apparuisse illos, qui tempore Passionis Christi è monumentis surrexerunt, Matth. 26. 52. Certe, nunquam euinces, in proprio & glorioso apparuisse.

117. Secundo constat ex Scriptura, Henoch & Heliam, viuos à terra in alium locum translatos esse. Heb. 11. 5. *Henoch translatus est, ne videret mortem.* Et 4. Reg. 2. 11. *Ascendit Helias per turbinem in cœlum.* Ut ergo probes, habete eos gloriosa corpora, nia prius probanda sunt. Primo, postquam ex hac terra translati sunt, mortuos esse, Psal. 88. 49. *Quis est homo, qui viuit, & non videbit mortem?* Secundo, resurrexisse à mortuis. Tertio, resurrexisse in corporibus gloriosis. At hæc tria nūquam ex Scriptura probaturus es. Nec ex Patribus. Nam illi communi fere consensu docent, vtrūque venturum tempore Antichristi, & ab eò interficiendum. Supponunt ergo, vtrumque mortalem esse.

118. At si mortales sunt, inquires, quo cibo ac potu sustentatur? August. lib. 1. de peccatorum meritis & remis. cap. 3. insinuat tres solutiones. Prima est, si potuit Deus efficere, vt Israëlitarum vestes & calceamenta per 40. annos non fuerint attrita in deserto; cur nequeat efficere, vt amici ipsius conseruentur ab interitu, sine cibo & potu? Altera, si Helias per 40. dies potuit ambulare sine nutrimento, ante raptum; cur non per totidem annos & sæcula, postquam raptus est? Tertia, sicut Adam in Paradiso fuisset conseruatus ex ligno vitæ, nisi peccasset; cur non Henoch & Helias, qui putantur esse in eodem loco, & vesci de eodem ligno?

IV. ARGVMENTVM

BECA NI.

Ex vsu & praxi veteris Testamenti.

119. **H**Oc sic proposui. Certum est, in V. T. omnes controuersias legales, quæ erant maioris momenti, à summo Sacerdote seu Pontifice, tanquam à supremo in terris Iudice, non autem à Scriptura (tanquam Iudice) dirimi ac defini debuisse, vt testatur Iosephus lib. 2. contra Appionem. Et manifeste colligitur ex Scriptura, Deut. 17. 8. Ex occasione huius argumenti, multa dixi de vsu & praxi, quæ in V. T. circa decisionem controuersiarum seruabatur. Quæ hic non repeto.

120. Hic tu aliquid concedis, aliquid negas. Concedis (vt utar tuis verbis) *summum Pontificem V. T. fuisse Iudicem controuersiarum, & primum Præsidentem in Concilio Hierosolymitano.* Negas fuisse infallibilem. At ego exemplo Mosis id probaui in meo libello, §. 62. Nunc iterum tripliciter probo.

Primò, ex discrimine, quod erat inter summum Pontificem, & alios inferiores Iudices. Nam quando oriebatur aliqua controuersia difficilior, in cuius decisione inferiores Iudices vel dissentiebant, vel veritatem attingere non poterant; volebat Deus, vt partes litigantes deferrent eam ad Pontificem in superiori Concilio præsentem, cum hac promissione; quod ab eo accepturi essent *iudicij veritatem.* (Deut. 17. 9.) At si Pontifex in tali casu fuisset fallibilis, non accepissent ab eo *iudicij veritatem*, nec promissio Dei fuisset impleta : Ergo dicendum est in

tali casu falli non potuisse.

Secundo, ex mandato Dei. Nam Deus sub pœna mortis mandabat omnibus, vt acquiescerent sententiæ Pontificis. (Deut. 17. 12.) At certum est, nō mādasse, vt acquiescerent sententiæ falsæ, præsertim in negotio fidei ac religionis; Ergo certum est, sententiam Pontificis, præsertim in negotio fidei ac religionis, non potuisse esse falsam, sed ex peculiari Dei assistentia infallibilem.

Tertio, ex parte litigantium. Nam si Pontifex, quando publice in Concilio pronunciabat sententiam, potuisset falli, vel à legitimo Scripturæ sensu aberrare, nunquam litigantes, qui illum consulebant, fuissent securi. Cur ergo sub pœna capitis tenebantur sequi illius decisionem? Cur altera pars, cum tanto onere, debebat subiacere sententiæ contra se latæ, quam poterat suspicari falsam & iniquam esse? Denique, cur totus populus in negotio religionis iubebatur id sequi, quod Pontifex iudicabat sequi oportere, si Pontifex errare poterat?

At obijcis, Pontificem, etiam cum toto Concilio, sæpe errasse in negotio religionis. Quod probas varijs exemplis. *Primo*, quia Aaron Pontifex fuit author idololatriæ, quando proposuit populo vitulum adorandum. Exodi 32. 4. *Secundo*, quia Urias contra legem Dei extruxit nouum altare in templo, ad formam altaris Damasceni, & in eo sacrificia obtulit, 4. Reg. 16. 10. *Tertio*, quia tempore Isaïæ, omnes speculatores populi erant cæci, Isaïæ 56. 10. *Quarto*, quia tempore Ieremiæ, à Propheta vsque ad Sacerdotem, omnes loquebantur mendacium, Ierem. 6. 13. *Quinto*, quia idem Ieremias, propter verbum Domini, publico decreto omnium Sacerdotum & Prophe

& Prophetarum fuit condemnatus ad mortem. Jerem. 26. 11. *Sextò*, quia Christus à Pontificibus, Scribis, & Senioribus populi, in publico Concilio, morti adiudicatus est.

122. Respondeo. Facis, mi Gardi, tuo more. Omnia vis probare ex Scripturis, & nihil probas. Hoc euidenter ostendam in exemplis à te allatis. *Primò*, Aaron nec erat Pontifex, quando vitulum ex auro conflauit, nec fuit author idololatriæ. Nihil ergo iuat te hoc exemplum. Quod non fuerit Pontifex, certum est. Nam à Mose consecratus est in Pontificem, anno secundo egressionis ex Ægypto, prima die mensis primi, quâdo Tabernaculum fuit erectum: (Exod. 40. 55.) At vitulus iam antea conflatus erat, cum adhuc Moses erat in monte Sinai cum Deo, & acceptis ab eo tabulis lapideis, iuebatur cõstruere Tabernaculum per Beseleel filium Uri. (Exod. 31. & 32. 1.) Similiter, quod populus fuerit author idololatriæ, non autem Aaron, diserte habetur Exod. 32. 1. *Videns populus, quod moram faceret descendendi de monte Moses, congregatus aduersus Aaron, dixit: Surge, fac nobis Deos, qui nos precedant.*

123. Secundo, Urias non errauit, tanquam Iudex & Præses Concilij, in dirimendis controuersijs legalibus; sed extra Concilium, errauit in factò, volens satisfacere mandato Regis Achaz, quod non negamus. Itaque nec hoc exemplum ad rem facit. Non enim est quæstio inter nos, An Pontifex nulla in re potuerit errare, aut peccare? Potuit certe in multis, non minus, quam alij. Sed quæstio est, an in sententia publice ferenda circa controuersias legales potuerit errare, vel falsam sententiam dicere? Non potuit. Nec Urias hoc modo errauit.

124. Tertio, Isaias per speculatores, quos ait cæcos esse, non intelligit Pontifices sui temporis, vt tu putas; sed Scribas & Phariseos, qui erant futuri tempore Apostolorum, quando Ierusalem erat vastanda à Romanis, sub Vespasiano Imperatore, vt interpretatur S. Hieronymus. Et patet ex ipso contextu, qui sic habet: *Ait Dominus Deus, qui congregat dispersos Israel. Adhuc congregabo ad eum congregatos eius. Omnes bestia agri venite ad deuorandum, vniuersa bestia saltus. Speculatores eius caci omnes, nescierunt vniuersi, omnes muti, non valentes latrare.* Sensus est: *Ait Dominus Deus: Ego post captiuitatem Babylonicam, in qua dispergentur Iudæi, iterum congregabo illos in Ierusalem, (quod contigit sub Cyro Persarum Rege, 1. Esdræ 1.) Deinde etiam gentiles eis aggregabo (quod factum est tempore Christi & Apostolorum, quando gentiles ad lucem Euangelij vocati sunt, & ex vtroque populo coaluit vna Ecclesia.) Postea, dicam Romanis, (qui propter infidelitatem vocantur bestia agri) venite ad deuorandum, id est, ad deuastandam & euertendam ciuitatem Ierusalem. Sed ob quã causam? Quia *Speculatores eius, Scribæ & Pharisei, merebuntur hanc pœnam, duplici titulo. Primo, propter suam cæcitatem & incredulitatem. Nam neque ipsi volent Christum agnoscere pro Messia; neque permiffuri sunt, vt Iudæi in eum credant. Et sic vtrique propter incredulitatem digni erunt, qui puniantur. Vnde Christus Matth. 15. 14. Caci sunt & duces cacorum. Et cap. 23. 13. Væ vobis Scribæ & Pharisei hypocrite, quia clauditis regnum cœlorum ante homines. Vos enim non intratis, nec introeuntes finitis intrare. Secundo, quia erunt canes muti non valentes latrare, id est, ignaui Pastores; non defendentes gregem**

sibi

sibi conceditum, nec vitia subditorum reprehendentes. Ex hac interpretatione, quæ & textui, & Hieronymo cõformis est, nihil potes colligere, quod sit contra nos. Nam nostra assertio est, Pontificem veteris Testamenti non potuisse errare in definiendis legalibus controversiis, quæ ad ipsum in Concilio deferebãtur. Hæc non euertitur per hoc, quòd Pharisæi, tempore Apostolorum, fuerint cæci & increduli in Christum. Frustra ergo altercaris.

125. Quartò, Nec dictum Ieremiæ, quod citasti, tibi patrocinator: Non enim intelligendum est de errore vel mendacio Pontificis in decisione controversiarum legalium; sed de dolo, seu mendacio Sacerdotum & Prophetarum in prædictione futurorũ. Cum enim Ieremias, & alij Prophetæ à Deo missi prædicerent fore, vt populus propter scelera sua puniretur, & in captiuitatem duceretur: Sacerdotes & pseudoprophetæ blandiebantur populo, & omnia prospera vaticinabantur: & sic misere illum decipiebant. Hic sensus colligitur ex ipso textu. Nam Ieremiæ prædictio erat hæc. *Vir cum muliere capietur, senex cum pleno dierum. Et transibunt domus illorũ ad alteros, agri & uxores pariter, quia extendam manum meã super habitantes terram, dicit Dominus. A minore quippe vsque ad maiorem omnes auaritia student. Quid porro Sacerdotes & pseudoprophetæ? Sequitur: A Propheta vsque ad Sacerdotem cuncti faciunt dolum. Et curabant contritionem populi mei cum ignominia dicentes: Pax, pax, & non erat pax. Vel, vt Septuaginta vertunt. A Sacerdote vsque ad pseudoprophetam omnes fecerunt mendacium. Et curabant contritionem populi mei, parui pendentes, & dicentes: Pax, & ubi est pax? quasi dicat: Quidquid ego ædifico; hoc mali Sacerdotes & Prophetæ*

destruunt. Ego reprehendo scelera populi, & prædicō illi captiuitatem, vt hac ratione permoueam omnes ad dolorem & contritionem. Illi contra, dolo seu mendacio decipiunt populum, promittendo pacem & prosperitatem; & sic conantur abstergere, & curare contritionem, quam ex mea comminatione conceperat. Ex hoc sensu, qui legitimus est, quid inferes, mi Gardi? Vel nihil; vel hoc: Sacerdotes & Prophetæ in V. T. mentiebantur in prædictione futurorum; Ergo Pontifex errabat in decisione controuersiarum legalium. Illatio te digna.

126. Quinto, quod obiicis, Ieremiam publico decreto Sacerdotum & Prophetarum fuisse cōdemnatum ad mortem, non spectat ad præsentem quæstionē. Primo, quia tamen si Sacerdotes & Prophetæ peccauerint in hoc facto, non tamen errauerunt in decisione alicuius controuersię legalis (de quo errore hic disputamus) sed tantum in eo, quod dicerent falsam esse prædictionem Ieremiæ de imminente euerfione Ierusalem, vt iam explicauī. Deinde, non soli Sacerdotes & Prophetæ, sed etiam populus cōdemnauit illum ad mortem. Cum enim dixisset Ieremias ex persona & mandato Dei: *Dabo domum istam, sicut Silo, & urbem hanc dabo in maledictionem cunctis gentibus terræ; mox sequitur: Et audierunt Sacerdotes & Prophetæ, & omnis populus Ieremiam loquentem verba hæc in domo Domini. Et paulò post: Apprehenderunt eum Sacerdotes & Prophetæ, & omnis populus dicens: Morte moriatur. Quare prophetauit in nomine Domini dicens: Sicut Silo erit domus hæc, & vrbs ista desolabitur, eo quod non sit habitator?* Igitur sententia condēnationis nō fuit legitime & iudicialiter lata in Cōcilio seu Synedrio, in quo legales cōtrouersię decidebātur, sed in

in tumultuario concursu ac seditione vulgi, vt etiam à Hieronymo notatum est. Et hoc patet ex euentu. Nam Principes Iuda, cum audissent tumultum populi, & conpirationem factam contra Ieremiam, venerunt ad introitum Templi, (vbi seditio excitabatur) & liberarunt Ieremiam à sententia mortis; quod non facilè fecissent, si sententia à summo Pontifice in Concilio fuisset pronunciata. Inspiciatur textus.

127. Sexto, ad id denique, quod adfers de Christo à Pontifice & Senioribus morti adiudicato, facilis responsio est. Fateor Caipham, qui tunc erat Pontifex, errasse cum Concilio, nec amplius habuisse infallibilem Dei assistentiam, quia Synagoga iam ferè expirabat. Vbi obiter notandum est, potuisse hæc quinque spectari in Synagoga. 1. Legem Mosaicam. 2. Prophetiam de Christo. 3. Sacerdotium, & sacrificia legalia. 4. Supremam potestatem iudiciariam, quæ erat in Pontifice & Concilio. 5. Infallibilem Dei assistentiam, quæ illi potestati erat annexa. Quando & quomodo singula exspirauerint, dicam paucis.

128. Lex Mosaica, quoad obligationem abrogata est in morte Christi, vt docet S. Thom. in 1.2. q. 103. artic. 3. ad 2. & alij passim. Tunc enim amisit vim obligandi; quia tunc *velum Templi scissum est in duas partes à summo vsque deorsum*. Matth. 27. 51. Et tunc Christus dixit in Cruce, *Consummatum est*. Vnde sequitur, ante mortem Christi, viguisse simul legem Mosaicam & Euangelicam: post mortem, solam Euangelicam.

129. Prophetia de Christo fuit multiplex: Alia de venturo Christo in hunc mundum; alia de eius

doctrina & miraculis; alia de morte & passione; alia de descensu ad inferos; alia de resurrectione; alia de ascensione. Vnaquæque earū tunc exspirauit, quādo impletum fuit id, quod per eam prædicebatur. Verbi gratia. Prophetia de venturo Christo, exspirauit per aduentum Christi. Matth. 11. 13. *Lex & Propheta usque ad Ioannem.* Et sic deinceps.

130. Sacrificia legalia sunt etiam abrogata per mortem Christi, sicut lex Mosaica. Quod maxime verum est de cruentis sacrificiis, in quibus mactabatur animalia. Erant enim figuræ seu vmbrae cruenti sacrificij, quo Christus in ara Crucis erat mactandus. Itaque adueniente hoc sacrificio, necesse fuit illa exspirare: sicut adueniente Sole, faceffunt tenebræ.

131. Suprema potestas iudiciaria, itémque diuina assistentia illi annexa, non videtur simul, seu eodem momento tota exspirasse, sed successiue & quasi per partes. Nam primo certum est, Christum habuisse maiorem potestatem iudiciariam, & vberiore Deum assistentiam, quam habuerit Pontifex in veteri Testamento, iuxta illud Matth. 28. 18. *Data est mihi omnis potestas in celo & in terra.* Itaque Pontifex, respectu Christi, non potuit amplius habere supremam, tametsi habuerit supremam in suo ordine ac statu.

132. Deinde, Assistentia diuina paulatim subtrahita est. Quod facillè ostendi potest in iis Conciliis, quæ post Christi natiuitatem à Pontifice & Sacerdotibus celebrata sunt. Tria potissimum recensebo. Primum, tempore Herodis, quando tres Magi venerunt Hierosolymam. Alterum, tempore Lazari resuscitati, quando disputabatur, quid de Christo, tot miracula faciente, statuendum esset. Tertium, tempore captiuitatis Christi, quando à Caipha ad mortem condem

condemnatuſ eſt. In primo manſit integra aſſiſtencia diuina ; in altero diminuta eſt ; in tertio penitus ſublata. Quod ſic demonſtro.

133. Primum Concilium conuocatum eſt propter Herodem, qui à Principibus Sacerdotum ſciſcitabatur, vbi Chriſtus, iuxta Prophetarum vaticinia, eſſet naſciturus ? Matth. 2. 4. Et reſponſum eſt: *In Bethlehem Iuda. Sic enim ſcriptum eſt per Prophetam: Et tu Bethlehem terra Iuda, nequaquam minima eſ in Principibus Iuda. Ex te enim exiet Dux, qui regat populum meum Iſraël.* Quæ decifio fuit vera & infallibilis ; ac proinde ex vera & infallibili Dei aſſiſtencia profecta.

134. Alterum celebratum fuit ex occasione miraculi, quo Chriſtus Lazarū reſuſcitauit. Ioan. 11. 47. Collegerunt ergo Pontifices & Phariſæi Concilium, & dicebant: *Quid facimus ? quia hic homo multa ſigna facit. Si dimittimus eum ſic, omnes credent in eum: & venient Romani, & tollent noſtrum locum & gentem: Vnus autem ex ipſis Caiphas nomine, cum eſſet Pontifex anni illius, dixit eis: Vos nescitis quicquam, nec cogitatis, quia expedit vobis, ut vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat. Hoc autem à ſemetipſo non dixit, ſed cum eſſet Pontifex anni illius, prophetauit, quod Ieſus moriturus eſſet pro gente, &c.* Ex his verbis manifeſtè conſtat, Caipham ex vna parte erraſſe ; ex altera non erraſſe: Et partim ex odio, more humano; partim ex aſſiſtencia Spiritus ſancti, more prophetico, locutum eſſe. In eo errabat, quod Chriſtum innocentem morti ad iudicaret: Et hoc ex inuidia & æmulatione. (Matth. 27. 18.) In eo non errabat, quod prædiceret Chriſtum moriturum pro ſalute Iudæorum: Et hoc non ex ſemetipſo, id eſt, ex proprio iudicio & affectu humano, ſed ex diuino inſtinctu, qui Pontifici ratione

fui officij solet assistere.

135. Tertium celebratum fuit, instante Christi passione, Matth. 26. 57. vbi Sacerdotes *querebant falsum testimonium contra Iesum, ut eum morti traderent.* Et tandem lata est hæc sententia: *Reus est mortis.* Quæ sine dubio fuit iniqua, nec vlllo modo à Deo inspirata, sed potius à diabolo, vt iam antea dictum erat à Christo, Ioan. 8. 44. *Vos ex patre diabolo estis, & desideria Patris vestri vultis facere: Ille homicida erat ab initio.* Nec quicquam in illo Concilio gestum est, ex quo constare possit, diuinam assistentiam adfuisse.

136. Hactenus responsum est, Gardi, ad ea exempla, quibus conatus es probare, Pontificem veteris Testamenti fuisse quidem iudicem cōtrouersiarum, sed potuisse errare, & re ipsa sæpe errasse. Ex qua responsione duo colligo. *Vnum* est, priora quinque exempla nihil ad rem facere. Nam Aaron non erat Pontifex, quando errauit. Vrius erat quidem Pontifex; non tamen errauit in iudicio legali, sed in facto. Isaias locutus est de Scribis & Phariseis, qui victuri erant tempore Apostolorum. Ieremias de Sacerdotibus & Prophetis, qui errabant in prædictione futurorum. *Alterum* est, nostram potius sententiam ex hac obiectione confirmari. Nam ex eo, quod dictum est de Caïpha. *Hoc autem à semetipso non dixit, sed cum esset Pontifex anni illius, prophetauit;* perspicuè constat, Pontificem habuisse hoc priuilegium, vt à semetipso non decideret controuersias, sed ex diuina potius directione, quod nos asserimus.

137. Adhuc duo obiicis, quæ verbo expediam. Primo, neque Pontificem, neque Concilium potuisse ferre sententiam ex suo ingenio & arbitrio, sed ex lege Dei scripta, id est, iuxta Scripturam. Hoc fateor.

Nam

Nam Scriptura erat norma seu regula, iuxta quam sententia erat pronuncianda. Pontifex autem cum Concilio erat iudex, qui iuxta Scripturam, tanquam normam, pronunciabat sententiam. Sed quia saepe oriebatur difficultas de legitimo Scripturae sensu; ideò Pontifex indigebat diuina assistentia, ne à legitimo Scripturae sensu aberraret.

138. Secundò obiicis, me nunquam ex Scriptura probare posse, quod quodam loco dixi, Mosen fuisse Pontificem. Te autem contrarium probare posse. Primò, quia Aaron fuit primus Pontifex: Ergo Moses esse non potuit. Secundò, Apostolus in epistola ad Hebræos confert Aaronem cum Christo, non Mosen. Tertiò, si Moses fuisset Pontifex & supremus controuersiarum iudex, sequeretur Aaronem vel nō fuisse iudicem, vel nunquam suo officio functum esse, quia ante Mosen mortuus est. Respondeo. Et ex Scriptura, & aliunde constat, Mosen fuisse Pontificem. Nam Psal. 98. 6. dicitur: *Moses & Aaron in Sacerdotibus eius.* Deinde exercuit officium Pontificis. Nam & consecrauit Aaronem, & sacrificium obtulit. Exodi 40. 12. & 27. Accedit consensus Rabino- rum apud Genebrardum in Psal. 98. & apud Gretserum tomo 1. defensionis, lib. 3. cap. 4.

139. Nec obstant tua argumenta. Primò, quia Aaron fuit primus ordinarius Pontifex; Moses primus extraordinarius: Secundò, Apostolus non solum Aaronem, sed etiam Mosen & Melchisedech confert cum Christo, noui Testamenti Pontifice. Mosen, cap. 31. Aaronem, cap. 5. 4. & cap. 7. 11. Melchisedech, cap. 5. 6. & cap. 7. 1. Tertiò, non opus erat, vt Aaron fungeretur officio iudicis, uiuente Mose; sed sufficebat, fungi euni officio Pontificis, offeren

offerendo sacrificia, & consecrando Leuitas ac Sacerdotes.

V. ARGUMENTVM

B E C A N I

Ex usu & praxi noui Testamenti.

140. **H**OC ita proposui. Sicut in veteri Testamento non Scriptura, sed Pontifex cum Concilio fuit Iudex controuersiarum; sic etiam in nouo haec tenus seruatum est. Omnes enim controuersiae, vel à Conciliis, vel à Pontifice decise sunt. Et quidem tempore Apostolorum, decisa est controuersia de obseruatione Circumcisionis: Postea verò subsequētibz sæculis, decise sunt aliae non paucae, quas in meo libello recensui.

141. Hic fateris, Concilium Episcoporum esse Iudicem controuersiarum, sed secundarium. Scripturam verò, esse primum. In hoc erras. Scriptura est Norma, non Iudex. Nam, vt sæpe dixi, illa vocatur Norma seu Regula, iuxta quam fertur sententia. Ille vocatur Iudex, qui fert sententiam. At Concilium Episcoporum fert sententiam iuxta Scripturam, vt vltro concedis: Ergo Concilium Episcoporum est Iudex; & Scriptura est Norma. Quod si etiā Scriptura ferret sententiam per modum Iudicis primarij, vt tu fingis, quid necesse esset, Concilium ferre sententiam per modum Iudicis secundarij? Vel enim Scriptura per se est sufficiens Iudex, vel non est. Si est sufficiens, quid opus est alio Iudice, cum Scriptura in promptu sit? Si non est sufficiens, quid illi deest? De hac re dixi cap. primo, §. septimo, & sequen

quentibus. Reliqua, quę obiicis, speciatim discutienda sunt.

DE CONTROVERSA IN CONCILIO APOSTOLORVM DECISA.

142. **D**ixi hanc Controuersiam non fuisse delatam ad solam Scripturam, tanquam communem Iudicem vtriusque partis, sed ad Concilium Apostolorum: Et Apostolos nullum Scripturę testimonium produxisse, quod directe ad circumcissionem, de qua agebatur, pertineret; sed ex directione & assistentia Spiritus sancti, sententiam pronunciasse, iuxta illud Act. 15. 28. *Visum est Spiritui sancto & nobis.*

143. Hic vertis te in omnem partem. Ac primò ais, non esse quæstionem, an illa controuersia delata fuerit ad solam Scripturam, tanquam communem Iudicem. (Neminem enim ita sentire) sed, an ita fuerit decisa à Concilio Apostolico, vt Scriptura nullo modo fuerit Iudex? Miror te, Gardi. An non diserte & sæpe dixisti, *solam Scripturam esse infallibilem Iudicem controuersiarum fidei ac religionis?* Non potes negare. Verba tua citata sunt cap. 1. §. 6. Si igitur in eo constans es, necesse est te sentire, hanc controuersiam de circumcissione, ad solam Scripturam, tanquam infallibilem & communem Iudicem, deferendam esse. Aut si ad alium Iudicem infallibilem deferri potest, iam sola Scriptura non est infallibilis Iudex. Et sic euertis te ipsum.

144. Secundo ais, Non valere hanc consequentiam: Controuersia de circumcissione delata est ad
Conci

Concilium, tanquam ad Iudicem: Ergo Scriptura non fuit Iudex. At certe valet vel maxime, si adicias, quod ego adieci, hoc modo: Controversia de circumcissione delata fuit ad Concilium, tanquam ad Iudicem, & Apostoli in Concilio nullum Scripturæ testimonium produxerunt, quod directe pertineret ad circumcissionem: Ergo Scriptura non fuit Iudex.

145. Tertiò ais, Spiritum sanctum in illo Concilio immediate rexisse & illuminasse Apostolos, ideoque Scripturæ iudicium non fuisse illis necessarium. Aliter rem habere in aliis Conciliis, quæ postea celebrata sunt: in quibus Spiritus sanctus non rexit & illuminavit Episcopos immediate per se, sed mediate per Scripturam; ac proinde Scripturæ iudicium necessarium illis fuisse. Hoc non cohæret cum eo, quod paulò post addis, nempe Apostolos in eodem Concilio; *Scriptura iudicium secutos esse*. Nam si illud secuti sunt, iam Spiritus sanctus non immediate illos rexit & gubernavit, eo sensu, quo ex tua sententia explicatum est; sed mediante iudicio Scripturæ, quod prius negasti.

146. Quartò ais, etsi non legimus aliquod Scripturæ testimonium ab Apostolis productum esse, quod directe ad circumcissionem pertineat; colligi tamen ex ipso textu, fuisse aliquod tale productum. Act. 15. 6. *Cum autem magna conquisitio fieret, surgens Petrus dixit ad eos, &c.* Quis credet, inquis, in hac conquisitione, neque Pharisæorum sectatores, neque Paulum & Barnabam, testimonium aliquod Scripturæ de circumcissione in medium protulisse? Hoc est quærere, non probare. Ego vicissim quæro. Quis credet Apostolos in Concilio congregatos, aliquod Scri-
pturæ

pturę testimonium de circumcissione in medium protulisse, cum, vt tu ipse fateris, nulla de eo fiat mentio? cum immediate à Spiritu sancto fuerint illuminati? cum Scripturę iudicium non fuerit illis necessarium? Responde ad meam quęstionem; respondebo ad tuam. Omitto conuitia, quę hic expuis.

247. Quintò ais, Petrum sententiam suam deduxisse ex Scripturis, & vnanimi consensu Prophetarum: Et Iacobum ex Propheta Amos, cap. 9. 11. de gratuita uocatione gentium, eandem confirmasse. Audi, mi homo. Nō asserui absolute, Apostolos nullo Scripturę testimonio vsos esse; sed, nullo vsos esse, quod directe ad circumcissionem pertineret. De hoc inter nos lis est. Si vsi non sunt, vt ego asserui, salua est mea assertio. Si autem vsi sunt, vt tu vis, ostende, & credam. Hactenus non ostendisti.

148. Deinde falsum est, Petrum suam sententiam deduxisse ex Scripturis, & vnanimi consensu Prophetarum. Verba Petri sunt hæc: *Viri fratres, vos scitis, quoniam ab antiquis diebus Deus in nobis elegit, per os meum audire gentes uerbum Euangelij, & credere. Et qui nouit corda Deus, testimonium perhibuit, dans illis Spiritum sanctum, sicut & nobis; & nihil discreuit inter nos & illos, fide purificans corda eorum. Nunc ergo quid tentatis Deum, imponere iugum super ceruices discipulorum, quod neque Patres nostri, neque nos portare potuimus? Sed per gratiam Domini Iesu Christi credimus saluari, quemadmodum & illi.* Hic nullam facit mentionem Scripturę, aut Prophetarum. Solum refert, quid sibi olim contigerit: Et est hic sensus uerborum illius. Viri fratres, vos scitis, quòd ante aliquot annos (cū esē in excessu mentis, & uiderem cælū apertū, & descendēs uas quoddam, in quo erant omnia quadrupedia

& serpentina terre, & volatilia cœli) elegerit me Deus, ut gentibus, ac nominatim Cornelio Centurioni annuntiarem Euangelium Christi, quod & feci. (Act. 10. 34.) Et quotquot ex illis fidem Euangelicam amplexi sunt, acceperunt Spiritum sanctum in visibili specie, non minus, quam nos Iudæi, qui in Christum credimus: (Act. 10. 44.) Vnde colligo, gentiles, qui nō sunt circumcisi, nec seruant legem Mosaicam, non esse deterioris conditionis apud Deum, quam Iudæos, qui circumcisi, & legi Mosaicæ subiecti sunt: Ac proinde circumcisionem, & alias ceremonias Mosaicas non esse necessarias ad salutem. Quid ergo vultis tam graue onus illis imponere?

149. Hic discursus non fundatur in aliquo Scripturæ testimonio à Petro citato (quia nullum hoc loco ab eo citatum est) sed in eo, quod Deus, ante aliquot annos, re ipsa ostendisset, tam præputiatis, quam circumcisos, accipere Spiritum sanctum, & saluari posse per fidem in Christum; nec vllum inter eos esse discrimen apud Deum. Quod alibi aliis verbis, sed eodem sensu, explicat idem Apostolus, Act. 10. 34. *In veritate comperi, quia non est personarum acceptor Deus, sed in omni gente, qui timet eum, & operatur iustitiam, acceptus est illi; nullo habito respectu præputij, aut circumcisionis. Et Paulus ad Galath. 5. 6. In Christo Iesu, neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed fides, quæ per charitatem operatur.* Non sola fides sine operibus.

150. Quod addis, Iacobum ex Propheta Amos confirmasse sententiam Petri, ex parte verum est, ut ex textu patet. *Viri fratres, inquit Iacobus, audite me. Simon narrauit, quemadmodum primum Deus visitauit sumere ex gentibus populum nomini suo: Et huic concordant*

dant verba Prophetarum, sicut scriptum est : Post hæc reuertar, & readificabo tabernaculum David, quod cecidit, & dirura eius readificabo, & erigam illud; ut requirant ceteri hominum Dominum, & omnes gentes, super quas inuocatum est nomen meum, dicit Dominus faciens hæc : Notum à seculo est Domino opus suum. Propter quod & iudico non inquietari eos, qui ex gentibus conuertuntur ad Deum, sed scribere ad eos, ut abstineant se à contaminationibus simulachrorum, & fornicationis, & suffocatis & sanguine Q. D. Petrus narrauit, quomodo gentiles per ipsum ad Euangelium vocati sunt. De hac vocatione multo ante prædixit Deus per Amos Prophetam, in hunc sensum : Ego, qui nunc loquor per Prophetas, reuertar ad vos in assumpta natura humana (Baruch 3. 38. Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est) & loco Synagogæ, quæ diruetur, ædificabo Ecclesiam, ad quam non solum Iudæi, sed etiam gentiles admittentur, qui in me credituri sunt. Sic enim ab omni æternitate decretum & conclusum est. Hæc prophetia concordat cum eo, quod Petrus dixit de vocatione gentium. Et quia ille adiecit, gentiles sine præuia circumcissione & obseruatione legis Mosaicæ, accepisse Spiritum sanctum, non minus quam Iudæos (quod ipse oculis suis vidit) ego idem sentio, quod ipse ; nimirum gentiles, qui ad Christum conuertuntur, non esse urgentes ad circumcissionem & legem Mosaicam, sed solum monendos, ut abstineant ab immolatis simulachrorum, & sanguine, & suffocato, & fornicatione.

151. Hinc manifeste apparet, quid Iacobus ex Scriptura confirmauerit, quid non confirmauerit. Nam sententia Petri complectitur duo puncta. 1. quod gentiles ad Euangelium vocati sint, sicut Iu-

dæi. 2. quod non necesse sit eos seruare legem Mo-
saicam. Prius confirmauit Iacobus testimonio Amos
Prophetæ; non posterius. Vtrique tamen suo suf-
fragio subscripsit.

152. Notant hic magni authores; Petrum, Paulum,
& Barnabam, nullo testimonio, sed narratione rei ge-
stæ, confirmasse vocationem gentium; solum Iacobū,
Scripturæ testimonio vsum esse. Et quidem, quid Pe-
trus narrauerit, iam explicatum est. Quid vero Pau-
lus & Barnabas, immediate sequitur in ipso textu:
Tacuit autem multitudo (cum Petrus absoluisset suam
narrationē) & *audiebant Barnabā & Paulum narra-
ntes, quanta Deus fecisset signa, & prodigia in gentibus per
eos.* Postea Iacobus, qui nullū miraculum à se factum
potuit adducere, pro vocatione gentiū. (Erat enim
Episcopus Hierosolymæ, vbi non habitabant genti-
les, sed Iudæi) adduxit testimonium Scripturæ: non
quòd necesse id esset ad decisionē controuersiæ, quæ
iam erat sufficiēter decisa per Petrū, sed vt satisfac-
ret Iudæis, qui pluris faciebāt testimonia Prophetarū,
quā visiones aut miracula Apostolorū (2. Petri 1. 18.)

153. Hæc sufficiant de Concilio Apostolorum, in
quo controuersia decisa est. Reliqua, quæ addis, vel
non egent refutatione, vel cap. 7. §. 17. refutata sunt.
Porro ex ijs, quæ hoc loco vel à me dicta, vel à te
cōcessa sunt, perspicuum est, Iudicem huius contro-
uersiæ non fuisse Scripturam, sed Concilium Apo-
stolorum. Nunc quæro, an fuerit Iudex fallibilis, an
infallibilis? Non dices fallibilem fuisse, si Christianus
es. Si ergo fuit infallibilis, & non opus habuit te-
stimonio Scripturæ, vt antea concessisti; necessario
sequitur, falsum esse, quod vos Lutherani asseritis,
solam ScripTuram esse Iudicem infallibilem.

DE ALIIS CONTROVERSIIS.
 QUÆ POSTEA DECISÆ SVNT.

154. **D**ixi, post tempora Apostolorum, varias cō-
 trouersias fuisse decisas, vel à Pötifice Ro-
 mano, vel à Concilijs ab eo approbatis: Et pro hæ-
 reticis fuisse habitos, qui illorum sententiæ nolue-
 runt acquiescere. Quod varijs exemplis confirmaui.
 Tu multa obijcis. Primò, Non valere hanc conse-
 quentiam. *Post tempora Apostolorum controuersia reli-
 gionis decisæ sunt per Concilia: Ergo tantum Concilia
 fuerunt Iudex, non Scriptura.* At ego non dixi hoc de
 solis Concilijs, sed, vel de Concilijs, vel de Pontifi-
 ce. Itaque non ista, quam tu ponis, sed hæc est meæ
 consequentia: Post tempora Apostolorum contro-
 uersia religionis decisæ sunt ab Ecclesia, (quo no-
 mine comprehendo simul Pontificem & Concilia.)
 Ergo Ecclesia fuit Iudex, non Scriptura. Quæ con-
 sequentia optima est, si intelligatur eo modo, quo
 hactenus intellexi. Suppono enim ex dictis, item-
 que ex tua concessione, hæc duo. 1. Ecclesiam esse Iu-
 dicem cōtrouersiarum. 2. Scripturam esse Normam,
 iuxta quã iudicat Ecclesia. His positis, sic concludo:
 Ecclesia decidit controuersias iuxta Scripturam, tan-
 quam Normam: Ergo Ecclesia est Iudex, & Scriptu-
 ra est Norma. At si est Norma, non est Iudex, vt cap.
 1. §. 7. & sequentibus ostensum est.

155. Secundò obijcis (inuertendo id, quod dixi)
 Scripturam in Cōcilijs semper fuisse supremum &
 infallibilem Iudicem controuersiarum. Et hoc pro-
 bas ex Bellarmino lib. 2. de Concilijs, cap. 12. vbi

fic ait: Concilia non habent, neque scribunt immediatas reuelationes, aut verba Dei, sed tantum declarant, quodnam sit verbum Dei scriptum vel traditum, & quomodo intelligi debeat; & præterea ex eo per ratiocinationē deducunt conclusiones. Item, Cum Nicanum Concilium definiuit, Christum esse hominison Patri, deduxit conclusionem ex Scripturis, in quibus disertè continetur, vnum esse Deum, & Patrem esse Deum, ac Filium esse Deum: ex quibus sequitur necessario, Patrem & Filium eiusdem esse substantiæ & diuinitatis. Ex vtroq; testimonio sic argumentaris: Quod ex Scripturis deducitur, illud in ipsis Scripturis exstat, alioqui deduci ex ijs non posset: Conclusiones Conciliorum (quæ sunt decisiones controuersiarum) deducuntur ex ipsis Scripturis, færente Bellarmino: Ergo exstant in ipsis Scripturis. Iam pergis: Quidquid in ipsa Scriptura continetur, Verbum est & iudicium immediatum Spiritus sancti: Verbum verò, ac iudicium immediatū Spiritus sancti, est in Ecclesia supremum & infallibile, vt negari nequit: Ergo quod in Scriptura continetur, & ex ea postea deducitur, iudicium est in Ecclesia supremum & infallibile; Et per consequens, Scriptura est in Concilijs supremus & infallibilis controuersiarum Iudex.

156. Frustra te fatigas, Gardi. Nam Bellarminus contra te est. Primò, quia ipse admittit Verbum Traditum, quod tu reijcis. Deinde ipse ait, Ecclesiam per Concilia definire hæc duo. 1. quodnam sit Verbum scriptum, vel traditum. 2. quis sit legitimus illius sensus & interpretatio. At vos Lutherani in vtroque puncto contemnitis Ecclesiæ definitionem.

157. In priori syllogismo, quem sumis ex Bellarmino, fraudulenter agis. Nam minor propositio, nempe,

nempe, *Conclusiones Conciliorum deducuntur ex ipsis Scripturis, fatente Bellarmino*, falsa est. Non enim fatetur hoc Bellarminus generatim de omnibus conclusionibus, sed tantum de quibusdam. Nam aliquæ (ex illius sententia) deducuntur ex Verbo Dei Scripto; aliquæ ex Verbo Dei Tradito, vt patet ex priori ipsius testimonio.

158. In posteriori plus doli ac fallaciæ later. Coniūgis enim hæc duo, *Verbum, & iudicium Spiritus sancti*, quasi idem valeant; cum tamen maxime distincta sint. Nam quidquid continetur in Scriptura, est quidem Verbum Spiritus sancti; non tamen proprie iudicium Spiritus sancti. V. G. in Scriptura continentur leges, promissiones, & comminationes; quæ omnia vocari possunt Verbum Dei, sed non proprie Iudicium. Non n. prolata sunt à Deo, tanquam à Iudice, qui controuersias dirimit; sed tanquam à legislatore, qui præcepta suis subditis proponit; & simul pœnas transgressoribus, præmia obedientibus pollicetur. Vide, quæ supra dixi c. 1. §. 8. & c. 2. §. 5. & 6.

159. Tertiò obijcis, falsum esse Ecclesiam Catholicam in Concilijs tulisse vnquam sententiam, per Pontificem Romanum, tanquam Caput & Pastorem totius Ecclesiæ. Et hoc probas. *Primo*, quia inter Lutheranos & Catholicos controuertitur, An Pontifex sit Caput & Pastor Ecclesiæ. *Secundo*, quia Episcopi Romani solent tantum præsidere particularibus Concilijs, quæ Romæ celebrantur; non autem alijs nisi forte rogati. *Tertiò*, quia tota Ecclesia non probauit sententiam Victoris in Concilio Romano, de celebratione Paschatis contra Asiaticos latam. Restiterunt enim illi Polycrates & alij Episcopi in Asia.

Quartò, quia in præcipuis Concilijs, tam particularibus,

bus, quam generalibus, non præfederunt Episcopi Romani. Nam in Concilio Antiocheno præfedit Malchion Presbyter Antiochenus: in Alexandrino, Athanasius: in Nicæno I. Hosius: in Constantinopolitano, Nectarius: in Ephesino, Cyrillus: & sic deinceps. *Quintò*, quia in Conciliis generalibus, nõ Episcopi, sed Imperatores fuerunt Præsides ac iudices cum singulari iurisdictione ac potestate: Et ex illorum consensu, Episcopi sine vlla iurisdictione, propter solum ordinem ac directionem.

160. Hæc obiectio, quam fusè prosequeris, parum ad rem facit. Non enim ex professo hic disputamus, An Pontifex sit caput Ecclesiæ? vel, An Imperator debeat cum authoritate Concilii præsidere? Sed hoc agimus, An Ecclesia sit infallibilis iudex controuersiarum, quod ego assero; an verò sola Scriptura, quod vos asseritis. Tibi probandum est, solam Scripturam esse, non Ecclesiam. Hoc autem non probas ista tua obiectio. Quod si semel concederes, Ecclesiam esse infallibilem iudicem, & in eo mecum sentires; iam superesset alia inter nos quæstio, An Ecclesia debeat ferre sententiam per Imperatorem, an verò per Pontificem & Episcopos? Eo res non venit.

161. Deinde, tota obiectio, non solum nullius momenti est, sed continet etiam multa mendacia, vt iam pridem à Bellarmino, Gretsero, & aliis demonstratum est. Nec opus est hic repetere. Solum ad singula argumenta paucis respondebo. Ad 1. Non ideo falsum est aliquod dogma, quod de illo inter aliquos sit controuersia; alioqui nullū dogma Christianæ religionis esset verū. v.g. Controuersia est inter Arianos & Catholicos, An Christus sit verus Deus? Non ideo
falsum

falsum est, esse verum Deum. Item, controuersia est inter vos & Calvinistas, an Christus realiter sit præsens in Eucharistia? Non ideo falsum est, realiter præsentem esse. Ergo eodem modo, tametsi inter vos & nos controuersia sit, An Pontifex sit caput & pastor Ecclesiæ; non ideo falsum est, esse. Vos quidem falsum esse contenditis, quia vultis vos subtrahere ab obedientia Põrificis, sicut facere solent rebelles subditi, sed nobiscum sentiunt antiqui Patres, vt perspicuè ostendam in sequenti capite.

162. Ad 2. & 5. Negandum est, Imperatores cum autoritate & potestate præsedisse Conciliis generalibus; non autem Prælatos Ecclesiæ. Nec est huius loci id disputare. Disputaui de hac re in libro de Primatu Regis Angliæ: irémque in Duello, de eodem Primatu. Ex iis, quæ ibi dixi, hæc accipe. Ius noui Testamenti conditum est à Christo. Si ergo Reges & Imperatores, non autem Apostoli & Episcopi, iure Testamenti haberent potestatem conuocandi Concilia, iisdem præsidendi, controuersias fidei decidendi; id deberet constare ex quadruplici hoc capite. Primò, ex verbis Christi, quibus suã mentem in hac re declarauit. Secundò, ex testimoniis Apostolorum, qui sine dubio mentem Christi assecuti sunt. Tertiò ex praxi Ecclesiæ, quæ illo tempore, in Ecclesia seruata est. Quattò ex aliis circumstantiis. At contrarium ex his capitibus colligitur. Primò, quia Christus non dixit Tiberio, Herodi, aut Pilato, *Pasce oues meas*; sed Petro. Secundò, quia testimonia Apostolorum confirmant Primatum Episcoporum, non Regum & Imperatorum. Acto. 20. 28. *Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei.* Tertiò, accedit

praxis Ecclesiæ. Nam Apostoli indixerunt primam Synodum, & litem de circumcissione diremerunt; non Rex aut Imperator. Quartò, si Christus voluisset Reges & Imperatores habere potestatem regendi Ecclesiam, & controverfias dirimendi, nõ item Episcopos; debuisset certos Reges designare, qui illam curam susciperent. At contra factum est. Designavit Apostolos, qui Ecclesiã gubernarent. Ex his ita concludo: Iure noui Testamenti gubernatio Ecclesiæ pertinuit ad Apostolos & Episcopos, non autem ad Reges & Imperatores, vt iam ostensum est: At hoc ius ab eo tempore nunquam fuit mutatum, nec ab vlllo homine mutari potuit; cum sit ius diuinum: Ergo ab eo tempore gubernatio Ecclesiæ semper pertinuit ad Episcopos, & nunquam ad Imperatores. Quo igitur iure, vos Prædicantes vultis illam eripere Episcopis, & transferre ad Imperatores? Responde, Gardi, si potes.

163. Ad 3. Nihil obstat, quòd aliqui restiterint sententiæ Victoris Papæ, quam in Concilio Romano pronunciauit de celebratione Paschatis. In quo vnquam Concilio lata est sententia decisiva inter partes, cui non aliqui, saltem initio, refragati sunt? Vix inuenias. Facit hoc superbia & contumacia hominum, vt ægiè pareant iudici, contra opinionem semel cõceptam & obfirmatam. Sed bene habet, quòd hoc tempore, etiam vos Lutherani approbetis decisionem Victoris, & eodem die, quem ille præscripsit, Pascha celebretis. Quid ergo adhuc murmurat?

164. Ad 4. Concedo, in Conciliis particularibus, quæ extra Romanã prouinciam celebrata sunt, præfuisse Episcopos locales; non Pontificem Romanum. Sed hoc nihil ad rem. Nego in generalibus

Ponti

Pontificem non præfedisse. Exempla, quæ adfers in contrarium, ex Bellarmino transcripsisti. Debebas & responsionem transcribere, si bona fide agere voluisses. Sed quia aliter res habet, non fecisti.

165. Quartò obiicis, Non solam Ecclesiæ & Conciliorum decisionem & authoritatem esse causam, quòd agnoscamus Arium, Sabellium, & similes hæreticos, meritò damnatos esse, & pro hæreticis habendos; sed principaliter ipsius Scripturæ supremum iudicium & authoritatem. Hoc probas, quia decreta Ecclesiæ & Conciliorum non valent, nisi propter Scripturæ authoritatem & consensum. Et pro hac re citas Hieronymum in cap. 5. Epist. ad Galatas, Athanasium epist. de synodis Arimini & Seleuciæ, & Augustinum lib. 3. contra Maximum Arianorum Episcopum, cap. 14.

166. Respondeo. Duplex potest assignari causa. Vna ex parte iudicis: altera ex parte normæ. Ex parte iudicis, non est alia causa legitimæ damnationis hæreticorum, quam decisio & authoritas Ecclesiæ. Ex parte normæ, authoritas verbi Dei, siue scripti, siue traditi. Quod addis, decreta Ecclesiæ non valere, nisi propter Scripturæ authoritatem & consensum; distinguendum est. Non valent, si sint contra authoritatem & consensum Scripturæ: Et hoc docet Hieronymus loco citato. Valent tamen, non solum propter authoritatem Scripturæ, sed etiam traditionis. Nec est maior Scripturæ, quam traditionis authoritas, sed par vtriusque, vt supra ex Patribus ostensum est. Verba Augustini, quæ adducis, alio sensu ab ipso scripta, quam à te citata sunt, vt dixi cap. 1. §. 87.

167. Quintò obiicis, Non sequi, si sola Scriptura
X 5 : esset

esset iudex, & Ecclesia suam sententiam non interposuisset, in hodiernū vsque diem durarent antiquæ controuersiæ, nec adhuc clarè & palam omnibus constaret, Arium, Sabellium, & similes, pro hæreticis habendos esse. Et hoc probas. 1. quia multi fuerunt hæretici primis trecētis annis in Ecclesia, qui in nullo Concilio, tanquam hæretici, damnati sunt. 2. quia Ecclesia in Conciliis non solet ex priuato arbitrio damnare hæreticos, sed ex Scriptura. 3. quia falsum est, quòd palam & clarè non constaret omnibus, Arium & similes pro hæreticis habendos esse, si Ecclesia per Concilia suam sententiam non interposuisset.

168. Respondeo. Non oppugnas meam assertio-
nem, sed tuam phantasiam. Assertio mea est hæc:
Non constaret clarè & palam omnibus, eos pro hæ-
reticis habendos esse, nisi Ecclesia suam authorita-
tem interposuisset. Hanc non oppugnas, sed istam:
Nisi Ecclesia per Concilia suam authoritatem inter-
posuisset. At ista non est mea. Non enim adieci illam
particulam, *Per Concilia*. De hac tua fraude, seu mala
fide, conquestus sum, cap. 1. §. 19. Deinde nunquam
dixi, Ecclesiam ex priuato arbitrio damnasse hæreti-
cos, non ex Scriptura. Tuum figmentum hoc est.

DIGRESSIO GARDII CIRCA
INFALLIBILITATEM
ECCLESIAE.

169. **P**ost obiectiones, ad quas responsum nunc
est, instituis longam digressionem, in qua
dispu

disputas, An Ecclesia possit errare in ferenda sententia, an vero sit infallibilis Iudex? Præmittis autem hanc distinctionem. Ecclesia potest dupliciter sumi. 1. pro tota Ecclesia collectiue sumpta, quatenus constat ex omnibus fidelibus, qui toto orbe dispersi sunt. 2. pro Concilio Episcoporum, quod repræsentat Ecclesiam. Ais igitur, Ecclesiam priori modo sumptam errare non posse; posteriori, non solum posse; sed sæpe etiam errasse. Quod probas dupliciter. 1. auctoritate Bellarmini, qui fatetur Concilia tam generalia, quam particularia errare posse, quando non accedit confirmatio Pontificis. 2. Exemplo variorum Conciliorum, quæ re ipsa errarunt. Adducis autem duo genera Conciliorum: Alia, quæ errarunt ex concessione Catholicorum: Alia, quæ absolute errarunt. Prioris generis sunt hæc. 1. Ariminense, Seleucium, & Ephesinum secundum, fatente Bellarmino. 2. Constantinopolitanum primum, & Chalcedonense, decernendo Episcopum Constantinopolitanum debere esse parem & æqualem Romano Pontifici; 3. Constantiense & Basiliense, definiendo Concilium esse supra Papam. Posterioris sunt hæc. 1. Neocæsariense, decernendo Presbyterum non debere interesse secundis nuptijs. 2. Carthaginense quartum, statuens Episcopum non debere legere libros gentilium, nec rei familiaris curam gerere. 3. Toletanum primum, definiens eum, qui pro vxore habet concubinam, à communionem repellendum non esse. 4. Nicænum secundum, sanciens cultum & adorationem imaginū. 5. Constantiense, adimens laicis communionem calicis. 6. Tridentinum, statuens plurima decreta contra Scripturam & consensum Patrum, vt Kemnitius ad oculum demonstrauit.

170. Oleum & operam perdis, mi Gardi. Primo, quia nos fatemur, Concilia errare posse, nisi à Pontifice sint approbata. Et hanc scis nostram esse sententiam. Cur ergo tot exempla accumulās, vt id, probes, quod nos vltro damus? Duplici, vt opinor, de causa id facis. 1. Vt simpliciores Lutherani concipiant magnam opinionem de Gardio, quasi is iustrauerit & examinauerit omnia Concilia, quæ hactenus in Ecclesia celebrata sunt. Si scirent, te ex Bellarmino Catholico, & Hunnio Lutherano transcripsisse, non tanti te æstimarent. 2. Vt etiam Catholicis, præsertim rudioribus, possis persuadere, non temere tot Concilia à te citata esse. Sed non obtinebis, quod vis. Notæ sunt Prædicantium imposturæ, vt facile caueri & contemni queant.

171. Deinde, multa ex iis, quæ dixisti, falsa sunt. Ac 1. falsum est, Concilium Constantinopolitanum primum decreuisse, Episcopum Constantinopolitanum debere esse parem & æqualem Episcopo Romano. Nusquam hoc inuenio in Concilio. Inuenio quidem cap. 5. hæc verba. *Constantinopolitane ciuitatis Episcopum habere oportet Primatus honorem post Romanum Episcopum, propterea quod sit noua Roma.* Sed aliud est, esse parem & æqualem Episcopo Romano; aliud, esse proximum post Episcopum Romanum. Hoc posterius inuenio; Prius non item.

172. Secundò falsum est, errare Concilium Carthaginense 4. statutando, Episcopum non debere legere libros gentilium, nec rei familiaris curam gerere. Nullus hic error est; sed præceptum vel consilium Ecclesiasticum. Potest enim Ecclesia suadere, vel etiã legitimis ex causis mandare, vt Episcopi abstineant à lectione librorum gentilium, & vacent lectioni Scri-
ptu

pturarum ac sanctorum Patrum. Similiter, vt non implicent se curis & negotiis secularibus, sed occupentur officio pastoralis, quod ipsis incumbit. Et hoc est conforme Scripturæ. 1. Timothei 4. 16. *Attende tibi & doctrina: in illis.* Et 2. Timoth. 2. 4. *Nemo militans Deo, implicat se negotiis secularibus.* Et Act. 6. 2. *Non est æquum nos derelinquere verbum Dei, & ministrare mensis.*

173. Tertiò falsum est, errasse Concilium Tolentanum primum, definiens eum, qui pro vxore habet concubinam, à communione repellendum non esse. Non est error Concilij, sed imperitia Gardij. Concilium Can. 17. sic habet: *Si quis habens vxorem fidelẽ, & concubinam habeat, non communicet. Cæterum is, qui non habet vxorem, & pro vxore concubinam habet, à communione non repellatur: tantum vt vnius mulieris, aut vxoris, aut concubina (vt ei placuerit) sit coniunctione contentus. Alias viuens abiiciatur, donec desinat, & ad pœnitentiam reuertatur.* Vbi, per concubinam, non intelligitur fornicaria, quæ extra matrimonium viuit, vt tu putas, qui Canonem non examinasti; sed vxor, quæ sine externa solennitate viro coniuncta est, vt patet ex iure canonico, apud Grat. dist. 34. can. 3. vbi sic dicitur: *Concubina autem hic intelligitur, quæ cessantibus legalibus instrumentis, vnita est, & coniugali affectu asciscitur. Hanc coniugem facit affectus, concubinam verò lex nominat.* Et glossa ibid. *Accipitur hic concubina, quæ cognoscitur vxoris affectu, sed non fuit ducta cum solennitate. Et talem lex concubinam vocat.* Itaque is, qui non duxit vxorem cum solennitate, sed tamen habet concubinam, quam affectu maritali accepit sine solennitate; non propterea repellendus est à communione. Nihil erroris hic est. Eodem sensu loquitur Isidorus
de

de distantia noui & veteris Testamenti, cum ait: *Christiano, non dicam plurimas, sed nec duas simul habere licitum est: nisi unam tantum aut uxorem, aut certe loco uxoris (si coniunx decet) concubinam.* Refertur apud Gratianum loco citato, cap. 5. videri potest Aug. libro de bono coniugali, cap. 5.

174. Quarto, falsum est, errasse Concilium Nicænum 2. sanciendo cultum & adorationem imaginum: Itemque Constantiense, adimendo laicis communionem calicis. Tu quidem dicis errasse, sed non probas. Eodem iure liceat mihi dicere, te errare. Sed extant de utroque puncto doctissimæ controuersiæ, iam pridem à nostris conscriptæ ac diuulgatæ. Eas oppugna, si vir es.

175. Quinto falsum est, Concilium Tridentin. sanxisse plurima decreta contra Scripturam, & consensum Patrum. Nec aliunde hoc probas, quam auctoritate vestri Kemnitij, qui propter apertissima mendacia merito infamis est.

176. Hæc de tuis falsitatibus. Videamus nunc, quid respondeas ad testimonia Scripture, quibus ego in meo libello probaui, Ecclesiam errare non posse. Primum est, Matth. 16. 18. *Super hanc Petram edificabo Ecclesiam meam, & porta inferi non praualebunt aduersus eam.* Tu respondes hoc intelligendum esse, non de omnibus, qui sunt in Ecclesia, sed de electis seu prædestinatis, qui constanter adhærent doctrinæ & confessioni de Christo. An igitur putas, in Concilijs, quæ in Ecclesia celebrantur, nunquam interesse huiusmodi electos, & prædestinatos? Si nunquam interfunt, necesse est, omnes reprobos fuisse, qui interfuerunt Concilio Nicæno, Constantinopolitano, Ephesino, Chalcedonensi, quod est incredibile. Si aliquando

quando interfunt, necesse est aliqua Concilia errare non posse, quod est contra te. Deinde quæro, An nobis in hac vita constare possit, quinam sint illi, qui constanter adhærent doctrinæ & confessioni de Christo: Si potest constare, poterit etiam constare, quinam sint electi seu prædestinati, quod tamen falsum est. Si non potest constare, vnde ergo constabit, Concilia Episcoporum errare, vel non errare? Et si hoc constare non potest, omnia incerta sunt. Catholici aliter rem explicant. Eos sequere, si sapias.

177. Secundum est, 1. Timoth. 3. 15. *Ecclesia est eolumna & firmamentum veritatis.* Tu respondes, Ecclesiam esse quidem columnam & firmamentum, non tamen fundamentum. Hoc enim esse ipsum Christum, 1. Corin. 3. 11. qui est veritas Dei, Ioan. 14. 6. Vnde sic concludis: *Sicut columna in domo non est ipsum fundamentum, sed eidem innititur: & quamdiu innititur, tamdiu reliquam structuram suffulcire potest; si ab eo recedat, structura corrui. Ita Ecclesia est columna veritatis, superstructa super fundamentum Prophetarum & Apostolorum, cui si firmiter innitatur & inhereat, veritatem sustentare & conseruare potest: sin ab eo recedat, & ipsam corruere, & veritatem perdere, necesse est.*

178. In hac responsione duplex peccatum est. Vnum, quia cum ego dixerim, Ecclesiam non posse errare, eò quòd sit columna & firmamentum veritatis; tu contra vrges, posse errare, quia non est fundamentum, sed innititur fundamento: Itaque errare, si recedat à fundamento; non errare, si non recedat. Nunc quæro, an loquaris de Ecclesia collectivè sumpta; an de Concilio, quod repræsentat Ecclesiam? (vtor tua distinctione.) Si de Ecclesia collectivè,
necesse

neceſſe eſt, totam Eccleſiam errare poſſe, quod ſupra negaſti. Si de Concilio, quod repræſentat Eccleſiam; iam ſequitur ex tua ſententia, Apoſtolum locutum eſſe de Concilio, quando dixit, *Eccleſiam eſſe columnã & firmamentum veritatis*. At hoc falſum eſt, vt patet ex contextu. *Hæc, inquit, ſcribo tibi, vt ſcias quomodo oporteat te in domo Dei conuerſari: quæ eſt Eccleſia Dei viui, columna & firmamentum veritatis*: Vbi per domum Dei non intelligit Concilium Episcoporum, ſed Eccleſiam; quia non inſtruit illum, quomodo debeat conuerſari in Concilio Episcoporũ, ſed potius, quomodo in Eccleſia Chriſti; cuius gubernatio (ex parte) erat illi, tanquam Paſtori & Epifcopo particulari commiſſa. Legatur ſeries totius capituli.

179. Alterum peccatum eſt contradictionis. Nam diſtinguis hic tria. 1. Fundamentum, quod eſt Chriſtus, veritas Dei. 2. Columnam ſeu firmamentum, quod innititur fundamento. 3. Reliquam ſtructuram, quæ ſuſtentatur à columna ſeu firmamento. Quando ergo dicis, Eccleſiam eſſe columnam veritatis, per veritatem intelligis reliquam ſtructuram, quæ à columna ſuſtentatur. Et ruruſum, quando dicis, Chriſtum eſſe fundamentũ, neceſſario dicendum tibi eſt, veritatem eſſe fundamentum; quia Chriſtus, vt fateris, eſt ipſa veritas, ſuper quam Eccleſia fuada ta eſt. Aperte igitur tibi ipſi repugnas; ſemel aſſerendo veritatem eſſe fundamentum, cui Eccleſia tanquam columna innititur; & ſemel veritatem eſſe reliquam ſtructuram, quæ in columna ſuſtentatur.

180. Tertium eſt, Iſaiæ 54. 17. vbi de Eccleſia dicitur: *Omnem linguam reſiſtentem tibi in iudicio, iudicabis*. Tu reſpondes, inde non poſſe colligi infallibilitatem

bilitatem Ecclesiæ in iudicando; sed hoc tantum, quòd omnes calumniæ & criminationes hæreticorum, & aliorum hostium Ecclesiæ, erunt irritæ & inanes. Quid si vtrumque colligatur? vt certe colligitur. Nam sicut Deus in illo capite promittit Ecclesiæ Christi sæcunditatem, amplitudinem & firmitatem; sic etiam promittit victoriam, & iudicium contra hostes. At priora infallibiliter illi promittit: Ergo & posteriora. Cum ergo dicit. *Iudicabis omnem linguam resistentem tibi in iudicio*; promittit illi infallibile iudicium contra linguas & sectas hæreticorum: Ergo iudicium Ecclesiæ circa controuersias fidei non potest errare; alioqui vana esset Dei promissio.

VI. ARGUMENTVM

BECANI.

Ex Analogia Iudicis controuersiarum ciuilium.

HOc argumentum sic proposui. Inter res fidei ac religionis ex vna parte, & inter res ciuiles ac politicas ex altera, potest spectari multiplex analogia. 1. Sicut in politicis ac ciuilibus sæpe oriuntur lites ac controuersia, quæ requirunt aliquem iudicem, qui sententiam ferat inter partes litigantes; Sic etiam in fide ac religione. 2. Sicut in controuersis ciuilibus distinguuntur hæc tria, Iudex, Lex Scripta, & consuetudo: sic etiam in controuersis fidei, hæc tria, Iudex, Scriptura vtriusque Testamenti, & Traditio. 3. Sicut Princeps, vel Magistratus sæcularis fungitur officio Iudicis in decisione controuersiarum ciuilium: sic etiam Prælatus Ecclesiasticus, vel Synodus Ecclesiastica, fungitur officio Iudicis in

decisione controuersiarum fidei. 4. Sicut lex scripta est quasi Norma quædam seu Regula, quam sequitur Iudex secularis in decidendis controuersijs ciuilibus: sic etiam Scriptura vtriusque Testamenti est quasi Norma quædam seu Regula, quam sequitur Iudex Ecclesiasticus in decidendis controuersijs fidei. 5. Sicut sola lex scripta non est sufficiens & integra Norma omnium controuersiarum ciuilium, sed lex scripta & consuetudo simul: sic etiam sola Scriptura vtriusque Testamenti, non est sufficiens & integra Norma omnium controuersiarum fidei, sed Scriptura & Traditio simul. Hæc omnia in meo libello fusius explicauimus.

182. Tu obijcis, hoc argumentum non valere, eo quod non sit eadem ratio iudicij ciuilibus & Ecclesiasticis; sed multum inter se differant. Assignas autem varias differentias, quæ examinandæ sunt. Prima sumitur ex his Scripturæ locis. Ioann. 18. 36. *Regnum meum non est de hoc mundo*; quod interpretaris de Ecclesia Christi. Item Lucæ 22. 25. *Reges gentium dominantur eorum. Vos autem non sic.* Item 1. Petri 5. 2. *Pascite qui in vobis est, gregem Dei, prouidentes non coactè, sed spontaneè: neque ut dominantes in clericis, sed forma gregis facti ex animo.* Et 2. Corint. 1. 23. *Non quia dominamur fidei vestræ, sed adiutores sumus gaudij vestri.*

183. Nescio quorsum spectent hæc testimonia. Esto, differant inter se Ecclesia & Respublica; quod hæc sit terrena, illa cœlestis & spiritualis. At inde non eueritur Analogia, quã posui, sed stabilitur hoc modo: Sicut Respublica terrena in suo iudicio seu tribunali, habet Iudicem sæcularem, qui iudicat; & Normam proportionatam, iuxta quam iudicat: sic etiam Ecclesia, quæ est Respublica spiritualis, habet Iudicem

Iudicem Ecclesiasticum, qui iudicat; & Normam sibi consentaneam, iuxta quam iudicat. Et sicut in priori iudicio distinguitur Iudex à Norma, Princeps à lege; sic etiam in posteriori. Quis dubitat?

184. Illud porrò, *Reges gentium dominantur eorum, vos autem non sic*; intelligendum est hoc sensu: Vos Apostoli, qui ad Ecclesiæ gubernationem vocati estis, non debetis imitari ambitionem, fastum, & tyrannidem gentilium Principum; sed potius debetis esse humiles, & bonis moribus populo præluere. Neque hic sensus obstat Analogiæ, quam assignaui. Nam ex eo non licebit concludere, hoc modo: In iudicio gentilium Principum distinguitur Iudex à lege scripta: Ergo in iudicio Ecclesiastico non distinguitur; quia dictum est, *Vos autem non sic*. Sed potius hoc modo: Principes gentiles solent se uere, tyrannice, & fastuose se gerere erga subditos in suis tribunalibus ac iudicijs. Hoc non debent facere Prælati Ecclesiastici. Eodem fere sensu explicanda sunt reliqua testimonia.

185. Altera differentia, quam ponis, est hæc: Deus ab initio mundi, diuersis temporibus cōstituit diuersam formam regiminis & iudicij in Ecclesia; quod de forma regiminis & iudicij ciuilibus dici non potest. Nam ante diluuium, uia uoce iudicauit de statu & controuersijs religionis. Quod etiam factum est post diluuium, tempore Abrahæ, Isaac, Iacob. At post egressum populi ex Ægypto, non tantum uia uoce, sed etiam lege scripta sententiam tulit. Postea Apostoli partim per immediatam reuelationem Spiritus sancti, partim per Scripturam, controuersias deciderunt. Successores Apostolorū, per Scripturā tantum.

186. Hanc differentiam fufè persequeris. Sed falsa est. Nam etiam forma regiminis ac iudicij politici sæpe mutata est. Et quidem ante diluuium, sicut viua voce ferebatur sententia iudicis in iudicio Ecclesiastico, sic etiam in politico. Aut, si putas eo tempore viguisse legem scriptam, quæ fuerit Norma iudicij politici, vnde id probabis? In libro Genesis nihil inuenies, vel de lege politica, vel de Ecclesiastica, quod fuerit scripta. Si ergo neutra fuit scripta, nulla ex hac parte potest assignari differentia.

187. Rursum, sicut post egressum filiorum Israël ex Ægypto, fuit lex scripta, iuxta quam Iudex Ecclesiasticus ferebat sententiam; sic etiam fuit lex scripta, iuxta quam Iudex politicus ferebat sententiam. Hoc constat ex libris Exodi, Leuitici, Numerorum, & Deuteronomij, vbi scriptæ sunt leges, non tantum ceremoniales, quæ ad religionem spectant: sed etiam iudiciales, quæ externæ politiæ subseruiunt. Cuiusmodi sunt leges de bello, matrimonio, repudio, homicidio, testibus, seruis & ancillis, mercenarijs, peregrinis, pauperibus, pignoribus, vsuris, furtis, deposito & commodato.

188. Denique, sicut in nouo Testamento, Norma iudicij Ecclesiastici duplex est, Scriptura & Traditio; sic etiam Norma iudicij politici duplex est, lex scripta & consuetudo. Vana igitur est differentia, quam commentus es. Et tamen, si vera esset, nihil mihi obfaret. Esto enim, forma iudicij Ecclesiastici sæpe mutata sit, forma autem iudicij politici mutata non sit; an inde sequitur, Iudicem & legem scriptam differre quidem in iudicio politico, non tamen in Ecclesiastico? Nihil minus. In vtroque differunt.

189. Tertia differentia, quam assignas, sumitur ex modo

ex modo iudicandi & exequendi. 1. quia Iudex politicus habet potestatem condendi leges, & iuxta eas iudicandi. Ecclesiasticus non potest leges condere, sed debet iuxta Scripturam iudicare. 2. Ille potest in aliquo casu discedere à rigore legis scriptæ, & ex æquo & bono iudicare. Hic non item. 3. Ille potest externa vi cogere cõtumaces ad executionem: Hic gladio tantum spiritali. Hæc omnia confirmas plurimis Scripturæ testimonijs, quæ iam sæpe ad nauseam inculcasti, & nunc iterum repetis.

190. Nec tamen efficis, quod optas. Primò, quia sicut Iudex politicus habet potestatem condendi leges in rebus adiaphoris; sic etiam Ecclesiasticus. Et sicut ille potest nunc statuere, nunc abrogare leges de rebus adiaphoris, modò salua sit lex naturalis & diuina, sic etiam hic potest in suo genere. Nullum igitur est discrimen. Secundò, sicut Iudex Ecclesiasticus veteris Testamenti in nullo casu poterat discedere à rigore legis ceremonialis; ita nec Iudex politicus à rigore legis iudicialis. Nam de vtraque lege intelligendum est illud, Deut: 4. 2. *Non addetis ad verbum, quod vobis loquor, nec auferetis ab eo.* Et ca. 5. 1. *Audi Israel ceremonias atque iudicia, quæ ego loquor in auribus vestris hodie: discite ea, & opere complete.* Et Iosue 1. 7. *Custodias & facias omnem legem, quam præcepit tibi Moses seruus meus, ne declines ab ea ad dexteram, vel ad sinistram.* Nec in nouo Testamento discrimen est. Nam sicut Iudex politicus potest discedere à rigore legis ciuilib, quæ purè humana est; non tamen à rigore legis naturalis aut diuinæ: sic etiam Iudex Ecclesiasticus potest discedere à rigore legis Ecclesiasticæ, purè humanæ, modo non agat contra legem naturalem aut diuinam. Nihil certius.

191. In executione vtriusque iudicij fateor aliquam esse differentiam; sed quæ optime cohæreat cum ijs, quæ à me dicta sunt. Differentia est hæc. Iudex sæcularis cogit contumaces externa vi ad executionem: Ecclesiasticus, excommunicatione, & alijs remedijs Ecclesiasticis. Per hanc differentiam non euertitur hæc analogia: sicut lex ciuilis est Norma, quam sequitur Iudex sæcularis in controuersijs ciuilibus; ita facta Scriptura est Norma, quam sequitur Iudex Ecclesiasticus in controuersijs fidei.

192. Quartam differentiam sumis ex parte Iudicis, hoc modo. In iudicio ciuili, supremus Iudex, à quo omnes inferiores Iudices dependent, est aliquis Rex vel Princeps, ex hominibus constitutus, qui non minus falli & errare potest, quam inferiores Iudices. At in iudicio fidei ac religionis, supremus Iudex non est homo, qui falli potest; sed Deus, qui falli non potest, & à quo alij pendent.

193. Hic tripliciter erras. Primò, quia Deus absolute loquendo, non tantum est supremus Iudex in causis Ecclesiasticis, sed etiã in ciuilibus: Nec soli Ecclesiastici Iudices, sed etiam sæculares ab eo, tanquam à supremo Iudice, dependent. Est enim *Rex Regum, Dominus Dominantium, Iudex viuorum & mortuorum.* (1. Timot. 6. 15. Act. 10. 42.) Et quilibet Iudex sæcularis, in hoc officio Dei minister est, vt clare explicat Apostolus Roman. 13. 4. *Non sine causa gladium portat: Dei minister est.*

194. Deinde, sicut post Deum supremus Iudex in controuersijs ciuilibus est Rex vel Imperator: ita similiter supremus post Deum, in controuersijs fidei ac religionis, est Prælatas Ecclesiæ: Quod mirum est, te hic negare, cum antea concesseris, his
verbis

verbis : *Non negamus summum Pontificem veteris Testamenti fuisse iudicem controuersiarum, & quidem tanquam Præsidem primarium in Concilio superiori.*

195. Denique falsum est, supremum iudicem in controuersis ciuilibus non minus errare posse, quam inferiores iudices; præsertim cum sermo sit de veteri Testamento. Ibi enim inferiores errare poterant; non poterat supremus, vt §. 120. ostensum est.

196. Manet igitur salua Analogia, quam posui. Nec obstat (quod tu obiicis) eam ex Scriptura à me probatam non esse. Satis est, ita certam, claram, & perspicuam esse, vt ex Scriptura refelli à te non potuerit. Reliqua, quæ addis, partim vera, partim antea refutata sunt. Et vix aliquid superest, quod egeat noua responsione. Itaque transeo ad argumenta quæ obiicis.

C A P V T I I I.

Dissoluuntur argumenta Gardij.

1. **D**Vplicita sunt argumenta, quæ obiicis. Alia pugnant pro Scriptura; alia contra Pontificem. Priora contendunt, solam Scripturam esse infallibilem iudicem: posteriora, Romanum Pontificem non esse infallibilem iudicem. Si priora valerent, nihil opus esset posterioribus. Vtraque tamen examinanda sunt, eo ordine, quo à te proponuntur.

I. ARGUMENTVM
GARDII.

Pro Scriptura.

2. **H**Oc sic proponis. Quicumque primario & infallibiliter terminat & definit quæstionem de Ecclesia & capite eius; ille est supremus & infallibilis controuersiarum iudex.

At sola Scriptura primario & infallibiliter terminat & definit quæstionem de Ecclesia & eius capite.

Ergo sola Scriptura est supremus & infallibilis controuersiarum iudex.

3. Minorem probas quadrupliciter. 1. Ex ipsius rei euidencia; quia ex sola Scriptura primario & infallibiliter demonstratur, esse Ecclesiam toto orbe dispersam & Christum esse ipsius caput. 2. Ex Augustino & Chrysostomo, qui idem sentiunt. 3. Ex praxi & concessione Catholicorum. Quando enim volunt probare, Ecclesiam esse infallibilem, & non posse deficere, & Pontificem esse caput illius, non aliunde id probant, quam ex Scriptura. 4. ratione, quia non potest alius esse iudex, quam Scriptura. Non enim potest esse vel Ecclesia, vel Pontifex, quia de viroque est quæstio. Nemo autem est iudex sui ipsius, nisi solus Deus.

R E S P O N S I O.

4. **R**espondeo cum distinctione. Nam terminare & definire quæstionem, potest dupliciter intelligi. 1. per modum iudicis. 2. per modum normæ. Vterque enim, tam iudex, quam norma dicitur terminare

minare & definire quæstionem ; sed diuerso modo. Iudex per modum causæ efficientis. Norma, per modum causæ exemplaris. Vnde sicut aliud est Architectus, qui domum ædificat ; aliud Idea, secundum quam ædificat : sic etiam aliud est iudex, qui effecti-
uè definit & terminat controuersiam ; aliud norma, secundum quam definitur & terminatur contro-
uersia.

5. Posita hac distinctione, duplex formari potest syllogismus. Prior ; qui primariò & infallibiliter terminat & definit quæstionem de Ecclesia & illius capite, per modum iudicis, ille est supremus & infallibilis controuersiarum iudex : sola Scriptura primariò & infallibiliter terminat & definit quæstionem de Ecclesia & illius capite, per modum iudicis : Ergo sola Scriptura est primarius & infallibilis controuersiarum iudex. In hoc syllogismo, minor falsa est. Nam Scriptura non terminat & definit illam quæstionem per modum iudicis, sed per modum normæ.

6. Posterior ; qui primariò & infallibiliter terminat & definit quæstionem de Ecclesia, per modum normæ, ille est suprema & infallibilis controuersiarum norma : sola Scriptura primariò & infallibiliter terminat & definit quæstionem de Ecclesia per modum normæ : Ergo sola Scriptura est suprema & infallibilis controuersiarum norma. In hoc syllogismo maior vera est hoc sensu, qui primariò & infallibiliter terminat controuersiam de Ecclesia per modum normæ, ille est suprema & infallibilis norma controuersiarum de Ecclesia. Falsa hoc sensu : qui primariò & infallibiliter terminat controuersiam de Ecclesia per modum normæ, ille est suprema & infallibilis norma omnium controuersiarum. Nam duplex est norma,

vt sæpe dixi, Scriptura & traditio. Igitur aliquæ controuersiæ terminantur per Scripturam; aliquæ per traditionem; aliquæ per vtramque simul. Hinc patet, quid de minori & conclusione sentiendum sit. Nam si ita subsumas in minori; Sola Scriptura primariò & infallibiliter terminat controuersiam de Ecclesia; inferenda erit hæc conclusio: Ergo sola Scriptura est suprema & infallibilis norma controuersiæ de Ecclesia. Quæ, etsi concedatur, nihil obest nostræ causæ.

7. Ad reliqua argumenta, quibus minorem propositionem probasti, sic respondeo.

Ad 1. Ex Scriptura, tanquam ex norma; primariò & infallibiliter demonstratur, esse Ecclesiam toto orbe diffusam, & Christum esse illius caput.

Ad 2. Augustinus & Chrysostomus eodem sensu intelligendi sunt.

Ad 3. Catholici ex Scriptura, tanquam ex norma, probant Ecclesiam esse infallibilem. Quod autem Pontifex sit illius caput, non quidè primarium (quod est Christus) sed secundarium seu vicarium; probant partim ex Scriptura, partim ex traditione.

Ad 4. Ecclesia potest definire per modum iudicis, quis sit legitimus Scripturæ sensus, vt tu ipse fateris: Ergo potest definire per modum iudicis, quod ex legitimo Scripturæ sensu constet, non alium in hac vita, quam Ecclesiam, esse iudicem controuersiarum.

8. At nemo, inquis, potest esse iudex suiipsius, nisi solus Deus. Respondeo, si ita est, iugulas teipsum. Quod sic ostendo. Nemo nisi Deus potest esse iudex suiipsius: Scriptura non est Deus: Ergo Scriptura non potest esse iudex suiipsius: Ergo quando oritur controuersia de Scriptura, debet esse alius iudex.

Dicen

Dicendum igitur est, Ecclesiam posse esse Iudicem suiipsius, vt aperte testatur Deus per Prophetam, Isaiaë 54. 17. cum ait: *Omni linguam resistentem tibi in iudicio, indicabis.* Et patet ex praxi ipsius Ecclesie, quæ à tempore Apostolorum hucusque, semper declarauit pro hæreticis habendos esse, qui ipsius doctrinam oppugnarent. Hinc in Concilijs Ecclesiasticis vsitata est illa verborum formula: *qui aliter sentit, anathema sit.*

9. Obiicies, Ergo eodem modo Scriptura potest esse suiipsius Iudex. Respondeo. Prius probandum est, esse Iudicem. Deinde videndum, an possit esse suiipsius Iudex. Et certum est, non posse, quando oritur controuersia de ipsius sensu. Tunc enim alio Iudice opus est, qui illius sensum ac mentem infallibiliter interpretetur. De Ecclesie sensu, vel non solet oriri controuersia; vel si qua oritur, facile per viam ipsius vocem tolli potest. In qua re magna est differentia inter Scripturam & Ecclesiam. Nam Scriptura, quod semel dixit, non reperit. Ac proinde, quod semel obscure ab ea dictum est, manet obscure dictum, quantum est ex parte ipsius. At Ecclesia, quod semel dixit, potest repetere: ideoque, si quid semel obscure ab ea dictum esset, potest clarius ab ea postea explicari.

II. ARGUMENTVM
GARDII

Pro Scriptura.

10. **A**lterum sic proponis. Quidquid complectitur & explicat iudicia Domini in controuersis religionis & cultus, immediata inspiratione Spiritus sancti prolata, ideóque penitus infallibilia, illud, loco ipsius, supremi & infallibilis iudicis officio in iisdem fungitur.

Sola Scriptura complectitur & explicat iudicia Domini in controuersis religionis & cultus, immediata inspiratione Spiritus sancti prolata, ideóque penitus infallibilia.

Ergo sola Scriptura, loco ipsius, supremi & infallibilis iudicis officio in iisdem fungitur.

Maiorem probas, quia Deus est supremus & infallibilis iudex controuersiarum. Isaiaë 33. 22. *Domini iudex noster, Dominus legifer noster.* Et Iacobi 4. 12. *Vnus est legislator & iudex, qui potest perdere & liberare.* Idem verò est, siue Deus viua voce, siue scripto suam sententiam pronunciet.

Minorem probas variis Scripturæ testimoniis, in quibus verbum Dei, & præcepta eius appellantur *iudicia Domini.*

R E S P O N S I O.

11. **R**espondeo. Nomen iudicij (quantum ad hunc locum attinet) duobus modis sumi potest. 1. Pro sententia iudicis, seu pro actuali decisione controuersiarum, quam iudex facit inter partes litigan

litigantes. 2. pro lege, vel Norma, vel præceptis, quæ in pronuncianda sententia seu decisione controuersiarum seruari debent.

Si igitur priori modo vsurpas nomen iudicij, neganda est minor propositio. Non enim Scriptura complectitur & explicat actualem decisionem omnium controuersiarum, quæ hoc tempore disputantur, vt cap. 2. ostensum est; sed tamen complectitur Normam seu Regulam, iuxta quam fieri debet actualis cõtrouersiarum decisio; non totalem, sed partialem.

Testimonia vero Scripturæ, in quibus Verbum Dei Scriptum, & præcepta eius appellantur *iudicia Domini*, intelligi debent posteriori modo. Appellatur enim iudicia Dei, id est, præcepta iudicialia, quæ seruanda sunt à Iudice, quando sententiam pronunciat. Hoc patet ex iis ipsis testimoniis, quæ à te citata sunt. V. G. Exod. 24. 3. *Moses narrauit plebi omnia verba Domini atque iudicia*, id est, præcepta iudicialia, de quibus c. 21. 22. & 23. actum erat. Item Leuit. 18. 4. *Facietis iudicia mea, & præcepta mea seruabitis*. Vbi per iudicia, intelliguntur præcepta iudicialia, quæ ad iustitiã colendam spectant. Per præcepta vero, præcepta ceremonialia, quæ ad cultum Dei referuntur.

13. Alia duo testimonia, quibus probas Deum esse supremum iudicem controuersiarum, non valent ad hoc institutum. Nam illud Isaiæ, *Dominus Iudex noster, Dominus Legifer noster*, intelligitur de Christo, quatenus est Iudex operum seu factorum; non autem, quatenus est Iudex controuersiarum inter partes litigantes de fide ac religione.

Illud vero Iacobi: *Vnus est Legislatoꝝ & Iudex, qui potest perdere & liberare*, intelligitur de Deo, quatenus est Iudex occultorum, vt patet ex contextu. Vult enim

enim Apostolus ostendere, non conuenire homini, sed soli Deo, vt iudicet alios de occulta intentione factorum. *Vnus, inquit, est Legislatoꝝ & Iudex, qui potest perdere & liberare. Tu autem, quis es, qui iudicas proximum?* Eodem sensu dicit alius Apostolus, Rom. 14. 4. *Tu quis es, qui iudicas alienum seruum?* Et 1. Cor. 4. 5. *Nolite ante tempus iudicare, quoadusque veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium.* Itaque hæc testimonia nihil te iuuant. Non enim agunt de Iudice controuersiarum fidei ac religionis, sed de Iudice factorum & conscientiarum.

III. ARGUMENTVM GARDII.

Pro Scriptura.

14. **H**Oc sic proponis: Cui Spiritus sanctus tribuit officium, vim, & facultatem iudicandi in causis fidei & religionis, ille vere in iisdem Iudex est. Scripturæ sacræ Spiritus sanctus tribuit officium, vim, & facultatem iudicandi in causis fidei & religionis.

Ergo Scriptura sacra vere in iisdem Iudex est. Maiorem probas, quia cui conuenit definitio, & proprium, eidem conuenit definitum, & id cuius est proprium.

Minorem confirmas ex Scriptura. *Isaiæ 2. 3. De Sion exhibet lex, & Verbum Domini de Ierusalem: Et iudicabit gentes, & arguet populos multos.* Et Ioann. 5. 45. *Nolite putare, quod ego sim accusaturus vos apud Patrem: Est, qui accusat vos Moses. Accusare vero & iudicare, hoc loco*

loco sunt æquipollentia. Et Ioa. 12. 48. *Qui spernit me, & non accipit verba mea, habet qui iudicet eum. Sermo, quem locutus sum, ille iudicabit eum in nouissimo die.* Et Rom. 2. 12. *Quicumq; in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur.* Et Apocal. 20. 12. *Iudicati sunt mortui ex his, quæ scripta erant in libris.* Et Hebr. 4. 12. *Vivus est sermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, &c.*

R E S P O N S I O.

15. **R**espondeo cum distinctione. Nam officium, ius & facultas iudicandi non tantum conuenit Iudici, qui effectiue iudicat, & sententiam inter litigantes pronunciat; sed etiam legi seu Normæ, secundum quam sententia Iudicis pronunciat, vt sæpe dictum est. Itaque maior propositio vera est hoc sensu; Cui Spiritus sanctus tribuit officium, vim & facultatem iudicandi effectiue, per modum Iudicis, is vere Iudex est. Sed minor falsa. Non enim Scripturæ tribuit officium iudicandi effectiue per modum Iudicis, sed obiectiue, per modum Normæ.

16. Testimonia Scripturæ, quæ adducis, nihil efficiunt. Primum est, Isaia 2. 3. *Iudicabit gentes & arguet populos multos.* Hoc intelligitur de Christo, non de Scriptura.

Secundum est, Ioann. 5. 45. *Est qui accusat vos Moses.* Vbi accusare non est idem, quod iudicare, vt tu putas. Nam vt supra dixi c. 2. §. 9. Christus distinguit tres personas. 1. Mosen accusatorem. 2. Deum Patrem Iudicem. 3. Iudeos, qui accusantur à Mose, & iudicantur à Deo Patre.

Tertium est, Ioannis. 12. 48. *Sermo quem locutus sum,*

sum, ille indicabit eum in nouissimo die. Ad hoc responsum est c. 2. §. 13.

Quartum est, Rom. 2. 12. *Quicumque in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur.* Nempe, tanquam per Normam, non tanquam per Iudicem. Iudicabuntur enim à Deo Iudice, iuxta illam legem, quam transgressi sunt.

Quintum est, Apocal. 20. 12. *Iudicati sunt mortui ex his, quæ scripta erant in libris.* Hoc intelligitur de extremo die iudicij, in quo iudicabuntur opera: non autem de hac vita, in qua iudicantur controuersia fidei. Est autem hic sensus, Mortui iudicabuntur à Christo Iudice secundum ea, quæ scripta sunt in libris conscientiarum.

Sextum est, Hebr. 4. 12. *Viuus est sermo Dei & efficax, &c.* Hoc non intelligitur de Verbo Deo scripto, vt tu interpretaris, sed de Verbo Dei increato, vt ostensum est c. 1. §. 51.

IV. ARGUMENTVM

GARDII

Pro Scriptura.

17. **H**Oc est tale. Quod essentia sua est immediata & infallibilis vox & doctrina Spiritus sancti de vera religione & cultu Dei, illud, loco Spiritus sancti, est supremus, infallibilis & absolutus Iudex controuersiarum.

Sola Scriptura essentia sua est immediata & infallibilis vox & doctrina Spiritus sancti de vera religione & cultu Dei.

Ergo sola Scriptura est supremus, infallibilis & absolutus

solutus Iudex controuersiarum.

Maior, inquis, non eget probatione. Minorem probas quadruplici genere testimoniorum Scripturæ. Nam aliqua testantur, Scripturam esse vocem Dei. Alia, Scripturam esse à Deo inspiratam. Alia, Scripturam id dicere, quod Deus dicit. Alia denique Spiritum sanctum, quasi præsentem loqui ea quæ in Scriptura legimus.

R E S P O N S I O.

18. **R**espondeo. Et maior & minor propositio falsa est. Maior quidem, quia non quidquid est vox & doctrina Dei de vera religione & cultu, est Iudex controuersiarum. Nam Deus multa dixit & docuit de vera religione & cultu, quæ non dixit & docuit, tanquam Iudex, sed tanquam supremus Dominus & Princeps, tanquam legislator, tanquam conditor veteris ac noui Testamenti. V.g. dixit & docuit, *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, nõ potest intrare in regnum Dei.* Item, *Hoc est corpus meum: Hic est sanguis meus.* Item, *Accipite Spiritum sanctum: Quorum remisseritis peccata, remissa sunt eis.* Hæc non dixit & docuit, tanquam Iudex controuersiarum, quia cum illa diceret & doceret, nulla erat controuersia inter homines de Baptismo, Eucharistia, & Absolutione, cum nihil adhuc expresse de eiusmodi Sacramentis auditum esset: Sed dixit & docuit, tanquam noui Testamenti conditor & legislator.

19. Minor etiam falsa est, quia non sola Scriptura, sed etiam Traditio est vox & doctrina Dei. Imo vox & doctrina Dei prius fuit tradita, quam scripta. Neque tunc minus erat vox & doctrina Dei, quan-

do non erat scripta, quam nunc, postquam scripta est. Porro quadruplicia illa testimonia, quæ adducis ad probandam minorem, nihil omnino probant. Non enim valent hæ consequentiæ. 1. Scriptura est vox Dei: Ergo sola Scriptura est vox Dei. 2. Scriptura est à Deo inspirata: Ergo sola Scriptura est vox Dei. 3. Quod Scriptura dicit, hoc Deus dicit: Ergo sola Scriptura est vox Dei. Quartò, Spiritus sanctus quasi præfens loquitur ea, quæ in Scriptura legimus: Ergo sola Scriptura est vox Dei. Si apud vos valent, habetis nouam Dialecticam, sicut & nouam fidem.

V. ARGUMENTVM GARDII

Pro Scriptura.

20. **H**Oc est huiusmodi Quidquid ab ipso Deo ideo inspiratum & dictatum est, vt de articulis fidei & religionis Christianæ ad salutem necessarijs, certo & infallibiliter nos erudiat, veram doctrinam confirmet, falsam rejiciat & condemnet, illud, loco Dei, fungitur officio supremi & infallibilis Iudicis in controuersijs fidei & religionis.

Scriptura sacra ab ipso Deo ideo inspirata & dictata est.

Ergo Scriptura sacra fungitur officio supremi & infallibilis Iudicis in controuersijs fidei & religionis.

Maiorem sic probas, quia proprium officij arguit ipsam officium: At certo & infallibiliter pronunciare de articulis fidei ad salutem necessarijs, veram doctrinam asserere, falsam damnare, proprium est officij supremi

supremi & infallibilis Iudicis controuersiarum : Ergo arguit ipsum officium supremi & infallibilis Iudicis. Minorem probas ex Scriptura. Exodi 24. 12. Et Deut. 17. 18. Et Deut. 31. 24. Et 4. Reg. 22. 13. Et Lucæ 1. 2. Et Rom 15. 4.

R E S P O N S I O.

21. **R**espondeo Illud officium, quod describitur in maiori propositione, non est proprium Iudicis, sed commune Iudicij & Normæ: sed diuerso modo, vt supra dixi. Nam Iudex per modum causæ efficientis; Norma per modum causæ exemplaris, infallibiliter nos erudit veram doctrinam confirmando, falsam reijciendo. Vnde maior propositio debet distingui. Vera est hoc sensu. Quidquid à Deo inspiratur, vt nos infallibiliter erudiat per modum Iudicis, fungitur officio Iudicis. Falsa hoc sensu. Quidquid à Deo inspiratur, vt nos infallibiliter erudiat per modum Normæ, fungitur officio Iudicis. Similiter minor vera est, si intelligatur de Norma: falsa, si de Iudice. Non enim Scriptura à Deo inspirata est eo fine, vt nos erudiat per modum Iudicis, sed per modum Normæ. Nec aliud probant testimonia à te citata. Singula tamen percurram.

22. Primum est, Exodi 24. 12. *Dixit autem Dominus ad Moysen: Ascende ad me in montem, & esto ibi: daboque tibi tabulas lapideas, & legem & mandata, quæ scripsi, vt doceas eos.* Sensus est, Dabo tibi decem præcepta decalogi in tabulis lapideis à me scripta, vt doceas filios Israël. Hinc tu inferis; Ergo decem præcepta decalogi ideo data sunt, vt sint Iudex controuersiarum. Ego sic infero; Ergo data sunt, vt sint Norma,

secundum quam viuere debeamus. Vter rectius?

Secundum est in Deut. 17. 18. *Postquam Rex sederit in solio regni sui, describet sibi Deuteronomium legis huius in volumine, legetque illud omnibus diebus vite suae: ut discat timere Dominum Deum suum, & custodire verba & ceremonias eius, quae in lege praecepta sunt.* Hic etiam non agitur de Deuteron. tanquam de Iudice controuersiarum, sed tanquam de Norma seu lege, quam Rex in vita & moribus iubetur sequi & obseruare.

Tertium est in Deuteron. 31. 24. *Postquam scripsit Moses verba legis huius in volumine, atque compleuit, praecepit Leuitis, qui portabant arcam foederis Domini dicens: Tollite librum istum, & ponite eum in latere arcae foederis Domini Dei vestri: ut sit ibi contra te in testimonium.* Hic tu vim ponis in illis verbis, *Vt sit ibi contra te in testimonium.* Quae putas sic accipienda esse; Vt iudicet te, vel, ut sit Iudex controuersiarum apud te. Erras. Verus sensus colligitur ex eo, quod immediate sequitur: *Ego enim scio contentionem tuam, & ceruicem tuam durissimam. Adhuc viuente me, & ingrediente vobiscum, semper contentiose egistis contra Dominum: Quanto magis cum mortuus fuero? Sunt verba Moysi ad populum seu filios Israël. Quasi dicat; Ne post meam mortem contentiose agatis contra Deum (sicut saepe egistis) & pertinaciter negetis, vos ab eo legem Deuteronomij accepisse; volo, ut liber iste, in quo scripta est lex Deuteronomij, recondatur in arca, & diligenter custodiatur à Leuitis; ut si aliquando contingat vos Deo rebelles esse, & malitiose obtendere, quod nihil sciatis de lege vobis data; possit ipsum exemplar vobis exhiberi, & contra vestram contumaciam in testimonium veritatis proferri. Ex quo sensu, qui verissimus est, nihil aliud sequitur, quam librum Deuteronomij*

Deuteronomij positum fuisse in arca, vt esset testis contra Iudæorum contumaciam, non autem vt esset iudex controuersiarum.

Quartum est, 4.Reg. 22. 13. Vbi Iosias Rex loquens de volumine legis, ait: *Non audierunt Patres nostri verba libri huius, vt facerent omne, quod scriptum est nobis.* Hinc infer; Ergo Scriptura huius libri est iudex controuersiarum. Belle, vt soles. Sic potius; Ergo Patres nostri non secuti sunt normam vitæ ac morum, quæ illis præscripta est.

Quintum est, Lucæ 1.2. Vbi Euangelista reddit causam, cur ad Theophilum scripserit historiam de Christo, his verbis: *Vt cognoscas eorum verborum, de quibus eruditus es, veritatem.* Quid hinc efficis? Nimirum, solenne illud, quod soles: Ergo Euangelium Lucæ est iudex controuersiarum. Quasi verò, quicumque liber eo fine scribitur, vt veritas innotescat, statim controuersiarum iudex dicendus sit.

Sextum est, Rom. 15. 4. *Quæcunque enim scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, vt per patientiam & consolationem Scripturarum spem habeamus.* Id est, quæcunque in Scriptura veteris Testamenti scripta sunt, præsertim de Christo (de illo enim citauerat illum versiculum ex Psalm. 68. *Improperia improperantium tibi ceciderunt super me*) ad nostram, qui Christiani sumus, instructionem & imitationem scripta sunt; vt exemplo eorum, quos Scriptura commemorat aduersas res patienter sustinuisse, & inde cõsolationem percepisse, discamus etiam nos aduersa patienter ferre, & firmam spem consolationis concipere, quam Deus tempore aduersitatis largiri solet. An etiam hinc concludes, Scripturam esse iudicem controuersiarum? Mirus artifex es.

Septimum est 1. Corinth. 4 6. *Hæc autem, fratres, trāsfigurauī in me & Apollo, propter vos: ut in nobis discatis, ne supra quam scriptum est vnus, aduersus alterum infletur pro alio.* Hic maiusculis litteris notas illa verba, **NON SVpra ID, QVOD SCRIPTVM EST S A P E R E.** Sed quosum, nescio. Sensus Pauli est; *Quæ hæcenus dixi contra nouam gloriationem Magistrorum, itemque cōtra eos, qui aiunt, Ego sum discipulus huius Magistri, Ego illius, Ego istius: Hæc omnia transfigurauī in me & Apollo, id est aliorum personam in nos duos transtuli, & de ijs sub nostro nomine locutus sum, ut nostro exemplo discatis, non amplius inflari, & gloriari, & contentiones serere, sed modeste de vobis loqui & sentire, sicut ego supra de me scripsi & locutus sum, c. 2. 2. Non iudicauī me scire aliquid inter vos, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum.* Hinc fortasse sic cōcludes: Non debetis plus vobis arrogare, quam quod ego de me supra scripsi: Ergo Scriptura ideo inspirata est, ut sit Iudex controuersiarum. Reliqua testimonia, vel eiusdem momenti sunt, vel iam sæpe explicata.

VI. & VII. ARGVMENTVM

GARDII

Pro Scriptura.

23. **S**extum nihil differt à præcedentibus, nisi modo sproponendi. Est autem tale. Quod tanquam immediatum verbum & iudicium suum in rebus diuinis ipse Deus Ecclesiæ commendauit, ut ab eo certam, perspicuam, & infallibilem sententiam & doctrinam de vera religione & cultu, fide & moribus, peteret;

peteret; idipsum, loco Dei, est supremus & infallibilis iudex controuersiarum fidei & religionis. Scripturam sacram, tanquam immediatum verbum & iudicium suum, in rebus diuinis ipse Deus Ecclesiæ commendaui, vt ab eâ certam, perspicuam, & infallibilem sententiam & doctrinam de vera religione & cultu, fide & moribus peteret.

Ergo Scriptura sacra, loco Dei, est supremus & infallibilis iudex controuersiarum fidei & religionis.

Maiorem ais per se claram esse. Minorem confirmas plurimis Scripturæ testimoniis, quæ nihil aliud conuincunt, quam quod à Scriptura, tanquã à norma vel regula debeamus petere doctrinam de fide & moribus. Quod non nego.

24. Septimum est eiusdem momenti, quod sic proponis. Cuius iudicium & sententiam, loco Dei, p̄j in veteri Testamento, in dubiis religionis & cultus principaliter secuti sunt, is fuit supremus & infallibilis iudex controuersiarum, & adhuc est.

Scripturæ iudicium & sententiam loco Dei, p̄j in veteri Testamento, in dubiis religionis, & cultus principaliter secuti sunt.

Ergo Scriptura fuit supremus & infallibilis iudex controuersiarum, & adhuc est.

Maior certa est, inquis. Minorem probas diuersis exemplis.

Primò, quia Rubenitæ, Gadditæ, & dimidia tribus Manasse, secuti sunt iudicium & sententiam Scripturæ, in decisione illius controuersiæ, An ipsi rectè fecissent, exstruendo altare in suis finibus? Cui decisioni non solum reliqui Israëlitarum, sed etiam Phinees Sacerdos acquieuit. (Iosue 22.)

Secundò, Iosaphat secutus est iudicium & sententiam Scripturæ, quando excelsa & lucos sustulit. (2.Paralip.17.6.)

Tertiò, Amasias, filius Ioas Regis Iuda, Scripturæ definitionem secutus est, non interficiendo filios eorum, qui patrem suum occiderant. (4.Reg.14.5.)

Quartò, Ezechias per omnia secutus est sententiam & præscriptum legis, celebrando Pascha mense secundo. (2.Paralip.30.5.) constituendo sacerdotium & sacrificia quotidiana. (2.Paralip.31.3.) destruendo simulachra, lucos, excelsa, & nouam reformationem instituendo. (4.Reg.18.4.)

Quintò, idem accidit tempore Iosifæ, qui etiam reformationem diuini cultus instituit iuxta sententiam & iudicium Scripturæ. (4.Reg.23.3.)

Sextò, vtrumque imitati sunt Iosue & Zorobabel, ac fratres eorum, post reditum è captiuitate Baby Ionica. (1.Esdræ 3.2.)

Septimò, iudex in illa quæstione, an alienigenæ vxores essent retinendæ vel dimittendæ; non fuit Esdras, nec summus Pontifex, sed Scriptura. (1.Esdræ 10.4.)

Octauò, instaurationis cultus diuini facta est à Machabæo & fratribus eius, iuxta legem scriptam. (1.Machab.4.47.)

Nonò, quæstio de Messia, & de loco natiuitatis Christi, à Scriptura decisa est. (Matth.2.5.)

Decimò, Christus Iudæis dixit, Ioan.5.38. *Scrutami Scripturas, quia vos putatis in ipsis vitam æternam habere.*

Vndecimò, & Iudæi Ioan.9.28. dixerunt: *Tu discipulus illius (Christi) sis. Nos autem Mosis discipuli sumus.*

Duodecimò, Pharisæi in quæstione de libello repudij ad Mosen prouocabant. (Matth.19.7.) Saducaei ad eundem. (Matth.22.24.)

R E S P O N S I O.

25. **R**espondeo. Hæc omnia, quæ tam prolixè proponis, vnica distinctione diluuntur. Nam duplex est sententia seu iudicium. Altera iudicis, altera legis seu normæ, vt dictum est cap. 2. §. 15. & 17. Igitur pij homines in veteri Testamento secuti sunt iudicium Pontificis, tanquã ordinarij iudicis. (Deut. 17.) Et rursus, secuti sunt iudicium Scripturæ, tanquam normæ seu legis, vt probant exempla à te allata. Est autem magnum discrimen inter sententiam iudicis & legis. Nam sententia iudicis tunc solum exquiritur, quando orta est controuersia de aliqua re ad fidem vel religionem pertinente. At sententia legis seu normæ, semper necessaria est; etiam in rebus clarissimis, vbi nulla potest esse controuersia. Semper enim tenentur pij homines sequi sententiam & iudicium Scripturæ, quando ipsa, tanquam norma seu lex, præcipit aliquid vel prohibet.

26. Circa exempla à te allata notandum est, falsum esse, quod ais, Rubenitas & Gadditas, ex Scriptura definiuisse quæstionem, an bene fecissent, nouum altare apud Iordanem erigendo. Non definiuerunt ipsi quæstionem, sed cum accusarentur ab alijs Israëlitis de idololatria, quasi recessissent à vero Deo, & nouum altare falsis diis erexissent; inuocarunt Deum iudicem, & testati sunt, se nõ recessisse à Deo, nec altare contra ipsius præceptum erexisse. Verba illorum sunt hæc: *Fortissimus Deus Dominus, ipse no-*

uit, si prænauicationis animo, hoc altare construximus, non custodiat nos, sed puniat nos in presenti: Et si ea mente fecimus, ut holocausta & sacrificium, & pacificas victimas super eo imponeremus, ipse querat & iudicet, &c. Ex quibus verbis constat, eos tanquam reos & iniuste accusatos prouocasse ad Deum iudicem, & testatos esse conscientiam suam, se non peccasse contra mandatum Dei, quo iubebatur populus Israëliticus habere tantum vnum locum sacrificij, & vnum altare. (Leuit. 17. 8. Et Deuter. 12. 5. & sequentibus.)

Addo, Scripturam in hac quæstione non potuisse esse iudicem. Non enimerat quæstio, An absolute liceret nouum altare erigere, sed, An liceret erigere eo animo, ut ibi offerrentur sacrificia? Israëlitæ putabant illos erexisse eo animo. Illi negabant. Scriptura non potuit hanc litem dirimere. Ideo non prouocarunt ad Scripturam, sed ad Deum, qui nouit internas hominum cogitationes, & dixerunt: Si malo animo ereximus, puniat nos Deus.

VIII. ARGUMENTVM GARDII

Pro Scriptura.

27. **O**ctauum eiusdem farinae est, quod sic proponis. Ad cuius iudicium & sententiam infallibilem, Christus in disputationibus de vero cultu Dei, & grauissimis fidei quæstionibus, cum Satana, Iudæis, Pharisæis & Sadducæis habitis, potissimum prouocauit, is sine vlllo dubio, loco Dei & Spiritus sancti, absolute supremus & infallibilis est controuersiarum religionis iudex.

Ad iudicium & sententiam Scripturæ sacræ infallibilem, Christus in disputationibus de vero cultu Dei & grauissimis fidei quæstionibus, cum Satana, Iudæis, Pharisæis, & Sadducæis habitis, potissimum prouocauit.

Ergo sola Scriptura sacra, loco Dei & Spiritus sancti, absolutè supremus & infallibilis est controuersiarum religionis iudex.

Maiores est manifesta, inquis. Minorem probas his exemplis.

Primò, quia Christus disputans cum Satana, prouocauit ad Scripturam, dicens: *Scriptum est* Matt. 4. 4.

Secundò, disputans contra Iudæos, prouocauit ad Scripturam Mosaicam, Ioan. 5. 45. *Nolite putare, quod ego accusaturus sim uos apud Patrem. Est qui accusat uos Moses.*

Tertiò disputans contra Pharisæos prouocauit ad Scripturam in his quæstionibus. 1. An conuersandum & comedendum sit cum publicanis & peccatoribus? 2. An prophanetur sabbatum à discipulis esurientibus, spicas vellicando & manducando? 3. Quid faciendo, possit quis consequi vitam æternam? 4. An liceat homini quacunque de causa dimittere uxorem suam? 5. An iusto zelo reformauerit templum? 6. An peccent pueri, acclamantes illi, *Osanna filio David*? 7. Quod sit præceptum in lege maximum? 8. An Christus tantum sit filius Davidis?

Quartò, disputans cum Sadducæis de resurrectione mortuorum, produxit Scripturam, & legitima consequentia ex ea demonstrauit, resurrecturos aliquando esse mortuos. Matth. 22. 29.

R E S P O N S I O.

18. **E**Adem est solutio huius argumenti, quæ præcedentium. Christus prouocauit ad Scripturam, tanquam ad Normam seu Regulam, quam Iudæi, Pharisæi, & Sadducæi admittebant. Nec aliud probant exempla, quæ adfers. Aliqua tamen, vel ne hoc quidem probant; vel omnino ad rem de qua agimus, non spectant. Cuiusmodi sunt hæc duo.

Vnum de Sarana. Nam ille non disputauit cum Christo de fide & religione, sed tentauit illum, vt habetur Matt. 4. 1. *Tunc Iesus ductus est in desertum à Spiritu, vt tentaretur à diabolo, non vt disputaret.* Tentare autem tria significat. 1. Ad peccatum incitare. 2. Cognoscendi causas inquirere & explorare. 3. Dei potentiam experiri velle. Satan igitur tentauit Christum his tribus modis. 1. Quia incitauit illum ad peccandum, cum dixit, *Hæc omnia dabo tibi, si cadens adoraueris me.* 2. Voluit inquirere & explorare, an esset Filius Dei: *Accedens tentator dixit, si Filius Dei es.* 3. Voluit experiri potentiam Dei: *Dic vt lapides isti panes fiant.* Nec obstat, quod vterque Scripturam cita-uerit. Hoc enim non fecerunt studio disputandi: sed diabolus, vt tentaret Christum; Christus, vt illum confunderet. Alterum est Ioann. 5. 45. *Nolite putare: quod ego accusaturus sim vos apud Patrem. Est qui accusat vos Moses.*

Hoc testimonium, vt sæpe dixi, nihil ad rem facit. Non enim Moses, id est, Scriptura Mosaica constituitur hoc loco Iudex inter Christum & Iudæos, vt tu fingis, sed accuator Iudæorum apud Deum Iudicem.

29. Porro, quod in vltimo exemplo dicis, Christum

stum ex Scriptura per legitimam consequentiam demonstrasse; resurrecturos esse aliquando mortuos; non quidem nego, sed tamen velim ex te, vel ex aliis Lutheranis intelligere; quænam fuerit illa legitima consequentia? Iam aliquot annos in hac quæstione desudastis, & nihil proficitis.

IX. ARGUMENTVM
GARDII

Pro Scriptura.

30. **N**Eque hoc differt à præcedente. Et est huiusmodi. Ad quem, loco Spiritus sancti, in doctrina vera confirmanda, & falsa confutanda, prouocarunt Apostoli, is loco Spiritus sancti, absolute supremus & infallibilis est controuersiarum religionis Christianæ Iudex.

Ad solam Scripturam sacram, loco Spiritus sancti, in doctrina vera confirmanda, & falsa confutanda, prouocarunt Apostoli.

Ergo sola Scriptura sacra, loco Spiritus sancti, absolute supremus & infallibilis est controuersiarum religionis Christianæ Iudex.

Maior clara est, inquis: Quia Apostoli quoque fuerunt controuersiarum Iudices. Si ergo ad alterius iudicium prouocarunt, certe eum omnium supremam & infallibilem authoritatem in iudicando obtinere necesse est.

Minorem probas exemplo trium Apostolorum Petri, Pauli, & Iacobi, qui varia doctrinæ Christianæ capita ex Scripturis confirmarunt.

R E S P O N S I O.

34. **R**espondeo. Non opus est noua solutione. Apostoli prouocarunt ad Scripturam, tanquam ad Normam, quam in doctrina fidei ac religionis sequi debeamus. Non tamen ad solam Scripturam, vt tu fingis. Nam Apostolus Petrus Act. 15. 7. disputans de circumcissione, non prouocauit ad Scripturam, sed ad historiam rei gestæ, quæ tunc temporis nondum erat scripta, vt cap. 2. ostensum est. Similiter in posteriori Epistola canonica cap. 1. 17. disputans de Christi diuinitate, non solum prouocauit ad prophetiam veteris Testamenti, sed etiam ad vocem Dei Patris, *Hic est Filius meus dilectus*. Item Paulus & Barnabas in Concilio Apostolorum, volentes ostendere, gentiles sine circumcissione saluari posse, prouocarunt ad miracula, quæ in gentilium conuersione per ipsos erant patrata. (Act. 15. 12.) Denique Paulus commendauit Traditiones, 2. Thessalon. 2. 14. *Itaque fratres state, & tenete Traditiones.*

 X. A R G V M E N T V M
G A R D I I
Pro Scriptura.

32. **H**oc sic proponis: Cuius iudicium & definitionem, tanquam ipsius Spiritus sancti, principaliter secuti sunt Patres in Conciliis Ecclesiasticis; ille loco Spiritus sancti, absolute supremus & infallibilis est controuersiarum Iudex. Scripturæ iudicium & definitionem, tanquam ipsius Spiritus sancti, principaliter secuti sunt Patres in Conciliis Ecclesiasticis.

Ergo

Ergo Scriptura loco Spiritus sancti , absolute supremus & infallibilis est controuersiarum Iudex.

Minorem probas variis Conciliorum exemplis.

R E S P O N S I O .

33. **R**espondeo. Quia semper repetis idem argumentum, accipe vicissim eandem solutionē. Tria tamen speciatim hic notanda sunt. Vnum est, quod inconstans sis. Nam alibi fateris Pontificem in V. T. itemque Apostolos & Concilia in N. T. fuisse Iudices controuersiarum: Et Scripturam fuisse Normam, quam illi in decidendis controuersijs secuti sint. Vnde concludo, si Scriptura respectu Conciliorum fuit Norma: Ergo respectu eorundem non fuit Iudex.

34. Alterum est, quod cites multa Concilia, quę vestram doctrinam oppugnant. Vel ergo citas illa, tanquam legitima, vel tanquam illegitima. Si tanquam legitima, debes agnoscere à legitimis Conciliis damnatos vos esse. Si tanquam illegitima, non potes ex illis legitime aliquid probare.

35. Tertium est, quod fraudulenter asseras Constantinum Imperatorem in Concilio Nicæno remisisse Episcopos ad iudicium & sententiam Scripturæ. (ex Socrate lib. i. hist. Ecclesiast. c. 7.) Quasi Constantinus sua autoritate id fecerit, & Episcopis in Concilio præfuerit. At contrarium ex Socrate colligitur. Nam loco citato de Constantino sic scribit: *Cum autem iam uniuersi conuenissent, preparatus erat à Rege locus amplius in Regia, instructus subselliis, & solis, quę Episcoporum numero sufficere possent; atque ita debito ipsis honore habito, iussit introire, & consultare de re proposita.*

posita. Ipse quoque cum paucis postremus omnium ingressus est, & paruo in solio posito assedit prefatus veniam prius, & petita concessione ab Episcopis. Estne hoc præsidere in Concilio?

X I. A R G V M E N T V M G A R D I I

Pro Scriptura.

36. **H**oc ita proponis. Cuius iudicium infallibile veteres Orthodoxi Patres in controuersis & disputationibus de religione non solum agnouerunt, sed etiam iudicio omnium Conciliorum & Patrum prætulerunt, is supremus ipsis & infallibilis fuit controuersiarum fidei & religionis Christianæ Iudex.

Solius Scripturæ iudicium infallibile veteres & Orthodoxi Patres in controuersis & disputationibus de religione non solum agnouerunt, sed etiam iudicio omnium Conciliorum & Patrum prætulerunt.

Ergo sola Scriptura illis supremus & infallibilis fuit controuersiarum fidei & religionis Christianæ Iudex. Maiorem dicis euentissimam esse. Minorem probas multis Patrum testimonijs.

R E S P O N S I O.

37. **R**espondeo. Peccas contra doctrinam, quam defendis. Nam doctrina tua est, controuersias ad fidem & religionem pertinentes ex sola Scriptura decidendas esse. At controuersia, de qua agimus, pertinet ad fidem & religionem: Ergo, iuxta tuam

tuam doctrinã, ex sola Scriptura decidenda est. Quorum ergo tot Patrum testimonia in medium adducis, & ex iis controuersiam decidis? Vel enim Patres in hac controuersia fallibiles, vel infallibiles sunt: Si fallibiles frustra à te citantur. Si infallibiles, iam non sola Scriptura infallibilis est.

38 Deinde maior propositio argumenti tui falsa est. Nam, vt sæpe dixi, duplex est iudicium. Aliud Iudicis; aliud Legis seu Normæ. Patres agnouerunt infallibile iudicium Scripturæ, non vt Iudicis, sed vt Normæ. Vt ergo vera sit propositio, debet sic explicari: Cuius iudicium infallibile Patres agnouerunt, is fuit ipsis vel Iudex, vel Norma infallibilis. Minor etiam falsa est. Nam Patres non solum agnouerunt infallibile iudicium Scripturæ sed etiam Traditionis. Hoc supra ostendi. Taceo de mala fide, qua vsus es in citãdis Patrum quorundam testimoniis. Sed nihil hoc noui est.

XII. ARGUMENTVM GARDII.

Pro Scriptura.

39 **H**Oc est eiusmodi. Cui proprietates & conditiones supremi Iudicis Ecclesiastici competunt, is vere est supremus controuersiarum religionis Christianæ Iudex.

Soli Scripturæ proprietates & conditiones supremi Iudicis Ecclesiastici competunt.

Ergo sola Scriptura vere est supremus controuersiarum religionis Christianæ Iudex Minorem probas, quia proprietates & conditiones supremi Iudicis Ecclesiastici potissimum sunt quatuor.

Prima, vt exortis controuersis, ab omnibus libere

semper adiri & audiri possit.

Secunda, vt superiorem, ad quem appellari possit, non habeat.

Tertia, vt absolute sit infallibilis, ita vt nullo modo errare & fallere queat.

Quarta, vt partes litigantes in conscientijs suis de sententia vera & falsa conuincere; & ad hanc abiiciendam, illam amplectendam, efficaciter cogere possit. Has omnes & singulas soli Scripturæ competere, probas ex Scripturis, quas paulo post examinabimus.

R E S P O N S I O.

40 **R**espondeo. Vel loqueris de supremo Iudice absolute, vel de supremo, quem in hac vita visibiliter præsentem habemus. Si de priori, is non alius est, quam Deus. Sed prima proprietas à te posita illi non conuenit. Non enim ab omnibus semper adiri & audiri potest. Non quidem immediate per se, vt constat. Nec etiam mediate per Scripturam, quæ illius vox est. Primò, Quia scriptura non est vox Dei, vt Iudicis, sed vt supremi Principis ac Legislatoris. Non est vox decidentis controuersias sed præscribentis Normam quam in fide & moribus sequi debeamus. Deinde, non semper ab omnibus adiri & audiri potest. Nam ab Adamo vsque ad Mosen nulla fuit Scriptura diuina quæ adiri vel audiri potuerit. Traditio sufficiebat. Nulla itè Scriptura Evangelica vel Apostolica fuit aliquot annis post Christi mortem. Nam Matthæus putatur Euangelium scripsisse anno 8. post Christi Ascensionem: Marcus decem post annis: Lucas quindecim: Iohannes triginta duobus. Igitur si eo tempore exorta fuisset aliqua controuersia. Scriptura Evangelica ab omnibus adiri & audiri non potuisset. Imo nec mul-

tis annis postea. Nam Baronius refert ex Hilario, nullam Scripturam fuisse in Gallia per aliquot centenos annos.

41 Si autem loqueris de supremo Iudice, quem in hac vita visibiliter presentem habemus, dico Ecclesiam esse, non Scripturam. 1. Quia Ecclesia semper adiri & audiri potest, ut iudex. 2. Ecclesia in hac vita non habet superiorem ad quem appellare possis. Matthæi 18. 17. *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus.* Hic non datur locus appellationi. 3. Ecclesia infallibilis est, & errare non potest. Est enim *columna veritatis, & porta inferi non proualebunt aduersus eam.* 4. Ecclesia potest partes litigantes in conscientis de vera vel falsa sententia conuincere. Nec opus est, ut possit eas efficaciter cogere ad veram amplectendam, & falsam abiiciendam. Hoc enim nec Scriptura per se potest facere, nisi aliunde accedat singularis Dei gratia, quæ non minus datur iis, qui obediunt Ecclesiæ, quam qui Scripturam legunt & interpretantur.

41 Obiicis quidem aliquot testimonia, quibus probas Scripturam præstare id posse; sed frustra. Primum est, Ioan. 17. 20. vbi Christus ait, *Non pro eis (Apostolis) rogo tantum, sed & pro eis, qui creduri sunt per verbum eorum in me.* Verbum autem Apostolorum, inquis, non est extra Scripturam. Respondeo. Erat tunc extra Scripturam, quando ab initio prædicabant Euangelium, & multi per prædicationem illorum credebant in Christum. Deinde, non sequitur, Christus orat pro iis, qui per scripturam credunt in ipsum; Ergo scriptura per se efficaciter conuincit partes litigantes ad veram sententiam amplectendam.

Secundum est, Rom. 1. 16. *Non erubesco Euangelium.*

Virtus enim Dei est in salutem omni credenti. Respondeo. Euangelium non accipitur ibi pro Scriptura vel voce Euangelij, sed pro rebus prædicatis per Euangelium; cuiusmodi sunt, mors & meritum Christi, Sacramenta, promissa & præcepta Euangelica. Hæc enim habent vim seu potentiam saluandi eos, qui in Christum credunt. Et illam vim non accipiunt à Scriptura Euangelica, quia antequam scriptum esset Euangelium, habebant eandem vim, quam nunc habent. Non enim minus potens erat mors & meritum Christi, quando viua tantum voce prædicabatur Euangelium, quam nunc est, quando etiam in Codice scriptum legitur.

44. Tertium est, 2. Timot. 3. 16. *Omnis Scriptura diuinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, &c.* Respondeo. Aliud est, utilem esse: Aliud, efficaciter cogere ad amplectendam veram doctrinam. Fateor, Scripturam esse utilem ad ea, quæ dicta sunt. Nego, Scripturam efficaciter cogere partes litigantes ad amplectendam veram doctrinam. Nam si id faceret, nemo persisteret in falsa doctrina: Nemo in errore & hæresi. Contrarium clamat experientia.

45. Quartum est, Hebr. 4. 12. *Viuus est sermo Dei & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti.* Respondeo. Non loquitur Apostolus de sermone seu Verbo Dei scripto, sed de sermone seu Verbo Dei increato. De quo Ioan. 1. 1. *In principio erat Verbum.* Hoc iam sæpe dictum est.

46. Quintum est, 2. Petri 1. 10. *Habemus firmiorem propheticum sermonem, cui benefacitis attendentes quasi lucerna lucenti in caliginoso loco, donec dies elucescat, & lucifer oriatur in cordibus nostris.* Respondeo. Nihil ad rem. Non enim sequitur: Scriptura prophetica est lucerna luens in loco caliginoso: Ergo efficaciter cogit ad
veram

veram sententiam amplectendam. Certe non cogit Iudæos.

ARGVMENTA GARDII.

Contra Pontificem.

47 **H**Actenus responsum est ad duodecim argumenta, quibus conatus es probare, solam Scripturam esse infallibilem controuersiarum iudicem. Non probasti hoc. Solum probasti, esse infallibilem Normam, quam Iudex in decisione controuersiarum sequi debet. Superfunt alia duodecim argumenta quibus contendis, Romanum Pontificem non esse infallibilem Iudicem. Ea quanti momenti sint, deinceps perpendendum est. Solum præmoneo, te pleraque suffuratum esse ex Bellarmino, & solutionem, quam Bellarminus adhibet, omisisse.

I. ARGVMENTVM GARDII.

Contra Pontificem.

48 **P**rimum est tale: Cui nec à Christo, nec ab Apostolis in nouo Testamento vnquam tributa est summa authoritas & potestas iudicandi de controuersis fidei, is nec supremus earundem Iudex est.

Atqui Pontifici Romano nec à Christo, nec ab Apostolis in nouo Testamento, vnquam tributa est summa authoritas & potestas iudicandi de controuersis fidei.

Ergo nec Pontifex Romanus supremus earundem Iudex est.

RESPONSIO.

49 **R**espondeo. Maior distinguenda est. Nam illa particula, *Tributa*, potest dupliciter intelligi. 1. vt tribuere idē sit, quod reipsa dare. Et sic solus Christus potuit tribuere, id est, reipsa dare alicui supremam authoritatem & potestatem iudicandi de rebus fidei, non item Apostoli, 2. vt tribuere sit idem, quod externa voce vel signo agnoscere; quo pacto is, qui Petrum vocat Apostolum, censetur illi tribuere dignitatem Apostolicam: non quod reipsa donet illi dignitatem, quam antea non habuerit; sed quod externo signo profiteatur, & agnoscat illum habere dignitatem, quæ ab alio illi data est.

50 Si ergo maior propositio sumitur priori modo, non debent nominari Apostoli, sed solus Christus, hoc modo: Cui Christus in N. T. non dedit supremam authoritatem & potestatem iudicandi, is eam non habet. Pontifici non dedit: Ergo Pōtifex eam non habet. Iam vera est maior, falsa minor. Nam Christus eam authoritatem & potestatem dedit Petro, & illius successoribus, vt postea videbimus.

51 Si autem sumitur posteriori modo, debet esse hic sensus: Quem nec Christus, nec Apostoli externo signo testati sunt habere supremam authoritatem & potestatem iudicandi, is eam non habet: Sed nec Christus, nec Apostoli testati sunt Pontificem habere supremam potestatem iudicandi: Ergo Pontifex eam non habet. Iterum falsa est minor.

52 Sed quæris, quo verbo vel signo id testati sint? Respondeo. Si quæris de verbo vel signo scripto, non opus est exhibere. Si de verbo vel signo Tradito, in promptu est. Verbum traditum, est *Traditio*, quam p
maio

maioribus accepimus. Signum traditum, est praxis Ecclesiæ, quæ tot seculis fuit vsurpata. Et quidem ex Traditione habemus hæc duo 1. Petrum fuisse Vicarium Christi, Caput, Pastorem, & Rectorem totius Ecclesiæ. 2. Pontificem Roman. cum pari potestate Petro successisse.

53. Prior pars de Petro, asseritur passim à Patribus tam Græcis, quam Latinis. Quorum aliqui expresse illum vocant *Vicarium Christi*, vt Anselmus ad capit. 16. Matthæi. Alij expresse *Caput Ecclesiæ*, vt Hieronymus in Psalm. 13. & Philo Carpathius in Cantica. Alij *Caput fidelium, & Pastorem gregis Dominici*, vt August. in libro quæstionum veteris ac noui Testamenti, quæst. 75. Alij aliis verbis eandem rem explicant, vt idè Augustinus tract. 124. in Euangelium Ioannis; *Hoc agit Ecclesia spe beata in hac vita arumtosa: cuius Ecclesiæ Petrus Apostolus, propter Apostolatus sui Primatum gerebat figurata generalitate personam.* Et Maximus Taurinensis homilia 3. in Natali Apostolorum Petri & Pauli: *Quanti igitur meriti apud Deum suum Petrus erat, ut ei post nauicula parua remigium, totius Ecclesiæ gubernacula traderentur?* Et D. Chrylostomus hom. 80. ad populum Antiochenum *Petro per totum terrarum Orbem Ecclesiæ presidentiam tradidit.* Et Gregorius Magnus lib. 4. Epist. 32. ad Mauritium Augustum: *Cunctis Euangelium scientibus liquet, quod voce Dominica, omnium Apostolorum Principi Petro totius Ecclesiæ cura commissa est. Ipsi quippe dicitur, Pascue oues meas.* Similia habent alij,

54. Posterior pars, de Pontifice successore Petri, æque certa est apud Patres. De qua Optatus Mileuitanus lib. 2. contra Parmenianum, sic scribit: *Negare non potes, scire te in vrbe Roma Petro primam Cathedram Episcopalem esse collatam, in qua sederit omnium & Apostolorum Ca-*

put Petrus, cui successit Linus, Lino Clemens, Clementi Anacleto, Anacleto Euaristus, post pauca, Iulio Liberius, Liberio Damasus, Damaso Siricius, cum quo totus Orbis in una communionis societate concordat.

55 Et August. Epist. 165. ad Generosum: Si ordo Episcoporum sibi succedentium considerandus est, quanto certius & verè salubriter ab ipso Petro numeramus, cui totius Ecclesie figuram gerenti Dominus ait: Super hanc Petram edificabo Ecclesiam meam, & porta inferorum non vincet eam. Petro enim successit Linus, Lino Clemens, Clementi Anacleto, Anacleto Euaristus, Et Philippus Presbyter in Concilio Ephesino, tom. 2. c. 16. Nulli dubium, imò seculis omnibus notum est, S. Petrum Apostolorum Principem & Caput Ecclesie Catholice fundamentum per successores suos hucusque semper viuere, causasque decernere, semperque victurum esse. Huius ordinarius successor Papa Cælestinus, nos ad hanc Synodum misit. Et vt alios omitam, D. Bernardus lib. 2. de consideratione ad Eugenium Papam cap. 8. Age, indagemus adhuc diligentius, qui sis, quam personam geras in Ecclesia Dei. Quis es? Sacerdos magnus, summus Pötifex, Princeps Episcoporum, heres Apostolorum: Primatu Abel, gubernatu Noe, dignitate Aaron, potestate Petrus. Tu es, cui oues credite sunt. Sunt quidem & alij gregum Pastores, sed tu tãtò gloriosius quanto & differentius præ cæteris nomen hereditasti. Habent illi sibi assignatos greges, singuli singulos: tibi vniuersi erediti sunt. Nec modo ouium, sed & Pastorum tu vnus omnium Pastor.

56 Habes Traditionem & consensum Sanctorum Patrum. Ex quo sic concludo. Quicumque est Vicarius Christi, Caput & Pastor totius Ecclesie, is sine dubio habet supremam post Christum authoritatem & potestatem iudicandi: Petrus & eius successor est Vicarius Christi, Caput & Pastor totius Ecclesie

Ergo

Ergo habet supremam post Christum authoritatem & potestatem iudicandi. Si petis alia argumenta ex Scripturis, dabo in responsione ad proximum argumentum, quod sequitur.

II. ARGUMENTVM GARDII.

Contra Pontificem.

57 **A**lterum est tale: Quod nec Petro, nec reliquis Apostolis competit, illud multo minus de Pontifice Romano affirmari debet aut potest.

Supremum esse Iudicem controuersiarum religionis Christianæ, nec Petro, nec reliquis Apostolis competit.

Ergo multo minus de Pontifice Romano affirmari debet aut potest. Minorem probas.

Primò, quia nusquam in tota Scriptura noui Testamenti legitur, vel Petrum, vel alium quemuis Apostolum à Christo constitutum esse supremum controuersiarum Iudicem.

Secundò, omnes Apostoli æqualem acceperunt à Christo authoritatem & potestatem, Ioan. 20. 21.

Tertiò, nec Petrus, nec Iacobus, nec alius quispiam ex Apostolis, sed Spiritus Sanctus fuit supremus controuersiarum Iudex in Concilio Hierosolymitano, iuxta id: *Visum est Spiritui Sancto & nobis.*

Quartò, Paulus Hierosolymam profectus, contulit Euangelium suum non tantum cum Petro, sed etiam Iacobo & Ioanne. Hi enim æque, ac Petrus, videbantur esse aliquid (Gal. 2. 2.) Et tamen diserte scribit, illos nihil sibi contulisse.

Quintò, quin & Iacobum Petro præponit dicens;

Jacobus, & Cephas, & Ioannes dexteris dederunt mihi.
(Gal. 2.9.)

Sextò accedit, quod Antiochiæ in faciem illi resti-
tit, eo quod non recte incederet ad veritatem Euan-
gelij. (Gal. 2.11.)

Septimò, & alibi scribit, *nihil minus ab his, qui sunt su-
pra modum Apostoli.* (2. Cor. 12.11.)

R E S P O N S I O.

56 **R**espondeo. Minor falsa est. Nam Petrus, post
Ascensionem Christi, fuit supremus Iudex cõ-
trouersiarum fidei in terra. Hoc confirmant testimo-
nia eorum Patrum, qui appellant illum Vicarium
Christi, Caput & Rectorem totius Ecclesiæ; quæ pau-
lo ante citata sunt. Nec obstant probationes, quas in
contrarium adfers. Ad quas sic respondeo.

57 Ad 1. Nuspiam quidem in Scriptura legimus hæc
verba, Petrus est supremus Iudex controuersiarum; sed
tamen legimus alia, ex quibus illud deducitur. Primò
legimus, Pontificem V. T. fuisse supremum Iudicem
controuersiarum, vt tu ipse fateris. At Petrus in N. T.
non habuit minorem authoritatem, quam Pontifex
in veteri. Secundò legimus, Petro dictum esse à Chri-
sto, *pascere oues meas.* Ioan. 2.17. Sicut Dauid dictum est,
Tu pascere populum meum Israël. 2. Reg. 5. 2. Vtroque loco,
pascere idem est, quod regere & gubernare.

Sicut ergo Dauidi data est potestas gubernandi popu-
lum Israëliticum in temporalibus; ita Petro data est
potestas gubernandi populum Christianum in spiri-
tualibus. Et sicut Dauid, ratione illius potestatis, erat
Iudex in temporalibus; ita Petrus in Spiritualibus.

58 Dices forte cum Luthero, pascere idem esse,
quod pabulum præbere. Respondeo. Pascere idem est,
quod

quod officium pastorale exercere. Officium autem pastorale includit tres actus pastorales. 1. est, pabulum præbere, & ad pascua ducere, Ezech. 34. 2. *Vae pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos: Nonne greges à pastoribus pascuntur?* 2. est, infirmas oues sanare, dispersas colligere, errantes reducere, contra lupos defendere. Ezech. 34. 5. *Disperse sunt oues mea, eo quod non esset Pastor, & facta sunt in deuorationem omnium bestiarum agri.* Et infra v. 15. *Ego pascam oues meas. Quod perierat, requiram, & quod abiectum erat, reducam, & quod confractum fuerat, alligabo, & quod infirmum fuerat, consolidabo, & quod pingue & forte, custodiam.* 3. est, præesse, regere, iudicare, cogere, punire. 2. Reg. 5. 2. *Tu pasces populum meum Israel,* id est, reges seu gubernabis, vt patet ex verbis sequentibus, & *tu eris Dux super Israel.* Et Psalm. 2. 9. *Reges eos in virga ferrea.* Græce est *νομαρχὲς αὐτῶν*, id est, pasces eos. Et Ezech. 34. 17. *Vos autem greges mei, hac dicit Dominus Deus: Ecce ego iudico inter pecus & pecus, arietum & hircorum.* Et v. 20. *Ecce ego ipse iudico inter pecus pingue & macilentum.* Et v. 22. *Iudicabo inter pecus & pecus.*

59 Vnde sic concludo: Christus cum dixit Petro, *Pasce oues meas*, commisit illi officium pastorale, respectu omnium Christianorum: (nullum enim excepit.) Ergo dedit illi potestatem exercendi officium pastorale. Officium autem Pastorale est, oues ad pascua ducere, infirmas curare, dispersas colligere, inter probas & vitiosas iudicare, inter pabulum & pabulum discernere, contumaces cogere, & ad ouile compellere, lupos arcere. (Quæ omnia, vt patet ex Scripturis citatis, & potissimum ex Ezechiele, non tantum intelliguntur de Pastore brutarum ouium, sed etiam de Pastore Ecclesiæ.) Ergo Petrus habuit potestatem hæc omnia præstandi, respectu totius Ecclesiæ. Potuit igitur, ratione offi

ne officij Pastoralis, Euangelium prædicare, Sacramenta administrare, peccantes corrigere, errantes reducere, inter veram & falsam doctrinam discernere, ad vnitatem Ecclesiæ compellere, hæreticos & alios hostes arcere. Et sic explicant antiqui scriptores: Origenes in cap. 6. ad Rom. Gregorius lib. 4. Epist. 32. Theophylactus & Euthymius ad cap. 21. Ioan. Eucherius in Vigilia S. Petri, & plures alij.

60 Ad 2. Apostoli acceperunt à Christo æqualem auctoritatem & potestatem, excepto priuilegio Primatus, quod soli Petro concessum est. Ambrosius in c. 2. ad Galatas: *Soli Petro gratia Primatus inter Apostolos est concessa.* Et Augustinus tract. 56. in Ioannem. *Quis nescit primum omnium Apostolorum esse beatissimum Petrum?* Et Leo serm. 3. de anniuersario die assumptionis suæ ad Pontificatum: *Unus de toto mundo Petrus eligitur qui & uniuersarum gentium vocationi, & omnibus Apostolis, cunctisque Ecclesiæ Patribus preponatur: ut quamuis in populo Dei multi Sacerdotes sint, multique pastores, omnes tamen proprie regat Petrus, quos principaliter regit & Christus.* Et Basiliius orat. 3. de peccato: *Petrus omnibus aliis discipulis antepositus fuit.* Et Epiphanius hæresi 51. *Deus elegit Petrum, ut esset dux suorum discipulorum.* Et Ephrem ser. de transfiguratione Domini: *Sicut Moses veteris, sic Petrus noui Testamenti princeps est.* Vide plura Patrum testimonia apud Coccium tom. 1. lib. 7. art. 4.

61 Ad 3. Ex eo quod scriptum est, Act. 15. 28. *Visum est Spiritui sancto & nobis, non recte inferi, nec Petrum, nec Iacobum, nec alium quempiam ex Apostolis, fuisse supremum Iudicem controuersiarum, sed Spiritum Sanctum.* Nam sicut in illo Concilio Apostolico, sic etiam in aliis Conciliis quæ legitime celebrantur, datur assistentia Spiritus Sancti, iuxta Christi promissionem,

nem; Matth. 18. 20. *Vbi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum*, nempe per gratiam & directionem Spiritus Sancti, de quo, Ioan. 16. 13. *Ille vos docebit omnem veritatem*. Vnde sicut in illo Concilio dictum fuit, *Visum est Spiritui Sancto & nobis*, sic etiam in Niceno, Ephesino, Constantinopolitano, Chalcedonensi dictum est, vel dici potuit. Et quando vos Lutherani celebratis vestra conuenticula, non dicitis opinor, *Visum est diabolo & nobis*, sed, *Visum est Spiritui Sancto & nobis*. At sicut hinc non sequitur, neminem in Concilio Niceno, Ephesino, Constantinopolitano, & Chalcedonensi fuisse Præsidentem seu supremum Iudicem, nisi Spiritum Sanctum; sic etiam non sequitur, neminem in Concilio Apostolorum fuisse Præsidentem seu supremum Iudicem, nisi Spiritum Sanctum.

62 Vbi notandum est, Spiritum Sanctum in Conciliis per se non proferre sententiam, per modum Iudicis, sed adesse ibi per suam gratiam, & dirigere singulos, qui intersunt, ac potissimum eos, qui præsident cū authoritate, ne à veritate aberrant. Vnde sicut hac directione seu assistentia non obstante, vos nihilominus asseritis, Imperatores fuisse supremos Iudices in Conciliis generalibus; sic eadem non obstante, nos asserimus, Petrum in Concilio Apostolico, & successores Petri in aliis Conciliis, cum auctoritate præsedissee. 63. Ad 4. Verum est, Paulum contulisse Euangelium suum cum Petro, Iacobo & Ioanne; Et hos nihil illi contulisse. Sic enim de seipso scribit, Galatarum 2. 2. *Contuli cum illis Euangelium, quod predico in gentibus*. Et infra, *Mihi qui videbantur esse aliquid, nihil contulerunt*. At hinc non recte infertur, omnes Apostolos fuisse pares: Nisi velis has duas consequentias nece-

te. 1. Paulus non solum contulit cum Petro suum

Euan

Euangelium, sed etiam cum Iacobo & Ioanne: Ergo Petrus non erat maior Iacobo & Ioanne. 2. Petrus, Iacobus, & Ioannes nihil contulerunt Paulo: Ergo Paulus erat illis æqualis. Vtraque ridicula est. Prior quidem, quia potest aliquis vel consilium, vel doctrinam suam conferre cum pluribus, qui auctoritate non sint pares. Posterior vero, quia illa verba Apostoli, *nihil mihi contulerunt*, habent hunc sensum; Euangelium meum ipsi approbarunt, nihil mutando, addendo, aut detrahendo, Hoc constat ex contextu. Nam aliqui Iudaizantes persuadebant Galatis, Euangelium Pauli nõ esse conforme Euangelio Petri & Iacobi, eo quod Paulus diceret, sufficere fidem in Christum sine circumcissione & lege Mosaica; cum tamén Petrus & Iacobus ceremonias legis Mosaicæ obseruarent. Igitur Paulus defendit suum Euangelium, & dicit se illud contulisse cum Petro & Iacobo, eosque illud approbasse.

64 Ad 5. Nec ex eo, quod Iacobus nominetur ante Petrum (Galat. 2. 9.) *Iacobus & Cephas, & Ioannes dextras dederunt mihi*, potes inferre, Iacobum Petro fuisse digniorem vel eminentiorem. 1. Quia diserte ais, fuisse omnes pares: quomodo ergo vis vnum alteri præferre? 2. Quia Apocalypsis 1. 4. Angeli nominantur ante Christum. *Gratia vobis, & pax ab eo, qui est, & qui erat, & qui venturus est: Et à septem Spiritibus; qui in conspectu throni eius sunt, & à Iesu Christo, qui est testis fidelis.* An hinc inferes, Angelos Christo præferendos esse? Denique, si Iacobus semel nominatur ante Petrum; Petrus vicissim sæpissime nominatur ante omnes Apostolos, vt Matth. 10. 2. Marc. 3. 16. Act. 1. 13.

65 Ad 6. Fateor Paulum restitisse Petro in faciem, vt ipsemet fatetur, Galat. 2. 11. *Cum autem venisset Cephas Antiochiam, in faciem ei restitit, quia reprehensibilis erat.*

Non

Non in fide, sed in facto; quia cum aliqua gentilium offensione simulabat Iudaismum. At hinc nõ sequitur, Petrum autoritate non fuisse superiorem Paulo. Imo multi Patres ex hoc ipso loco docent, superiores posse corrigi ab inferioribus, quando sit cum debita humilitate & charitate, vt, August. Epist. 19. Cyprianus Epist. ad Quintinum de hæreticis rebaptizandis, Gregorius homil. 18. in Ezechielem, D. Thom. in 22. q. 33. art. 4. ad 2.

66 Ad 7. Denique cum Paulus ait 2. Cor. 12. 11. *Nihil minus fui ab iis, qui sunt supra modum Apostoli*, non loquitur de Iurisdictione vel auctoritate, sed de laboribus, & passionibus pro Christo susceptis, vt ipsemet explicauit cap. 11. 5. *Existimo me nihil minus fecisse à magnis Apostolis*, Et infra, *In laboribus plurimis, in carceribus abundantius, &c.*

III. ARGUMENTVM GARDII.

Contra Pontificem.

67 **H**Oc sic proponis. Quicquid Christus Apostolis, omnibusque eorum successoribus diserte interdixit: illud Pontifici Romano concedi nec debet, nec potest.

Atqui Christus Apostolis, omnibusque eorum successoribus diserte interdixit, ne vel seipfos reliquis, quoad dominium & principatum in Ecclesia præferrent, vel supremos in quæstionibus fidei iudices appellari paterentur.

Ergo Pontifici Romano quoque concedi nec debet, nec potest.

Minorem tu probas ex his Scripturæ testimoniis,
Matth.

Matth. 20. 25. *Scitis, quia Principes gentium dominantur eorum, & qui maiores sunt, potestatem exercent in eos. Non ita erit inter vos: sed quicumque voluerit inter vos primus esse, erit vester servus, sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare.* Et Matth. 23. 8. *Vos autem nolite vocari Rabbi. Unus est enim Magister vester: omnes autem vos fratres estis.* Et infra: *Nec vocemini Magistri, quia Magister vester unus est, Christus. Qui maior est vestrum, erit Minister vester.*

R E S P O N S I O.

68 **R**espondeo. Maior vera est; minor distinguenda. Nam in dominio & principatu Ecclesiastico duo spectari possunt. 1. Potestas, authoritas, & iurisdictio Ecclesiastica. Hanc Christus non interdixit, sed constituit & ordinavit. 2. Modus utendi hac potestate, authoritate & iurisditione. Qui duplex est: Alter coniunctus cum humilitate, charitate & modestia; Alter cum fastu, ambitione, & nimia dominandi licentia. Hunc posteriorem modum interdixit; priorem commendavit. Et hoc probant testimonia Scripturæ à te citata.

69 Nam quando Christus dixit, *Principes gentium dominantur eorum; non ita erit inter vos:* Non prohibet absolute, quin unus possit maior esse altero; sed monet, ne is qui maior est, superbe extollat se supra alios. Et hoc confirmat suo exemplo. Nam cum ipse esset maior Apostolis, non gerebat se in moribus; tanquam superiorem, sed tanquam ministrum. Idem vult facere alios Ecclesiæ Prælatos. Vult, ut ipsius exemplo, sint humiles: non autem exemplo Principum gentilium, sint superbi, elati, dominatiui.

70 Similiter, quando dixit, *Nolite vocari Rabbi, aut Magistri,* non prohibet absolute; ne quis vocetur
Rabbi

Rabbi aut Magister : Sed prohibet, ne quis in hac re imitetur Phariseos, de quibus dixerat. *Amant primos recubitus in cœnis, & primas cathedras in Synagogis; & salutationes in foro, & vocari ab hominibus Rabbi.* Mox subdit: *Vos autem nolite vocari Rabbi:* Nempe, more Phariseorū, qui propter huiusmodi titulos erant tam tumidi ac superbi, vt reliquis omnibus tam in cathedris, quam in mensis & salutationibus, præferri se vellent.

71. Quod autem non absolute prohibeat eiusmodi titulos, dupliciter confirmari potest. Primò, quia sicut prohibet vocari Rabinos & Magistros, sic etiam prohibet vocari Patres. *Et Patrem, inquit, nolite vocare vobis super terram, vnus est enim Pater vester, qui in cœlis est.* At non prohibet, ne quis prærogatiuam illius nominis sibi vendicet, quæ soli Deo debetur, vt explicat Apostolus Ephes. 3. 14. *Flecto genua mea ad Patrē Domini nostri Iesu Christi, ex quo omnis paternitas in cœlis & in terra nominatur.* Secundò, quia si absolute prohiberet nomen Rabbinum & Magistri, peccasset Paulus Apostolus, quando vocauit se *Doctorem gentium.* 1. Timoth. 2. 7.

IV. ARGUMENTVM GARDII.

Contra Pontificem.

72. **H**oc sic proponis. Quibus post Apostolorum tempora in primitiua Ecclesia, suprema & vniuersalis iurisdictio in causis religionis concessa non fuit, iis etiam omnibusque eorum successoribus, titulus supremi & generalis controuersiarum, religionis iudicis minime competit.

Episcopis Romanis post Apostolorum tempora, in

primitiua Ecclesia, suprema & vniuersalis iurisdictionis in caulis religionis concessa non fuit.

Ergo Episcopis Romanis, omnibusque eorum successoribus titulus supremi & generalis controuersiarum religionis Iudicis minime competit.

Minorem probas variis exemplis. 1. Quia Anicetus Papa non potuit persuadere Polycarpo, vt eodem die cum ipso Pascha celebraret, 2. Quia Polycrates & Irenæus resisterunt Victori Papæ Ecclesias Asiaticas excommunicanti. 3. Cyprianus Stephanum Papam nõ agnouit Iudicem in cõtrouersia de hæreticis rebaptizandis. 4. Idem Cyprianus dicit non esse minorem auctoritatem Episcoporum in Africa, quam Romani Pontificis 5. Concilium Nicenum decernit, vt Episcopus Romanus tantum præsit Ecclesiæ Romanæ. 6. Concilium Constantinopolitanum primum: & Calcedonense parem potestatem tribuunt Episcopo Constantinopolitano & Pontifici Romano. 7. Concilium Mileuitanum decernit, vt non liceat Episcopis Africanis appellare ad Romanum Pontificem. 8. Ipsimet Pontifices Romani supremam & vniuersalem iurisdictionem Ecclesiasticam & illius titulum recusarunt.

R E S P O N S I O.

73. **R**espondeo. Minor propositio, quam tot exemplis confirmare frustra conatus es, falsa est. Nam certò constat ex antiquis scriptoribus, Pontificem Romanum semper habuisse supremam & vniuersalem iurisdictionem in totam Ecclesiã. Quod tripliciter confirmo.

74. Primum, Ex duplici illo principio quod supra proposui. Vnum est, Petrum habuisse vniuersalem iurisdictionem in totam Ecclesiam. Alterum Pontificem

in illa iurisdictione Petri successorem esse. Vtrumque multis Patrum testimoniis demonstravi.

75. Secundò, ex effectu. Nam Pontifex semper exercuit potestatem & iurisdictionem in alios Episcopos, Et quidem tribus modis. 1. Eos confirmando. 2. Deponendo. 3. Restituendo. Leo Papa confirmavit Maximum Episcopum Antiochenum, & Anatolium Episcopum Constantinopolitanum. Agapetus Papa deposuit Anthimum Patriarcham Constantinopolitanum. Damasus Flavianum Episcopum Antiochenum: Sixtus Tertius Polychronium Episcopum Hierosolymitanum. Iulius primus restituit tres Episcopos, Athanasium, Alexandrinum, Paulum Constantinopolitanum, & Marcellum Ancyranum. Hæc omnia inuenies apud Bellarminum lib. 2. de Pontifice c. 18.

76. Tertiò, Ex alio effectu. Nam Pontifex Romanus solet leges concedere pro tota Ecclesia, dispensare in certis casibus, & contumaces excommunicare. De legibus & constitutionibus Pontificum legatur Ius Canonicum: quod tamen à Lutero vestro combustum sit, non desunt tamen sat multa exemplaria. De dispensationibus vide Bellarminum loc. cit. cap. 19. De excommunicatione plurima exstant exempla. Innocentius primus excommunicauit Arcadium Imperatorem, & Eudoxiam, Gregorius II. Leonem Isauricum. Adrianus Desiderium Longobardorum Regem. Gregorius VII. Henricum Imperatorem. Martinus Petrum Aragoniæ Regem. Innocentius II. Siciliae Rogerium Regem. Adrianus IV. Gulielmum Siciliae Regem. Alexander III. Fridericum Imperatorem & Henricum Angliæ Regem. Hæc & similia exempla in historiis passim obuia sunt. Vide Baronium in Annalibus.

77. Exempla, quæ in contrarium obiicis, vel subdole ac fraudulenter à te citata sunt; vel mihi potius patrocinaur quam tibi. Hoc sigillatim ostendam de singulis.

Primò obiicis, *Anicetus Polycarpo persuadere nõ potuit, ut suum Pascha observandi morem deponeret*, apud Euseb. lib. 5. c. 23. Hoc eo sensu obiicis, quasi Anicetus Papa conatus sit persuadere Polycarpo, & Polycarpus non voluerit acquiescere. Quod constat falsum esse. Nam Euseb. quem tu citas, sic habet: *Cum B. Polycarpus Romæ sub Aniceto ageret, ac propter alia minuta quadam inter se discrepassent, de hoc vero capite nihil inter se contenderunt. Neque enim Anicetus Polycarpo suadere poterat, ne servaret, quæ cū Ioãne discipulo Domini nostri, ac reliquis Apostolis servarat: nec Polycarpus Aniceto suavit, ut servaret, qui sibi Presbyterorum, quibus successerat, consuetudinem servandam esse dicebat. Et cum ista sic haberent communionem inter se habuerunt.* Ex quibus verbis perspicuum est, inter Anicetum & Polycarpum nullam fuisse contentionem de die Paschatis. Neuter enim volebat alterum à sententia deducere, quia videbant id commode fieri non posse. Et hoc significant illa verba, *Neque enim Anicetus Polycarpo suadere poterat*, id est, non volebat, quia commode non potuisset.

78. Secundò obiicis, Polycrates & Irenæus restiterunt Victori Papæ, Asiaticas Ecclesias excommunicanti. Respondeo. In factò Victoris duo spectari possunt. 1. Potestas excommunicandi. 2. Causa excommunicationis. Igitur Polycrates & Irenæus non negarunt Victorem habere potestatem excommunicandi Episcopos Asiæ (vt bene notat Baronius tomo 2. Annalium, Anno Christi 198.) sed negarunt causam excommunicationis fuisse sufficientem, & ideo illi restiterunt.

runt. Causa excommunicationis erat hæc, quæ non uellent celebrare Pascha eo die, quem Victor constituerat.

79. Tertio obiicis, Cyprianus Stephanum Papam non agnouit Iudicem in controuersia de hæreticis rebaptizandis. Respondeo. Tria hic certa sunt. 1. Cyprianum errasse in illa cõtrouersia, ac proinde auctoritatem ipsius in hac re non ualere. 2. Eudem peccasse, quod non uoluerit Stephano Pontifici obedire, ut scribit Augustinus l. 1. contra Donatistas c. 18. & alibi. 3. Non tamen peccasse contra fidem, sed cõtra obedientiam. Nam Stephanus Papa non definiuerat illam controuersiam, tanquam de fide; sed solum præceperat, ut non rebaptizarentur hæretici, ut fatetur ipsemet Cyprianus in Epist. ad Pompeium,

80. Quartò obiicis, Cyprianus lib. 1. epist. 3. dicit non esse minorem auctoritatem Episcoporum Africae, quam Pontificis Romani, in iudicio Ecclesiastico. Et hoc probas ex uerbis illius, quæ sequuntur, *Nam cū statutum sit omnibus nobis, & æquum sit pariter ac iustum, ut uniuscuiusque causa illic audiaiur, ubi est crimē admissum, & singulis Pastoribus portio gregis sit adscripta, quam regat unusquisque & gubernet, rationem sui actus Domino redditurus; oportet utique eos, quibus præsumus, non circumcursare, nec Episcoporum concordiam coherentē sua subdola & fallaci temeritate collidere, sed agere illic causam suam ubi & accusatores habere & testes sui criminis possint: nisi paucis desperatis & perditis, minor uidetur esse auctoritas Episcoporum in Africa constitutorum, qui iam de illis iudicauerunt, & eorum conscientiam multis delictorum laqueis uinctam, iudicij sui nuper grauitate damnarunt. Iam causa eorum cognita est: iam de eis dicta sententia est.*

81. Respondeo. Tria hic discutienda sunt. 1. Quod sit illud statutum, de quo loquitur Cyprianus. 2.

2. Qui sint illi pauci desperati & perditī, quos ait ab Episcopis damnatos esse. 3. Quo sensu intelligendum sit quod ait, *Nisi minor videatur esse auctoritas Episcoporum in Africa.*

Est igitur prima quæstio, de quo statuto loquatur Cyprianus: Respondeo. Vel loquitur de statuto Fabiani Papæ, vel de aliquo simili, quod ex illo desumptum est. Statutum Fabiani habetur in Epistola ipsius tertia ad Hilarium Episcopum, his verbis: *Peregrina vero iudicia, salua in omnibus Apostolica auctoritate, generali sanctione prohibemus: quia indignum est, ab externis ut iudicetur, qui provinciales, & à se electos debet habere Iudices, nisi fuerit appellatum. Unde patet, si aliquis Episcoporum super certis accusetur criminibus, ut ab omnibus audatur, qui sunt in Provincia, Episcopis, quia non oportet, accusatum alicubi quam in foro suo audiri. Et paulo post: Semper ibi causa agatur, ubi crimen admittitur. Et iterum: Placuit etiam, ut si Episcopus appellauit ad Apostolicam Sedem, id statuendum, quod eiusdem Sedis Pontifex statuerit.* Habetur hæc epistola tom. I. Conciliorum, in decretis Fabiani Papæ. Ex hoc statuto colliguntur hæc duo. 1. Causam vni cuiusque libere illic audiri & iudicari, ubi admissum crimē est. 2. Licere tamen appellare ad Pontificem Romanum, tanquam ad supremum in Ecclesia Iudicem. Quod tibi contrarium est.

82. Altera quæstio, Qui sint illi pauci desperati & perditī quos ait Cyprianus ab Episcopis Africanis legitime damnatos esse? Respondeo. Sunt quinque, Schismatici Pseudoepiscopi, Priuatus, Felix, Iouinus, Maximus, Repostus, qui propter adulteria, stupra, & nefanda sacrificia legitime accusati, & ab Episcopis Catholicis in Africa damnati sunt. De quibus hæc scribit Cyprianus in Epistola citata. 1. quod Fortunatum

creuetint Pseudoepiscopum, contra Cyprianum, qui erat legitimus Episcopus. 2. Quod Felicem Romam miserint ad Cornelium Papam: non appellandi causa, sed fallendi & mentiendi. Dicebant enim Fortunatum legitime electum esse Episcopū à viginti quinque Episcopis; quod erat falsum, cum non fuerit electus, nisi à quinque Pseudoepiscopis. Dicebant Cyprianum non esse legitimum Episcopum. Hæc & similia dicebant, vt à Cornelio Papa reciperentur ad communionem Sedis Apostolicæ, & Cyprianum cum aliis Episcopis facerent suspectum apud Pontificem. Sciebant enim, se pro hæreticis vel Schismaticis habendos, si Apostolicæ Sedis communionem carerent. De hac ipsorum fraude conqueritur Cyprianus. Vnde colligo hæc tria. 1. Cyprianum non negare quin liceat appellare ad Pótificem, si appellatio sit iusta & legitima. 2. Reprehendere tamen mendacem ac fraudulentam appellationem. 3. Nō solum Cyprianum, sed etiam aduersarios ipsius agnoscere Pontificem esse supremum Iudicem in Ecclesia, quia certum persuasum habent, se non habendos pro hæreticis, si cum illo ad communionem admittantur.

83. Tertia quæstio, quo sensu intelligendum sit, quod Cyprianus ait, *nisi minor videtur esse auctoritas Episcoporum in Africa constitutorum*? Respondeo. Non debet sic intelligi, quasi non sit minor auctoritas Episcoporum Africa, quā Romani Pótificis, in iudicio Ecclesiastico, vt tu putas. Nam si ab Episcopis licet appellare ad Pontificem; necesse est, minorem esse Episcoporum, quam Romani Pontificis auctoritatem. Debet ergo sic intelligi, quod non sit minor auctoritas Episcoporum in Africa, quā in Gallia & aliis Provinciis. Vt hic sit sensus: Fabianus Papa generatim sta-

tuit, vt si quis Episcopus accusetur super certis criminibus, audiatur ab omnibus Episcopis, qui sunt in Prouincia; vbi crimina commissa sunt. Hoc statutum tā debet intelligi de Episcopis Africæ, quam aliarum Prouinciarum. Si ergo, vigore huius statuti, permiffum est Episcopis aliarum Prouinciarum iudicare Episcopum de criminibus in propria Prouincia commissis; etiam Episcopis Africæ id permiffum est. Nam horum authoritas non est minor, quam aliorum. Hanc explicationem confirmant illa verba Cypriani, *Nam cum statutum sit omnibus nobis*, id est, cum statutum Fabiani pertineat æque ad omnes Episcopos, &c.

84. Quintò obiicis, *Concilium Nicanum decreuit, vt Episcopus Romanus curam ageret Suburbicarum Ecclesiarum in diœcesi Romana, sicut & Alexandrinus Ægyptiarum.* Et hoc probas ex Canone sexto, qui sic habet: *Mos antiquus perduret in Ægypto, vel Lybia & Pentapoli, vt Alexandrinus Episcopus horum omnium habeat potestatem, quoniam & Episcopo Romano parilis mos est.* Respondeo. Postrema pars huius Canonis Græce legitur, *ἐπει καὶ τῶ ἐν τῇ ρώμῃ ἐπισκόπῳ τῦτο τὸν δεσ ἐστίν*, id est, quoniā & Romano Episcopo id consultum est. Quæ verba (vt notat Bellarminus li. 2 de Pontifice c. 18.) reddunt rationem, cur Episcopo Alexandrino debeat esse subiecta Ægyptus, Lybia & Pentapolis. Est autem hæc ratio, quia Episcopus Romanus consuevit Alexandrino Episcopo illas tres Prouincias committere gubernandas. Qui sensus, si verus est, confirmat Primatum Pontificis, non destruit.

85. Tu putas alium esse sensum, nempe hunc; Sicut Alexandrinus Episcopus gerit tantum curam Ægypti & vicinarum Ecclesiarum; ita Romanus Episcopus Romæ & vicinarum Ecclesiarum; Et hoc confir-

mas citando fragmentum octauæ Canonis Arabici. Nam integrum Canonem citare ausus non es. Integer sic habet: *Constitutum est, ut Episcopus Aegypti, id est, Patriarcha Alexandrinus præsideat, & habeat potestatem totius Aegypti, & omnium locorum, Ciuitatum & castellorum, quæ sunt circa eam, quia sic conuenit. Si quidem similiter Episcopus Romæ, id est, successor Petri Apostoli potestatem habet omnium Ciuitatum ac locorum, quæ sunt circa eam. Ac similiter Episcopus Antiochia, id est, Patriarcha, potestatem habeat Prouinciæ illius totius, & eorum locorum, quæ circa eam sunt.* Ex quo Canone duo colliguntur. Vnum est, Romanum Pontificem esse Petri Apostoli successorem. Quod quia contra te est, non citasti integrum Canonem. Quæro nunc, An Canon sit legitimus nec ne? Si sit legitimus, legitime per illum condemnatur Lutherani, qui negant Pontificem esse Petri successorem. Si non est legitimus, cur illum citasti? Alterum est, Canonem non loqui de Episcopo Romano, Antiocheno, & Alexandrino, quatenus Episcopi sunt, sed quatenus Patriarchæ sunt. Assignat enim unicuique suam ditionem Patriarchalem, quæ singulis debetur, ratione dignitatis Patriarchalis. In Pontifice autem distinguenda est triplex dignitas. 1. Episcopalis. 2. Patriarchalis. 3. Pontificalis. Quatenus Episcopus est, gerit curam Ecclesiæ urbis Romæ: quatenus Patriarcha, vicinarum etiam Ecclesiarum: quatenus Pontifex, omnium Ecclesiarum totius Orbis Christiani.

86. Sexto obiicis, Concilium Constantinopolitanum primum & Chalcedonense parem authoritatem & potestatem tribuunt Episcopo Constantinopolitano & Pontifici Romano. Constantinopolitanum Canone tertio sic habet: *Constantinopolitanus Episcopus obineto præcipuum honorem ac dignitatem post Episcopum Romanum*

Romanum, ideo quod Constantinopolis noua est. In Calcedonenſi vero, Actor. 15. Can. 28. iudicant Patres Conſt. in. inopolim aq̄uis cum Roma priuilegijs frui debere. Reſpondeo, In priori Canone ſolum decernitur, vt Epiſcopus Conſtantinopolitanus habeat præcipuam dignitatem poſt Epiſcopum Romanum: Non autem, vt habeat parem dignitatem cum Epiſcopo Romano. Poſterior Canon eſt clandestinus & ſubreptitiuſ, quem Legati Pontificis nunquam approbarunt. De quo vide Baronium Tom. 6. Annalium, circa annum Chriſti 451. Et Bellarminum lib. 2. de Pontifice. c. 18.

87. Septimò obiicis, In Concilio Milenitano Canone 22. decernitur, vt non liceat Clericis Africanis appellare ad Pontificem. Reſpondeo. Hoc ſolum decernitur de Clericis, qui Epiſcopo inferiores ſunt. Illi enim non poſſunt à ſuo Epiſcopo appellare ad Pontificem, ſed ad alios Epiſcopos eiusdem Prouinciæ. At Epiſcopi poſſunt appellare ad Pontificem, vt definitum eſt in Concilio Sardicienſi Canone. 4. & 7. Quod etiã teſtatur Gelafius in Epiſtola ad Fauſtum, & Aug. in Epiſt. 162. Vnde ſequitur Pontificem eſſe ſupremum Iudicem Epiſcoporum in tota Eccleſia.

88. Octauò obiicis, Ipli Pontifices Romani recuſarunt ſupremam & vniuerſalem iuriſdictionem in cauſis & negotijs Eccleſiaſticis. Quod quadruplici exemplo confirmas.

Primum eſt, Cum Marcion à Patre excommunicatus ad Epiſcopum Romanum conſugeret, & ab eo Vinctuli ſolutionem peteret, reſpondit ille: Non poſſumus hoc abſque permiſſione venerandi Patris tui facere. Vna enim eſt fides, & vna concordia, & non poſſumus aduerſari bono Communiſtro noſtro. (Ephipha. hæref. Marcionist.

Reſpondeo. Epiphanius nullam facit mentionem
Epiſcopi

Episcopi Romani. Solum ait Marcionē à Presbyteris petiuisse recipi in congregationem, & Presbyteros dixisse, *Non possumus.* &c. Sed esto : dixerit hoc Pontifex. Non dixit ex defectu iurisdictionis ex sua parte, sed ex defectu debitæ dispositionis in Marcione. Nam cum Marcion ob enorme crimen excommunicatus esset à suo parente, qui erat Episcopus, non debuit absolui à vinculo excommunicationis, nisi prius de patratò crimine pœniteret, & parenti reconciliaretur. At Pontifex, aut Presbyteri Romani non poterant scire, an esset parenti, reconciliatus, & ab eo delicti veniam petiisset? Merito igitur dicebant se sine parentis testimonio & consensu nihil in hac re posse facere.

86. Secundum est, *Damasus in Epist. que num. 79. exstat itat inter Epist. Ambrosij, scribit: Cum huiusmodi fuerit Concilij Capuensis iudicium, ut finitimi Bonoso atque eius accusatoribus Iudices tribuerentur, aduertimus, quod nobis iudicandi forma competere non potest.* Respondeo. Non legisti illam epistolam; sed quod obiicis, ex Bellarmino transcripisti, sicut & alia fere omnia. Debebas etiam solutionem Bellarmini ascribere: Et si vera esset, approbare, sint falsa, refellere. Sed hoc non poteras; illud nolebas. Duplex est solutio Bellarmini. Vna, non esse epistolam Damasi. Altera, etiã si Damasi esset, nihil tamen ex ea colligi posse contra nos. Non enim dixisse Damasum (si tamen ipse dixit) se non posse iudicare ex defectu iurisdictionis; sed non conuenire, sed congruere, vt ipse iudicet, cum iam alij competentes Iudices à Cõcilio designati sint. Quod perinde est, ac si dicat Imperator: Cũ Respublica Coloniensis designauerit certos Iudices in causa Baronis ibi habitantis, non cõpetit, vt ego iudicem. Sic enim seruetur ordo & pax in Imperio. Nam si illi recte iudicauerint, bene quidem:

Sin male, ad me potest fieri appellatio. Quid hinc colligis, Gardi? Nihil certe contra nos. Nec plus contra Pontificem, quam contra Imperatorem.

90. Tertium est, *Pelagius ait* (dist. 29. cap. Nullus) *Nullus Patriarcharum vniuersalitatis vocabulo unquam utatur; quia si vnus Patriarcha vniuersalis dicitur, Patriarcharum nomen cæteris derogatur.* Respondeo. Hæc verba defumpta sunt ex Epistola Pelagij Papæ ad illegitimam Synodū Constantinopolitanam, & habetur to. 2. Conciliorum in Decretis Pelagij. Scio te illam non legisse. Nam si legisses, non citares. Tota enim Catholica, & Lutheranae sectæ contraria est. Agit ibi Pelagius contra Ioannem Episcopum Constantinopolitanum, qui arrogabat sibi titulum vniuersalis Patriarchæ. Ac inter cætera sic scribit: *Relatum est ad Apostolicam Sedem, Ioānem Constantinopolitanum Episcopū, vniuersalē se scribere, vosque ex hac sua presumptione ad Synodū conuocare generalem, cum generalem Synodum conuocandi auctoritas Apostolica Sedis B. Petri singulari priuilegio sit tradita; & nulla unquam Synodus rata legatur, quæ Apostolica auctoritate non fuerit fulta.*

Et paulò post: *Prædecessores vero Ioannis, & ipse Ioannes non semel, sed sæpiissime epistolas & libellos propria manu subscriptos, sanctis antecessoribus nostris miserunt, quibus coram Deo protestati sunt, nihil unquam proterue contra Apostolicam Sedem agere, nec de illius priuilegiis quicquam usurpare. Qui hætenus in archiuo sanctæ Romanæ Ecclesiæ sub sigillis ac Chirographis eorum roborati habentur integri.*

Et infra: *Sciat Ioannes, nisi errorem suum cito correxerit, à nobis excommunicandum fore. Vniuersalitatis quoq; nomen, quod sibi illicite usurpauit, nolite attendere: nec vocatione eius ad Synodum, absque auctoritate Sedis Apostolica, unquam venire.*

Et mox sequitur : *Nullus Patriarcharum hoc tam profano vocabulo unquam utatur: quia si vnus Patriarcha vniuersalis dicitur, Patriarcharum nomen cæteris derogatur.*

91. Ex his verbis tria colligo. 1. Quod autoritas conuocandi Concilia generalia soli Pontifici Romano sit concessa: Et quod huiusmodi Concilia non sint rata, nisi ab ipso approbentur. 2. Quod Romanus Pontifex possit Episcopos & Patriarchas Orientales excommunicare, nisi pareant: Et quod ipsi agnoscant hanc Pontificis prærogatiuam. 3. Quod Episcopus Constâtinopolitanus, sub pœna excommunicationis, teneatur Pontifici parere, & nomen vniuersalis Patriarchæ deponere: Nêc deinceps vllus alius Patriarcha ausit hoc nomen vsurpare. Credis hæc vera esse, Gardi? Si vera sunt, errant Lutherani, qui aliter sentiunt. Si falsa, cur ex iis patrociniū quæris? Forte non putabas, me tam rigide tecum acturum. Sed de hoc nomine iam iterum dicendum est.

92. Quartum, Gregorius I. sæpe reprehendit titulum vniuersalis Episcopi, vt lib. 4. Epist. 32. *Quis est iste, qui contra statuta Euangelica, contra Canonum decreta, nouum sibi nomen vsurpare præsumit? Sed absit à cordibus Christianorum nomen illud blasphemie, in quo omnium Sacerdotum honor adimitur, dum ab vno sibi dementer arrogatur.* Et lib. quarto, Epist. 39. *In isto scelesto vocabulo consentire, nihil aliud est, quam fidem perdere.* Et lib. 6. Epist. 30. *Ego fidenter dico; quia quisquis se vniuersalem Sacerdotem vocat; vel vocari desiderat, in elatione sua Antichristum præcurrit, quia superbiendo, se cæteris præponit.*

93. Respondeo. Gregorius, qui fuit proximus successor Pelagij, agit contra eundem Ioannem Constantinopolitanum; contra quem Pelagius egerat. Et eodem sensu; quo Pelagius, reprehendit illum, quod
 titulum

titulum vniuersalis Episcopi, vel Patriarche, vel Sacerdotis, sibi arrogauerit. Vt autem constet, quo sensu id fecerit, notandum est, hæc duo distingui. 1. Dici vniuersalem Episcopum in Ecclesia. 2. Dici Episcopum vniuersalis Ecclesiæ: Prior titulus reprehenditur in Ioanne, posterior Pontifici conceditur. Et Gregorius dicit priorem esse profanum, blasphemum, & Antichristianum: Posteriores ipse admittit.

Est autem hoc discrimen inter vtrumque titulum. Qui dicit se esse vniuersalẽ Episcopum vel Sacerdotem, insinuat se solum esse Episcopum, & aliis omnibus derogat nomen & honorem Episcopalem. Et hoc fecisse Ioannem, testatur Gregorius, partim locis citatis, partim lib. 4. epist. 34. Cum ait: *Triste valde est, ut patienter feratur, quatenus despectis omnibus, prædictus frater & Coepiscopus meus, solus conetur appellari Episcopus.* Et epist. 36. ad Eulogium. *Si vnus Patriarcha vniuersalis dicitur, Patriarcharum nomen ceteris derogatur.* Et lib. 7. epist. 65. ad Eusebium: *Nam si vnus ut putat, vniuersalis est, restat ut vos Episcopi non sitis.*

Qui autem dicit se esse Episcopum vel Pastorem vniuersalis Ecclesiæ, non significat se esse solum Episcopum vel Pastorem, sed se habere generalem curam, & gubernationem totius Ecclesiæ, licet alij Episcopi habeant specialem curam, & gubernationem Ecclesiarum particularium. Et hoc sensu Pontifex solet vocari Episcopus & Pastor vniuersalis Ecclesiæ. Quod etiam fateretur Gregorius Nam lib. 6. epist. 32. ait: *Petro omnium Apostolorum Principi, totius Ecclesiæ cura commissæ est. Item, Cura ei totius Ecclesiæ & principatus committitur, & tamen vniuersalis Apostolus non vocatur.* Idem sentiunt alij Pontifices, qui Gregorium præcesserunt, vt Sixtus I. epist. 2. Victor. I. epist. 1. Pontianus epist. 1. & alij, qui

se vocarunt Episcopos vniuersales Ecclesie. Verba eorum sunt hæc. *Sextus vniuersalis Apostolica Ecclesia Episcopus, omnibus Episcopis in Domino salutem.* Item, *Victor Romana & vniuersalis Ecclesie Archiepiscopus.* Item, *Pontianus Sancta & vniuersalis Ecclesie Episcopus.* Et sic alij deinceps.

V. ARGUMENTVM GARDII.

Contra Pontificem.

94. **Q**uod sic proponis. Qui iudicio Conciliorum, tum quoad fidem, tum quoad mores subiaceret, supremus & infallibilis controuersiarum fidei & morum Iudex nec est, nec esse potest.

Pontifex Romanus iudicio Conciliorum, tum quoad fidem, tum quoad mores subiaceret.

Ergo supremus & infallibilis controuersiarum fidei ac morum Iudex nec est, nec esse potest.

Minorem probas, Primò, ex praxi, quia multi Pontifices à Conciliis iudicati, aut depositi sunt, vt Marcellinus, Honorius, & alij.

Secundò, ex Decretis Conciliorum. Nam Constantiense & Basiliense definierunt, Concilium generale esse Supra Papam.

Tertiò, ex consensu magnorum virorum, qui idem sentiunt, vt sunt Cardinalis Cameracensis, Nicolaus Cusanus, Panormitanus, Abulensis, Gerson, Ocham, itemque Academia Parisiensis, & Craconiensis.

Quartò, addis aliquot argumenta, partim ex Scriptura, partim aliunde petita, de quibus paulò post.

RESPON

95. **R**espondeo. Hoc argumentū, si quid valet, cōtra vos valet, nō cōtra catholicos. Vel enim vera sunt, quæ hic asseris, vel falsa, nihil concludis. Si vera, contrā te concludis Nam si vera sunt, Sequitur vera esse, quæ de hōc puncto asserunt Concilia & authores à te citati. At illi asserunt, Ecclesiam esse infallibilem Iudicem controuersiarum; quod etiam ego assero. In eo solum discrepamus, quod illi p̄tēt Concilium esse supra Pontificem. Ego Pontificem supra Concilium. At conuenit inter nos, Concilium cum Pontifice, vel Pontificem cum Concilio, non posse errare; quod tu negas. In eo autem consistit punctum controuersix inter te & me. Si ergo in hoc puncto mecum sentiunt Authores à te citati, frustra eos contra me citasti.

96. Ad exempla Pontificum, quos ais à Conciliis vel iudicatos vel depositos esse, iam pridem responsum est à Bellarmino. Nec est, quod exigas nouam à me responsionem. Potius à te exigo, vt deinceps vel abstineas à scribendo, vel si omnino scribere vis, aliquid in medium adducas, quod noua responsione indigeat.

Quod autem producis testimoniū Concilij Basiliēsis & Constantiensis, mirum est. 1. Quia scis vtrumque quoad præsens negotiū, de quo agimus, reprobātū esse in Concilio Lateranensi. 2. Quia vos ipsi non agnoscitis esse legitima. Absurdum autem est producere tales testes, quia neutra litigantiū parte admittuntur.

Authores quos citasti, Catholici sunt, & nobiscum consentiunt in eo, quod Concilium generale cum Pōtifice, vel Pontifex cum Concilio generali non possit errare; quod sufficit. De qua re vide Bellarminum li. 2. de Conciliis cap. 2.

97 Argumenta, quæ partim ex Scripturis, partim aliunde adducis, nihil efficiunt contra me. Primum sumitur ex illo Matth. 18. 17. *Dic Ecclesiæ, si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & publicanus.* Ex quo loco sic argumentaris, *Si Petrus in offensis fratrum, quæ tam in fide, quam in moribus fieri possunt, remittitur ad iudicium Ecclesiæ, consequens est, non solum ipsum, sed etiam successores eius, in causis fidei & morum, iudicio Conciliorum, Ecclesiam representantium, subiectum esse.* Sed quæro quid intelligas nomine Ecclesiæ, cum dicitur, *Dic Ecclesiæ?* Si intelligis Prælatum Ecclesiæ, iam Petrus, ex tua sententia, remittitur ad iudicium sui ipsius: Et similiter Pontifex vel Episcopus ad iudicium sui ipsius. Quod est plane extra propositum. Non enim quæritur, an Pontifex sit subiectus sibiipso; sed an sit subiectus Cõcilio generali. Deinde, si intelligis Prælatum Ecclesiæ, non valet hæc tua consequentia. Petrus est subiectus iudicio Prælati, seu sui ipsius: Ergo successor Petri est subiectus iudicio Concilij generalis.

Si autem nomine Ecclesiæ intelligis Concilium generale (vt apparet ex scopo, in quem collimas) iam sequitur, Christum remisisse nos ad Concilium generale, quotiescunque occurrunt quotidianæ offensiones, ac proinde hunc esse sensum Christi: *Si peccauerit in te frater tuus, dic Ecclesiæ, id est, dic Concilio generali.* Hoc autem absurdum est.

98 Secundum, Qui mittitur, non est maior eo, à quo mittitur, Ioan. 13. 16. At Petrus cum Ioanne missus est ab Apostolis Samariam, Actor. 8. 14. Ergo non fuit maior Apostolis. Ergo nec Pontifex est maior Concilio generali.

Respondeo. Non probas, quod probandum est. Debeas probare, Pontificem esse subiectum Concilio

generali. Deinde, maior propositio distinguenda est. Nam qui mittitur ex imperio alterius, non est maior eo, à quo mittitur. Qui autem mittitur ex consilio vel consensu alterius, potest esse vel par, vel etiam maior eo, à quo mittitur. Et hoc posteriori modo missus est Petrus ab Apostolis.

99 Tertium, Petrus coactus est rationem reddere Ecclesiæ de Euangelio gentibus à se prædicato, Act. 11.2. Ergo subiectus fuit Ecclesiæ. Respondeo. Nulla ibi fit mentio Ecclesiæ vel Concilij: Solū dicitur, quod *qui erant ex circumcissione, disceptauerunt contra Petrum & dixerint, quare introisti ad viros preputium habentes, & māducasti cum illis?* Nesciebant enim, Petrum per visionem à Deo monitum esse, vt annunciaret gentibus Euangelium. Itaque putabant Petrum peccasse, quod cum gentibus cibum sumplisset. Hinc non sequitur, quod tu inferas, Petrum fuisse subiectum iis, qui cum ipso disputabāt. Nam & æquales cum in æqualibus, & subditi cum superioribus, aliquando disceptant. An non populus Israël sæpe disputauit contra Moysen in deserto? Et tamen Moyses erat eorum dux & Iudex. An non sæpe discipuli disceptant contra præceptores? An non rustici contra Principes?

100 Quartum, Petrus passus est se publice reprehendi à Paulo, Gal. 2.11. Ergo Pontifex debet idem facere: Respondeo. Hoc nihil derogat potestati Petri vel Pontificis. Nam, vt supra dixi, superiores possunt aliquando reprehendi ab inferioribus, quando fit cum debita charitate & modestia. Imo in ea re superiores præbent exemplum virtutis. Vnde Augustinus Epistol. 19. ad Hieronymum c. 2. in fine: *Petrus, quod à Paulo fiebat vtiliter libertate charitatis, sancta ac benigna pietate humilitatis accepit. Atque ita rarius & sanctius exemplum posteris præ-*
bitur.

buit, quo non dedignarentur etiam à posterioribus corrigi, quam Paulus, quo confidenter auderent minores maioribus, pro defendenda Evangelica veritate, salua fraterna charitate, resistere. Et Gregorius homil. 18. in Ezech. Tacuit Petrus ut qui primus erat in Apostolatus culmine, primus esset in humilitate,

101 Quintum; Hieronymus in Epistola ad Euagrium sic scribit: *Quid mihi profers vnius Urbis (Romæ) consuetudinē? Si auctoritas quaritur, Orbis maior est Vrbe.* Quid hinc inferis, Gardi? Si vis inferre, quod probandum suscepisti, sic inferendum est: Consuetudo solius Urbis Romæ minorem habet auctoritatem, quam consuetudo totius Orbis: Ergo Pontifex Romanus subiectus est Concilio generali. Mire subtilis es. Sed si ita pergis, inferes etiam Imperatorem esse subiectum Concilio generali; quod tu, tametsi verum sit, falsum esse contendis. Nam, vt supra dixi, asseris Imperatorem cum auctoritate & iurisdictione præesse Concilio generali, & habere potestatem in omnes, in Concilio congregatos. Hoc tuum dogma destruitur hac simili illatione: Consuetudo solius Urbis Imperatoris minorem habet auctoritatem, quam consuetudo totius Orbis: Ergo Imperator subiectus est Concilio generali. Si hoc sequitur, contra te valet. Si non sequitur, nec in simili casu contra me valet.

102 Sextum, Augustinus libro 2. de Baptismo capite primo ait: *Quapropter cum Petrus illud faciens à Paulo posteriore corrigitur, & pacis atque vnitatis vinculo custoditus, ad martyrium prouehitur: Quanto facilius & fortius, quod per vniuersæ Ecclesie statuta firmatum est, vel vnius Episcopi auctoritati, vel vnius Prouinciæ Concilio preferendum est?* Respondeo. Augustinus in illo capite est tibi contrarius. Confert enim Apostolum Petrum

cum Cypriano Episcopo. 1. In martyrio, in quo ait pares esse. 2. In dignitate, in qua ait Petrum superiorem esse. *Quis nescit*, inquit, *illū Apostolatus Principatum cui-libet Episcopatu præferendum?* 3. In errore. Nam Petrus in eo errauit, quod cogeret gentes Iudaizare: Cyprianus in eo, quod cogeret hæreticos denuo baptizari. Et hunc errorem secuti sunt Episcopi in Concilio Carthaginensi, quod Cyprianus indixerat. His positis, sic argumentatur Augustinus: Si Petrus, qui Primatum tenuit, potuit corrigi à Paulo, multo magis sententia Cypriani & Concilij Carthaginensis, potuit corrigi per statutum totius Ecclesiæ; præsertim cum auctoritas totius Ecclesiæ præferenda sit auctoritati vnus Episcopi vel Concilij particularis. Vbi notandum est (quod tu vel non aduertis, vel dissimulas) Augustinum, per vnum Episcopum, intelligere Cyprianum, non autem Pontificem. Imo Pontificem opponit Cypriano. Nam Pontifex cum tota Ecclesia statuebat, hæreticos non esse rebaptizandos: Cyprianus cum Concilio particulari contrarium profitebatur. Nihil igitur præsidij habes ex Augustino. Ad reliqua quæ addis, paulò post respondendum est.

VI. ARGUMENTVM GARDII.

Contra Pontificem.

103 **H**Oc ita proponis. A quo, tanquam ab inimico, iniusto, & suspecto Iudice ad alium, tanquam superiorem & minus suspectum, appellatio fieri consuevit; is nec est, nec esse potest supremus & infalibilis controuersiarum Ecclesiasticarum Iudex.

A Pon

A Pontifice Romano, tanquam ab inimico, iniuſto, & ſuſpecto Iudice ad alium, tanquam ſuperiorem & minus ſuſpectum, appellatio fieri conſuevit.

Ergo Pontifex Romanus nec eſt, nec eſſe poteſt ſupremus & infallibilis controuerſiarum Eccleſiaſticarum Iudex.

Minorem probas variis exemplis. 1. Donatiſtæ à Melchiade Papa appellarunt. 2. Epiſcopi Orientales excommunicarunt Iulium Papam. 3. Philippus Pulcher appellauit à Bonifacio VI I I. Fridericus ab Innocentio IV. & ſic deinceps.

R E S P O N S I O.

104 **R**eſpondeo. Aliud eſt, appellationem fieri ſolere: aliud, appellationem legitime fieri. Tu quidem oſtendis, à Pontifice Romano ſolere fieri appellationem ad alium Iudicem: ſed non oſtendis, appellationem illam fuiſſe legitimam. An autem legitima fuerit, facile apparebit ex iis iſtis exemplis, quæ à te allata ſunt.

105 Primum eſt, *Donatiſtæ appellarunt à Melchiade Epiſcopo Romano, conſentiente Imperatore Constantino, ut teſtatur Auguſtinus in Epiſt. 162.* Reſpondeo. Quid ſentiat Auguſtinus de hac appellatione, patet ex Epiſtola citata. Nam ſententia Melchiadis Papæ, quam pronunciauit in controuerſia, quæ erat inter Donatiſtas & Cæcilianum, vocat *innocentem, integram, prouidam, paciſicam.* De Donatiſtis autem, qui ab hac ſententia appellarunt, ſcribit hæc tria. Primò, quòd dixerint, *malos Iudices ſe eſſe perpeſſos. Quæ vox* (ait Auguſtinus) *eſt omnium malorum litigatorum, cum fuerint etiam maniſeſtiſſima ueritate perati.* Secundò, quòd non appellauerint ad plenarium Eccleſiæ Concilium, ſed quòd *Iudices Eccleſiaſticos*

sticos, tanta authoritatis Episcopos, quorum iudicio & Cecilia-
ni innocentia, & eorum improbitas declarata est, non apud alios
Collegas, sed apud Imperatorem accusare ausi sint, quod male
iudicarint. Tertio, quod Imperator dederit aliud Arela-
tense iudicium, aliorum scilicet Episcoporum, non quia iam
necesse erat, sed eorum peruersitatibus cedens, & omnimodo
cupiens tantam impudentiam cohibere. Neque enim (Adhuc
verba Augustini sunt) ausus est Christianus Imperator sic
eorum tumultuosos & fallaces querelas suscipere, ut de iudicio
Episcoporum, qui Romæ sederant, ipse iudicaret; sed alios, ut
dixi, Episcopos dedit, à quibus tamen illi ad ipsum rursus Im-
peratorem prouocare maluerunt. Qua in re illos quemadmo-
dum detestetur, audistis.

106 Ex his collige hæc puncta, mi Gardi. 1. Senten-
tia Pontificis & Episcoporum illi assistentium, fuit in-
nocens, integra, prouida, pacifica. 2. Donatistæ, qui ap-
pellarunt ab hac sententia, fuerunt homines peruersi, im-
pudentes, tumultuosi, fallaces. Et nihil aliud præten-
derunt appellando, quam quod omnes mali litigato-
res prætere solent, malos Iudices se esse perpeffos.
(Quæ etiam tua prætensio est.) 3. Imperator non vo-
luit esse Iudex in illa causa, quia non voluit alienum
officium sibi arrogare. 4. Ne tamen Donatistæ conque-
ri possent, se ab Imperatore contemptos esse, dedit illis
alios Iudices, nempe Episcopos Arelatenses: non quod
necesse id esset, sed ut hominum factiosorum impudē-
tiam & tumultum cohiberet. 5. Donatistæ non contē-
ti his iudicibus, iterum ad Imperatorem appellarunt.
6. Imperator hoc eorum factum detestatus est. Vide, an
hæc puncta tibi seruiant.

107 Secundum exemplum, Iulium Episcopum Roma-
num in causa Athanasij & aliorum, Episcopi Orientales non
solum suspectum habuerunt, sed in publica etiam Synodo ex-
communi

communicarunt. Sozom lib. 3. cap. 10.

Respondeo. Mirum est te hoc exemplum in mediū adducere. 1. Quia illi Episcopi Orientales erant hæretici, id est, Arriani. Excommunicatio ab illis lata, non fuit legitima. Quod non negabis. Quæro enim, an habuerint iurisdictionem in Pontificem, & alios à se excommunicatos, necne? Si non habuerunt, non valuit excommunicatio ab iis lata. Cur ergo illam allegas? Si habuerunt, sequitur primo, ex tua sententia, hæreticos habere iurisdictionem Ecclesiasticam in Catholicos. Deinde Episcopos Orientales superiores Episcopis Occidentalibus. At tu alibi vis, omnes æquales esse.

108 Tertium exemplum. Multi alij à Pontifice appellarunt ad Cōcilium generale, vt Philippus Pulcher Rex Galliæ appellauit à Bonifacio viii. Fridericus secundus ab Innocentio iv. Ludouicus Bauarus à Ioanne xxii. Sigismundus à Pio ii. Ioannes Hus à Ioanne xxiii. Vniuersitas Parisiensis à Leone x. Lutherus ab eodem, Protestantes à Concilio Tridentino ad Concilium liberum.

Respondeo. Vt hoc exemplum te iuuet, duo tibi probanda sunt. 1. Omnes has appellationes fuisse legitimas. 2. Omnes factas fuisse in negotio fidei ac religionis. Si alterutrum desit, nihil efficit. Nam si appellatio non sit legitima, non obstat iurisdictioni Pōtificis. Si non sit in causa fidei ac religionis, non obstat Iudici controuersiarum fidei ac religionis.

109 Quartum exemplum. Nos etiam Lutherani, inquis, appellamus à Pontifice Romano ad liberum Cōcilium generale, & ad Scripturam, Respondeo. Parum interest, quid faciatis vos Lutherani, non homines, Facitis, quod illi, de quibus Augustinus, *Om-*

nium malorum litigatorum vox est, malos Iudices se esse pe-
ssos. Deinde ex te quæro:

Primò, Quid intelligas per liberum Concilium generale? An illud, in quo Lutherani definiunt, quod volunt? An illud, in quo quisque sentit, quod vult? Sic nunquam definiuntur controuersiæ inter partes litigantes.

Secundò, An putes huiusmodi Concilium esse fallibile, an infallibile? Si fallibile est, cur ad illud appellatis? Si infallibile, iam non sola Scriptura infallibilis est, quod tamen sæpe asseruisti.

Tertiò, Quo exemplo vos appelletis à Pontifice ad Scripturam, tanquam ad Iudicem? Produxisti hactenus exempla Donatistarum, Arrianorum, Regum, Imperatorum, & aliorum, qui omnes à Pontifice appellarunt. At nemo illorum appellauit ad Scripturam. An vos primi id facitis?

Quartò, si contingat partes litigantes appellare ad Scripturam, tanquam ad supremum, & infallibilem Iudicem, & de sensu Scripturæ inter se dissentiant, vtri parti credendum sit? Et quis litem inter illos dirimere debeat?

Quintò, Cur in hac appellatione nullam facias mentionem Imperatoris, quem alioqui putas esse legitimum Præsidem & Iudicem in Conciliis generalibus, vt sæpe dixisti?

Sextò, Si Imperator esset Catholicus, vt nunc est, an ad eum valeret appellatio, nec ne? Si valeret, an ipsius iudicio secure acquiesceres? Si non valeret, ad quem alium deberet fieri appellatio? Ad hæc responde, si potes.

VII. ARGUMENTVM GARDII.

Contra Pontificem.

110 **H**Oc sic proponis. De quo dubium est, An in controuersis fidei & morum diiudicandis perpetuam & infallibilem habeat assistentiam & directionem Spiritus Sancti, is supremus & infallibilis earundem Iudex esse non potest.

De Pontifice Romano dubium est, an in controuersis fidei & morum diiudicandis; habeat talem assistentiam. Ergo, &c. Minorem probas. Primò, Ex concessione Bellarmini & Stapletoni.

Secundò, Quia aliqui Pontifices fuerunt rudes & indocti; alij Iureconfulti quidem, sed non Theologi, alij in armis potius exercitati, quam in studiis; alij Osores scientiæ ac literarum. Quomodo igitur in controuersis fidei per infallibilem Spiritus Sancti assistentiam iudicare potuerunt?

Tertiò, multi fuerunt Apostatæ, Nicromantici, Simoniaci, Seditiosi, Crudeles, Luxuriosi, Scottatores, Sodomitæ, Auari, Rapaces, Periuri. Quibus Spiritum perpetuo & infallibiliter assistere, ne probabiliter quidem demonstrari potest.

Quartò, Constat nos paucos fuisse hæreticos, & nunc etiam hæreticos fieri posse. Vbi igitur perpetua & infallibilis assistentia Spiritus Sancti? Nec valet responsio Catholicorum, infallibilem assistentiam illis adesse, quatenus Pontifices sunt, non autam quatenus priuati Doctores. Nemo enim sani cerebri id capere potest.

III **R**espondeo. Nos non dubitamus, quin Pontifex, quatenus est Pastor vniuersalis Ecclesiæ, habeat perpetuam & infallibilem assistentiam & directionem Spiritus Sancti in iis rebus, quæ directe spectant ad publicam doctrinam fidei ac religionis. Habuit illam Pontifex veteris Testamenti, vt supra demonstratum est. Habuit Petrus Apostolus, cui dictum est à Christo, *Ego rogavi pro te Petre, vt non deficiat fides tua.* Cur non habeant successores Petri?

Certe antiqui Patres libenter agnoscunt Ecclesiam Romanam, cui Pontifex præest, esse Matrem & Caput omnium Ecclesiarum: Et omnes alias, ne errent debere illi coniunctas esse, & in doctrina cohærere. Ergo agnoscunt Romanæ Ecclesiæ Pontificem non posse errare in fide. Audi illorum verba. Cyprianus lib. 4. Epist. 8. ad Cornelium Papam: *Nos, inquit, singulis nauigantibus, ne cum scandalo nauigarent, rationem reddidisse nos scimus, & hortatos esse, vt Ecclesiæ Catholicæ Matricem & Radicem agnoscerent ac tenerent.*

Irenæus lib. 4. contra hæreses cap. 3. de eadem Ecclesia Romana sic scribit: *Ad hanc Ecclesiam, propter potentiorē principalem, necesse est, omnem conuenire Ecclesiam, hoc est, eos qui sunt undique, fideles, in qua semper ab his qui sunt undique, conseruata est ea, quæ est ab Apostolis Traditio.*

Hieronymus Epist. 8. ad Demetriadem cap. 9. *Illud te pio charitatis affectu præmonendam puto, vt Sancti Innocentij, qui Apostolica Cathedra successor est, teneas fidem: Nec peregrinam, quamuis tibi prudens callidaque videaris, doctrinam recipias.*

August. Epist. 162. ad Episcopos Donatistarum de Cæciliano Episcopo: *Erat magna authoritatis, qui posset*

non curare conspirantem multitudinem inimicorum, cum se videret Romanæ Ecclesiæ, in qua semper Apostolica Cathedra viguit Principatus, per communicatorias literas esse coniunctum.

Opratus lib. 2. contra Parmenianum: *Negare non potes scire te, in Vrbe Roma primam Cathedram Episcopalem Petro collatam esse, cum qua totus Orbis in vna communionis societate concordat.*

Bernardus Epist. 131. ad Mediolanenses: *Roma, in qua Ecclesia valde clemens est, sed nihilominus potens, &c. Plenitudo siquidem potestatis super vniuersas Orbis Ecclesias, singulari prerogativa, Apostolica Sedi donata est.*

112 Quæ te contra obiicis, nullius momenti sunt. Ac primò falsum est, Bellarminum & Stapletonum dubitare, An Pontifex, vt est Pastor Ecclesiæ, habeat perpetuam & infallibilem assistentiam Spiritus Sancti in controuersis fidei ac religionis. Diserte affirmant habere. Tu tamen, nescio per quas consequentias Gardianas, conaris clarissimam illorum sententiam in aliam partem traducere; quæ sine dubio magna impostura est.

113 Nec obstat, quod aliqui Pontifices fuerint indocti aut flagitiosi. Hoc enim non impedit assistentiam & directionem Spiritus Sancti in iis, quæ ad officium Pontificis in decisione cōtrouersiarum necessaria sunt. Certe, Apostoli fuerunt rudes & indocti. Et tamen à Spiritu Sancto infallibiliter instructos fuisse, negare non potes. Multi item, per assistentiam Spiritus Sancti faciunt miracula, expellunt dæmones, de futuris infallibiliter vaticinantur, & tamen non ideo sancti sunt.

An non Balaam Propheta fuit flagitiosus? Certum est. An non flagitiosi, de quibus Christus in Euangelio,
Matth.

Matth. 7. 22. *Multi dicunt mihi in illa die: Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo demonia eiecimus, & in nomine tuo uirtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis: quia nunquam noui uos: Discedite à me, qui operamini iniquitatem.*

114 Iam supra monui, duplicia esse dona Spiritus Sancti. Alia, quæ dantur homini ad propriam salutem & sanctitatem, ut fides, spes, charitas, iustitia. Et hæc non consistunt cum oppositis peccatis & flagitiis. Alia, quæ dantur homini ad aliorum salutem & sanctitatem promouendam, ut donum miraculorum, sanitarum, prophetiæ, interpretationis, discretionis. Et hæc communia sunt bonis & malis. Ad hoc genus donorum pertinet illud, quod agnoscimus in Pontifice. Quod addis de hæresi, spectat ad sequens argumentum.

VIII. ARGUMENTVM GARDII.

Contra Pontificem.

115 **H**Oc si proponis. Supremus & infallibilis Iudex controuersiarum fidei ac religionis Christianæ non debet esse fallibilis.

Pontifex Romanus est fallibilis. Ergo, &c.

Minorem probas. Primò, Ex concessione Catholicorum, qui fatentur hæc tria. 1. Pontificem, ut priuatū Doctorem, posse errare. 2. Pontificem, ut Pontificem, posse errare in controuersia facti, quæ pendet ex informatione & testimonio hominum. 3. Pontificem, ut Pontificem, posse errare in fide, si definiat aliquid absq; generali Concilio.

Secundò exemplis. Nam aliqui Pontifices errarunt personaliter, ut Zepherinus, Marcellinus, Liberius, Felix

Felix, Innocentius I. Cœlestinus, Anastasius II. Gregorius VII. Ioannes XXII. Eugenius IV. Alij iudicialiter, vt Clemens I. Liberius, Vigilius, Honorius, Pelagius II. Gregorius III. &c.

Tertiò, Ex contrariis Pontificum Decretis. Nam sæpe fit, vt quæ vnus Pontifex decernit, alius reuocet, aut contrarium decernat. Ergo alterutrum errare necesse est.

Quartò, Ratione Erasmi Roterodami. Nam si Pontifex non potest errare, quid opus est Conciliis generalibus?

R E S P O N S I O.

116 **R**espondeo. Negandum est, Pontificem, vt Pontifex est, fallibilem esse in doctrina fidei; licet fallibilis sit, vt homo priuatus est. Nec aliter docent Catholici, exceptis illis, qui putant illum falli posse, si aliquid definiat sine generali Concilio; non posse, si cum generali Concilio. Hoc tamen contra te est. Cur igitur pro te citasti?

117 **E**xempla eorum Pontificum, qui putantur errasse in fide, sumpsisti ex Bellarmino. Accipe ex illo & responsionem. Si bona est, quid aliam exigis? Si mala, ostende vitium, & occurram. Alioqui, si quoties nouellus aliquis Prædicans suffuratur argumenta ex Bellarmino, & solutionem dissimulat toties noua solutio adhibenda esset, quis foret fructus aut finis litigandi?

118 **Q**uod obiicis, Decreta Pontificum sæpe esse contraria, distinguendum est. Sunt enim triplicia eorum decreta. Quædam spectant ad fidem & religionem: Alia ad virtutes & vitia: Alia ad res indifferentes, quæ nunc præcipi, nunc prohiberi possunt, pro diuersa locorum, temporum & hominum qualitate ac conditione. Igitur Decreta primi & secundi generis nunquã sunt

funt contraria. Decreta tertij generis possunt esse contraria, quia fieri potest, & quidem legitime, vt quod vnus Pontifex statuit fieri propter causam rationabilem, alius renocet ex simili causa rationabili; cum res ex se alioqui sit indifferens, vt suppono.

119 Ratio, quam adducis ex Erasmo, potest retorqueri. Nam sicut tu cum Erasmo argumētaris: Si Pontifex non potest errare, quid opus est Conciliis generalibus? Sic ego atque argumentabor: Si apostoli non poterant errare, quid opus erat Concilio Hierosolymitano? Item, Si Scriptura, quam tu Iudicem esse vis, non potest errare, quid opus est Conciliis generalibus vel particularibus?

120 Dicam, quod res est. Pontifex non propterea dicitur infallibilis, quasi per se sit sufficienter doctus, & per se possit omnes controuersias fidei ac religionis sine errore dirimere; quia hoc constat falsum esse: sed ideo dicitur infallibilis, quia Deus non patitur, vt is, quem constituit Pastorem suæ Ecclesiæ, decipiat suas oues in fide & religione: sed ita eum dirigit, vt nunquam falsam doctrinam suis subditis possit proponere & instillare. Et aliquando dirigit illum, vt sine Concilio, aliquando, vt cum Concilio decidat controuersias. Et in eo consistit assistentia seu directio Spiritus Sancti, quam Pontifici tribuimus.

121 Cur autem expediat, controuersias decidi in Conciliis generalibus, causa duplex est. Vna, quia partes litigantes facilius acquiescunt, quando constat controuersiam ex communi totius Ecclesiæ consensu decisam esse. Altera, quia facilius innotescit Orbi Christiano, quæ sit vera, quæ falsa sententia, quando ex toto Orbe Christiano conueniunt Episcopi, & publico suffragio litem definiunt.

IX. ARGUMENTVM GARDII.

Contra Pontificem.

122. **H**Oc sic proponis. Quicunque Scripturas sacras falso, absurde, & inepte interpretari & applicare potest, supremus & infallibilis controuersiarum fidei Iudex esse nequit.

Pontifex Romanus Scripturas sacras falso, absurde, & inepte interpretari & applicare potest, Ergo, &c.

Minorem probas, citando aliquot Scripturæ testimonia, quæ Pontifices male interpretati sunt.

Primum est, Lucæ 22. 38. *Ecce duo gladij hic.* Hoc Bonifacius Octauus falso interpretatur de duplici potestate Ecclesiastica, spirituali & temporali,

Secundum, Gen. 1. 16. *Fecit Deus duo luminaria magna.* Hoc Gregorius interpretatur de duplici potestate, Pontificali & Imperiali.

Tertium, Leuit. 11. 44. *Sancti estote, quia & ego sanctus sum.* Hinc colligunt Syricius & Innocentius, Sacerdotes debere ab vxoribus.

Quattum, Isaiæ 10. 3. *Si hæc humiliatur, ad cuius confugietis auxilium?* Hoc Symmachus Papa putat dictum esse de Sede Romana, & illius præeminentia.

Quintum, Matth. 19. 6. *Quod Deus coniunxit, homo non separet.* Hinc Innocentius III. colligit, neminem propria autoritate posse ab vna Ecclesia ad aliam se transferre.

Sextum, Gen. 19. 9. *Ingressus es, ut aduena, nunquid ue iudices?* Hinc probat Anaclerus, peregrina iudicia in Ecclesia submouenda esse.

Septimum, Lucae 6.40. *Non est discipulus supra Magistrum.* Hinc Telephorus, Sacerdotes non esse corripiendos à populo.

Octauum, Exodi 22.28. *Diis non detrahes.* Hic Innocentius III. per Deos, intelligit Sacerdotes, propter dignitatem Sacerdotalem.

Nonum, Gal. 6. 16. *De cetero nemo mihi molestus sit: ego enim stigmata Domini Iesu in Corpore meo porto.* Hoc Nicolaus III. applicat ad Ordinem Franciscanorum.

Decimum, Rom. 10. 10. *Corde creditur ad iustitiam; ore autem fit confessio ad salutem.* Hinc Benedictus XI. probat confessionem auricularem.

R E S P O N S I O.

123 **R**espondeo. Tu ipse, mi Gradi, qui aliorum interpretationes temere reprehendis, omnia sinistre interpretaris. Constat duplicem esse Scripturae sensum: Alterum literalem, qui ut plurimum, vnicus, certus, ac determinatus est. Alterum mysticum, qui varius est, & ad varias res applicari & accommodari potest. Is igitur dicitur falso Scripturam interpretari, qui literalem illius sensum vel deprauat, vel non assequitur. Qui autem sensum mysticum ad res alias accommodat, non tam censetur Scripturam interpretari, quam ad aliud applicare. Et quidem, si ita applicet, ut nulla interueniat falsitas, vel repugnantia, vel absurditas, censetur bene applicare: Sin secus male.

124 Pontifices, quos citasti, non voluerunt proprie interpretari Scripturam secundum sensum literalem; sed illius testimonia mystice ad suum institutum accommodarunt sine omni falsitate & repugnantia. Hoc patet in exemplis allatis. Nam duo gladij, quos Apostoli exhibebant Christo, secundum sensum literalem

ralem significant veros & materiales gladios. At mystice possunt accommodari ad significandum duplicē potestatem spiritualem & temporalem. Nulla hic falsitas.

Imo, cum gladius sit signum potestatis (Rom. 13. 4.) potest figurate sumi pro ipsa potestate, quam significat. Sicut circumcisio, quæ est signum pacti inter Deum & Abrahamum initi, solet sumi pro ipso pacto, vt manifestum est Gen. 17. Rursus, cum nomen gladij in Scriptura sumatur dupliciter, vel pro gladio corporali, vt Lucæ 22. 38. vel pro gladio spirituali vt Ephes. 6. 17. quid mirum, si per duos gladios intelligamus duplicem potestatem, temporalem scilicet & spiritualem? An non similiter Christus per duas clauas intellexit duplicem potestatem, claudendi & aperienti? Seu soluendi & ligandi? Nemo dubitat.

225 Eodem modo, Duo luminaria, quorum mentio fit Genesis 1. 16. secundum literam significant Solem & Lunam: quorum alterum præest diei, alterum nocti. At secundum sensum mysticum, optime accommodantur ad significandos duos Principes Orbis Christiani, Pontificem & Imperatorem: quorum alter præest rebus spiritualibus, quæ sunt instar diei, alter temporalibus, quæ sunt instar noctis. Habemus similia in Scripturis, Nam Christus vocatur Sol: Ecclesia, Luna: Sancti stellæ. Item Henoch & Helias vocantur *duæ oliuæ*, Apocal. 11. 4. Apostoli *sal terræ*, Matth. 5. 13. Nota sunt hæc. De aliis exemplis à te allatis est idem iudicium.

126 Vos Lutherani potius accusandi estis de falsa Scripturæ interpretatione. Quid tu in hoc negotio præstiteris, satis ostensum est cap. 1. §. 36. & sequentibus. Quid porro Lutherus effecerit, vnico exemplo

demōstrabo. Legimus Isaia 41. 13. *Bene aut male si potestis, facite.* Quod secundum literam intelligitur de idolis gentium, quæ non possunt bene aut male facere, id est non possunt cultoribus suis prodesse, nec contemptoribus nocere. At Lutherus interpretatur de hominibus, ut inde probet, homines non habere liberum arbitrium. Huius interpretationis adeo te pudet, ut aperte fatearis, Lutherum hallucinatum esse. Sed de hoc alibi.

X. ARGUMENTVM GARDII.

Contra Pontificem.

127 **H**Oc sic proponis. Quicumque ita quandoque dubius & incertus est, ut certo cognosci & adiri non possit, is supremus & infallibilis controuersiarum religionis Christianæ Iudex esse non potest.

Pontifex Romanus ita quandoque dubius & incertus est, ut certo cognosci & adiri non possit, Ergo, &c.

Minorem probas ex variis schismatibus, quæ fuerunt in Ecclesia. Nam aliquando duo, aliquando tres fuerunt Pontifices simul electi, ita ut nõ potuerit certo constare, quis esset legitimus, quis intrusus. Si ergo Pontifex est Iudex controuersiarum, quid in hoc casu faciendum?

R E S P O N S I O.

128 **R**espondeo. In hoc casu faciendum est, quod solet fieri in simili casu, quando Rex aut Imperator est mortuus: vel etiam, quando duo Reges aut Imperatores à diuersis factionibus eliguntur. Tunc enim, si aliqualis oriatur, vel defertur ad Camerã Regiam

glam aut Imperatoriam; vel certe, tamdiu suspenditur, donec constet de legitimo Rege aut Imperatore, vt ad illum deferri possit. Eodem ergo modo, quando vel Pontifex moritur, vel duo in Schismate eliguntur; si tunc oriatur aliqua controuersia de fide; vel potest deferri ad proximum Concilium generale; vel certe tamdiu suspendi, donec legitimus Pontifex designetur.

129 Deinde, retorqueo argumentum. Nam sicut ego assero, Pontificem esse supra Concilium generale; ita tu asseris, Concilium generale esse supra Pontificem. At tu contra me sic disputas: Pontifex tempore Schismatis, quia certus non est, adiri non potest. Ergo & ego vicissim contra te disputo: Concilium generale tam raro celebratur, vt sæpe multis annis adiri non possit. Si aliquid euinco, captus es: Si nihil, nec tu conuincis.

XI. ARGUMENTVM GARDII.

Contra Pontificem.

130 **H**Oc sic proponis. Iudex supremus & infallibilis controuersiarum religionis Christianæ, in iisdem nec debet, nec potest esse partialis, accusator & reus.

Pontifex Romanus in cōtrouersis religionis Christianæ est partialis, accusator & reus. Ergo, &c.

Minorem probas. 1. Est partialis, quia est Caput Ecclesiæ Romanæ, quæ est pars litigans cum Lutheranis. 2. Est accusator, quia grauitè accusat Ecclesias Augustanæ Confessionis de hæresi. 3. Est reus, quia vicissim accusatur à Lutheranis de Apostasia.

RESPONSIO.

131 **R**espondeo. Si sic velis ratiocinari, concludes, nec Concilium generale, nec Imperatorem, nec Scripturam posse esse iudicem, quos tu tamen Iudices agnoscis. Nam Lutherus vester habuit illos omnes, ut partiales, ut accusatores, ut reos. Cum enim damnatus esset à Pontifice, appellauit ab illo, tanquam à partiali & accusatore, ad Concilium generale. A Concilio ad Imperatorem. Ab Imperatore ad Scripturam. Denique à Scriptura, quam à Catholicis acceperat, ad Scripturam, quam ipse sibi fingebat, id est, ad nouum Scripturæ Canonem, ad nouam versionem, ad nouam interpretationem. Vos Lutherani idem facitis. Pontificem Romanum, Concilium Tridentinum, Imperatorem Catholicum, & Scripturam vulgatæ editionis, habetis pro parte litigante, pro accusatore, pro reo. Nullum admittitis iudicem infallibilem, nisi Scripturam, nouo Canone, noua versione, noua interpretatione reformatam, ut vos putatis: deformatam & vitiatam, ut nos merito conquerimur,

XII. ARGUMENTVM GARDII.

Contra Pontificem.

132 **H**Oc est huiusmodi. Quicumque non habet spirituales auctoritatem & potestatem coactivam, qua conscientias hominum in iudicio fidei & morum per omnia satisfacere, partesque litigantes ad obedientiam fidei efficaciter cogere & flectere possit, is supremus & infallibilis controuersiarum fidei & religionis Christianæ iudex esse non potest.

Pont

Pontifex Romanus non habet huiusmodi auctoritatem & potestatem. Ergo, &c.

Maiorem probas, quia si supremus iudex non haberet talem potestatem efficaciter cogendi conscientias, iam frustra & sine omni fructu atque effectu de controuersis fidei pronuntiaret.

Minor, inquis, est manifesta: quia nec in Apostolorum, nec ullius alterius hominis potestate est, conscientias hominum efficaciter cogere ad obedientiam fidei, sed solius Dei & Scripturæ. Quod probas his testimoniis.

Deut. 29. 4. *Dominus dat cor intelligens, & oculosidentes, & aures, que audiant.*

Ieremiæ 31. 33. *dicit Dominus: Dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam.*

Act. 16. 14. *Dominus aperuit cor Lydia, intendere his, que dicebantur à Paulo.*

1. Cor. 3. 7. *Neque qui plantat, est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus.*

2. Cor. 1. 24. *Non dominamur fidei vestrae,*

Ephes. 1. 17. *Deus det nobis Spiritum Sapientia & reuelationis.*

1. Ioan. 2. 27. *Vnctio docet vos in omnibus.*

R E S P O N S I O.

133 **R**espondeo. Si loquamur de supremo Iudice absolute, qui est solus Deus, tunc maior propositio vera est. Si autem loquamur de supremo Iudice in hac vita, falsa est. Nam neque Scriptura, neque Pontifex, neque Concilium potest efficaciter cogere conscientias ad obedientiam fidei. Et tamen ex tua sententia, Scriptura est supremus iudex in hac vita: Ex mea, Pontifex & Concilium.

134 Quod autem Scriptura per se non possit efficaciter cogere partes litigantes ad obedientiam fidei, docet quotidiana experientia. Nam Lutherani & Calvinista: quotidie prouocant ad Scripturam, tanquam ad supremum Iudicem, vt fateris. Vel ergo Scriptura pronunciat inter illos sententiam, vel non. Si non pronunciat, non est Iudex. Si pronunciat, vel efficaciter cogit partes litigantes ad obedientiam fidei, vel non cogit. Si efficaciter cogit, cur manet dissentio inter Lutheranos & Calvinistas? Si non cogit efficaciter, iam alterutrum sequi necesse est, vel non esse supremum Iudicem, vel non requiri, vt supremus Iudex efficaciter cogat ad obedientiam fidei. Vtrumque est contra re.

135 Quod autem obiicis, Iudicem frustra, & absque omni fructu & effectu pronunciare sententiam, si non potest efficaciter cogere conscientias, falsum est. Alioqui Apostoli in Concilio Hierosolymitano frustra, & sine vlllo fructu pronunciaissent sententiam; Quia non potuerunt efficaciter cogere partes litigantes ad obedientiam fidei. Nam multi ex litigantibus noluerunt illorum sententiæ acquiescere. Frustra Concilium Nicum pronunciaisset sententiam contra Arrianos: Frustra Constantinopolitanum contra Macedonium: Frustra Ephesinum contra Nestorium: Frustra Chalcedonense contra Eutychen & Dioscorum. Non enim potuerunt efficaciter cogere conscientias vtriusque partis ad obedientiam fidei. Sed absit, vt hoc sentiamus. Habent Concilia suas utilitates, etiam multi maneant in sua pertinacia. Quid? quod idem dicendum esset de iis, qui Euangelium prædicant. Nec enim Apostoli, nec eorum successores, neque vos Lutherani potestis efficaciter cogere conscientias ad amplectendam fidei veritatem. An ideo prædicatio Euangelij frustra

stra & sine fructu est?

136 Testimonia Scripturæ, quæ obiicis, intelliguntur de Deo, non de Scriptura. Itaque ex illis non potes probare, Scripturam efficaciter cogere conscientias ad obedientiam fidei. Ego contrarium ex illis ostendam. Ac 1. Ex illo Ac. 16. 14. *Dominus aperuit cor Lydia.* Unde sic concludo. Non sola Lydia, sed multi alij audiebant Scripturam propheticam ex prædicatione Pauli Apostoli. Lydia conuertebatur¹, multi alij non cõuertebantur. An hoc Scripturæ tribuendum? Non. Quia Scriptura respectu omnium erat eadem, & ex sua parte æqualiter omnibus proponebatur. Cui ergo? Partim Deo, qui mouebat corda per internam gratiam, partim hominibus, qui vel acceptabant gratiam, vel respuebant. Lydia acceptabat. Respuebant illi, de quibus Act. 7. 51. *Vos semper Spiritui S. restitistis,*

137 Deinde, ex illo 1. Cor 3. 7. *Neque qui plantat, est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus.* Quis est, qui plantat & rigat? Apostoli, per prædicationem Euangelij. Quis est, qui dat incrementum? Deus, per internam gratiam. Sub priori membro continetur Scriptura: sub posteriori, gratia. Igitur Scriptura per se nihil est, nisi accedat gratia. Non igitur per se efficaciter cogit conscientias hominum ad obedientiam fidei. Quod pulchrè ex hoc ipso loco ostendit Prosper lib. 2. de vocatione gentium cap. 6.

EPILOGVS.

HAbes, Gardi, Apologiam meam pro Iudice controuersiarum, quam per amicos extorsisti. Intellegis, quid dicam. Si deinceps dissertare vis, hæc tria vt serues, merito exigere à te possum.

Primò, vt abstineas à conuitiis, mēdaciis, falsis cita-

Dd 4 tionibus

tionibus, & similibus vitiis, quæ tibi familiaria sunt, vt initio Apologiæ demonstratum est. Nam neque decet hominem Christianum: neque causam tuam promouent, sed potius suspectam faciunt. Scio, me ægrè hoc obtenturum; aut si obtineam, obtenturum etiam, vt non amplius sis Lutheranus, sed Catholicus. Quod faxit Deus, qui potest ex lapidibus suscitare filios Abrahæ.

Secundò, vt disertè pronuncies, quem Scripturæ Canonem, quam editionem, quam interpretationem sequi velis, Si ex Scriptura disputandum est. Ego disertè pronuncio, me sequi illum Canonem, qui in Concilio Tridentino consignatus est, & quem maiores nostri cum Gelasio, Augustino, Innocentio, sequuti sunt: illam vulgatam editionem, quæ iam multis sæculis in Ecclesia viguit: illam interpretationem, quæ antiquis Patribus & communi Ecclesiæ Catholicæ consensui conformis est. Similem protestationem à te exigo. Designa certum Canonem, certam editionem, certam interpretationem, quam secutus es. Hactenus non fecisti.

Tertiò, vt satisfacias de tua vocatione, quæ nuper in dadium vocata est, & à te probari non potuit. (Scis quo loco, quo tempore, & quibus præsentibus.) Nam si legitime ad Ministerium vocatus non es, condemnauit te Christus, cum dixit 1. Ioan. 10. 1. *Amen, amen, dico vobis: qui non intrat per ostium in ouile ouium, sed ascendit aliunde, ille fur est & latro.* Si autem à Christo, condemnatus es, quid opus est disputatione? Aut igitur probandum tibi est, legitime vocatum te esse; aut si id præstare non potes, omnis controuersia, quæ inter nos intercedit, decisa est. Hic finio; & ex animo precor, vt bene tibi sit.

DE POSTERIORI
PARTE EPISTOLÆ.

A D L E C T O R E M.

*T etiam hanc partem intelligas, sic acci-
pe. Ante annos duodecim scripsi tracta-
tum de fide hæreticis seruanda. Bis il-
lum oppugnauit Batauus Calvinista, amicus Paræi:
bis repulsus est. Et iam silet toto decennio. Paræus,
quamdiu Moguntia fuit, nihil unquam tentauit.
Nunc demum ante annum, quod sciret me Vienna
in Austria commorari, in absentem verbo & calamo
debacchatus est: confidens, ex tam longa locorum
distantia, nullam se plagam à me accepturum. Et
forte securus fuisset, si Vienna mansissem. Ibi enim
de Paræo, vel Paræi libellis, vix aliquid in publico
auditur. Verum aliter res accidit. Superiori mense
ex Austria Moguntiam redij. Ibi libellus, quem iam
me scripsit, mihi oblatuſ est. Inſpexi, legi, refutaui:
ut iam videbis.*

POSTERIOR PARS
EPISTOLÆ.

DE FIDE HAERETICIS
seruanda.

1 **N**ON agrè feras, D. Paræ, si diutius te interpellem, quam velis. Occurrit aliud, quod suggeram. Cum istis diebus discuterem Acta Colloquiorum Svalbacensium à te conscripta, accessit Canonicus Moguntinus, amicus meus, & ecce alterum tuum Libellum exhibuit, cum hac inscriptione: *Oratio inauguralis de fide hæreticis seruanda.* Ac simul insinuauit, in eo diserte me perstringi, & perfidiæ Magistrum appellari. Facile id credebam; præsertim quod ex priori tuo libello probe iam nossem; familiare tibi esse, conuitis ac maledictis aduersarium impetere. De quibus nihil dicam ulterius. Maneant tibi tua conuitia. De re ipsa, quæ in controuersiam venit tecum agam.

2 Igitur ex meo Tractatu de fide hæreticis seruanda, transcribis & exagitas hæc principia à me posita.

Primum: In promissis, pactis, & conuentis seruanda est fides hæreticis: modo promissa, pacta, & conuenta sint alias licita & honesta.

Secundum: Libertas fidei ac religionis illicita est; & Doctrinæ Christianæ contraria; & Reipublicæ noxia ac pernitiōsa.

Tertium: Princeps Catholicus, non potest præcipere, approbare, aut introducere libertatem religionis;
sed

sed omnibus modis, quantum fieri potest, impedire. Si tamen impedire non possit sine maiori incommodo boni publici; potest eam tolerare, tanquam minus malum, ad euitandum maius malum, quod alioqui sequeretur. Et, si paciscatur cum hæreticis de toleranda libertate religionis, quam sine maiori detrimento impedire non potest, fides pacti seruanda est.

Quartum: Promissum vel pactum per vim aut metum iniuste extortum, rescindi potest; si is, qui iniuste vim aut metum passus est, id postulet.

3 Agnosco hæc principia à me posita. Quid tu vero, D. Parçè? Ais primum principium destrui per annexam hanc clausulam: *Modo promissa, pacta & conuenta sint alias licita & honesta.* Vnde apparet, clausulam illam, ex tua quidem sententia, tollendam esse: Et absolute asserendum, in quibuscunque pactis ac promissis, etiam illicitis & inhonestis, fidem seruandam esse. Quod nescio, an apertè ausis profiteri. Tertium principium nihil aliud esse asseritis, quam *uasrum perfidia tegumentum ac ludibrium.* De reliquis, vera an falsa sint, disertè non dicis. Omnia tamen vellicas, arrodis, & miras consequentias inde deducis. Vno verbo: Iracunde & fastidiose despis, quicquid à me positum est. Sed obsecro, sepone aliquantulum istam animi tui turbationem; & pacatè audi, quæ pro me allaturus sum. Fortè aliter senties, quam hactenus.

4 Ac initio quidem postulo, quod negare non potes, vt remotis controuersis domesticis, quæ inter Pontificios & Calvinistas consistunt, hoc vnum præcisè nunc agamus: An hæreticis, qui verè hæretici sunt, seruanda sit fides, necne? Neque misceamus odiosas illas & particulares quæstiones: An Pontificij, an Lutherani, an Calvinistæ verè hæretici sint? Manea-

mus in theſi generali, De hæreticis, qui verè ſunt hæretici. Aut ſi lubet ſpeciatiim deſcendere ad hos vel illos in particulari; deſcendamus ad eos, qui & veſtra, & noſtra opinione, verè hæretici ſunt, vt Donatiſtæ, Manichæi, Arriani. Sic enim futurum eſt; vt de fide hæreticis ſeruanda, maiori fide ac candore inter nos agatur. Hoc iactò fundamentò, accuratè examinemus, an principia à me poſita, vera ſint, necne. Neque vel tu cogites, Caluiſtas à Pontificiis: vel ego cogitem, Pontificios à Caluiſtis, pro hæreticis haberi. Hæc enim cogitatio ſolet turbare animum, vt ſincerè iudicare vel non velit, vel ægrè poſſit, eſt igitur.

PRIMUM BECANI PRINCIPIUM.

5. *In promiſſis, pactis, & conuentis, ſeruanda eſt fides Manichæis & Donatiſtis, etiamſi verè hæretici ſint: modo promiſſa, pacta, & conuenta ſint aliàs licita & honeſta.*

HVius principij duæ ſunt partes. Vna, in promiſſis, pactis, & conuentis, fidem hæreticis ſeruandam eſſe: Adde nec minus hæreticis, quam Catholicis. Ratio eſt, quia obligatio ſeruandæ fidei in promiſſis & pactis oritur ex virtute veritatis, fidelitatis, & iuſtitie, vt fuſe in ſupradictò meo Tractatu demonſtratum eſt. Neque tu id negas, ſed approbas. Iam vero virtutes illæ æquè nos obligant, ſiue paciſcamur cum hæreticis, ſiue cum Catholicis. Sicut enim veritas me obligat, vt non mentiar Catholico; fidelitas, vt non ſim perfidus Catholico; iuſtitia, vt non faciam iniuriam Catholico: ita etiam me obligant, vt non mentiar, non ſim perfidus, non ſim iniurius hæretico,

Hinc

6 Hinc sequitur, si Catholicus paciscatur cum hæretico de commutatione aut venditione fundi, de feudo, emphyteusi, piscatione, venatione, de saluo conductu, de dote matrimoniali, de subsidio in iustum bellum conferendo, & de aliis similibus, quæ iure gentium concessa sunt; pacti fidem seruandam esse. Nunquid idem sentis, D. Paræ? Si sic, mecum sentis. Sin aliter, iam tuo ipsius iudicio perfidiæ Magister es. Hunc enim titulum tribuis illis, qui vel negant, vel tua opinione videntur negare, fidem hæreticis seruandam esse.

7 Altera pars continet hanc clausulam: *Modo promissa, pacta & conuenta sint aliàs licita & honesta.* Quid censes, Paræ? Recte ne posita est hæc clausula, an tollenda? Si ais recte positam esse, mecum sentis. Neque verum est, primum principium per appositionem illius clausulæ destrui ac enerti. Si ais tollendam esse (sicut præ te fers) quid respondebis vtriusque Iuris Doctoribus, qui mecum docent, promissiones etiam iuramento confirmatas, si sint de re illicita vel turpi, seruandas non esse? Audi ipsorum verba. In iure ciuili sic habes: *Legibus expressum est, illicita rei iusiurandum seruari non oportere.* (L. Imperialis, §. quod eis permittitur, Cod. de Nuptiis.) In iure autem canonico, præsertim apud Gratianum, causa 22. q. 4. hæc passim obuia sunt. Primo: In malis promissis rescinde fidem. 2. Non est obseruandum Sacramentum, quo malum incautè promittitur. 4. Magnæ sapientiæ est, reuocare hominem, quod male locutus est. 4. Si aliquid forte incautius nos iurasse contigerit, quod obseruatum in peiorem vergat exitum, illud salubriori consilio mutandum nouerimus. 5. Iuramenta illicita laudabiliter soluuntur; damnabiliter obseruantur. 6. Iuramentum non est vinculum iniquitatis.

8 Quod etiam variis exemplis in utroque iure confirmatur. Primo, exemplo Herodis, qui peccauit seruando illicitam promissionem ac iuramentum. (can. Est etiam, 22. q. 4.) Secundo, exemplo Dauidis, qui laudatur, quod non seruauerit iuramentum, quo promiserat se interfectorum Nabal (can. si aliquid. ibidem) Tertio, exemplo mulieris adulteræ, quæ iurauerat se adultero adhæsuram. Et quia hoc non fecit, non censetur violasse iuramentum, sed prudenter omisisse. (can. Mulier, ibidem.) Quarto, exemplo cuiusdam Hubaldi, qui iurauerat, se concubinam suam velle accipere in uxorem; & propriam matrem cum fratribus e domo expellere, nec ullam eis alimoniam præstare. Cui suatum fuit, ut posteriorem partem iuramenti, ut pote illicitam non seruaret (can. inter cætera, ibidem.) Quinto, exemplo mulierum scenicarum, quæ iuramento promiserant, se permansuras in suo peccato, & libidinis infamia. Quibus responsum est ab Imperatore, tali iuramento ac promissione eas non obligari. (L. citata, C. de Nuptiis.)

9 Si hæc vera sunt (de quo nec Theologos, nec Iureconsultos vestros Heidelbergenses dubitare, certo mihi persuasum est) necessario sequitur, clausulam illam, quam addidi: *Modo promissa, pacta & conuenta sin' alias licita & honesta*; omnino addendam esse. Et, si illorum iudicio, addenda est, non rectè à te dictum, primum principium per illam clausulam destrui ac euerti. Hic velim, sincere tuam mentem aperias. Quod si contempta vtriusque iuris & Interpretum auctoritate, putes te plus sapere, quam illi sapiant; & pertinaciter asseras, supradictam clausulam submouendam esse; responde ad hunc casum, quem propono. Paræus cum Catharina pactus est de adulterio, & de veneno
 mari

marito ipsius porrigendo. Quæstio est, an teneatur ser-
uare fidem ; & vi illius pacti, adulterium committere,
& venenum porrigere? Vide, quid respondeas. Si putas
te non teneri, hoc ideo est, quia pactum est turpe & il-
licitum. Et sic, tua opinione, clausula illa , quam addi-
di : *Modo pacta sint alias licita & honesta ;* addenda est.
Si autem putas te teneri, putas etiam teneri te ad pec-
catum. At nulla est obligatio, quæ hominem constrin-
gat ad peccatum. Nec ex vlla virtute oriri potest talis
obligatio. Alioqui virtus non esset virtus, sed vitium.
Quo nihil absurdus.

SECUNDVM BECANI PRINCIPIVM.

IO. *Libertas fidei ac religionis planè illicita est, &
Christiana doctrinæ contraria, & Reipublicæ
noxia ac perniciosæ.*

HOc principium continet tres partes. Prima est,
libertatem fidei ac religionis plane illicitam ef-
se. Quam sic probo. Libertas religionis , de qua hic
loquimur, in eo consistit, vt quilibet possit habere li-
berum exercitium hæreticæ religionis, id est, libere
profiteri hæresin Donatistarum, & eorum Sacramen-
ta vsurpare. Hoc sine dubio illicitum est, Nam, vt rectè
docent Theologi, grâuius peccatum est hæresis, quam
adulterium, homicidium, furtum. Si ergo liberum
exercitium adulterij, homicidij, & furti planè illicitum
est, multo magis liberum exercitium hæresis. Nemo
sanæ mentis id negat.

II Secunda est, liberum exercitium hæreticæ re-
ligionis contrarium esse doctrinæ Christianæ. Nihil
certius. Nam doctrina Christiana est vera ; hære-
tica religio, falsa. At verum falso contrarium est.

Quo

Quo spectat illud 2. Cor. 6. 15. *Quæ societas luci ad tenebras?* Rursum, doctrina Christiana est vna, Ephes. 4. 5. *Vnus Dominus, vna fides, vnum Baptisma.* Doctrina hæretica est multiplex ac varia, Hebr. 13. 9. *Doctrinis variis & peregrinis nolite abduci.* At vnum & multiplex, in hoc genere, non aliter opponuntur, quam vnus & plures Dij. Vel, quam vnus verus Deus, & multi falsi Dij.

12 Tertia est, liberum exercitium hæreticæ religionis, Republicæ noxium ac perniciosum esse. Et quidem dupliciter. Primo, quoad salutem animarum. Quod insinuat Apostolus 2. Tim. 2. 17. vbi de hæreticis sic scribit: *Sermo eorum, vt cancer, serpit.* Quasi dicat: Sicut cancer est morbus contagiosus, qui vbi vnâ corporis partem occupauerit, sensim peruadit & corrumpit totum corpus: sic hæresis est contagiosa doctrina, quæ vbi vnum aut alterum hominem in aliqua communitate possederit, paulatim inuadit & pervertit totam communitatem, nisi mature occurratur. Secundo, quoad externam pacem & tranquillitatem. Hæc enim sine vnitâ fidei conseruari non potest. Vbi ergo diuersitas fidei est, ibi dissensiones & factiones esse, necesse est. Hoc testatur Christus, cum ait: *Omne regnum in se diuisum desolabitur.* Hoc testantur omnium pene sæculorum exempla. Arriani turbauerunt totum Orientem: Macedoniani Græciam: Donatistæ Africam. Taceo cætera. Et quid hoc tempore turbat Hollandiam, nisi dissensiones vestrorum hominum, id est, Calvinistarum? Gommaristæ vi & ferro persequuntur Armenianos. Nimirum Calvinistæ Calvinistas. Malim de hac re silere, quam loqui, quia odij ac inuidiæ plena est. Sed tamen, vt videas Paræ, quam verum sit, quod asserui de exercitio hæreticæ religio

religionis; volui potius insinuare, quam penitus dissimulare.

TERTIVM BECANI PRINCIPIVM.

13. *Princeps Catholicus non potest precipere, approbare, aut introducere libertatem religionis; sed omnibus modis, quantum fieri potest, impedire. Si tamen sine maiori detrimento boni publici impedire nequeat, potest eam tolerare, tanquam minus malum, ad evitandum maius malum, quod alioqui sequeretur. Et, si paciscatur cum hereticis de toleranda libertate religionis, fides pacti seruanda est.*

HVius principij sunt etiã tres partes. Prima Principé Catholicum nõ debere precipere, approbare, aut introducere sed omnibus modis, quantum fieri potest, impedire liberum exercitium hereticæ religionis. Sequitur ex dictis. 1. Quia huiusmodi exercitium est illicitum. 2. Est doctrinæ Christianæ contrarium. 3. Est Reipublicæ perniciosum. 4. Est magis detestabile, quam exercitium adulterij, homicidij, furti. Quis autem neget, Principem in sua Republica debere omnibus modis, quantum fieri potest, impedire liberum exercitium adulterij, homicidij, furti? Quanto magis liberum exercitium hæresis? Hinc illa sãctio Imperatoria, L. Nullus, Cod. De summa Trinitate & fide Catholica: *Nullus hereticis ministeriorum pateat locus. Item, Arceantur cunctorum hereticorum ab illicitis cõgregationibus turba. Item, Si quid eruptio factiosa tentauerit, ab ipsis etiam vrbiũ mœnibus propelli iubemus. Et L. Cuncti, Cod. de hæreticis & Manichæis: Cuncti heretici proculdubio nouerint, omnia sibi loca adimenda esse. Vide plures leges ibidem.*

14. Altera est, Si Princeps Catholicus, sine maiori

incommodo boni publici, non possit impedire exercitium hæreticæ religionis posse tunc illud tolerare seu permittere, ad maius illud incommodum euitandum. Ita sentiunt grauiissimi Authores, qui passim docent: Ex duobus malis, si ambo simul euitari nequeât, minus malum eligendum esse. Et ratio est, quia in tali casu non eligitur minus malum, quatenus malum est, sed quatenus conducit ad euitandum maius malum, quod aliter euitari nõ potest. Ac proinde eligitur sub ratione boni vtilis seu conducibilis. Deinde, ipsa natura hoc dictat. Quis enim ex instinctu naturæ non agnoscit; stultum esse, ex duobus malis occurrentibus eligere id, quod maius est? Tu ipse dic Parçe; si latro alterutrum è duobus, vel pecuniam, vel vitam tibi vellet auferre; mallese vitam, quam pecuniam amittere? Non opinor. Accommodemus ad rem, de qua agitur. Donatistæ petunt à Catholico Principe, vt permittat ipsis exercitium suæ hæresis in vno templo: Et simul minantur, nisi annuat, se omnia Catholicorum templa occupaturos, & Catholicorum exercitium abolituros. Quid faciet Princeps? Si potest vtrunque euitare, tenetur. Si alterutrum eligendum est, eliget quod minus est. Minus malum est, permittere hæreticis vnum templum pro exercitio; quam permittere, vt omnia deuaſtentur, & fides Catholica penitus extirpetur. Nemo dubitat. Si tu aliter sentis, parum sanus es.

15. Tertia est, Si Princeps Catholicus paciscatur eum hæreticis de toleranda libertate religionis, quam sine maiori incommodo boni publici impedire non potest, fidem pacti seruandam esse. Ratio patet ex dictis, quia fides seruari debet in omni pacto licito & honesto: atqui licitum & honestum est, tolerare
liberta

libertatem religionis ad maius malum euitandum; & de ea toleranda licite & honeste pacisci potest Princeps Catholicus, in tali necessitate: Ergo, si paciscitur, fides seruanda est: repetam exemplum, quod posui: Princeps paciscitur cum Donatistis de tolerando exercitio religionis ipsorum in vno templo, ad euitandum huiusmodi exercitium in reliquis templis, id est, paciscitur de tolerando minori malo ad euitandum maius malum; teneturne seruare fidem, nec ne? Si ais seruandam esse, cur me perstringis, qui idem doceo? Si negas seruandam esse, cur seruanda non est? An quia pactum, vt tu putas fortasse, illicitum est? Concedis ergo fidem seruandam esse, cum hac clausula, modo pactum sit alias licitum. At hoc supra negasti, vel visus es negare. Dic rotunde & sine ambagibus, quid sentias.

QVARTVM BECANI PRINCIPIVM.

16. *Promissum vel pactum, per vim aut metum iniuste extortum, rescindi potest, si is velit, qui iniuste vim aut metum passus est.*

PROPTER hoc principium, quod etiam posui in supradicto meo Tractatu, vocas me perfidiæ Magistrum. Sed audi, mi homo. Non sum perfidiæ Magister, sed doceo, quod docent vtriusque Iuris Doctores ac Interpretes. Illorū doctrina hæc est. Si quis vi vel graui metu iniuste coactus est contrahere vel pacisci; huiusmodi contractus vel pactum non est quidem planè irritum; potest tamen à Iudice rescindi & in irritum reuocari, si is, qui iniuriam passus est, id postulet à Iudice. Hanc posteriorem partem, quam tu carpis, reperies in vtroque iure. Et quidem in iure canonico, cap. 2.

De his, quæ vi sic legimus: *Vnde, quia quæ metu & vi fiunt, debent iure in irritum reuocari; mandamus, quatenus predicto R. cum integritate restituas omnia.* Et ibidem cap. 4. *Quæ vi metusue causa fiunt, carere debent robore firmitatis,* Et in iure civili, L. vltima, C. de his, quæ vi: *venditiones, donationes, transactiones, quæ per potentiam extortæ sunt, præcipimus infirmari.* Et ratio est, quia qui alteri vim, aut grauem metum iniuste incussit, iniuriâ illi intulit, Ergo tenetur illum in priorem statum restituere; & alter habet ius exigendi hanc restitutionem. Quo spectat illud, L. si mulier, ff. quod metus causa: *Si metu coactus adiuui hereditatem, puto me heredem effici; quia quamuis, si liberum esset, noluissem; tamen coactus volui: sed per Praetorem restituendus sum, ut abstinendi mihi potestas tribuatur.* Si hæc, Parçe, tibi omnia desipiunt, transige cum Iurecôsultis Heidelbergensibus. Sed caue, ne & ipsos, si aliter quam tu sentiant, perfidiæ Magistros appellaueris. Alioqui vapulabis,

C O N C L U S I O.

17 **H**Actenus repetiui principia à me posita. Nunc diserte ex te quæro, vera an falsa sint, tuo iudicio? Si falsa, ostende falsitatem: Et sigillatim explica, quid vitij in singulis lateat: Et quomodo occurrendum sit autoritatibus & rationibus, quibus ea confirmaui. Idque præstari à te velim, vel publico scripto, vel coram Discipulis Heidelbergensibus, qui forte ad te accessuri sunt, & determinatam à te sententiam rogaturi.

18. Si vera sunt (quod puto te concessurū) carpi non debent. Nec vlla ex iis consequentia, nisi quæ vera sit, legitime deduci potest. Nam regula Dialecticorum est: Ex vero non nisi verum. Vnde sequitur, me
innocen

innocentem hic esse, te nocentem. Nam & principia à me posita, vera sunt: Et similiter omnes conclusiones, quæ legitime ex illis deducuntur, veræ. At tu nocens es. Nam multa concludis ex meis principiis, quæ ais absurda esse. Vel ergo absurda sunt, vel non. Si absurda sunt, tu culpandus es, qui ex veris principiis illegitime colligis absurdas consequentias. Si absurda non sunt, iterum culpandus es, qui inuidiose fingis absurda esse, quæ non sunt. Quidquid hic dixeris, captus es.

19. Sed vt clare appareat, quæ & quales sint consequentiæ, quas inferis & ex meis principiis, ostendam hoc vno aut altero exemplo. Igitur ex vltimo principio sic concludis. Becanus docet, pacta rescindi posse: quomodo ergo Evangelici possunt tuto pacisci cum Pontificiis, si Pontificiis licitum est, pacta semel inita, pro suo arbitrio rescindere, & in irritum reuocare? Respondeo. Ego doceo, quod Iureconsulti docent, pacta per vim aut metum iniuste extorta rescindi posse; quod est verissimum: Non autem absolute, pacta quocunque modo inita, rescindi posse. Itaque iniuriam mihi facis. An autem Euāgelici (sic vocas Calvinistas) per vim & metum iniuste extorqueant pacta à Pontificiis, de eo nihil dixi. Si tu supponis, iniuste eos extorquere, iam fratrum tuorum accusator es. Vide, vt legitime probes crimen, quod obiicis. Si autem id non supponis, quid mecum litigas? Certe meum principium, quo tu abuteris, æque pertinet ad omnes, qui iniuste per vim aut metum extorquent aliquod pactum, siue sint Pontificij, siue Evangelici, siue Catholici, siue Hæretici. Possum enim legitime sic argumentari. Pactum, quod quis per vim aut metum iniuste extorquet, rescindi potest: At, verbi gratia, hoc

pañtum de tradendo feudo per vim & metum iniuste extorsit Petrus Catholicus aut Donatus Hæreticus: Ergo. hoc pañtum rescindi potest. In quo syllogismo maior vera est. De minori quæritur vera sit, necne. Si vera est conclusionem veram esse necesse est. Si falsa, nihil efficitur. Simile est hoc argumentum ex Apostolo: Ebriosi, vt docet Apostolus, regnum Dei non possidebunt: At hic Catholicus, aut ille Hæreticus est ebriosus: Ergo hic Catholicus, aut ille Hæreticus regnum Dei non possidebit. Puto te agnoscere tuas ineptias & imposturas.

20. Aliud addo exemplum. Ex secundo meo principio sic concludis: Libertas religionis, vt docet Becanus, est plane illicita: Ergo ex sententia Becani, non licet pacisci de libertate religionis, quod repugnat tertio ipsius principio. Respondeo. Tu omnia confundis. Aliud est libertas religionis, seu liberum exercitium hæreticæ religionis, aliud tolerantia illius exercitij: Liberum exercitium hæreticæ religionis semper est illicitum, & de eo pacisci non licet. At tolerantia illius exercitij potest esse licita, ac proinde de tolerantia licite pacisci quis potest. Omitto reliquas nugas, quibus Lectori conatus es imponere. Et serio rogatum te volo, vt in hac tua senectute magis sollicitus sis, quomodo per charitatē Deo placere, & saluari possis quam quomodo per fraudes & calumnias proximo nocere. Hoc fac & viues.

DE ECCLESIA CHRISTI,

*ITEM QVE DE ECCLESIA
Romana, quæ est Catholicorum; & de
Reformata, quæ est Lutherano-
rum & Calvinistarum.*

I N D E X.

HIVS Libelli tres sunt quæstiones præ-
cipuæ. Prima, de Ecclesia Christi gene-
ratim. Altera, de Ecclesia Romana, quæ est
Catholicorum. Tertia, de Ecclesia Reforma-
ta, quæ est Lutheranorum & Calvinistarum.
Singulæ habet suas conclusiones, hoc ordine.

C O N C L U S I O N E S

I. QVÆSTIONIS.

- 1 *Vera Christi Ecclesia in terris, visibilis est.*
- 2 *Hec visibilis Ecclesia est una, sancta, Catholica, Apo-
stolica, Sponsa Christi, Domus Dei, Columna &
Firmamentum veritatis,*
- 3 *Extra hanc Visibilem Ecclesiam nemo potest saluari.*

- 4 *Hæc visibilis Ecclesia non potest deficere vel errare in fide.*
- 5 *Ideoque magna debet esse ipsius authoritas in negotio fidei.*

CONCLUSIONES.

II. QVÆSTIONIS.

- 1 *Romana Ecclesia, si sumatur pro Particulari Ecclesia, quæ Romæ est, fuit olim Mater & Caput omnium aliarum Ecclesiarum, quæ toto Orbe erant dispersæ. Et omnes aliæ, nisi errare vellent, debebant illi esse conformes in fide & religione.*
- 2 *Romana Ecclesia, si sumatur pro uniuersali Ecclesia toto Orbe diffusa, fuit olim S. Petro commissa, his verbis, Pasce oues meas. Itaque Petrus fuit Vicarius Christi, Caput & Pastor totius Ecclesiæ; cui postea cum pari potestate successerunt Pontifices Romani.*
- 3 *Ecclesia Romana, hoc posteriori modo sumpta, nunquam defecit ab ea fide, quam primis 500. Annis publicè professæ est: ac proinde, sicut tunc erat vera Christi Ecclesia, ita & nunc est.*

CONCLUSIONES.

III. QVÆSTIONIS.

- 1 *Ecclesia Reformata, in qua Lutherani & Calvinistæ sunt, non est vna.*
- 2 *Non est Sancta.*

3 *Non*

- 3 *Non Catholica.*
- 4 *Non Apostolica.*
- 5 *Non Sponsa Christi.*
- 6 *Non Domus Dei.*
- 7 *Non columna & firmamentum veritatis.*
- 8 *Non habet sanam doctrinam, sed dissentientem, à doctrina antiquorum Patrum.*
- 9 *Non habet constantem doctrinam, sed perpetuis contradictionibus obnoxiam.*
- 10 *Non habet Ministros bone fame.*
- 11 *Nec legitime vocatos.*
- 12 *Malis artibus propagata est.*

D E E C C L E S I A C H R I S T I.

Duplex hoc tempore Ecclesia est apud Christianos. Vna, quæ dicitur Catholica, Romana, Pontificia, in qua Catholici sunt. Altera, quæ dicitur Reformata, in qua Lutherani & Caluinistæ sunt cum suis asseclis. Vtra illarum sit vera Christi Ecclesia, inquirendum est. Nam cum inter se discrepent in fide & religione, ambæ veræ esse non possunt. Non enim sunt duæ Christi Ecclesiæ, sed vna: sicut *Vnus est Deus, vna Fides, vnum Baptisma*, teste Apostolo, Eph. 4. 5.

2. Lutherani & Caluinistæ sic fere sentiunt Primo, Ecclesiam Romanam seu Pontificiam, quæ vulgo Catholica appellatur, fuisse olim veram Christi

Ecclesiam, præsertim primis quingentis annis. Secundo, eandem post primos quingentos annos cepisse paulatim deficere à vera fide & religione, ac tandè penitus defecisse, apostatasse, adulteram factam esse. Tertio, in eius locum, tempore Lutheri & Caluini, successisse Ecclesiam Reformatam, quæ sublatis Papistarum superstitionibus ac corruptelis, pura, integra, & incorrupta sit.

3. Catholici contra, sic ratiocinantur: Vera Christi Ecclesia non potest deficere vel errare in fide: At Ecclesia Romana seu Pontificia, primis quingentis annis, fuit vera Christi Ecclesia, vt fatentur aduersarij, Ergo non potuit deficere vel errare in fide: Ergo adhuc manet vera Christi Ecclesia. Et consequenter, Ecclesia Reformata, quæ illi contraria est in fide & religione, non potest esse vera Christi Ecclesia.

4. In hoc discursu sunt tres potissimum partes. Prima, veram Christi Ecclesiam non posse deficere vel errare in fide: altera, Romanam seu Pontificiam fuisse olim veram Christi Ecclesiam. Tertia, Reformaram non esse veram Christi Ecclesiam. Singulæ seorsim, per singulas quæstiones, explicandæ sunt.

I. Q V Æ S T I O.

An vera Christi Ecclesia possit deficere, vel errare in Fide?

CERTUM est, aliquam Ecclesiæ partem, id est, aliquos Christianos errare posse, & re ipsa errasse. Errauit Arrius, negans Christi diuinitatem. Errauit Macedonius, negans Spiritus Sancti diuinitatē. Errauit Nestorius

Nestorius, asserens duas in Christo personas. Errarunt Eutyches & Dioscorus, asserentes vnam in Christo naturam: Errarunt Pelagiani, negantes peccatum originale, & necessitatem gratiæ. Errarunt Donatistæ, & alij plures. Qui omnes propter suos errores, ab Ecclesia damnati, & tanquam putida membra abscissi sunt.

2. At quæstio est, an tota Ecclesia Christi seu tota multitudo Christianorum, quatenus ex Pastoribus & ouibus cõflata est, possit errare in aliquo pũcto vel articulo fidei? Vel, vt clarius dicam, an Christus, qui Ecclesiam suam gubernat, permissurus sit, vt ipsa tota, quatenus toto Orbe diffusa est, publice profiteatur aliquod dogma, quod sit contra fidem vel Euangelium? Aduersarij videntur affirmare. Nos negamus. Ex illorum sententia sequitur, neminem securum ac tutum esse in fide & religione, etiamsi sequatur id quod tota Ecclesia docet. Totam enim errare posse. Ex nostra sequitur, omnes securos ac tutos esse, qui totius Ecclesiæ iudicio ac sententiæ acquiescunt. Non enim mendacem esse Christum, qui dixit, *Po te inferi non praualebunt aduersus eam.* Nostra sententia deduci & explicari potest per sequentes conclusiones.

P R I M A C O N C L U S I O.

Vera Christi Ecclesia in terris, visibilis est.

3 **H**anc concedunt aduersarij, præsertim Calvinus lib. 4. Institut. cap. 1. §. 4. vbi ex professo disputat de Ecclesia visibili, & Philippus Melancthon in Examine ordinandorum, titulo de Ecclesia, vbi
 sic

ſic ait: *Eccleſia viſibilis in hac vita, eſt, cætu viſibilis, amplectentium incorruptam Euangelij doctrinam, & recte videntium Sacramentis, in quo cætu Filius Dei efficaciſt, & multos regenerat ad vitam eternam.*

4. Et res certa eſt. Primo, quia Chriſtus in Euangelio comparat Eccleſiam ſuam ſagenæ miſſæ in mare, & ex omni genere piſcium congreganti: comparat conuiuium nuptiali, ad quod boni & mali vocati ſunt: comparat decem Virginibus, quarum quinque prudentes ſunt, totidem fatuæ: comparat ouili, in quo reperiuntur oues & hædi. Denique Apoſtolus comparat illam magnæ domui, in qua ſunt vafa omnis generis alia in honorem, alia in contumeliam. Hæc non poſſunt intelligi, niſi de Eccleſia viſibili. Nam aduerſarij, qui agnoſcunt duas Eccleſias, vnã viſibilem & alterã inuiſibilem, ſic eas inter ſe diſtinguunt, quod in hac ſint ſoli prædeſtinati, in illa boni & mali permixti. At in Eccleſia, de qua CHRISTVS & Apoſtolus loquuntur in ſupradictis parabolis, ſunt boni & mali permixti: Ergo loquuntur de Eccleſia viſibili. Loquuntur autẽ de vera Eccleſia. Vera igitur Eccleſia eſt viſibilis. Et hoc fatetur Calvinus loc. cit. §. 13. cum de viſibili Eccleſia ſic ſcribit: *Allegant Eccleſiam Chriſti ſanctam eſſe: Verum vt ſimiliter intelligant, eſſe ex bonis & malis permixtam, illam ex ore Chriſti parabolam audiant in qua reti comparatur, quo piſces omne genus colliguntur, neque ſeliguntur, donec in littore ſint expoſiti.* Et Melanchthon poſt definitionem Eccleſiæ viſibilis paulo ante traditam, ſic ſubiungit: *Sunt tamen in eo cætu multi non ſancti, ſed tamen de doctrina conſentientes.* Idem docet Auguſtinus tract. 6. in Ioannem: *Nos fatemur, inquit, in Eccleſia Catholica bonos & malos eſſe: ſed tanquã grana & paleæ.* Igitur Catholica & ſãcta Chriſti Eccleſia, viſibilis eſt.

5. Secundo, Illa Ecclesia necessario visibilis est, in qua Episcopi & Pastores visibiliter debent gubernare suos subditos, visibiliter docere, hortari, sacramenta administrare, peccantes corripere, contumaces ab aliorum communionem separare: vicissim, vbi subditi debent agnoscere suos Pastores, eorum monitis, obtemperare, instructionem & Sacramenta ab eis petere. At hæc omnia fiunt in vera Christi Ecclesia: Ergo vera Christi Ecclesia necessario visibilis est. Minor patet ex Scriptura, Matth. 18. 17. *Dic Ecclesie. Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus.* Et Act. 20. 28. *Attendite vobis & uniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei.* Et Hebr. 13. 17. *Obedite Præpositis vestris & subiaccete eis. Ipsi enim peruigilant quasi rationem pro animabus vestris reddaturi.*

6. Tertio, Illa Ecclesia necessario est visibilis, in qua publicè inducuntur & celebrantur Concilia, sanciantur Canones, dirimuntur controuersie de fide ac religione. Hæc omnia fiunt in vera Christi Ecclesia. Nam Apostoli indixerunt Concilium Hierosolymitanum, in quo hæc constitutio facta est, *Visum est Spiritui sancto & nobis, nihil ultra imponere vobis oneris, quam hæc necessaria, ut abstinatis vos ab immolatis simulachrorum, & sanguine, & suffocato.* (Act. 15. 28.) Et post tempora Apostolorum celebrata sunt Concilia generalia, Nicænum, Constantinopolitanum, Ephesinum, Chalcædonense, quæ ab aduersariis, tanquam legitima admittuntur. Sic enim de iis scribit Serenissimus Rex Angliæ in Monitoria Præfatione: *Prima quatuor Generalia Concilia, tanquam Catholica & orthodoxa veneror atque recipio: quæ & publica ordinum nostrorum sanctione recepta sunt, & ab Ecclesia nostra pro orthodoxis habentur.*

7. Quarto idem à Deo prædictum est per Prophetas, vt Plal. 18, 6. *In sole posuit tabernaculum suum. Quod de Ecclesia Christi intelligendum est, vt pulchre explicat Augustinus in Enarratione illius Psalmi, his verbis: In manifestatione posuit Ecclesiam suam, non in occulto: non qualateat, velut operata, ne forte fiat sicut operata super greges hereticorum. Et Epist. 166. ad Donatistas: Ipsa Ecclesia in sole posita, hoc est, in manifestatione, omnibus nota vsque ad terminos terre. Omitto similes prophetias.*

8. Quinto idem patet ex verbis Christi, Matth. 5, 15. *Non potest ciuitas abscondi super montem posita: Neque accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, vt luceat omnibus, qui in domo sunt. Vbi per ciuitatem, quæ abscondi non potest, & per lucernam quæ omnibus lucet, intelligitur Ecclesia Christi. Vnde idem Augustinus in libro de vnitae Ecclesiæ, cap. 16. Non est, inquit, operata Ecclesia, quia non est sub modio, sed super candelabrum. Et de illa dictum est; non potest ciuitas abscondi super montem constituta. Sed Donatistis velut operata est qui audiunt tam lucida & manifesta testimonia, quæ illam toto Orbe demonstrant: & malis clausis oculis offendere in montem, quam in eum ascendere. Et Epist. 170. ad Seuerinum: Facile tibi est attendere & videre ciuitatem super montem constitutam.*

9. Sexto idem constat ex Symbolo fidei, vbi sic dicimus, *Credo Sanctam Ecclesiam Catholicam*: quod de visibili Ecclesia intelligendum esse, non solum docent Catholici, sed etiam multis ex aduersariis, præsertim Caluinus lib. 4. cap. 1. §. 2. & Melanchthon loco supra citato. Itaque dari Ecclesiam visibilem, est articulus fidei secundum aduersarios. Et recte. Nam licet externis oculis videamus multitudinem eorum hominum, ex quibus conflata est Ecclesia visibilis,
tamen

tamē quod in ea multitudine sit vera doctrina Christi & Apostolorum, hoc non videmus, sed credimus. Vnde visibilis Ecclesia partim cadit sub externos oculos, partim sub internam fidem. Externis oculis videmus homines, qui in Ecclesia sunt, interna fide credimus, veram Christi doctrinam apud eos tradi & cōseruari.

10. Hinc soluitur vulgare illud sophisma: *Quod fide credimus, non est visibile: Ecclesiam fide credimus: Ecclesia ergo visibilis non est*, Nam maior propositio sic debet intelligi. *Quod fide credimus, non est visibile ex ea parte, qua sub fidem cadit: tametsi possit esse visibile ex alia parte, qua sub fidem non cadit.* Huius rei varia existant exempla. Apostoli in Christo videbant humanitatem; credebant diuinitatem. In Baptismo videmus externam aquam & ablutionem; credimus internam vim regenerandi, & peccata abluendi. In Codice Bibliorum videmus chartam, scripturam, Codicem ipsum, credimus, quod in eo continetur, esse verbum Dei. Idem dico de Ecclesia. Est aliquid in ea, quod credimus; est aliquid, quod videmus. Credimus veram esse doctrinam, quæ in Ecclesia traditur: Videmus homines, externos ritus & Sacramenta, quæ in Ecclesia sunt.

11. Accedit consensus Patrum. Omnes, qui de hac re ex professo scribunt, Ecclesiam visibilem affirmant. Augustinus (vt omitam testimonia ipsius supra citata) epist. 166. ad Donatistas sic habet: *in Scripturis didicimus Christum: in Scripturis didicimus Ecclesiam. Has Scripturas communiter habemus. quare non in eis Christum & Ecclesiam communiter retinemus?* Et post multa: *Ecce, Scripturæ communes: Ecce, ubi nouimus Christum, ibi nouimus Ecclesiam. Si Christum ipsum tenetis, ipsam Ecclesiam quare non tenetis? Si in ipsum Christum, quem legitis & non videtis,*

videtis, tamen propter Scripturarum veritatem creditis, quare Ecclesiam negatis, quam & legitis & videtis?

12. Et ne longus sim, in enumerandis aliis Patribus, omnes illi supponunt Ecclesiam esse visibilem, qui recensent ordine Successores Petri in gubernatione Ecclesiæ, vt Irenæus, Optatus, Augustinus, Epiphanius, & Eusebius Cæsariensis. Omnes item, qui fatentur ex Euangelio, bonos & malos in Ecclesia permixtos esse: qui agnoscunt potestatem soluendi, ligandi, excommunicandi, quæ nisi in Ecclesia visibili exerceri non potest. Denique qui asserunt Ecclesiam sine prædicatione Euangelij & Sacramentorum administratione, consistere non posse. Nec puto quenquam esse, qui hæc neget, si intelligat

SECUNDA CONCLUSIO.

Hæc Visibilis Ecclesia est Vna, Sancta, Catholica, Apostolica, Sponsa Christi, Domus Dei, Columna & firmamentum Veritatis.

13. **H**anc etiam admittit Calvinus loco citato. Et merito. Nam Scripturæ, Symbola fidei, & Patres passim ita docent. Dicitur autem Ecclesia *Vna*, propter vnionem & consensum eorum, qui in Ecclesia sunt. Omnes enim vnã eandemque fidem profitentur, iuxta illud Apostoli. Eph. 4.5. *Vnus Dominus, vna Fides, vnum Baptisma.* Et qui recedunt ab hac fidei vnitate, proprie Sectarij & Hæretici appellantur. Itaque ad eam conseruandam sæpè hortatur nos idem Apostolus, præsertim Rom. 16. 17. *Rogo vos fratres, vt obseruetis eos, qui dissensiones & offendicula, præter doctrinam, quam vos didicistis, faciunt: & declinate ab illis.*

Et 1.

Et 1. Cor. 1. 10. *Obsecro vos fratres, ut id ipsum dicatis omnes & non sint in vobis schismata.* Et Hebr. 13. 9. *Doctrinis variis & peregrinis nolite abduci.*

14 Dicitur *Sancta*, ob has causas. Primo, quia nemo in eam ingreditur, nisi per Baptismum ablutus & sanctificatus. 1. Cor. 6. 11. *Hæc quidem fuistis, sed abluti & sanctificati estis.* Secundo, quia omnia ipsius instituta, ceremoniæ, Sacramenta, & doctrina ad sanctitatem ordinantur. Eo enim spectant, ut vel sancti efficiamur, vel in sanctitate crescamus & conseruemur. Tertio, quia extra illam nulla potest esse sanctitas. Quarto, quia Christus, qui est Caput & Sponsus Ecclesiæ, est Sanctus sanctorum. Addit Calvinus lib. 4. cap. 1. §. 17. vocari sanctam, quia quotidie proficit in sanctitate, & ad metam sanctitatis aspirat. Nec obstat, quod multi mali sint in Ecclesia. Potest nihilominus vocari sancta, tum propter rationes allatas; tum etiam, quia multi in ea sancti sunt.

15 Dicitur *Catholica*, seu vniuersalis, tribus de causis Primo, ratione loci, quia per vniuersum Orbem diffusa est, Marci 16. 15. *Euntes in mundum vniuersum predicare Euangelium omni creaturæ.* Secundo, ratione temporis, quia semper durabit. Dan. 2. 44. *Suscitabit Dominus cæli regnum, quod in æternum non dissipabitur.* Tertio, Ratione hominum saluandorum, quia quotquot saluantur in visibili Ecclesia saluantur, & nullus extra eam saluari potest. (infra, concl. sequenti.) Hinc patet discrimen inter Ecclesiam Christi & Synagogam Iudeorum. Hæc enim nullo istorum modorum fuit Catholica seu vniuersalis. Non primo, quia non fuit diffusa per totum Orbem, sed per solam Palæstinam. Nec secundo quia non durauit, nisi certo tempore, nempe vsque ad mortem Christi. Nec tertio, quia poterant saluari ho-

mines extra Synagoram, vt Niniuitæ & alij.

16 Dicitur *Apostolica*, primo, quia in Apostolis initium habuit. Secundo, quia ab Apostolis per Orbem terrarum propagata est. Rom. 10, 18. *In omnem terram exiuit sonus eorum*. Tertio, quia sequitur doctrinam Apostolorum ad Gal. 1. 8. *Licet nos, aut Angelus de cælo euangelizet vobis, præterquam quod euangelizauimus vobis anathema sit*. Denique, quia retinet successionem Episcoporum ab Apostolis. Vide Tertullianum lib. de Præscriptionibus aduersus hæreticos cap. 20. & duobus sequentibus.

17 Dicitur *Sponsa Christi*, quia Christus indissolubili vinculo eam sibi coniunxit. Osee 2. 19. *Sponsabo te mihi in sempiternum*. Et Eph. 5. 31. *Propter hoc relinquet homo patrem & matrem suam, & adhaerebit uxori suæ, & erunt duo in carne vna. Sacramentum hoc magnum est: Ego autem dico in Christo & Ecclesia*. Habet autem hæc Sponsa tria priuilegia. 1. quod sit fœcunda. 2. quod semper virgo. 3. quod ex latere Sponsi progenita. Quæ tria simul sumpta, nulli vnquam Sponsæ obtigerunt. Beata Maria, Iosephi sponsa, fuit quidem fœcunda & semper Virgo; non tamen ex latere sui sponsi progenita. Eua è contrario fuit ex latere Adami procreata, & fœcunda; non tamen semper Virgo. At Ecclesia, Christi sponsa, omnia simul nacta est. Ac primo, quod fœcunda sit, patet ex illo, Gal. 4. 31. *Non sumus ancilla filij, sed liberae*, Quod Virgo, ex illo 2. Cor. 11. 2. *Despondi vos vni viro virginem castam exhibere Christo*. Quod ex latere Christi, colligunt plerique ex illo, Ioan. 19. 34. *Vnus militum lancea latus eius aperuit, & continuo exiuit sanguis & aqua*. Vnde Augustinus in expositione Psalmi 126. *Cum, inquit, dormiret Adam, costa illi detracta est, & Eua facta est. Sic & Dominus, cum dormiret in cruce, latus eius lancea*

lancea percussum est, & Sacramenta effluxerunt, unde facta Ecclesia. Ecclesia enim coniux Domini facta est de latere, quomodo Eua facta est de latere. Sed quomodo illa non est facta, nisi de latere dormientis, sic ista non est facta, nisi de latere dormientis. Et lib. 2. de Symbolo ad Catechumenos cap. 2. *Ague Iudei nescientes nuptias agni, dare premium pecunia malo nebuloni Iude. Agite, ut ille qui nauis est de Virgine, à Pontio Pilato suspendatur in cruce. Ascendat sponsus noster thalami sui lectum. Dormiat moriendo; aperiat eus latus, & Ecclesia prodeat Vergo: Ut quomodo Eua facta est ex latere Adæ dormientis, ita & Ecclesia formetur ex latere Christi in cruce pendentis. Percussum est enim eius latus, ut Euangelium loquitur, & statim manavit sanguis & aqua, que sunt Ecclesia gemina Sacramenta. Aqua, in qua est sponsa purificata: sanguis, ex quo inuenitur esse dotata. Vide eundem Augustinum lib. 12. contra Faustum cap. 8. & lib. 22. de ciuitate Dei cap. 17.*

18 Dicitur *Domus Dei*, quia tametsi Deus vbique sit, ut ipsemet fatetur apud Ieremiam cap. 23. 24. *Cælum & terram ego impleo*: tamen peculiari modo habitat in Ecclesia, tanquam in domo sua propter specialem assistentiam & gubernationem, ut concl. 4. explicandum est. Hanc domum ipse sibi ædificauit supra firmam petram, ut nunquam ruituræ sit, Matth. 16. 18. In hac habet dispensatorem familiæ suæ, Lucæ 12. 42. In hac generat filios per Baptismum, instruit per prædicationem Euangelij, nutrit per Eucharistiam, sanat per Pœnitentiam & Vnctionem. In hac habet vasa omnis generis, aurea & argentea, lignea & fictilia. 2. Timoth. 2. 20. In hac celebrat conuiuium nuptiale, Matth. 22. 2. Denique extra hanc, neminem saluum esse vult, ut paulò post videbimus.

19 Dicitur *Columna & firmamentum veritatis*, quia est columna firma & stabilis, quæ à veritate deflectere nõ potest: & sua firmitate ac stabilitate sustetat suos filios ne à veritate aberrant. Aduersarij paulo aliter explicant. Aiunt Ecclesiam dici columnam & firmamentum veritatis: Vel quia non alibi habitat veritas Dei in hoc mundo, quam in Ecclesia, vt vult Beza in Commentario: Vel, quia Ecclesia est fida custos veritatis Dei, vt interpretatur Calvinus lib. 4. instit. cap. 1. §. 10. Vel, vt loquitur in Commentario, quia veritatem preconio suo celebrat, quia puram & sinceram retinet, quia ad posteros transmittit: Vel deniq; vt loquitur in cap. 43. Isaia. v. 10. quia veritatem tueitur & propagat, vt à posteris in omne auum colatur. Hæc omnia seruient nobis pro 4. conclusione,

III. CONCLUSIO.

Extra hanc visibilem Ecclesiam nemo potest saluari.

20 **I**Ta passim docent Patres, Augustinus lib. de Unitate Ecclesiæ cap. 19. *Ad ipsam vero salutem, inquit ac vitam æternam nemo peruenit, nisi qui habet caput Christum. Habere autem caput Christum nemo poterit, nisi qui in eius corpore fuerit, quod est Ecclesia.* Et epist. 40. ad Bonifacium Comitem, sub finem: *Ecclesia Catholica sola est corpus Christi, cuius ille caput est, saluator corporis sui. Extra hoc corpus neminem viuificat Spiritus sanctus.* Et paulò post: *Non habent itaque Spiritum sanctum, qui sunt extra Ecclesiam.* Et epist. 152. ad Donatistas: *Quisquis ergo ab hac Catholica Ecclesia fuerit separatus, quantumlibet laudabiliter se viuere existimet, hoc solo scelere, quod à Christi unitate dis-*

includit

iunctus est, non habebit uitam, sed ira Dei manet super eum. Et Sanctus Gregorius lib. 14. moralium cap. 2. Sancta uniuersalis Ecclesia predicat, saluari veraciter, nisi intra se, non posse: asserens, quod omnes, qui extra ipsam sunt, minimè saluabuntur.

21 Consentiant aduersarij. Calvinus lib. 4. cap. 1. §. 4. Verum, inquit, quia nunc de visibili Ecclesia differere propositum est, discamus vel vno Matris elogio, quam uilis sit nobis eius cognitio, imo necessaria: quando non aliud est in uitam ingressus, nisi nos ipsa concipiat in utero, nisi pariat, nisi nos alat suis uerbis, denique sub custodia & gubernatione sua nos tueatur, donec exuti carne mortali, similes erimus Angelis. Et paulò post: Extra eius gremium nulla est speranda peccatorum remissio, nulla salus. Et rursus §. 22. Tria, inquit, hic nobis obseruanda sunt. Primum, quantalibet sanctitate polleant filij Dei, hac tamen conditione semper esse, quãdiu in mortali corpore habitant, ut sine peccatorum remissione consistere nequeant coram Deo. Deinde, hoc beneficium sic esse Ecclesie proprium, ut non aliter eo fruamur, quam si permaneamus in illius communionem. Tertio per Ecclesie Ministros & Pastores nobis dispensari, vel Euãgelij predicatione, vel Sacramentorum administratione.

22 Et Philippus Melanchthon in Examine ordinãdorum, titulo de Ecclesia: Non loquimur, inquit, de Ecclesia, ut de Idea Platonica, sed monstramus Ecclesiam, iuxta dictum, Dic Ecclesia. Hic necesse est intelligi visibilem Ecclesiam. Et mox quærit, An necesse sit, singulos homines saluandos fieri ciues huius Ecclesie visibilis: Et respondet his uerbis: Prorsus necesse est, &c.

23 Eius rei variæ assignantur causæ ab Augustino. sermone 181. de tempore. Prima, quia in sola Ecclesia immolatur hostia Redemptoris. Altera in sola uinea laborantes, mercedem denarij accipiunt. Tertia, om-

Tertia, omnes qui extra arcam Noe fuerunt, diluuiio extincti sunt. Quarta, membrum quod non manet in corpore, vitam habere non potest. Quinta, ramus præcisus ab arbore, non potest germinare. Sexta, riuus à fonte separatus arefcit. Alij hanc addunt Christus est sponsus Ecclesiæ: At Christus non est adulter, nec generat filios ex adultera: Ergo non generat filios, nisi ex sponsa sua Ecclesia. Nemo ergo filius Christi est, nisi matrem agnoscat Ecclesiam. Huc spectat Cyprianus in lib. de Vnitate Ecclesiæ, cum ait: *Non habet Deum Patrem, qui Ecclesiam non habet Matrem.* Et Augustinus lib. 4. de Symbolo ad Catechumenos, cap. 13. *Si quis absque Ecclesia inuentus fuerit, alienus erit à numero filiorum. Nec habebit Deum Patrem, qui Ecclesiam noluerit habere matrem.*

24 Eodem pertinet vaticinium Isaiaë cap. 60. 11. *Aperiuntur portæ tuæ in gressibus: die ac nocte non claudentur, ut adferatur ad te fortitudo gentium, & Reges earum adducantur. Gens enim & regnum, quod non seruerit tibi, peribit.* Quibus verbis duo prædicit. Vnum, quod Ecclesia Christi futura sit visibilis, quæ pateat omnibus gentibus, si velint intrare. Alterum quod omnes sint perituri, qui eam ingressi non fuerint.

III. CONCLUSIO.

Hac visibilis Ecclesia non potest deficere vel errare in fide.

25 **H**Actenus habuimus aduersarios consentientes. Nunc incipiunt tergiuersari. Aiunt totam Ecclesiam visibilem, quæ primis quingentis annis habuit veram fidem & religionem, postea errasse, & multis
 facu

ſæculis, vſque ad tempora Lutheri, in errore perſiſtiſſe: Vel, vt alij loquuntur totam periſſe & defeciſſe; non quod perierint aut defecerint homines, ex quibus conflata eſt Eccleſia viſibilis, ſed quod defecerit eorum fides & ſincera religio. Ita paſſim Lutherani & Calviniſtæ.

26 Sed manifeſtè refelluntur ex conſeſſis. Primo, quia ipſi concedūt, eſſe articulum fidei, dari Eccleſiam Chriſti viſibilem, quæ ſancta & Catholica ſit: & hoc ſenſu interpretantur illud, quod in Symbolo profiteremur, *Credo ſanctam Eccleſiam Catholicam*, vt conſeſſione prima oſtenſum eſt. At articuli fidei ſemper ſunt veri, nunquam falſi: Ergo ſemper verum eſt, dari Eccleſiam Chriſti viſibilem, quæ ſancta & Catholica ſit. Ergo falſum eſt, totam Chriſti Eccleſiam viſibilem poſt primos quingentos annos defeciſſe, & multis ſæculis nullam fuiſſe viſibilem Chriſti Eccleſiam. Nam ſi ita eſſet, non licuiſſet tunc dicere, *Credo ſanctam Eccleſiam Catholicam*.

27 Secundo, concedunt etiam aduerſarij Eccleſiam viſibilem eſſe Sponſam Chriſti vt conſeſſione 2. dictum eſt. Hinc formo duplex argumentum. Vnum, ex parte Sponſi qui indiſſolubili vinculo coniunxit ſibi Eccleſiam viſibilem, tanquam Sponſam perpetuam, vt explicat Apoſtolus Eph. 5. 31. Et prædictum eſt ab Oſea c. 2. 19. *Sponſabo te mihi in ſempiternum*. Ergo nunquam ab ea ſeparari poteſt. Alterum ex parte ſponſæ, quæ ad perpetuam ſubiectionem & fidem coniugalem obligauit ſe ſuo ſponſo, vt inſinuat idem Apoſtolus, cum ait: *Sicut Eccleſia ſubiecta eſt Chriſto ita & mulieres viris ſuis ſubditæ ſunt in omnibus*. q. d. Eccleſia eſt norma ſeu exemplar ſubiectionis & fidelitatis, cui mulieres conformare ſe debēt. At non eſſet norma fideli-

tatis, si post aliquot annos deficeret à suo sponso, & fieret adultera. Vnde Cyprianus lib. de Vnitate Ecclesiæ: *Adulterari non potest Sponsa Christi: incorrupta est & pudica.*

28 Tertio, Ecclesia visibilis est Domus Dei, de qua Christus in Euangelio, Matth. 16. 18. *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam.* Vbi duo promittit. Primo, quod velit Ecclesiam suam ædificare super petram. Secundo, quod portæ inferi non sint eam expugnaturæ. In utroque alludit ad id, quod Matth. 7. 24. dixerat, sapientem architectum esse, qui ædificat domum super petram, stultum, qui super arenam. Causam addit, quia quando oriatur aliqua vehemens tempestas, mox corruiat illa, quæ super arenam: non altera, quæ super petram fundata est. Christus ergo voluit imitari sapientem architectum, & ædificare Ecclesiam suam super petram, vt nulla vëtorum aut imbrium vi possit disturbari. Hinc patet, eos magnam iniuriam irrogare Christo, qui asserunt Ecclesiam ab ipso ædificatam posse deficere, & re ipsa defecisse. Nam inde sequitur, non super petram, sed super arenam fuisse ædificatam, ac proinde Christum fuisse stultum, non sapientem architectum. Imo, fuisse mendacem, quod promiserit se super petram ædificaturum & non fecerit: quod dixerit portas inferi non præualituras, & præualuerint. Hoc argumento vsi sunt pleriq. Patres, vt postea videbimus.

29 Quarto, Ecclesia visibilis dicitur columna & firmamentum veritatis, triplici sensu, vt supra dixi. Primò, quia est columna firma & stabilis, quæ à veritate deflectere non potest, vt explicant Catholici. Secundo, quia est fida custos veritatis, eamque puram & sinceram ad posteros transmittit, vt vult Calvinus.

Tertio,

Tertio, quia non alibi habitat veritas Dei in hoc mundo, nisi in Ecclesia, vt interpretatur Beza. Hinc sumo triplex argumentum. 1. Si Ecclesia visibilis est columna firma & stabilis, quæ à veritate deflectere non potest, certum est non posse errare in fide. 2. Si est fida custos veritatis, nunquam sua culpa amittit veritatem: aut si illam amittit, non est fida illius custos. 3. Si veritas non alibi habitat, quam in Ecclesia visibili; vel ergo superioribus sæculis non habitauit veritas in hoc mundo; vel si habitauit, non alibi, quam in Ecclesia visibili habitauit. Necessè ergo est, fuisse Ecclesiam visibilem.

30 Quinto, Nemo potest saluari extra Ecclesiam visibilem, vt cum Catholicis diserte fatetur Calvinus: At semper aliqui saluantur: Ergo semper durat Ecclesia visibilis. Falsum ergo est, Ecclesiam visibilem multis sæculis non extitisse. Nam si non extitisset, multis sæculis nemo fuisset saluatus. Perissent igitur omnes maiores nostri, quotquot ante Lutherum per aliquot sæcula, toto Orbe vixerunt. Quis hoc credat?

Aliud argumentum ex Scripturis.

31 Atque hæc argumenta sumpta sunt ex concessione aduersariorum. Accedunt tria alia. Vnum ex Scripturis. Alterum ex consensu Patrum. Tertium ex hæresi Donatistarum. Ex Scripturis habemus varia testimonia.

32 Primum, Matth. 16. 18. *Porta inferi non preualebunt aduersus eam.* Hoc iam explicatum est. Et eo vtitur Augustinus lib. 1. de Symbolo ad catechumenos cap. 6. cum ait: *Ipsa est Ecclesia sancta, Ecclesia una, Ecclesia vera, Ecclesia Catholica, contra omnes hæreses pugnans. Pugnare potest, expugnari tamen non potest. Hæreses omnes de illa*

exierunt, tanquam sarmēta inuicta de vite præcisa. Ipsa autem manet in radice sua, in vite sua, in charitate sua. Porta inferorum non vincunt eam. Vbi manifestè loquitur de Ecclesia visibili, ex qua exeunt hæretici. Non enim exeunt ex inuisibili, in qua soli prædestinati sunt, quia in ea nunquam fuerunt. Igitur ex sententiâ Augustini, Ecclesia visibilis est vna, vera, sancta, Catholica, quæ à portis inferorum vinci aut expugnari non potest.

33 Secundum, Matth. 28. 20. *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem sæculi.* Vbi Christus promittit Ecclesiæ, se semper & sine intermissione illi adfuturum per directionem & gubernationem. Hoc etiam testimonio vtitur Augustinus contra Donatistas conc. 2. in Psalm. 101. vbi introducit Ecclesiam ita loquentem cum Christo: *Quid est, quod nescio qui recedentes à me, murmurant contra me? Quid est, quod perdit me periisse contendunt? Certè enim hoc dicunt, quia fui, & non sum. An unci. mihi exiguitatem d' erum meorum? Quamdiu ero in isto seculo? Annuncia mihi propter illos, qui dicunt; Fuit, & iam non est: apostatauit & perit Ecclesia de omnibus gentibus. Et annunciauit: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem sæculi.* Hic aduerte, quomodo Augustinus per latera Donatistarum confodiat Lutheranos & Calvinistas, qui etiam dicunt, quod illi dicebant; Ecclesia Catholica iam non est, sed fuit: apostatauit & periit. Contra quos similiter licebit exclamare: *Quid est, quod nescio qui recedentes à me, murmurant contra me? Quid est, quod perdit me periisse contendunt? Nonne tu Domine dixisti, Ecce ego tecum sum omnibus diebus vsque ad consummationem sæculi? Non dixisti, Ego tecum sum quingentis annis, & postea per aliquot sæcula te dese*

deseram, vsque ad tempora Lutheri & Caluini; sed diserte, *omnibus diebus vsque ad finem mundi.*

34 Tertium Ioan. 16. 33. *In mundo pressuram habebitis: sed confidite, Ego vici mundum.* Quo vsus est Alexander Alexandrinus Episcopus in Epistola ad Alexandrum Constantinopolitanum, his verbis: *Ecclesiam vnā solam Catholicam & Apostolicam agnoscimus, quæ sicut nunquam expugnari potest, etiamsi totus mundus eam oppugnare instituat; sic omnem impiam hereticorum incursionem euincit, ac profligat; quandoquidem eius Dominus nos efficit satis animosos, dum clamat; Confidite, Ego vici mundum.* Vixit hic author tempore Concilij Nicæni, in quo Arrius damnatus est. De eo Athanasius orat. 1. cōtra Arrianos sic scribit: *Quod si res quoque nostri temporis contemplandæ sunt, noſtis quomodo Beatus Alexander vsque ad mortem contra hanc heresin depugnarit, & quot tribulationes, quantumque labores, quanquam iam senex, in decrepita etate sustinuerit, &c.*

35 Quartum, Eph. 4. 11. *Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Euangelistas, alios autem Pastores & Doctores, ad consummationem Sanctorum, in opus ministerij, in adificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in vnitatem fidei & agnitionis filij Dei.* Hic per corpus Christi intelligitur Ecclesia. Igitur sensus est, Christum in visibili Ecclesia constituisse varios ministros seu operarios, qui illam ædificent & perficiant non ad certum aliquod tempus, sed vsque ad finem mundi. Hoc enim significant illa verba, *Donec occurramus omnes in vnitatem fidei.* Quod videtur etiā Caluinus fateri in commentario illius loci, eum ait: *Quod dixerat, hominum ministerio gubernari Ecclesiam & ordinari, ut sit numeris omnibus absoluta; ne quis pueri vnus solum diei esse illam necessitatem, docet vsque ad finem oportere ita fieri.*

36 Quintum, Isaiaë 61.9. *Fœdus perpetuum feriam eis. Et sciatur in gentibus semen eorum, & germen eorum in medio populorum. Omnes, qui viderint eos, cognoscent illos, quia isti sunt semen cui benedixit Dominus.* Hic duo notanda sunt. Primo, quod Isaïas dicat Ecclesiam Christi fore perpetuam, ut patet ex illis verbis, *Fœdus perpetuum feriam eis.* Secundo, quod loquatur de Ecclesia Christi visibili, ut colligitur ex sequentibus, *Omnes, qui viderint eos, cognoscent illos, &c.* Vnde idem Calvinus in commentario: *Differit Propheta, inquit, de propagatione Ecclesie, quæ tunc velut in angusto terra angulo conclusa erat, & postea propaganda per totum Orbem, ita ut conspicua sit omnibus gentibus.* Nihil apertius dici potuit.

Aliud argumentum ex consensu Patrum.

37 Accedit consensus Patrum. Omnes, qui de hac re scripserunt, aiunt Ecclesiam non posse perire, deficere, aut errare in fide; sed stabilem, firmam, perpetuam ac immobilem esse. Aliquot eorum testimonia iam citavi. Nonnulla deinceps citanda sunt.

38 Eusebius Cæsariensis lib. 1. de præparatione Euangelica cap. 3. *Certum est, inquit, Saluatorem nostrum prædixisse, doctrinam suam, in testimonium omnium genium, per uniuersum terrarum orbem prædicatum iri, & Ecclesiam, quæ postea virtute sua constituta est, inuictam atque inexpugnabilem fore: nec unquam futurum, ut à morte superaretur; sed firmam fore semper & immobilem, tanquam in lapide stabilitam atque fundatam.*

39 Athanasius in Oratione, qua docet vnum esse Christum, citat illud ex Euangelio, *Tu es Petrus & super hanc petram edificabo Ecclesiam meam, & porta inferi non præualebunt aduersus eam: & mox addit: Fidelis sermo, & non vacillans promissio; Ecclesia inuicta res est, etiamsi inferi*
ipse

ipse commoueat: etiamsi, qui in inferno sunt, mundi Principes tenebrarum, tumultum faciant.

40 Cyrillus Alexandrinus lib. 4. Dialogorum de Trinitate, non longe post initium: *Petram opinor, per agnitionem aliud nihil quam inconcussam & firmam Discipuli fidem vocauit, in qua Ecclesia Christi ita fundata & firmata esset, ut non labeatur, & esset inexpugnabilis inferorum portis in perpetuum manens.*

41 Chrysostomus serm. 26. qui est de Pentecoste: *Hic Sanguis Christi irrigat Ecclesiam: & ideo plantaria eius marcescere non possunt, nec amittunt folia arbusta eius. Non subiacet necessitati temporis, nec est conditioni obnoxia, ut per aestatem coma foliorum tegatur, hyeme amittatur. Non tenetur temporum qualitate, sed Spiritus eam Sancti gubernat gratia, & ideo non senescit, nec contrahitur: & multis impugnantibus, non opprimitur.*

42 Et paulo post: *Quando nouella erat, in nullo potuit laedi: & nunc, quando vsque ad caelum peruenit, existimas eam posse superari? Et tunc quidem, cum undecim essent Apostoli nullus eos superare potuit, sed pauci homines totum ceperunt mundum: Et nunc, quando omnes fines terra pietate repleti sunt, putas eam te posse ledere: sed non poteris. Christus enim propter eam passus est: portae inferi non praualebunt aduersus eam.*

43 Ambrosius lib. 4. Hexameron cap. 2. circa illud Psalm. 103. 19. *Fecit Lunam in tempora, Sol cognouit occasum suum: sic scribit: Plerique hunc locum mystice de Christo & Ecclesia videntur accipere, quod agnouerit Christus proprii corporis passionem, qui ait: Pater, venit hora, clarifica filium tuum; ut ille occasu suo omnibus donaret vitam aeternam, qui perpetua mortis urgebantur occasu: Et Ecclesia tempora sua habeat persecutionis & pacis. Nam videtur sicut Luna deficere, sed non deficit. Obumbrari potest, deficere non potest.*

44 Et in libro de Salomone cap. 4. explicans illud Prouerb.30.18. *Tria sunt difficilia mihi, & quartum penitus ignoro: Viam aquilæ in cælo: & viam nauis in medio mari, & viam viri in adolescentia: sic habet: Nauem adæque Ecclesiam debemus accipere, in salo mundi istius constitutam, quæ crebris ventorum fluctibus, id est, tentationum plagis & verberibus fatigatur: quam turbidi fluctus, id est huius sæculi potestas conatur ad saxa perducere. Quæ cisi undarum fluctibus aut procellis sæpe vexatur, tamen nunquam potest sustinere naufragium, quia in arbore eius, id est, in cruce Christus erigitur: in puppi Pater residet gubernator: proram paraclitus seruat Spiritus.*

45 Hieronymus in cap. 4. Isayæ, ad illa verba: *Et tabernaculum erit in umbraculum diei ab aestu, & in securitatem & absconsonem à turbine & pluuia: sic ait: Hunc locum Iudæi ad Antichristum referunt, quem per turbinem & tempestatem significari existimant, quando eos Dominus à potentissimo aduersario defensurus sit. Nos autem omnia referamus ad primum aduentum Christi, de quo & in Psalmis legimus: Protexit me in abscondito tabernaculi sui in petra exaltauit me, super quam fundata Ecclesia, nulla tempestate concutitur, nullo turbine ventisque subuertitur.*

46 Et in cap. 48. Ezechielis, confert Ecclesiam Christi cum Synagoga Iudæorum, his verbis: *Nomen quoque ipsius ciuitatis nequaquam erit, ut prius, Hierosolyma, quæ interpretatur visio pacis; sed Adonai-sama quod in Latinum sermonem vertitur, Dominus ibidem, qui recedat nunquam ab ea, ut à priori populo ante discessit (dicens ad Discipulos: Surgite, abeamus hinc. Et ad Iudæos: Relinquetur vobis domus vestra deserta) sed eternam habeat possessionem, & sit ei ipse possessio, iisdem Discipulis repromittens: Ecce, Ego vobiscum sum vsque ad consummationem sæculi.*

47 Et in cap. 9. Amos, circa vltima verba capitis, *Non euellam*

euellam eos ultra de terra sua, quam dedi eis, dicit Dominus Deus tuus: sic scribit: Ex quo intelligimus, Ecclesiam usque ad finem mundi, concuti quidem persecutionibus, sed nequaquam posse subuerti: tentari, non superari. Et hoc fiet, quia Dominus Deus omnipotens, siue Dominus Deus eius, id est, Ecclesia, se facturum esse pollicitus est; cuius promissio, lex nature est.

48 Augustinus in enarratione Psalm. 47. circa illum versiculum, *In ciuitate Domini virtutum, in ciuitate Dei nostri* (id est, in Ecclesia Christi) sic habet: *Sed forte ista ciuitas, quæ mundum tenuit, aliquando euertetur. Absit. Deus fundauit eam in aeternum. Si ergo eam Deus fundauit in aeternum, quid times ne cadat firmamentum?* Plura Augustini testimonia citabo paulò post, cum agam de heresi Donatistarum.

49 Gregorius Magnus in explanatione Psalmi 5. pœnitentialis, ad illum versiculum, *Initio tu Domine terram fundasti*, dicit per initium intelligi filium Dei, qui est initium omnis creaturæ. Et mox addit: *In hoc initio fundata est terra, quia in ipso fundata est Ecclesia. Et post pauca: Terra autem dicta est Ecclesia, tum quia in messe fidelium populorum spiritali fecunditate exuberat: tum quia in soliditate fidei perpetua firmitate immobiliter perseuerat. Vnde per Salomonem dicitur: Terra in aeternum stat. Terra quippe in aeternum stare dicitur, quia sancta Ecclesia in hoc sæculo à Catholica fide nequaquam deficiet, & in futuro cum Deo æterna stabilitate permanebit, Nam quod in hac vita nullis aduersitatibus frangenda sit, nullis persecutionibus superanda, ipse super quem adificata est, euidenter ostendit, cum ait: Porta inferi non preualebunt aduersus eam.*

50 Beda lib. I. in Prouerbia Salomonis cap. 15. *Domus Christi, id est, Ecclesia plurimam habet fortunam, ut pluiam, ventis, fluminibus tentationum frequentiorum nequaquam*

quam possit dirui. Et postea ibidem: *Conuenticula hereticorum caterorumque Ecclesia persecutorum demolitur Dominus: & firmos facit in Orbem uniuersum terminos eiusdem Ecclesie, Sponsa uidelicet sua, pro cuius uita mori dignatus est.*

51 Paulinus Aquileiensis Episcopus aduersus Fœlicem Vrgelitanum, statim post initium: *Sancta & uniuersalis Ecclesia super firmam petram immobiliter fundata est, & portæ inferi nequeunt praualeo aduersus eam. Veruntamen quia in mari huius seculi constituta persistit, aduersis hereticorum flatibus, violentis perfidorum procellis, spumantibusque maledicorum undis illisa concutitur, licet quassari possit, & mergi nequeat, Christi firmata dextera, & Apostolico gubernaculo moderata; necessarium tamen existimo, contra hostes eius, fidei armis dimicare.* Vide Tom. 3. Sacræ Bibliothecæ veterum Patrum, ex tertia editione Parisiensi.

52 Author operis imperfecti, hom. 20. in Mattheum: *Ecclesiam ergo quam Christus vir sapiens super petram edificauit, neque pluuia mendacis doctrinæ corrumpit. neq; diabolicus ventus impellit, neque violentorum fluminum impetus mouet. Nam etsi humiliatur Ecclesia propter tentationem, tamen perire non potest propter fidem Christi.*

53 Et hom. 23. *Ecclesia nauis est, quæ nauigantibus Apostolis, gubernante Domino, flante Spiritu Sancto, prædicationis verbo ubique discurret, portans secum magnum & inestimabile pretium, quo totum mundum sanguine Christi mercata est. Et infra: Vnde, quibusuis tentationum fluctibus pulsetur, naufragium facere non potest, quia Filium Dei habet gubernatorem.*

54 Gennadius Scholaris Patriarcha Constantinopolitanus, in defensione quinque capitum Decreti Synodi Florétinæ, cap. 2. De mystico & sancto sacrificio, lect. 9.

sect. 9. *Christus dicit nunquam suam errare Ecclesiam, quia se semper cum ea mansurum pollicitus est. Si ergo verus est CHRISTVS, & promissionem suam veram esse oportet. Ita enim dixit, Ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem seculi, Nosque ita credimus, eum cum Ecclesia sua semper esse permansurum, nec eam derelicturum unquam. Si vero, secundum vos, cum ea se semper mansurum pollicitus est, sed dereliquit illam & errare permisit, ex necessitate mendax est. Si vero mendax, DEVS non est. Videte, inquam absurditatem incidistis, CHRISTVM vocando mendacem. Nam hoc omnem iniquitatem & blasphemiam superat. Sed cum ea fuit, & est, & erit, & manebit in secula, quamuis disrumpantur, qui contra, quam Ecclesia sentit, sentiunt & faciunt. Nos vero eam sequimur & observamus, perinde ac impossibile sit, ut ea errorem predicet, sed magis veritatem & rectam fidem, cum ea secum habeat sponsum suum CHRISTVM. Vide Tom. 4. Bibliothecæ sacræ.*

Aliud argumentum ex heresi Donatistarum.

55 Denique omnia argumenta, quibus olim Augustinus & alij Patres contra Donatistas vsi sunt, valēt etiam contra Lutheranos & Calvinistas. Et quidem potiori iure. Ut hoc melius intelligatur, prius explicandum est, quid olim Donatistæ docuerint de Ecclesia: quid nunc Lutherani & Calvinistæ doceāt. Donatistæ docuerunt, Ecclesiam Catholicam, quæ antea toto Orbe fuerat dispersa, postea toto Orbe periisse, propter crimina Cæciliani Episcopi, & solum remansisse in ea parte Africæ, quæ Donato adharebat, ut testatur Augustinus in lib. de hæresibus, ca. 69. his verbis: *Donatiani vel Donatistæ sunt, qui primum propter Cæcilianū contra suam voluntatem ordinatum Ecclesie Carthagenensis*

Episcopum, schisma fecerunt: obucientes ei crimina non probata, & maxime quod à traditoribus diuinarum Scripturarum fuerit ordinatus. Sed post causam cum eo dictam atque finitam, falsitatis rei deprehensi, pertinaci dissensione firmata in hæresin schisma verterunt: tanquam Ecclesia Christi propter crimina Cæcilianus de toto terrarum Orbe perierit, ubi futura promissa est, atque in Africa Donati parte remanserit: in aliis terrarum partibus quasi contagione communionis extincta.

56 Idem fere docent Lutherani & Calvinistæ. Nam primo asserunt, Ecclesiam Catholicam, quæ primis quingentis annis toto Orbe fuerat diffusa, postea propter crimina Pontificis (quem Antichristum vocant) toto Orbe periisse. Secundo, Ita penitus periisse, vt nusquam, nec in Europa, nec in Asia, nec in Africa, salua & incolumis permaneret: sed vbique adultera & apostatica fuerit deprehensa. Tertio, postea nihilominus in ea parte Europæ quæ Lutheri adhærebat, reuixisse. In primo & tertio puncto similes sunt Donatistis, in secundo, deteriores.

57 Igitur quidquid Augustinus & alij Patres contra Donatistas olim scripserunt, id vel pari, vel potiori ratione cõtra Lutheranos & Calvinistas scripsisse putandi sunt. Et quidem Augustinus duplici potissimum argumento solitus fuit eos refellere. Vno, quia Ecclesia Christi vocatur Catholica: Esse autem Catholicam idem est, ac esse toto Orbe diffusam. Non igitur periit toto Orbe: alioqui Catholica non esset. Altero, quia Deus, tam in veteri, quam in nouo Testamento sæpe prædixit, Ecclesiam Christi futuram in toto Orbe: Ergo non debet concludi in sola Africa; alioqui prædictio Dei non esset impleta.

58 Priori argumento vtitur epist. 170. ad Seuerinum

Facile, inquit, tibi est videre curiatem super montem constitutam, de qua Dominus ait in Euangelio, quod abscondi non possit. Ipsa est enim Ecclesia Catholica. Unde Καθολικὴ græcè appellatur, quod per totum Orbem terrarum diffunditur, Et l. de Vnitate Ecclesiæ, c. 2. *Quæstio inter nos versatur ubi sit Ecclesia, utrum apud nos, an apud illos. Quæ viq; vna est, quam maiores nostri Catholicam nominarunt, ut ex ipso nomine ostenderent, quia per totum est. Et alibi sæpe.*

59 Pro posteriori notandum est, dupliciter intelligi posse prædictionem Dei. Primo, quod prædixerit fore, ut Ecclesia Christi diffunderetur per totum Orbem: non tamen prædixerit fore, ut perpetuo maneret diffusa per totum Orbem. Hoc sensu admittebant illam Donatistæ, & fatebantur impletam esse, ut refert Augustinus lib. de Vnitate Ecclesiæ c. 13. ubi ponit hanc eorum confessionem: *Et ista credimus, & completa esse confitemur: sed postea Orbis terrarum apostatauit, & sola remansit Donati communio.* Secundo, quod utrumque simul prædixerit, nempe Ecclesiam Christi, & diffundendam toto Orbe, & perpetuo mansuram in toto Orbe, nec vnquam constringendam ad vnâ aliquam partem aut nationem. Hunc sensum urget Augustinus: Et sic testimonia ipsius, quæ iam allaturus sum, accipi debent.

60 Igitur epist. 50. ad Bonifacium Comitem, de Donatistis sic scribit: *Agnoscent nobiscum Christum in eo quod legitur, Foderunt manus meas & pedes meos, & dinumerauerunt omnia ossa mea: Et nolunt agnoscere Ecclesiam in eo, quod sequitur, Conuertentur ad Dominum vniuersi fines terre, & adorabunt in conspectu eius vniuersæ patriæ gentium. Agnoscent nobiscum Christum in eo, quod legitur, Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui te: Et nolunt*

agnoscere Ecclesiam in eo, quod sequitur, Postula à me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Agnoscunt nobiscum Christum in eo, quod ipse Dominus in Evangelio loquitur, Oportebat Christum pati, & resurgere à mortuis tertia die: Et nolunt agnoscere Ecclesiam in eo, quod sequitur, Et predicari in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorum per omnes gentes, &c.

62 Et Epist. 166. ad Donatistas: In Scripturis didicimus Christum, in Scripturis didicimus Ecclesiam. Has Scripturas communiter habemus: quare non in eis & Christum & Ecclesiam communiter retinemus? Nos ubi agnouimus eum, de quo dicit Apostolus, Gal. 3. Abrahæ dictæ sunt promissiones, & semini eius, quod est Christus: ibi agnouimus Ecclesiam, de qua dicit Deus ad Abraham, Gen. 12. In semine tuo benedicentur omnes gētes. Ubi agnouimus Christum in Psalmo de se Prophetantem, Psalm. 2. Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui te: ibi agnouimus Ecclesiam in eo, quod sequitur, Dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Ubi agnouimus Christum in eo, quod scriptum est, Psalm. 49. Deus Deorum Dominus locutus est: ibi agnouimus & Ecclesiam in eo, quod sequitur, Et vocauit terram à solis Ortus usque ad Occasum. Ubi agnouimus Christum in eo, quod scriptum est, Psalm. 18. Et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo: ibi agnouimus Ecclesiam in eo, quod paulo superius dicitur, In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines terræ verba eorum: in sole posuit tabernaculum suum. Ipsa est Ecclesia in sole posita hoc est, in manifestatione omnibus nota usque ad terminos terræ. Ubi agnouimus Christum in eo, quod scriptum est, Psalm. 56. Exaltare super cœlos Deus: ibi agnouimus Ecclesiam in eo, quod sequitur, Et super omnem terram gloria tua. Ubi agnouimus Christum in eo, quod scriptum est, Psalm.

71. Deus iudicium tuum Regi da, & iustitiam tuam filio Regis: ibi agnouimus & Ecclesiam in eo, quod de ipsa in Psalmo ipso dicitur: Et dominabitur à mari usque ad mare, & à flumine usque ad terminos Orbis terrarum, Vbi agnouimus Christum in eo, quod scriptum est, Dan. 2. Lapidem de monte sine manibus præcisum fregisse omnia regna terrarum, utique illa, quæ de culturis Demonum præsumebant: ibi agnouimus & Ecclesiam in eo, quod dictum est, Lapidem ipsum creuissse, & factum montem magnum, & repleuissse omnem terram. Vbi agnouimus Christum in eo, quod scriptum est, Soph. 2. Præualebunt Dominus aduersus eos, & exterminabit omnes Deos gentium terra: ibi agnouimus & Ecclesiam in eo, quod sequitur, Et adorabunt in conspectu eius, unusquisque de loco suo, omnes insula gentium. Vbi agnouimus Christum in eo, quod scriptum est, Abacuc. 3. Deus ab Africo ueniet, & sanctus de monte umbroso: ibi agnouimus Ecclesiam in eo, quod sequitur, & laudis eius plena est terra, &c. Vbi agnouimus Christum in eo, quod scriptum est, Es. 53. Sicut ovis ad immolandum ductus est: ibi agnouimus Ecclesiam in eo, quod illic dicitur Isaïæ 54. Letare sterilis quæ non parit, erumpe & exclama quæ non parturis, quoniam multi filij deserta, magis quàm eius quæ habet uirum. Dixit enim Dominus, Dilata locum tabernaculi tui, & aulaas tuas confige, nõ est quod parcas, porrige longius funiculos, & palos validos confirma, etiam atque etiam in dexteram atque in sinistram extende. &c.

62. Et in lib. de agone Christiano cap. 29. Nec eos audiamus, qui sanctam Ecclesiam, quæ una Catholica est, negant per Orbem esse diffusam, sed in sola Africa, hoc est, in parte Donati pollere arbitrantur. Ita surdi sunt aduersus Prophetam dicentem: Filius meus es tu, ego hodie genui te: postula à me & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terra. Et alia multa, siue in veteris, siue in noui Testamenti libris, quæ scripta sunt, ut apertissime declarare

Ecclesiam Christi per Orbem terræ esse diffusam. Quod cum eis obicitur: dicunt iam ista omnia fuisse completa, antequam esset pars Donati, sed postea totam Ecclesiam perisse, & in sola Donati parte reliquias eius remansisse contendunt. O linguam superbam & nefariam! &c.

63 Et lib. 1. contra Epistolam Parmeniani c. 14. *No-
luit Dominus ante tempus eradicare zizania, & à frumen-
torum permixtione separare. Sinite, inquit, utraque crescere us-
que ad messem. Et cum inuolucrū eiusdem similitudinis que-
rentibus discipulis explicaret, non ait: Ager est Africa, sed ait,
Ager est hic mundus. Per totum ergo mundum seges semina-
ta est, per totum superseminata zizania, per totum crescit
utrumque usque ad messem. Nunquid aut Donatus fuit ma-
ior messor aut eo tempore, quo se isti (Donatistæ) à terrarum
Orbe separarunt, tempus messis aduenerat? cum idem Domi-
nus, ne alicui liceret interpretari, quod vellet apertissimè dixe-
rit, Messis est finis sæculi, messores autem Angeli sunt. Tales
enim messores errare non possunt, ut vel frumenta pro zizaniis
colligant, vel pro frumentis zizania religant. Isti autem, cum
quasi zizania germinata fugiunt, seipos esse zizania demon-
strarunt, in manifestissimo sacrilegio contra sententiam Do-
mini prædicantes, ut cum ille dicat, Sinite utraque crescere
usque ad messem; isti per tam magnum agrum, id est, per to-
tum mundum zizania crescere, frumenta vero diminuta, &
in sola Africa remansisse contendant, Christo Principi & Re-
gi nostro sacrilegam facientes iniuriam. Scriptum est enim, In
lata gente gloria Regis: in diminutione autem populi contri-
tio Principis. Prouerb. 13. 28.*

64 In eundem sensum scribit serm. 18. de verbis Do-
mini, c. 19. *Per totum, inquit, mundum seminatum est
bonum semen. Bonus ille seminator filius hominis, nõ in Afri-
ca sola, sed ubique sparsit semen bonum. Inimicus autem su-
perseminauit zizania. Sed tamen quid ait paterfamilias? Si-*

nite utraque crescere usque ad messem. Per quid crescere? Utrique per agrum. Quis est ager? Nunquidnam Africa? Non. Quis est ergo? Non interpretemini nos. Dominus dicat. Ager est, inquit, hic mundus. Quae est messis? Messis est, ait, finis seculi. Qui sunt messores? Messores, inquit, Angeli sunt. Nunquid Africa est mundus? Nunquid messis hoc tempus? Nunquid messor Donatus? Per totum Orbem terrarum expectate messem, per totum Orbem terrarum crescite in messem, per totum Orbem terrarum rixania tolerate usque ad messem. Non vos seducant peruersae paleae nimis leues, quae euolant ante aduentum ventilatoris ex area. Non vos seducant.

65 Et paulò post: Sinite utraque crescere usque ad messem. Per quid crescere? Per agrum. Quid est, per agrum? Per mundum. Hic illi (Donatistæ) dicunt: Creuerat quidem utrumque per mundum, sed iam iam frumēta diminuta sunt & in istā nostram regionem pauciatemque reuocata. Non te permittit Dominus interpretari, quod vis. Ipse, qui exponit hanc parabolam, claudit os tuum, os sacrilegum, os impium, os prophanum, os tibi contrarium. Quid contradicis Testatori, etiā te ad hereditatem vocanti? Quomodo claudit os tuum? Dicendo, Sinite utraque crescere usque ad messem.

66 Et in lib. de Vnitate Ecclesiæ cap. 12. in fine, & c. 13. in principio: Si quis vobis euangelizauerit, præterquā quod accepistis, anathema sit. Euangelizata est nobis Ecclesia per totum Orbem terrarum futura. Hoc in lege, & Prophetis, & Psalmis esse prænunciatum, ipse Dominus testificatus est, qui eam cepturam ab Hierusalem, & per omnes gentes perennaturam esse prædixit, &c. Aliud autem euangelizat, qui perriisse dicit de eætero mundo Ecclesiam & in parte Donati, in sola Africa remansisse. Ergo anathema sit.

67 Et præfatione in 2. expositionem Psalmi 21. Christus pendens in ligno irrisus est, sedens in cælo adoratur. An forte adhuc irridetur? & iam non irascendū Iudæis, qui moriē-

rem deriserunt, non regnantem? Et quis est, qui Christum adhuc irrideat? *Vtinam unus esset, utinam duo, utinam numerari possent.* Et paulo post subiungit de Donatistis: *Irridens Christum in re aperta, in ea re, ubi nemo potest dicere, Non intellexi. Possidenti enim uniuersum Orbem terrarum, pars offertur: & dicitur sedenti ad dexteram Patris, Ecce, quid hic habes: & pro tota terra ostenditur illi sola Africa.*

68 Et infra ibidem: *Quae fuit mulier, quae inrauit cum unguento? Cuius typum gerebat? Nonne Ecclesia? Cuius figura erat illud unguentum? Nonne odoris boni, de quo dicit Apostolus, Christi bonus odor sumus in omni loco? Ipsius enim Ecclesia insinuabat personam & Apostolus. Et quod dixit, Summus, fidelibus dixit. Et quid dixit? Christi bonus odor sumus in omni loco. In omni loco dixit Paulus Christi bonum odorem esse omnes fideles. Et contradicitur & dicitur: Africa sola bene olet, totus mundus putet.*

69 Et concione 2. in Psalm. 101. *Sed existunt, qui dicant: Iam hoc factum est: respondit ei in omnibus gentibus Ecclesia, pariens filios plures, quam illa quae habebat virum. Respondit ei in via fortunadinis suae. Credidit enim Christum resurrexisse, crediderunt in eum omnes gentes. Sed illa Ecclesia quae fuit omnium gentium, iam non est. perit. Hoc dicunt, qui in illa non sunt. O impudentem vocem. Illa non est, quia tu in illa non es? Vide, ne & tu ideo non sis. Nam illa erit, etsi tu non sis. Hanc vocem abominabilem & detestabilem praesumptionis & falsitatis plenam, nulla veritate suffultam, nulla sapientia illuminatam, nullo sale conditam, vanam, temerariam, praecipuam, perniciosam, prauidit Spiritus Dei, & tanquam contra illos, cum annunciaret unitatem, in conueniendo populos in unum, & reges, ut seruiant Domino.*

70 Et paulo post introducit Ecclesiam ita loquentem cum Christo: *Quid est, quod nescio qui recedentes à me murmurant contra me? Quid est, quod perdisi me perisse*
conuen

contendunt? Certe enim hoc dicunt, quia fui, & non sum. Annuncia mihi exiguitatem dierum meorum. Quamdiu ero in isto saculo? Annuncia mihi propter illos, qui dicunt; Fuit, & iam non est: propter illos, qui dicunt, Impleta sunt Scriptura, crediderunt omnes gentes; sed apostatauit & periit Ecclesia de omnibus gentibus. Et annunciauit: Ego vobiscum sum usque ad consummationem saeculi. Sed hic existunt & dicunt: Vobiscum sum, inquit, usque ad consummationem saeculi, quia nos praeuidebat, quia pars Donati erat in terra. Nunquid ipsa est, quae dixit, Exiguitatem dierum meorum annuncia mihi, ac non illa potius, quae superius loquebatur, In conueniendo populos in vnum, & Reges, ut seruiant Domino?

71 Et in expositione Psalmi 147. Sed nescio, qui existunt & dicunt nobis: Ipse est quidem sponsus, quem creditis, quem & nos credimus: sed sponsa non est ipsa Ecclesia, quam tenetis. Et quae illa est? Pars Donati. Quibus praeter alia Scripturae testimonia, opponit etiam illud ex Euangelio, Oportebat Christum pati & resurgere à mortuis, & predicari in nomine eius poenitentiam & remissionem peccatorum in omnes gentes. Et postea subiungit; Nihil verius, quam predicari in nomine eius poenitentiam & remissionem peccatorum. Sed hoc ubi? Alij enim dicunt, Ecce hic: alij, ecce illic. Et quid ipse? Nolite credere. Exurgent pseudochristi & pseudoprophetae, & dicent: Ecce hic, & ecce illic. Non enim de ipso capite dicunt, Ecce hic & ecce illic (notum est enim, quod Christus in caelis est) sed de Ecclesia, ubi Christus est, qui ait, Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem saeculi. Sed ait Dominus, Nolite credere. Qui dicit, Ecce hic & ecce illic, partes ostendit: Ego totum emi.

72 Et tract. 3. in primam epistolam Ioannis, circa illum versiculum, Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis, sic scribit: Aut Donatista à nobis exierunt, aut nos ab ipsis. Absit, ut nos ab illis. Habemus enim testamentum

dominica hereditatis, recitamus, & ibi nos inuenimus, Dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terre. Tenemus hereditatem Christi: Illi eam non tenent, non communicant Orbi terrarum, non communicant vniuersitati redemptæ sanguine Domini. Habemus ipsum Dominum resurgentem à mortuis, qui ait, Oportebat Christum pati, & resurgere tertia die, & predicari in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorum. Vbi? qua? quibus? Per omnes gentes. Securi sumus de vnitate hereditatis. Quisquis huic hereditati non communicat, foras exiit. Sed non contristemur. Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis.

73 Et lib. 4. de Symbolo ad Catechumenos cap. 13. *Ecclesia sponsa Christi est gratia eius dealbata, pretioso sanguine dotata. Totum possidet, quod à viro suo accepit in dote. Lego tabulas matrimoniales eius; recitabo. Audite heretici, quid scriptum sit, Oportebat Christum pati & predicari in nomine eius pœnitentiam per omnes gentes. Omnes gentes totus mundus est. Ecclesia totum possidet, quod à viro suo accepit in dotem. Quæcunque congregatio cuiuslibet hæresis in angulis sedet: concubina est, non matrona.*

74 His & similibus Scripturæ testimoniis vsus est olim Augustinus contra Donatistas, quæ tam clara & efficacia sunt, vt Ticonius, qui tunc erat inter doctiores Donatistas, eorum vi ac pondere conuictus, sententiam mutarit, vt testatur idem Augustinus lib. 1. contra epistolam Parmeniani, cap. 1. *Ticonius, inquit, omnium sanctarum paginarum vocibus circumuisus euigilauit, & vidit Ecclesiam Dei toto Orbe diffusam, sicut de illa multo ante per corda & ora sanctorum prauisum atque prædictum est. Vtinam euigilent etiam nostri aduersarij: Et nobiscum fateantur, quod res est, Ecclesiam Christi neque superioribus sæculis fuisse toto Orbe extinctam, sed diffusam: neque hoc tempore in sola parte*
Lutho

Lutheri aut Caluini, sed vbique terrarum, vt multo ante prædictum est, agnosci & honorari. Hoc enim conuincunt testimonia Augustini, quæ iam allata sunt. Ex quibus desumi possunt hæc argumenta.

75 Primo, Ecclesia Christi est Catholica, vt quotidie profiteamur in Symbolo fidei: At non esset Catholica, nisi per totum Orbem esset diffusa. Quo etiam argumento vsus est Opratus Mileuitanus lib. 2. contra Parmenianuum, cum ait: *Ecclesia vna est. Eam tu apud vos solos esse dixisti. Ergo, vt in partiuula Africa, in angulo parue regionis, apud vos esse possit, apud nos in alia parte Africa non erit: in Hispaniis, in Italia, in Gallia, vbi vos non estis, non erit, &c.* Et per tot innumerabiles insulas, & ceteras prouincias, vbi vos non estis, non erit. *Vbi ergo erit proprietates Catholici nominis, cum inde dicta sit Catholica quod sit vbique diffusa?*

76 Secundo, Christus prædixit venturos homines, qui dicturi sint, Ecce in Africa est Ecclesia Christi, Ecce in Saxonia est, Ecce in Geneva est: Et præmonuit nos, *Nolite credere. Quare? Quia nunquam futurum est, vt Ecclesia sit in hac vel illa parte, sed perpetuo mansura est in toto Orbe vsque ad finem mudi.* Quod ipse ibidem insinuat, cum ait: *Prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerso Orbe, in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet consummatio.* Vide Augustinum in Psal. 101. conc. 2. & lib. 1. quæstionum Euangelicarum, q. 38.

77 Tertio, Christus dixit suam Ecclesiam similem esse agro, in quo simul crescunt frumenta & zizania vsque ad messem. At ager, totus mundus est; & messis, finis sæculi, vt ipsemet interpretatur. Ergo voluit significare, visibilem suam Ecclesiam, in qua boni & mali permixti sunt, duraturam in toto mundo vsque ad finem sæculi.

78 Quarto, Totus mundus, vel, quod idem est, gentes toto orbe dispersæ sunt hæreditas Christi, quam Deus Pater illi promisit per prophetam dicentem, *Dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ*: At hæreditas, quæ semel legitime adita & possessa est, manet perpetua & irreuocabilis. Cum ergo Christus, vt fatentur aduersarij, semel legitime adierit & possederit hanc hæreditatem, necesse est, vt perpetuo & irreuocabiliter eam retineat: nisi vel sponte alteri det, quod non facit (cui enim daret?) vel per vim cogatur cedere, quod nullo modo cogitandum est, cum ipse dixerit, *Ego vici mundum*. Et iterum, *Portæ inferi non præualebunt aduersus eam*. Et hæc sufficiant ex Augustino.

Prima Obiectio aduersariorum.

79 Hactenus 4. modis demonstratum est contra aduersarios visibilem Christi Ecclesiam non posse deficere vel errare in fide. 1. ex propria ipsorum cõcessione. 2. ex sacra Scriptura. 3. ex consensu Patrum. 4. ex hæresi Donatistarum. Nunc videamus, quid contra tam claram & luculentam veritatem ipsi obiiciant.

80 Primo igitur sic obiiciunt: Synagoga Indæorum sæpe defecit à fide: Ergo etiam Ecclesia Christi potest deficere, eum sit par ratio. Antecedens probatur, quia primo defecit tempore Moïsis, quando Aaron cum toto populo adorauit vitulum, Exodi 32. Secundo, tempore Helix, quando nullus mansit fidelis, nisi solus Helias, vt ipsemet conqueritur, 3. Reg. 19. 14. *Derelictus sum ego solus, & querunt animam meam, vt auferant eam*. Tertio tempore Isayæ & Ieremiæ, quando omnes recesserunt à Deo, Isayæ 1. 3. *Cognouit bos possessorem suum & asinus præsepe Domini sui: Israel autem me non cognouit*. Et Ierem. 2. 13. *Duo mala fecit populus,*

populus meus: me dereliquerunt fontem aquæ viuæ, & foderunt sibi cisternas dissipatas, quæ continere non valent aquas. Et 2. Paralipom. 15.3. *Transibunt multi dies in Israel absque Deo vero, & absque Sacerdote doctore, & absq^{ue} lege.* Quarto, tempore mortis Christi, quando tota Synagoga cum omnibus ceremoniis suis exspirauit.

81 Respondeo. Quidquid sit de antecedente (de quo paulò post) neganda est consequentia: Non enim sequitur, *Synagoga defecit: Ergo Ecclesia deficiet.* Primò, quia Ecclesia habet promissionem de sua firmitate ac stabilitate, quam Synagoga non habuit. Non enim de Synagoga, sed de Ecclesia dictum est, *Porta inferi non præualebunt aduersus eam.* Secundo, Ecclesia est libera; Synagoga fuit ancilla: Et illa designatur per Saram, quæ fuit vxor Abrahæ; hæc per Agar; quæ fuit ancilla. (Galat. 4. 24.) At Agar fuit dimissa & repudiata, non item Sara: Ergo similiter Synagoga debuit repudiari, non item Ecclesia. Tertio Ecclesia est Catholica seu vniuersalis, non solum ratione loci, sed etiam ratione hominum saluandorum. Quotquot enim saluantur, in Ecclesia saluantur: Et extra illam saluari nemo potest. (supr. concl. 3.) Igitur, si deficeret tota Ecclesia, nullus omnino saluaretur. At Synagoga non erat Catholica seu vniuersalis, quia extra illam poterant homines saluari, vt Niniuitæ & alij. Tamen si ergo defecisset tota Synagoga, adhuc tamen potuissent homines saluari.

82 Hæc de consequentia. In probatione antecedentis multa assumuntur, quæ examinanda sunt. Primum est, Synagogam tempore Mosis, in adorando vitulo, defecisse à fide. Falsum est. Non defecit tota Synagoga, sed pars eius. Nò enim defecit Moses, nec Leuitæ & Sacerdotes, vt patet ex illo, Exod. 32. 36. *Videns ergo*

Moses

Moses populum, ait: Si quis est Domini, iungatur mihi. Congregatique sunt ad eum omnes filij Leui. Erant autem filij Leui viginti duo milla, vt habetur num. 3. 39.

83 Alterum est, Synagogam tempore Helix, Ifayæ & Ieremix defecisse à fide. Hic opus est distinctione. Nam duo regna pertinebant ad Synagogam, alterum Iuda, quod constabat duabus; alterum Israel, quod constabat decem tribubus. Hoc posterius statim à principio, sub primo Rege Ieroboam, defecit à vera fide, & publice cepit idola adorare. (3. Reg. 12. 28.) Et in eo statu permanlit vsque ad captiuitatem, iuxta illud 4. Reg. 17. 22. *Ambulauerunt filij Israel in vniuersis peccatis Ieroboam, qua fecerat, & non recesserunt ab eis vsquequo Dominus auferret Israel à facie sua in Assyrios.* Nihilominus semper aliqui fuerunt in illo regno, qui abstinerent ab idololatria, & verum Deum agnoscerent, etiam tempore Helix. Nam cum ipse putaret, se solum relictum esse, audiuit responsum à Deo, 3. Reg. 19. 18. *Dereliqui mihi in Israel septem millia virorum, quorum genua non sunt incuruata ante Baal.* Et similiter de Tobia legimus, Tob. 1. 5. *Cum irent omnes ad vitulos aureos quos Ieroboam fecerat Rex Israel, hic solus fugiebat consortia omnium: sed pergebat in Ierusalem ad templum Domini, & ibi adorabat Dominum Deum Israel.*

84 In regno Iuda aliter res habuit. Nam aliqui Reges fuerunt boni, & cultores veri Dei, vt Afa, Iosaphat, Azarias, Ioathan, Ezechias, & Iosias, sub quibus vera religio vel restaurata vel conseruata est, Alij mali & idololatræ, vt Achaz, Manasses, Amon. Alij denique, non quidem idololatræ, sed tamen mali. Semper tamen in templo Salomonis videtur mansisse vsus sacrificiorum secundum legem Mosaicam, vsque ad captiuitatem Babylonicam, vt colligitur ex illis verbis,

verbis, 2. Machab. 1. 19. *Cum in Persidem ducerentur Patres nostri, Sacerdotes qui tunc cultores Dei erant, acceptum ignem de altari occulte absconderunt in valle, ubi erat puteus altus & siccus.* Loquitur de igne cælitus à Deo misso, quò utebantur Sacerdotes in quotidianis sacrificiis. (Leuit. 9. & 10.) Igitur ignis ille fuit conseruatus in templo vsque ad illud tempus, quo Iudæi in Persidem captiui abducebantur.

85 Tertium est, Synagogam tempore Christi defecisse. Hoc verum est. Non quod tunc defecerit à vera fide, quam antea profitebatur, sed quia tunc repudiata est cum suis ceremoniis & sacrificiis, & in eius locum successit Ecclesia Christi. At non sequitur, hanc similiter repudiandam. Imo contrarium sequitur. Primo, quia vt ante dixi, Synagogam repræsentabat Agar, ancilla Abrahæ, quæ fuit repudiata: Ecclesiam representat Sara, vxor Abrahæ, quæ non fuit repudiata. Secundo, Synagoga propterea fuit repudiata, quod neque perfecta esset, neque sufficiens ad salutem, iuxta illud Hebr. 7. 19. *Nihil ad perfectum adduxit lex.* Et hoc sensu, ceremoniæ & Sacramenta Synagogæ, vocantur ab Apostolo *infirma & egena elementa.* (Galat. 4. 9.) At Ecclesia Christi est perfecta & sufficiens ad salutem, quia Sacramenta ipsius, quæ à Christo instituta sunt, habent vim iustificandi & tollendi peccata. Vnde Augustinus in Psalm. 73. *Sacramenta, inquit, noui testamenti dant salutem: Sacramenta veteris testamenti promiserunt Saluatorem.* Tertio Synagoga continebat vmbra futurorum (Hebr. 10. 1.) Ecclesia continet lucem, qui est Christus (Ioan. 1. 9.) At vmbra necessario deficit, accedente luce. Debit igitur cessare Synagoga cum sacrificiis Mosaicis, quando venit Ecclesia cum Christo. Quarto, Synagoga erat instituta pro seruis; Ecclesia pro

pro filiis. At serui accipiunt temporalem mercedem à suis Dominis, & sic dimittuntur: filij autem succedunt in perpetuam hæreditatem. Quod insinuat Apostolus ad Galatas. 4.30. *Enice ancillam & filium eius. Non enim bares erit filius ancilla cum filio libera.*

Secunda Obiectio.

36 Secundo obiiciunt: Ecclesia deficiet à fide, tempore Antichristi, vt prædixit Apostolus, 2. Theff. 2.3. *Nisi venerit discessio primum, (id est, defectio à fide) & reuelatus fuerit homo peccati, (id est, Antichristus, &c.)* At iam pridem reuelatus est Antichristus, quem constat esse Pontificem Romanum: Ergo iam pridem Ecclesia defecit à fide. Respondeo. Minor aperte falsa est. Maior dupliciter potest intelligi. Primo, de defectioe omnium fidelium. Secundo, de defectioe aliquorum. Priori modo falsa est, non solum ex nostra, sed etiam aduersariorum sententia. Nam ipsi dicunt Antichristum iam venisse, & tamen negant omnes fideles defecisse à fide: alioqui faterentur se quoque defecisse, cum & ipsi, suo iudicio, fideles sint. Posteriori modo vera est, quia aliqui fideles deficient à fide, tempore Antichristi. Quod tamen mirum non est. Nam à tempore Apostolorum, singulis ætatibus aliqui defecerunt, vt Nicolaitæ, Marcionistæ, Nouatiani, Arriani, Donatistæ, Pelagiani, Seueriani, Iconomachi, Cathari, Vvaldenses, Anabaptistæ & plures alij. An vero Apostolus, qui adducitur ad probationem maioris, loquatur de defectioe à fide, certum non est. Multi putant illum loqui de defectioe ab Imperio Romano, vt D. Hieronymus epist. 151. ad Algasiam, quæst. 11. *Nisi, inquit, venerit discessio primum, quod Græce dicitur apostasia, vt omnes gentes, quæ Romano Imperio subiacent, recedant*
ab eo,

ab eo, &c. Et nisi fuerit Romanum Imperium antea desolatum, & Antichristus precesserit, Christus non veniet: qui ideo venturus est, ut Antichristum destruat. Idem sentiunt Tertullianus lib. de resurrectione carnis, cap. 24. & multi in commentario illius loci. Sed quidquid sit de sensu verborum Apostoli, certum est, non totam Ecclesiam, sed aliquos de Ecclesia defecturos à fide, tempore Antichristi: quod non est contra nos.

Tertia Obiectio.

87. Tertio obiiciunt illud Dan. 9. 27. *Deficiet hostia & sacrificium*; quod interpretantur de defectione Ecclesie. Respondeo. Extant clarissima testimonia in contrarium, quæ hæcenus citata sunt. Cur illis aduersarij fidem non habent? Cur vnum illud ex Daniele, quod obscurum est, his omnibus anteponunt? Nimirum in hac re imitantur Donatistas, qui vt ostenderent Ecclesiam in sola Africa remansisse, citabant illud Cant. 1. 6. *Indica mihi, ubi pascas, ubi cubas in meridie.* Vnde sic ratiocinabantur: Ecclesia cubat in meridie: sed Africa est in meridie: Ergo Ecclesia cubat in Africa: Extra Africam ergo non est. Quos refellit Augustinus in lib. de Vnitate Ecclesie cap. 16. hoc potissimum argumento: Multa sunt clara Scripturæ testimonia, quæ docent Ecclesiam toto orbe diffusam esse: Ergo perperam faciunt Donatistæ, cum ex vno obscuro loco conentur probare, Ecclesiam esse in sola Africa.

88. Verba Augustini sunt hæc: *Scrutamini Scripturas canonicas, eruite aliquid manifestum, quo demonstratis Ecclesiam in sola Africa remansisse, &c. Aliquid pro-*

ferte, quod non egeat interprete, nec unde conuincamini, quod de alia re dictum sit, & vos illud ad vestrum sensum detorquere conemini. Videtis enim nunc illud unicum, quod proferre consueuistis, Vbi pascis, vbi cubas in meridie, quemadmodum excussis omnibus eiusdem loci verbis, longe aliud indicat, quam vos putatis. Et, si hoc sonaret, quod vultis, Maximiniasta vos in eo vincerent. Magis enim meridies Prouincia, Byzantium, Tripolis, vbi illi sunt, quicumque sunt, quam Numidia, vbi vos prepolletis. Ita ergo ipsi possunt germanius & distinctius gloriari de meridie: ut eos excludere ab hac sententia non possitis, nisi in illis verbis verum sensum & Catholicum teneatis. Aliquid ergo proferte, quod non contra vos verius interpretetur, sed quod interprete omnino non egeat. Sicut non eget interprete, Terra tua orbis terrarum, &c. Sicut non eget interprete, Conuertentur ad Dominum vniuersi fines terra, &c. Sicut non eget interprete, Eritis mihi testes in Ierusalem, & in tota Iudæa & Samaria, vsque in totam terram, &c.

89. Simili modo refellendi sunt nostri aduersarij. Scrutentur Scripturas canonicas, & eruant aliquid manifestum, quo demonstrent Ecclesiam à fide defecisse. Aliquid proferant, quod non egeat interprete. Sicut non eget interprete, Porta inferi non praualebunt aduersus eam. Sicut non eget interprete, Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi. Sicut non eget interprete, Confidite, Ego vici mundum. Sicut non eget interprete, Ecclesia est columna & firmamentum veritatis. Et quæ similia sunt. Nam illud, quod proferunt ex Daniele, Deficiet hostia & sacrificium, nihil ipsis patrocinator, nisi ipsi sint interpretes. Nam alij non interpretantur de defectione Ecclesiæ Christianæ, vt ipsi, sed de defectione Synagogæ Iudæorum. Ex eo autem, quod Synagoga detece